

UNIVERSITÉ DE COPENHAGUE
CAHIERS DE L'INSTITUT DU MOYEN ÂGE GREC ET LATIN
publiés par le directeur de l'Institut

- 27/28 -

THE SUMMA OF PETRUS HELIAS ON PRISCIANUS MINOR

ed.

James E. Tolson
with an introduction by
Margaret Gibson

PART I

Ed. Preface	p. 1 ⁺
Tabula capitum	pp. 2 ⁺ -5 ⁺
Text	pp. 1-158

Copenhagen 1978

Stougaard Jensen/København
Un 55-3

In q̄ duo unū faciūt megrū Rēdē Jno atq̄ n̄ q̄ iābi spō-
 det in p̄mo loco recipiūt t̄cio 7 sēp in sup̄ari loco atq̄ in ip̄ari
 In hoc spōdeo s̄abit mēgrū p̄na p̄cedit: Ex q̄ p̄cedit
 qd̄ ad t̄m dādā iambos dīcācē mēpo nō spondi: S; ē
 i dactilo mē spondi s̄q; unū faciūt megrū in iambos
 ut n̄ p̄se ē iambos mēgrū q̄stū qd̄ ex iambos dīcā-
 cē q̄stū: S; q̄n p̄ ē iambi mēgrū spōdē nō q̄ recipiūt i
 dēo sup̄ari s̄ in p̄mo l̄cō t̄q̄ro 7 dēcedit qd̄ ita solum
 Spōdē n̄ p̄dē ē mē p̄mē iambos n̄ q̄ iambos p̄dē
 p̄m equi p̄lēt s̄ p̄dē ad t̄m dādā iambos dīcācē: Illi
 q̄ dīcā ē qd̄ in iambos mē n̄ spōdē p̄se ē spōdē iābo
 ut mēgrū q̄stū: S; iambos illi spōdeo ē q̄ unū p̄mē q̄stū
 spōdē q̄ iā p̄lēt s̄ iā iambos nullā ei t̄m dīcācē s̄
 q̄stū s̄q̄stū spōdē: Hic ē ē ergo ut spōdē p̄p̄onē
 ē s̄ua p̄lāt in iābi s̄q̄stū ē q̄ mēgrū q̄stū p̄stū t̄m

Statua Petri Helie Famosissimi et fulgentissimi grammatici

Statua Petri Helie Famosissimi et fulgentissimi grammatici

British library Ms Royal 15.B.IV. f.10va.

Reproduced by permission of the British library Board.

'statua Petri Helie Famosissimi et fulgentissimi grammatici'

EDITORIAL PREFACE

Petrus Helias' *Summa super Priscianum*, which was written in the middle of the 12th century, became a standard textbook on Grammar in the Middle Ages and was often copied in MSS and extensively quoted in the next centuries. In order to make at least a substantial and well defined part of this important text available in print, we here reproduce the text and apparatus¹ of James E. Tolson's edition of Petrus Helias' *Summa on Priscianus Minor* (the last two books, XVII & XVIII, of Priscianus, *Institutiones Grammaticae*). The edition was presented as an (unpublished) M.A. thesis to the University of Liverpool, April 1950.

J.E. Tolson's edition is based on only two, but good MSS. A full edition of the whole *Summa* including the commentary on both *Priscianus Maior* and *Priscianus Minor*, based on all the c. 30 extant MSS, is in preparation by the Rev. Leo Reilly, the Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto.

Accordingly, the present edition will eventually be superseded by the full edition, but we hope by publishing this part of the *Summa* here that it will help to fill in, in the meantime, an important gap in our understanding of the 12th c. rise of learning and provide a useful book for reference as well as for interpretation of medieval grammar.

Mrs. Karin Margareta Fredborg has kindly undertaken the laborious task of preparing the manuscript for publication and has provided the text with an index.

Jan Pinborg

1 With a few minor alterations mainly based on MS München Staatsbibliothek clm 3515.

TABULA CAPITUM

quae in *Summa super Priscianum Constructionum* continentur
secundum Ms Paris Arsenal 711.*

<i>ad Prisc.</i>	page
XVII.1-3 <Quid sit constructio.>	1
2-5 Quo ordine agat de constructione.	3
- Quomodo dictiones apte coniuncte constituunt orationem.	3f.
6 De soloecismo et barbarismo.	8
7 Similitudo sumpta a littera, sillaba et dictione quod orationum quedam postpositive quedam prepositive.	9
8-9 Quod ex pluribus orationibus fit una.	11
9 Quod transmutatur oratio probat per similitudinem litterarum et sillabarum.	12
10-11 Quod dictio quandoque supplet vicem orationis.	13
12-13 De ordine partium orationis.	14f.
14 Quare nomen preponatur verbo.	16
(14) Quomodo agere et pati sit proprium substantie.	17
15 Quare proximo loco post nomen ponatur verbum, et quare pronomen postponitur verbo.	19
15 Quot sint persone.	20
15-17 Quare omne nomen sit tercie persone.	22
17-18 De discretionem pronominum.	24
18-19 Quare participium tertio loco ponatur.	25
19 Quid sit articulus et unde dicatur articulus.	27
19 De articulo.	27
20-21 Quare declinabilia preponantur indeclinabilibus.	29
21 Quare prepositio preponatur omnibus indeclinabilibus	30
- Quare non tractat de interiectione.	30
- Quare dicantur VII partes orationis et non plures.	31
22sq. De interrogativis.	32
22 Quare nomina et adverbia tantum sint interrogativa.	32
22-24 Quid sit interrogatio.	33
25 Quot sint adverbia interrogativa locorum.	35
25,23 Que nomina predictis adverbis habeant responderi.	35
23 Que sit differentia inter interrogationem que fit per 'cuius' nominativum et 'cuius' genitivum.	38

* cf. J.E. Tolson, Note on the manuscripts and the apparatus criticus, next volume (28) pp.167-168.

ad Prisc.

page

XVII.24	Utrum 'uter' interrogativum sit substantie vel accidentis.	39
25	Quo casu ponatur 'quid' loco adverbii in hac locutione 'quid agit?'.	39
36	Que dictiones dicantur sumi et que assumi.	41
-	De constructione	41f.
-	De constructione transitiva et intransitiva.	42
-(30-31)	De reciproca constructione.	43
-	De retransitiva constructione.	43
27-28	Que ponuntur loco articulorum apud nos.	44
28-29	De constructione dividendum.	45
29	Que sit differentia inter 'OS' subiunctivum articulum et 'qui'.	47
29	De constructione huius nominis 'quis'.	48
30-32	De constructione 'qui' relativi quod construitur cum alio verbo quam suum accidens.	49
31-32	Quod 'qui' in nominativo refertur ad omnes obliquos.	50
33	De 'qui' interrogativo.	53
33-35	Quid debeat responderi ad 'quis' positum sine nomine	53
33-35	De hoc interrogativo 'quis' posito cum pronome vel proprio nomine.	54
33-35	Quomodo 'quis' ponatur in interrogatione cum nomine appellativo vel proprio.	55
34-37	Quod omnia nomina data sunt ex forma.	56
35(44)	Quod 'qui<d>' et 'quis' quamvis sunt idem nomen tamen querunt de diversis.	58
35	Quod verbum substantivum potest copulare nomen et pronomen rei subiecte et verbum vocativum nomen tantum.	58
-	De diversis acceptionibus huius nominis 'substantia'.	59
(33)35	De significatione huius verbi 'sum'.	61
(33)35	De significatione verbi vocativi.	62
36	Quare verba non sint interrogativa.	64
36-38	Quare per verbum non queratur de substantia verbi.	65
-	Rationes quare Donatus voluit 'qualis' et 'quantus' et similia esse pronomina.	67
38	De significatione 'qualis' et 'quantus' et similium.	68
39	De convenientia nominum et adverbiorum.	69
40-43	Que nomina appellativa habeant responderi ad hec adverbia 'ubi', 'unde', 'qua', 'quo'.	71
43-44	Quod nomina communia et specialia possunt responderi ad 'quis'.	72

<i>ad Prisc.</i>		page
XVII.45-		
46	De 'qui' infinito.	73
47	De differentia 'quis' et 'quisquis'.	76
48-51	De abusionibus 'quis'.	77
52	De constructione pronominum.	79f.
52-55	Quod pronomina declinantur casualiter et personaliter.	80
55-56	De divisione pronominum et demonstrativa et relativa.	82
56	Que pronomina sint demonstrativa, que relativa.	83
57-58	Quod demonstrationum alia nominum alia pronominum.	84
59	Probatio quod hoc pronomen 'ille' est demonstrativum et relativum.	87
60	De sillabiciis adiectionibus pronominum.	88
61-62	Quod hec pronomina 'ego', 'tu', 'sui', positive declinantur.	89
62	Quare predicta pronomina dicantur principalia.	89
62	Quod hec nomina 'precis', 'frugis' consequenter declinantur.	90
63-66	Quare quedam pronomina et non omnia declinantur positive, et quare nomina consequenter declinantur et non pronomina.	91
66-68	De diversis constructionibus pronominum.	93
90	Quare verbum dicatur 'impersonale'.	94
90-91	De hiis verbis 'placet', 'vacat' que sunt personalia et quandoque impersonalia.	95
91	Quod impersonalia passivam terminationem habentia construuntur cum ablativis.	96
69-81	Quare pronomina ponantur loco nominis.	97
81-82	Quod participia iunguntur cum verbo substantivo in qualibet trium personarum.	100
83-88	Quod obliqui casus pronominum <exigunt> sibi verba in constructione in qua ponuntur ipsa pronomina.	101
90-93	De constructione horum verborum 'interest' et 'refert'.	102
94	Quod participia quandoque transeunt in nomina.	103
95-101	De constructione coniunctionum.	104
103	De constructione obliquorum casuum.	106
104	Quia 'mecum' et 'tecum' sunt due dictiones.	106
105	Quod 'invicem' est una dictio.	107
106-108	<Quod prima et secunda persona faciunt transitum ad duas nisi iunguntur verbis absolutis.>	107
108-109	De possessivis cuius persone sint.	109
110-111	Quod possessivum resolvitur in genitivum primitivi.	110

ad Prisc.

	page
XVII.111-	
127 Quod nomina possessiva quandoque ponuntur in constructione reciproca.	110
129-140 Que sit differentia inter istos genitivos 'mei', 'tui', 'sui', 'nostri' et 'vestri'.	113
141 De conceptione personarum.	117
142 Quare pronomina patria non fiant a singulari sed a plurali	118
144-155 De communibus proprietatibus.	119
155-174 De figura.	120
175-180 Recapitulatio.	124
190-196 De hoc pronome 'tu'.	125
196-201 Quare interrogativa careant vocativo et distributiva et possessiva.	127
XVIII.1-	
16 De constructione nominum et verborum de libro secundo.	129f.
- <De distinctione, media distinctione et subdistinctione>	132
16 De constructione comparativorum.	134
17 De constructione verbalium.	135
18-22 De constructione participialium.	135
23-26 De constructione nominativi cum dativo.	136
27 <De constructione nominativi cum accusativo.>	138
28-38 <De constructione nominativi cum ablativo.>	138
40 De verborum constructione cum nominibus.	139
40-45 <De verbo infinitivo.>	139
45 De verbis preceptivis	141
45-49 Quod infinitivus adiungitur omnibus modis.	141
51-68 De impersonalibus.	141
68-69 Quare indicativus dicatur indicativus.	143
70-75 De imperativo modo.	144
76-78 De optativo modo.	145
79-101 De subiunctivo modo.	146
127-137 Que verba quos obliquos exigant.	148
140-155 De constructione verborum cum obliquis.	150
- Quid sit dictionem regere dictionem.	153f.

/N 135ra/ INCIPIT SUMMA SUPER PRISCIANUM CONSTRUCTIONUM.

Quoniam de constructione est agendum, primo videndum est quid sit constructio et quo ordine tractet Priscianus de constructione. Eodem enim ordine et nos de ea tractabimus. Constructio itaque est congrua dictionum ordinatio. 'Congrua' intelligendum est tam voce quam sensu. Tunc est ordinatio dictionum congrua voce quando sua accidentia sibi congrue coniunguntur, ut masculinum masculino et femininum feminino et neutrum neutro et singulare singulari et plurale plurali iungatur, id est ut in eisdem accidentibus sibi voces coniungantur, ut 'homo albus
 10 currit'; ibi masculinum masculino et singulare singulari coniungitur. Congrua vero sensu est ordinatio dictionum quando ex dictionibus predicto modo ordinatis habet auditor quid rationabiliter intelligat sive verum sit sive falsum, ut cum dicitur 'homo currit', vel 'Socrates est lapis'. Quamvis enim hec propositio falsa sit, tamen ea auditor aliquid
 15 rationabiliter intelligit.

Et nota quod aliquando est congrua ordinatio dictionum sensu et non voce. Non enim congrue coniunguntur sibi dictiones secundum accidentia, ut cum dicitur 'turba ruunt'. Nam incongrua est ordinatio voce, quia 'turba' est singularis numeri, 'ruunt' pluralis, et singulare non con-
 20 iungitur plurali. Congrua tamen est sensu hec ordinatio, quia habet auditor quid ex ea rationabiliter intelligat. 'Turba' enim collectivum nomen est et pluralitatem significat. Non enim nisi de pluralibus dici potest, et propter pluralitatem que ex ea intelligitur, intelligitur recte quod sic dicitur 'turba ruunt', et ubicumque congruit sensus
 25 quamvis vox non congruat figura est, et talis constructio recipitur a grammaticis. Quandoque congrua est voce et non sensu dictionum ordinatio, quando congrue sibi iunguntur dictiones et sua accidentia, nullum tamen intellectum /N 135rb/ significant, veluti quando nomen adiectivum secunde positionis iungitur substantivo prime positionis, ut si dicam
 30 'Socrates habet ypoteticos sotulares cum cathegoricis corrigiis', congrue iunguntur dictiones quantum ad vocem. Sed ex hiis nichil habet auditor quod rationabiliter intelligere possit, quod per similitudinem ostendam.

Locutio similis est picturae, quia sicut pictura representat et
 35 depingit rem ita quoque locutio depingit intellectum. Locutiones enim non fiunt nisi propter representandum intellectum. Si ergo velis facere

- picturam super torrentem aque non poteris depingere rem, nec eam pictura representare nisi habeas materiam convenientem. Similiter vocabulum adiectivum quodam modo depingit substantivum, ut cum dico 'homo albus',
40 'albus' depingit 'hominem', et vocabulum adiectivum secunde positionis aliquod substantivum depingit, ita quod nullam per se habeat significationem nisi substantivo adiunctum, ut si dicam 'cathegoricum' per se, nichil intelligit auditor; si vero dicam 'cathegorica propositio' intelligitur propositio habens predicatum terminum et subiectum. Si
45 autem iungatur cum substantivo prime positionis, ut 'oculus cathegoricus', evanescit significatio huius adiectivi adiectione substantivi sicut pictura in torrente. Similiter si dicam 'corrigie tue sunt negative', animus auditoris intelligit nescio quid in quo heret et refugit; unde nullum intellectum rationabiliter dicitur auditor habere.
50 Adeo enim sunt distantes termini isti a se ut altero alteri iuncto alterius significatio evanescat, et talis ordinatio numquam recipitur a Prisciano pro constructione, ipso dicente: omnis constructio quam Greci sintasim vocant ad intellectum referenda est. Aliter enim non erit constructio, nisi aliquem intellectum constituat in auditore.
55 Et queritur si sit Latina locutio habens 'cappam negativam'. Quod est dividendum; Latina locutio est, id est ex Latinis dictionibus, verum est; Latina locutio est, id est qui ita loquitur Latine loquitur, falsum est. Non enim dicitur Latine loqui /N 135va/ nisi ille cuius locutio aliquem intellectum generat in auditore.
60 Item queritur si ex nomine substantivo secunde positionis et adiectivo prime possit fieri constructio, ut 'propositio est alba'; et constructio quidem est quia aliquem intellectum generat in animo auditoris. Adiectivum enim prime positionis non ex substantivo contrahit significationem, sed per se dictum aliquid habet significare.
65 Ideo cuicumque iungatur substantivo aliquem constituit intellectum. Per hoc enim intelligo quod propositio albedine colorata est, quod falsum est.

Antiqui etiam aliud addiderunt in descriptione constructionis, dicentes sic: 'constructio est congrua dictionum ordinatio'. Sed quia
70 hoc convenit locutioni imperfecte de qua non intenditur agere, sed tantum de perfecta, addunt 'perfectum sensum generans in animo auditoris'. Sed quia hoc non potest convenire omni perfecte locutioni, quia hec 'Socrates accusat' non generat perfectum sensum in auditoris

animo, queritur enim quem accuset, et tamen perfecta est, ideo additur
 75 'quantum in ipsa est' id est quantum habet ex institutione, et ita perfectum sensum generat in animo auditoris 'quantum in ipsa est'. Si enim plus querat auditor, hec locutio non habet hoc determinare ex sui institutione. Sed totum hoc iudico superfluum. Sufficit enim predicta descriptio. Invenio enim quod Priscianus tam de perfecta quam de
 80 imperfecta constructione agit hic. Dicit enim quod competens sit hec constructio 'homo alpus'.

QUO ORDINE AGAT DE CONSTRUCTIONE.

Tractat autem Priscianus hoc ordine de constructione. Primo enim ponit generalia precepta construendi; id est communia ad omne genus constructionis. Cum enim quattuor sint genera constructionum - transitiva,
 85 intransitiva, reciproca, retransitiva - hec precepta ad omnes pertinent generaliter. Deinde tradit quedam specialia precepta construendi, quorum quedam ad unam constructionem pertinent, quedam ad aliam. Sunt autem generalia precepta novem, quorum primum est huiusmodi.

90 QUOMODO DICTIONES APTE CONIUNCTE CONSTITUUNT ORATIONEM.

Dictiones apte coniuncte faciunt orationem, et hoc est in unoquoque genere constructionum.

Ostendit autem hoc per similitudinem, quia sicut littere /N 135vb/ apte coniuncte faciunt sillabam, ut ex 'a' et 'd' fit 'ad', et sillabe
 95 apte coniuncte faciunt dictionem, ut ex 'di' et 'xit' fit 'dixit', sic et dictiones apte coeuntes faciunt orationem, scilicet si coniungantur recte secundum accidentia, ut 'Socrates legit'. Et vide quod proportio vel similitudo est inter ista quattuor. Comparatur enim hic littera dictioni proportionaliter. Sicut enim littera se habet ad sillabam,
 0 ita se habet dictio ad orationem. Littere vero sic se habent ad sillabas quod apte coniuncte faciunt sillabam. Sic ergo et dictiones apte coniuncte constituunt orationem. Et est proportionalitas quocienscumque fit comparatio habitudinis duum ad duo. Et dicitur hec similitudo substantialis a grammaticis quia grammatici appellant substantiale
 5 orationi quod pertinet ad eius constitutionem. Hec autem similitudo que fit inter litteras et dictiones pertinet ad compositionem orationis; ideo substancialis est orationi.

Secundum generale preceptum est huiusmodi. Eadem autem oratio geminari et repeti potest sine vitio. Quia enim dixerat quod dictiones

- 10 apte coeuntes faciunt orationem, putaret aliquis quia ex quo apte coniunguntur dictiones ad faciendum orationem, cum hoc sufficeret, non posset geminari oratio. Huic ergo occurrit dicens quod eadem oratio geminari potest, quod similitudine inducta a littera et sillaba ostendit. Geminatur enim littera sine vitio, ut in hoc nomine 'relliquias',
- 15 'reddo'. Geminatur enim ibi 'l' per antiquitatem. 'Reliquias' enim derivatur a 'relinquo, -quis'. In eo vero quod est 'relinquo' corripitur 're'. Sic ergo debuit corripiri in hoc nomine 'relliquie', sed quia sic non posset poni in dactilico metro geminata est 'l' ut prima sillaba producat positione. Similiter 'reddo' componitur ex 're' et 'do', et debuit dici 'redo, -dis'. Sed dubium esset an esset secunda persona
- 20 a 'redeo, -dis', ideoque geminata est 'd', et quando ita littera in medio geminatur est figura epentesis vel epithesis; et est compositum ab 'epi' quod est 'supra' et 'thesis' quod est 'positio', scilicet quando una littera superponitur alii /N 136ra/ in dictione cum tamen non sit de natura dictionis. Nec est dicendum quod quando littera in principio
- 25 additur sit epentesis, ut 'notus dominus'; antiqui preponebant 'g' dicentes 'gnotus dominus'. Hec enim figura dicitur prothesis, quasi 'protho thesis' a 'protho', quod est 'primum' et 'thesis', quod est 'positio', et inde prothesis, quasi 'prima positio', quando in principio aliqua littera additur.
- 30 Similiter geminatur sillaba, ut 'leleges'. Sunt autem populi qui dicebantur 'leges' sed quia est plurale huius nominis 'lex' geminata est prima sillaba ita ut in medio adderetur 'le' et est ibi similiter epentesis. Alii dicunt quod 'leleges' dicuntur quasi 'legentes leges'.
- Geminatur etiam dictio ut *Tullius* ait: 'fuit, fuit quondam in hac
- 35 re publica virtus' et est ibi figura que dicitur epizeusis, ab 'epi' quod est 'supra' et 'zeusis' quod est 'dictio', quando scilicet dictio dictioni superadditur.
- Similiter quoque geminatur et bis repetitur oratio, et hoc duabus de causis, vel necessitate vel causa more. Necessitatem appello hic
- 40 necessitatem metri, quando aliter non compleretur metrum nisi geminaretur oratio, ut *Juvenalis*:
- 'Tune duos una sevissima vipera cena
Tune duos?' 'Septem, si septem forte fuissent.'
- Repetiit bis hanc orationem 'Tune duos' et sine vitio, necessitate
- 45 metri cogente.

Causa more geminatur oratio ut immoremur in laudando vel vituperando aliquem, ut si dicam: 'magnus poeta fuit Virgilius, magnus poeta Virgilius fuit', congeminando laudem. Alii libri habent 'causa metri vel causa more' quod idem est. Alii etiam habent 'geminatur oratio
 50 necessitate vel causa metri vel causa more', et secundum hoc non dicitur necessitas de metri necessitate. Sed quadam necessitate conduplicatur quandoque oratio quando scilicet semel dicta oratione non intelligitur quid dictum fuerit, ut si dicatur 'Socrates est homo', quia forte non intellexit respondens ideo repetit ut possit intelligere. Cetera non
 55 mutantur et huiusmodi figura dicitur in rethorica conduplicatio. A Grecis vero appellatur epinalemsis, et hec similitudo inter litteram et sillabam et dictionem et orationem accidentalis est quia geminari accidentale est litteris. Unde eadem lit/N 136rb/tera remanet sive geminetur sive non. Ita quoque de aliis dicendum est.

60 Tercium preceptum generale est huiusmodi. Oratio autem superhabundat non eadem quando aliqua superflue additur sine qua posset stare sensus, et ostendit hoc similitudine sumpta a litteris et sillabis et dictionibus, quia quandoque littera superhabundat non eadem ut in eo quod est 'prodest' superhabundat 'd', quia additur extra, et non est
 65 eadem cum aliqua earum que ibi geminatur. Est enim compositum ex 'pro' et 'est', unde debuit dici 'proest'; sed interponitur 'd' causa euphonie, et est ibi epenthesis.

Queritur autem utrum 'd' debeat litterari cum precedenti sillaba vel consequenti; et Priscianus in Indeclinabilibus 'pro', inquit, quan-
 70 doque assumit 'd' ut 'prodest', unde videtur quod cum precedenti sillaba debeat 'd' litterari, et sic terminatur prima sillaba in 'd'. Sed regula est quod sillaba terminata in 'd' corripitur nisi positione defendatur, quare prima sillaba huius verbi 'prodest' corripitur cum non defendatur positione. Ad quod dicimus quod litteratur cum 'pro' et quod illa regu-
 75 la data est de illis que naturaliter in 'd' terminantur. Hic autem prima non naturaliter in 'd' terminatur, sed illud extra assumit. Ideo cum 'pro' natura producat assumpta 'd' remanet producta.

Sillaba etiam superhabundat non eadem ut 'induperator'. 'Imperator' enim debuit dici, sed quia hoc non potest stare in dactilico metro neces-
 80 sitate metri superhabundat sillaba 'du' interposita et est epenthesis.

Dictio quoque in compositione quandoque superhabundat, quandoque in appositione. In compositione, ut si dicam 'emori' pro 'mori' nichil

aliud volens significare, sed tantum necessitate metri vel alicuius
 talium. Sed videtur quod in 'emori' non superhabundet dictio, quia
 85 'e' de compositione illius dictionis est, et ita magis est sillaba quam
 dictio. Quomodo ergo superhabundat dictio? Ideo superhabundare dicitur
 quia 'e' semper in compositione aliquam addit significationem sicut
 dictio. Si ergo addatur compositio nullam attribuens significationem
 supervacua est, inde dicitur superhabundare. In appositione super-
 90 habundat dictio sicut *Virgilius* ait:

'Sic ore locuta est'.

Quod enim addit 'ore', superfluum est. Scimus enim quod non pede
 vel manu locuta est, et huiusmodi figura dicitur 'pleonasmos', /N
 136va/ que sic describitur. Pleonasmos est superflua unius verbi
 95 additio, id est unius dictionis.

Ita quoque superhabundat oratio non eadem, ut 'ibant qua poterant
 et qua non poterant non ibant', additur hec oratio 'qua non poterant non
 0 ibant', sed superflue. Scimus enim quod qua non poterant non ibant,
 et dicitur huiusmodi figura macrologia, quod est longiloquium - nam
 'macros' interpretatur longum, 'logos' locutio, eo quod huiusmodi
 figura non sit nisi propter hoc, ut aliquis eloquens videatur producendo
 sermonem. Et similitudo ista similiter accidentalis est, quia acciden-
 5 tale est littere superaddi non eandem. Unde eadem littera remanet sive
 superhabundet sive non. Eodem modo de sillaba et dictione et oratione
 est dicendum. Et differt hoc preceptum a secundo quia ibi ostenditur
 eadem oratio superaddi; hic autem non eadem sed alia superhabundat.

Quartum preceptum est huiusmodi. Oratio deficit quandoque absque
 10 vitio. Sicut enim superhabundat absque vitio ita quoque deficit per
 contrarium et hoc etiam ostendit per similitudinem littere similiter et
 dictionis que similiter quandoque deficiunt. Et has similitudines
 appellat passiones contrarias superioribus, quia superius ostendebatur
 similitudo secundum augmentum, hic autem secundum decrementum que inter
 15 se contraria sunt. Passiones autem communiter appellat. Patitur enim
 littera quodammodo vel sillaba vel dictio vel oratio quando deficit.
 Littera autem deficit ut quando dicitur 'audacter' pro 'audaciter'
 subtrahendo 'i' et est figura sincopa. Sincopa enim est subtractio
 littere vel sillabe de medio.

20 Deficit similiter sillaba ut cum dicitur 'tempno' pro 'contempno',
et est afferesis, id est subtractio de principio, vel 'commorit' pro
'commoverit', et est sincopa. Deficit quandoque dictio ut *Virgilius*:

Urbs antiqua fuit: Tirii tenuere coloni.

Deest 'quam'. Similiter:

25 Hec secum: 'mene incepto desistere victam?'

Et subintelligitur 'dicebat'. Sed queritur quare magis ibi subintelli-
gitur 'dicebat' quam 'aiebat', vel 'inquirebat'. Ideo dico quod deficit
ibi 'dicebat', id est verbum quod significat id quod dicebat, et appel-
latur hec figura eclipsis, quando dictio vel oratio deficit.

30 Similiter autem deficit oratio /N 136vb/ ut *Terentius*:

'Egone illam, que illum, que me, que non?'

Et est ubique defectiva oratio. Quidam enim leno habuit meretricem
suam, et quadam die admisit meretrix alium et in sequenti die mandavit
priori amico suo ut veniret ad eam. Ille ergo indignabatur dicens:

35 Egone illam digner adventu meo? Que illum mihi preposuit, que me
sprevit, que non suscepit heri me? Et ita deficit ubique oratio ex
indignatione. Sed queritur quomodo ubi dicitur 'que me sprevit' defi-
ciat oratio cum non deficiat nisi hoc verbum 'sprevit'. Ideo antiqui
dixerunt quod totum hoc ibi deficit 'sprevit heri'. Sed pro nichilo

40 illud addiderunt.

Duobus enim modis dicitur oratio deficere, vel quando aliqua inte-
gra oratio deficit, vel quando una sola dictio sine qua non est perfecta
oratio. Sic ergo cum dicitur 'que me sprevit' deficit oratio quia
aliquid de perfectione orationis deficit. Sed eodem modo dici potest

45 quod ubi deficit dictio, ibi etiam deficere dicitur oratio; ut cum di-
citur 'Hec secum' deficit dictio, scilicet 'dicebat', sine qua non est
perfecta oratio, quare deficit ibi oratio, quod verum est. In intenti-
one tamen dicentis est an deficiat ibi oratio vel dictio. Pro utroque
enim potest poni illud exemplum, quod apparet ex eo quod Priscianus
50 postea adiungit exemplo, in quo deficit integra oratio, quia in predicto
non videbatur integra deficere. Similiter ergo deficit hic oratio:

'Magna viris gloria est iusticia et prudentia et fortitudo et temperan-
tia'; deest enim ubique 'magna viris gloria est'.

Notandum quoque quomodo hic sunt tres figure tribus aliis contra-
55 rie. Est enim hic afferesis, sincopa et apocopa. Afferesis interpre-
tatur subtractio de principio, ut pro 'contempno' dicimus 'tempno'.

Contraria ei est prothesis, id est prima positio, quando in principio littera vel sillaba additur, ut pro 'notus, 'gnotus'. Sincopa vero est subtractio littere vel sillabe de medio, ut pro 'commoverit' 'commorit',
 60 et est compositum a 'sin' quod est 'con' et 'cope' quod 'cesio', inde 'sincopa' quasi 'concisio' quando aliquae sillaba succiditur de medio; et est contraria epenthesis, quasi suprapositio, quando littera vel sillaba in medio additur, ut 'induperatur' pro 'impe/N 137ra/rator'. Apocopa vero est subtractio littere vel sillabe de fine, ut 'sat'
 65 pro 'satis', et est compositum ab 'apo' quod est 'de' et 'cope' quod est 'cesio', unde 'apocopa' quasi 'decisio', id est deorsum cesio, quando de fine aliquid ceditur; et est contraria peragoge, quod interpretatur distensio dictionis addite ad finem, ut pro 'dici' 'dicier', unde *Persius*:

70 Monstrari digito pulcrum est et dicier: hic est.

DE SOLOECISMO ET BARBARISMO.

Quintum preceptum est generale huiusmodi. Incongrua dictionum ordinatio facit soloecismum quemadmodum incongrua litterarum vel sillabarum iunctura facit barbarismum. Ideo videndum est quid sit soloecis-
 75 mus vel quid barbarismus.

Soloecismus est incongrua iunctura dictionum, ut si pro 'dominus venit' dicam 'dominum venit', et dicitur soloecismus quasi mos Soloeensium. Soloe civitas quedam erat in Grecia cuius cives cum Romam venirent ut linguam Latinam addiscerent, eam corrumpabant incongrue
 80 iungendo dictiones.

Barbarismus est incongrua iunctura litterarum in sillaba vel sillabarum in dictione, in scriptura vel pronuntiatione. In scriptura, ut si sic scribatur 'oea' vel 'dgi'; in pronuntiatione, ut si dicam 'dominus' acuendo penultimam vel 'natura' gravando penultimam. Dicitur
 85 autem barbarismus quasi mos barbarorum; barbari autem dicuntur omnes preter Grecos et Latinos, ut illi de extremis insulis, sicut Hiberni. Isti enim maxime solent peccare in scriptura vel pronuntiatione litterarum vel sillabarum. Et quamadmodum aure et auditu vel visu cognoscitur barbarismus in littera vel sillaba, ita quoque aure et auditu
 90 vel visu perpenditur soloecismus in iunctura dictionum; aure vel auditu quando scilicet perpenditur in pronuntiatione, visu quando est in scriptura. Quod ideo inducit quia videbitur hec similitudo substantialis

cum pertineat ad compositionem orationis. Ostendit ergo quod similitudo non est nisi in hoc quod sicut visu ibi viciū perpenditur vel
95 auditu et hic similiter; unde accidentalīs apparet similitudo.

SIMILITUDO SUMPTA A LITTERA, SILLABA ET DITIONE QUOD ORATIONUM
QUEDAM POSTPOSITIVE QUEDAM PREPOSITIVE.

Subiungit deinde Priscianus sextum preceptum quod <est> huiusmodi. Orationes quedam sunt prepositive quedam postpositive, quod probat similitudine sumpta a littera et sillaba et ditione, quia littere quedam
0 sunt prepositive quedam postpositive. 'A' in diptongis preponitur ut 'ae', 'e' preponitur ut 'ei', 'o' preponitur /N l37rb/ ut 'oe'. Consonantes similiter quedam preponuntur semper quedam postponuntur. 'H' cum vocalibus posita semper preponitur et omnibus vocalibus, ut 'habeo,
5 Hermes, hyemps, Hylās, homo, humus'.

Sed opponitur de duabus, 'vah-' et 'ah-'. Hic enim aspiratio postponitur non preponitur. Ad quod dicendum est quod integre dictiones debent esse 'vaha' et 'aha', quod testatur Priscianus in Ortographia. Sed quia hee interiectiones animi affectus naturales designant propter
10 quod sepe integre non proferuntur, ideo facta est apocopa ultime vocalis, remansit vero aspiratio pendens ex superiore vocali, ut per hoc notaretur quod non integra remansit dictio. Semper ergo preponitur aspiratio vocali si sit integra dictio.

Queritur iterum cur volens ostendere que consonans preponatur posuit
15 exemplum de aspiratione cum aspiratio littera non sit; quod ideo fecit quia quibusdam videbatur esse muta, et habet hanc figuram, h.

'Q' et 'k' similiter prepositive sunt. 'Q' preponitur ut 'squalor' et 'squama', et queritur quomodo ibi preponitur cum prima sillaba non a 'q' sed ab 's' incipiat. Ad quod duplex est solutio, quia 's' ante
20 mutam posita plerumque liquescit in metro, et ita in predictis habet liquescere, propterea 'q' dixit prepositam; vel aliter, quidquid est ante vocalem dicitur esse principium sillabe, eo quod nullum sonum habet sillaba donec ad vocalem perveniatur. Sic ergo tam 's' quam 'q' potest preponi in illis dictionibus.

25 Item eadem est littera 'k' et 'q' et 'c'. 'C' autem postponitur ut 'lac'. Quare ergo 'q' et 'k' non erunt postpositive? Ideo quia hac figura representatur hec littera quando postponitur.

Similiter autem quedam sillabe semper sunt prepositive, ut 'pre' semper preponitur in dictionibus, ut 'prepono'. Sed opponitur de eo
 30 quod est 'capra, capre', ubi in fine ponitur 'pre'. Similiter cum dicitur 'capreolus'. Ideo dicendum est quod hoc dictum est de hac prepositione 'pre'. Semper enim in compositionibus preponitur, quod apparet in exemplis que ponit. Illa enim composita sunt ex 'pre' ut 'preco, pretor, premium, prelium, prelum'. 'Preco' compositum est ex
 35 'pre' et 'cano'; 'pretor' componitur ex 'pre' et 'torqueo', quia debet torquere latrones et malos coercere, et est pretor ille /N 137va/ qui secularibus preest cuius dignitas dicitur pretura. 'Prepositus' vero est qui preest ecclesiasticis dignitatibus et eius dignitas dicitur prepositura. 'Premium' dicunt quidam quod componitur ex 'pre' et 'meum',
 40 quasi 'meum pre aliis', scilicet quod magis diligo; sed magis est etimologia quam compositio. Componitur ergo ex 'pre' et 'munio, -nis', quo munitur aliquis pre aliis, vel ex 'pre' et hoc 'munium, -nii' quod est officium, quia officio suo meruit hoc habere pre aliis. 'Prelium' dicunt quidam quod compositum est a 'pre' et 'luendo', quia ibi precipue
 45 luimus, id est patimur. Sed melius componitur a 'pre' et 'lite'.

Preliatores enim dicuntur qui liti presunt. 'Prelum' est illud quo premuntur uve, et est compositum a 'pre' et 'longum' quia ibi est quoddam bonum lignum pre aliis longum, scilicet quo sustentatur in coclea, et illud dimittendo expremuntur uve.

50 Sunt vero alie sillabe semper postpositive, ut illa que incipit a 'gm' semper postponitur ut 'agmen', et debet sic litterari, ut 'gm' litteretur cum consequenti sillaba. Que autem incipit a 'cm' semper postponitur, ut 'Piracmon', et 'cm' cum ultima sillaba debet litterari. Similiter illa que incipit a 'chm' ut 'Menechmus', et 'chm' cum ultima
 55 sillaba debet litterari. Est autem 'Menechmus' proprium nomen. 'Piracmon' compositum est a 'pir' quod est ignis - unde dicitur pira et sulphur, quasi soli pir, id est ignis terre; sulphurea enim terra ignea est - et 'agmon' quod est incus, et 'incus' componitur ab 'in' et 'cudo, -dis', quod est massa ferrea super quam cuditur et demolitur
 60 ferrum ignitum malleis; ut dicatur Piragmon quasi ignea incus. Invenitur tamen nomen fabri quandoque qui fabricat fulmina Iovi, et bene ei congruit vocabulum, quia fulgura non possunt fieri absque igne.

Sunt et alie sillabe que non tantum postpositive sunt verum etiam terminales. Omnis enim que desinit in 'uls' terminalis est, ut 'puls,

65 -tis', et est condimentum factum ex farina et aqua. Terminalis est etiam que desinit in 'rs', ut 'cohors', quod dicitur a cohortando. Similiter in 'ms' ut 'hyems', et in 'ns' ut 'oriens'. Sed queritur cur in hoc nomine 'puls' magis fit terminalis sillaba quam prepositiva, cum et a se incipiat et in se desinat; quod ideo dictum est quia si aliqua
70 huiusmodi sillaba /N 137vb/ invenitur semper erit finalis quamvis non sit monosyllaba dictio.

Sic etiam et dictionum quedam prepositive inveniuntur, sicut pronomina prepositiva dicimus, ut 'hic' semper preponitur, ut 'hic homo' et 'hec mulier'. Alia vero semper postponuntur ut subiunctiva pronomina
75 sicut 'idem'. Oportet enim aliud precedere, ut 'Socrates currit, idem est animal'.

Ita quoque et orationes quedam preponuntur, quedam postponuntur, ut in consequentiis, ut 'si Tripho ambulat, Tripho movetur'; et non convertitur, quod 'si Tripho movetur, Tripho ambulat'. Et hec est
80 similitudo accidentalis, quia accidentale est littere et sillabe et ceteris quod preponitur et postponitur. Unde littera eadem manet sive preponatur sive postponatur.

QUOD EX PLURIBUS ORATIONIBUS FIT UNA.

Septimum preceptum est huiusmodi. Ex una oratione fiunt plures
85 ablata coniunctione, et ex pluribus una interposita coniunctione, quod probat sumpta similiter similitudine a littera et sillaba et dictione. Sicut enim una oratio dividitur in duas, et due coeunt in unam, sic una littera dividitur in duas et due coeunt in unam; non quod unius littere essentia transeat in duas, hoc enim impossibile est, sed ubi deberet
90 poni una littera ibi ponuntur due, ut cum regulariter debeat dici 'firi' pro illa 'i' ponimus alias duas et dicimus 'fieri', de quo ait Priscianus: Elementum dividitur in dua modo sillabico, in quo videtur quod sicut sillaba dividitur in duas, ita elementum dividitur in duo. Quod ita intelligendum est, quod quemadmodum una sillaba longa valet
95 duas breves, et due breves unam longam, ita una littera longa ponitur pro duabus brevibus, et due breves pro una longa contemplatione temporum, id est ratione, quia sicut una littera longa habet duo tempora, ita et due breves.^A

Dictio quandoque una dividitur in duas, ut *Virgilius*:

0 'Septem subiecta trioni'.

'Septemtrioni' divisit, cum sit una dictio, et est figura que dicitur themesis, quando scilicet una dictio dividitur per interpositionem alterius unius vel plurium coniunguntur quoque in unam sicut in compositione.

5 Similiter autem et una /N 138ra/ oratio dividitur in plures per subtractionem coniunctionum, et ex pluribus potest fieri una per interpositam coniunctionem, ut *Virgilius*:

'Conticuere omnes intentique ora tenebant'.

Alia est enim oratio 'conticuere omnes' et alia 'intentique ora
10 tenebant', ex quibus fit una per interpositam coniunctionem, et est hec figura polisinthecon. 'Sinthecon' enim compositum est a 'sin' quod est 'con' et 'thecon' vel 'thesis', quod est 'positio', quando simul due orationes coeunt in unam. Et volunt quidam facere differentiam, ut 'sinthecon' dicatur ubi due orationes in unam coniunguntur, 'polisinthe-
15 con' ubi plures quam due coniunguntur in unam, quia 'polis' interpretatur pluralitas. Una etiam oratio dividitur in plures, ut *Virgilius*:

Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.

Debit enim dicere 'ferre flammas, et date vela et impellite remos'.

Sed subtracta coniunctione unam orationem in tres divisit, et hec est
20 figura dialotas, quod interpretatur resolutio, quia una oratio resolvitur in plures, vel asinthecon, quod est contrarium ei quod est sinthecon, quando non plures in unam coniunguntur, sed una in plures dividitur.

QUOD TRANSMUTATUR ORATIO PROBAT PER SIMILITUDINEM LITTERARUM
ET SILLABARUM.

25 Octavum preceptum est huiusmodi. Eadem oratio prepositive ponitur sine vicio, quod probat similitudine sumpta a littera et sillaba et dictione. Transmutatur enim littera ut cum pro 'Teucer' dicimus 'Teucre'. Sed nota quod duplex est ibi vocativus sicut et nominativus. Dicimus enim 'hic Teucrus, huius Teucris', et 'hic Teucer, huius Teucris',
30 et ab eo quod est 'Teucrus' debet fieri vocativus 'Teucre', et tunc nulla est ibi figura. Cum vero dicitur 'Teucer' similiter debet esse vocativus 'Teucer', sed transmutatis litteris dicimus 'Teucre', et est ibi figura metathesis, a 'meta' quod est 'trans' et 'thesis' quod est 'positio', hoc est transpositio.

35 Transponuntur etiam sillabe ut quando pro 'disciplina' dicimus
 'displicina'; quod fit causa laudandi vel vituperandi, ut si dicam
 'vere disciplina tua displicina est', quia omnibus displicet, et est
 similiter metathesis.

Transponitur etiam dictio, ut cum debeamus dicere 'tribunus plebis'
 40 dicimus 'plebis tribunus', et est figura anastrophe, ab 'ana' quod
 est 'rectum' et 'trophe' quod est 'ordo', quasi conversio recti ordinis.

Similiter prepositive ponitur oratio, ut

'Moriāmur, /N 138rb/ et in media arma ruamus'.

Prius est enim in arma ruere et deinde mori, et est figura usteron pro-
 45 theron, quod est conversio recte sentencie, nec aliam huius vocabuli
 habemus interpretationem.

QUOD DICTIO QUANDOQUE SUPPLET VICEM ORATIONIS.

Nonum generale preceptum est. Una sola dictione completur oratio
 quandoque. Dixerat enim quod dictiones apte coniuncte constituunt
 50 orationem congruam. Inde videretur alicui quod nisi dictiones plures
 coniungantur non potest esse oratio, quod removens ait quod una sola
 dictione completur oratio, id est sensus perfecte orationis, ut cum dico
 'lege', sensum perfecte orationis intelligit auditor.

Duplex est enim oratio. Alia enim voce et sensu, scilicet quando
 55 dictiones apte coniunguntur ad constituendum aliquem intellectum, ut
 'Socrates legit', alia est oratio sensu et non voce, quando una dictio
 sensum perfecte orationis habet, ut est in verbis imperativis et in vo-
 cativis, ut 'O Virgili'. Per hoc enim intelligit auditor sensum perfecte
 orationis, scilicet 'ego voco te'. Hoc etiam fit per primam et secundam
 60 personam presentis indicativi ut 'lego'. Intelligitur enim sensus
 perfecte orationis. Similiter cum dico 'legis', et probatur hoc simili-
 tudine sumpta a littera et non a sillaba, ut quibusdam videtur. Sunt
 enim quedam littere ut vocales que perfectos sonos faciunt. Unde etiam
 vocales dicuntur.

65 Similiter sunt quedam dictiones que per se faciunt orationem, id
 est per se complent sensum perfecte orationis. Sunt et alie littere
 ut consonantes que non per se sed cum aliis litteris sonant. Similiter
 sunt quedam dictiones que non per se faciunt orationem sed aliis coniunc-
 te, cuiusmodi sunt prepositiones omnes, ut 'in'. Unde ex diversis ad-

70 iunctis diversam habent vim in constructione. Aliquando enim significat permanentiam in loco, ut 'sum in urbe', aliquando motionem de loco ad locum, ut 'curro in campum'. Sed cum dicitur 'ego curro in campo tu autem extra', cum ibi 'in' significat motionem, videtur hec regula falsa, quod scilicet si 'in' significat motionem cum accusativo construitur.

75 Propter quod dixerunt quidam quod ita intelligitur illa constructio: 'ego ens in campo curro', et ibi 'in' permanentiam in loco designat quod nichil est. Quod autem dicitur 'tu extra' adversatio est ad /N 138va/ primam locutionem. Sed per hoc ostenditur ubi curram. Oportet ergo ut per primam ostendatur ubi curram. Oportet ergo quod 'in campo' 80 designet ubi curro, non ubi ens curro. Ideo dico quod 'curro' motionem significat de loco ad locum. 'In campo' vero non significat motionem immo permanentiam in campo, ut 'in platea deambulabam quando ad me venisti'. 'In' permanentiam ibi designat in platea. Si vero extra campum essem et currerem ad campum tunc possem dicere 'curro in campum', 85 et 'in' significat ibi motionem de loco ad locum.

De sillaba videtur hic nulla posse fieri similitudo nisi dicamus quod sicut sillaba per se nullum constituit intellectum, sed alii iuncta perficit dictionem que aliquid significat, ita quedam dictiones per se nichil significant, cum aliis vero iuncte diversas habent significatio- 90 nes.

DE ORDINE PARTIUM ORATIONIS.

Postquam sufficienter tractavit de generalibus preceptis deberet addere de specialissimis ut propositum suum exequeretur de constructione. Sed interponit quandam de ordine partium orationis questionem, quare 95 scilicet nomen et verbum ante ceteras partes orationis ordinavit, et quare nomen verbo preposuit, et sic de ceteris.

Circa quod primo videndum est quare usque in hunc locum hanc extendit questionem. Et puto ideo quia superfluum esset querere de ordine partium orationis antequam eas ordinaret; ordinando vero consequenter de unaquaque tractavit usque in hunc librum. Quare convenienter 0 usque in hunc locum hanc reservavit questionem. Quidam vero querentes solacium sue impericie iudicant hanc questionem superfluum, fortuitu enim quedam disposite sunt partes orationis. Sed ostendit similitudine quadam quod hic querendus est ordo. Sicut enim in abecedario queritur ratio ordinis quare scilicet 'a' ponatur ante 'b' et 'b' ante 'c', sic

5 etiam queritur quare masculinum genus ponatur ante femininum, et femininum ante neutrum. Queritur etiam quare presens ante preteritum et futurum ponatur. Sic etiam de casibus, ita quoque querendum est quare nomen et verbum preponantur aliis, et quare nomen verbo, et sic de ceteris. Si enim in quibusdam querendus est ordo, ergo et in omnibus, 10 quod ita intelligendum est. /N 138vb/ Si in abecedario et ceteris causa ordinis est querenda, quare scilicet unum ante aliud ponatur, ergo et in omnibus ubi unum ante aliud disponitur querendus est ordo cum hec eadem causa ibi sit. Ponitur enim unum ante aliud.

Quod primo ostendit quare nomen et verbum aliis preponantur, eo 15 scilicet quod dictiones non nisi propter perfectum sensum sunt reperte, qui non representatur nisi per perfectam orationem. Perfecta autem oratio non potest esse sine nomine et verbo cum possit esse sine qualibet alia parte orationis, et hoc ostendit oratione quadam in qua ponuntur fere omnes partes orationis, et omnibus demptis preter nomen et verbum 20 perfecta remanet oratio. Si autem nomen vel verbum dematur non oratio erit perfecta. Que est huiusmodi: 'Idem homo lapsus heu hodie concidit', et dicit quod in hac oratione fere omnes partes orationis sunt, quia est ibi prepositio per compositionem in eo quod est 'concidit' et interiectio. Fere autem dictum est quia non ponitur ibi coniunctio que 25 aliam copulet orationem.

Sed hec oratio non videtur esse perfecta. Non enim precessit aliquid ad quod referatur 'idem'. Et possumus dicere quomodo debet intelligi aliud nomen vel ut alii dicunt perfecta est per se. Sic enim intelligitur 'homo lapsus', scilicet 'qui est lapsus, idem homo hodie 30 concidit'. Et auferantur omnes partes preter nomen et verbum, ut dicatur 'homo cecidit', non minus perfecta remanet oratio. Si autem alterum istorum dematur imperfecta erit oratio.

Sed videtur esse falsum quod sine nomine et verbo non possit esse perfecta oratio. Cum enim dico 'legens disputat' perfecta oratio est, 35 et sine nomine. Sed quamvis in materia ipsius orationis non ponitur nomen, intelligitur tamen. Hoc enim est dicere 'qui legit disputat', et ibi est nomen subiectum. Item cum dicitur 'ego lego' ibi nomen non ponitur. Sed quando aliquid pro nomine ponitur, convenienter nomen poni dicitur; pronomen enim pro ipso nomine ponitur. Item cum dicitur 40 'legere est agere' non nisi verba ibi ponuntur. Est ergo hec oratio sine nomine. Sed infinitiva verba loco verbalium nominum ponuntur. Hoc enim est dicere 'lectio est actio'.

QUARE NOMEN PREPONATUR VERBO.

Ostendit deinde Priscianus quare nomen preponitur verbo. Ait ergo
45 nomen necessario ponitur /N 139ra/ ante verbum, quia agere et pati
proprium est substantie in qua est positio nominum. Quod ita est in-
telligendum. Necessarium in grammatica non est ubique inevitabile,
sed quod exigit proprietas huius artis. Nomen necessario ponitur ante
verbum, id est hoc exigente significatione nominis et verbi, quia neces-
50 sitas hic nichil aliud est quam exigentia. Quia agere et pati proprium
est substantie quod est dicere: substantia est subiecta actioni et
passioni, quare substantia natura prior est actione et passione, et
substantia dignior est actione et passione. Actio vero et passio post-
eriora sunt, quia sunt accidentia. Si ergo nomen significat substantiam,
55 verbum vero actionem et passionem et substantia dignior est actione et
passione, merito nomen verbo preponitur.

Sed nota quod unaqueque ars habet modum suum loquendi. Aliter enim
dialecticis dicit in arte sua, et aliter grammaticis. Dicit enim dialec-
ticus quod non omne nomen significat substantiam, quia hoc nomen 'albedo'
60 non significat substantiam, sed qualitatem. Grammaticus vero dicit quod
omne nomen significat substantiam cum qualitate, nec est ibi contrarie-
tas. Uterque enim recte intelligit. Illud enim nomen dicitur signifi-
care substantiam quod significat aliquid de primo rerum genere, ut
homo, animal et similia. Quia vero albedo non significat aliquid de
65 primo rerum genere, ideo non dicitur significare substantiam a dialec-
ticis sed qualitatem, id est aliquid de secundo rerum genere; et sic
de aliis.

Grammaticus vero dicit quod omne nomen significat substantiam cum
qualitate, non quod omne quod nomen significat substantia sit, quia quod
70 significatur hoc nomine 'albedo' non est substantia, cum tamen hoc
nomen substantiam dicatur significare. Nomina vero primo substantiis
sunt imposita, et illa dicuntur recte significare substantiam que sunt
eiusmodi, ut quod eis significatur substantia sit. Cetera vero nomina
secuntur positionem primorum quia sicut prima nomina substantiarum
75 significant substantiam ut de ea aliquid dicitur et sine tempore, ita
et cetera nomina significant substantiam, id est rem aliquam ut de ea
aliquid dicitur et sine tempore, et ita omne nomen dicitur significare
substantiam, quia omne nomen significat modo substantie, id est rem
ut de ea aliquid dicitur et sine tempore, ut 'albedo' rem significat

80 ut de ea aliquid dicitur et sine tempore, et /N 139rb/ sic significat substantiam. Unde *Boetius* in *Commento Peri ermenias*: Omne nomen aut significat substantiam aut tamquam substantiam; cum qualitate vero dicitur omne nomen substantiam significare, id est communiter vel proprie. Hoc enim dicitur esse qualitas nominis. Unde *Donatus*: Qualitas nominum
 85 bipertita est; aut enim nomen est commune, et dicitur appellativum, aut unius solius est, et dicitur proprium. Sic ergo 'albedo' significat substantiam, id est modo substantie, cum qualitate, id est communiter vel proprie, quia communiter significat.

Similiter omne verbum dicitur significare actionem vel passionem,
 90 non quod omne significatum verbo sit actio vel passio, sed quia omne verbum significat id quod significat modo agendi vel paciendi. Primo enim verba propter actiones et passiones sunt reperta, ut ostenderent eas inesse substantiis, quorum significatio actio vel passio est. Sunt vero alia verba quorum significatio nec actio nec passio est, ut 'albeo'
 95 'nigreo' et consimilia. Sed dicuntur significare actionem vel passionem quia secuntur positionem primorum verborum, id est significant modo agendi vel paciendi sicut prima verba, quia significant rem ut de altero dicitur, et in verbali terminatione cum tempore et modo. Quia ergo proprium est substantie agere et pati, in qua, scilicet in substantia,
 0 est positio nominum, quia substantiis primo imposita sunt nomina, cum substantia dignior actione sit et passione propter que reperta sunt verba, et nomen dignius verbo erit, ideo rationabiliter ab auctoribus ante verbum ordinatur.

QUOMODO AGERE ET PATI SIT PROPRIUM SUBSTANCIE.

5 Sed quomodo dictum est quod agere et pati proprium est substantie? Substantia autem multipliciter dicitur. Iam ut videamus in qua significatione est proprium substantie dicamus quot modis dicatur substantia. Erit enim et hoc valde necessarium in sequentibus. Substantia ergo dicitur a substando, quod exigit ipsa derivatio, quia substantia a
 10 'substo, -stas' derivatur, et sic proprie dicitur de materia primordiali quicquid ipsa sit. Que, ut ait Plato, substat omnibus formis tam substantialibus quam accidentalibus.

Dicitur etiam substantia a subsistendo, quasi subsistentia, et sic dicitur de forma substantiali que subsistit materiam, id est sub se
 15 /N 139va/ sistit fluxum materie, quia in his artificialibus evidenter

apparet. Proponatur enim cera et sit rudis; fluxus quidam est in ea ut possit recipere quamlibet formam vel hominis vel leonis vel alterius. Ex quo vero ei imprimitur forma leonis sistitur materia illa a suo fluxu, ut dum illam formam habuerit, aliam in se non recipiat, ita quo-

20 que in naturalibus est quod primordialis materia fluxum quendam habet ad recipiendam quamlibet formam. Ex quo autem ei imprimitur talis forma a natura, scilicet humanitas, sistitur a fluxu materia, ita scilicet ut secundum eandem partem non possit recipere formam asini vel arboris vel cuiuslibet alterius rei.

25 Dicitur quoque substantia ab utroque - et a substando et a subsistendo, - scilicet que constat ex materia et forma, ut quilibet homo, ut Socrates, substantia est a substando, quia substat formis substancialibus et accidentalibus, et etiam substantia est a subsistendo, quia quodammodo subsistit, id est fluxum sue materie sistit, cum sit quiddam discretum et determinatum ab alia re quod habet ex proprietate forme.

30

Sunt vero alia que non componuntur ex materia et forma, et tamen dicuntur substantie a substando et subsistendo, ut 'anima'. Sed habet similitudinem compositi ex materia et forma. Sicut enim Socrates subiectus est formis quod habet ex materia, sic et anima habet in se

35 recipere formas substantiales et accidentales; unde dicitur irasci vel gaudere. Sicut item Socrates quiddam certum est et determinatum ab aliis rebus quod habet ex forma, ita et anima quedam res est differens et discreta ab aliis rebus, tamquam haberet formam.

Cum autem nos hec tria significemus uno vocabulo, Greci habent

40 ibi tria vocabula: 'ὕποστασις' quod dicitur 'substantia' a substando, ab 'ὑπό' quod est 'sub' et 'στάσις' quod est 'status', quasi 'substans'; et 'οὐσιώσις' quod interpretatur 'subsistentia', quod est forma substantialis, et 'οὐσία' quod interpretatur 'essentia', quod est nomen compositi ex materia et forma, vel habentis similitudinem compositi ex

45 materia et forma, et ideo essentia ponitur pro composito ex utraque, quia nec forma /N 139vb/ per se nec materia per se est, sed compositum ex utraque proprie dicitur esse.

Agere ergo et pati proprium est substantie, non eius quod est οὐσιώσις vel ὑπόστασις sed eius que est composita ex materia et forma

50 vel habens similitudinem compositi ex utraque. Illa enim dicitur agere quod habet ex forma, quia aliud agimus quod ipsa natura, id est ipsa forma substantialis, permittit. Unde si quis dicat: 'ille leo devoravit

hominem', respondemus: 'fecit quod leonis est', id est quod eius natura, id est sua substantialis forma, exigebat. Dicitur iterum substantia, id est οὐσία, pati quod habet ex materia que habet recipere variationes accidentalium circa se. Sic etiam dicitur anima pati quod habet contactu materia quia corpori coniuncta est.

Opponitur his fortasse quod, quia nomen non preponitur verbo nisi quia significat substantiam, secundum hanc rationem adiectiva nomina non deberent poni ante verbum cum non significant substantiam sed accidentia, ut 'album' et consimilia. Sed quamvis non significant substantias tamen propter substantias reperta sunt, cum enim significant accidentia nominant substantias, ut 'Socrates est albus', et quicquid sit de cetero, quia omnia nomina modo substantie significant, ideo verbo nomen preponitur.

QUARE PROXIMO LOCO POST NOMEN PONATUR VERBUM, ET QUARE PRONOMEN POSTPONITUR VERBO.

Post nomen vero consequenter ponitur verbum. Et queritur quare ante verbum non ponat Priscianus pronomen consequenter ut fecit *Donatus*. Si enim ideo nomen preponitur verbo, quia nomen significat substantiam que est dignior actione et passione que significatur a verbo, sic ergo et pronomen cum substantiam significat verbo debet preponi. Ad quod Priscianus quamvis, inquit, pronomen significet substantiam que dignior est actione et passione, tamen verbum preponitur pronomini eo quod verbum est causa inventionis pronominum. Omnis enim causa prior est suo causato, quare verbum prius est pronomine.

Ostendit vero quod verbum est causa inventionis pronominum ita. Cum omnia nomina sint tercię persone, verba autem sint trium personarum, scilicet prime et secunde et tercię, non poterat nomen convenienter iungi cum prima et secunda /N 140ra/ persona verbi preter vocativum casum. Necessarium itaque fuit invenire dictiones casuales que cum omni persona verbi pro ipso nomine iungi possent, ideoque reperta sunt pronomina, et hoc propter ipsa verba.

Ut autem intelligatur quare omne nomen preter vocativum casum sit tercię persone, videndum est quot modis dicatur persona et unde sumptum sit hoc nomen in arte grammatica et quid sit persona in grammatica, quot sint persone, et quare cum omne nomen sit tercię persone, persona non enumeretur inter accidentia nomini, sicut ponitur inter accidentia pronomini et verbo.

90 Hoc igitur nomen 'persona' primo impositum est histrionibus.
 'Histriones' vero dicuntur quasi 'hysterion', 'hysterion' vero Grece
 Latine dicitur gesticulacio, inde hysteriones, id est gesticulatores,
 qui in comediis diversos gestus diversarum personarum representabant.
 Habebant enim larvas et eas apponebant faciei, ut sic diversas voces
 95 pro qualitate persone possent formare. Nam unus et idem modo represen-
 tabat formam pueri modo senis modo meretricis, et ita ut posset formare
 diversas voces habebat os foraminatum modo parvum ut gracilem vocem
 representaret modo magnum ut plenam perficeret, et quia illi diversis
 modis personabant, inde datum est eis hoc nomen 'persona'. 'Persona'
 0 enim a personando dicitur. Unde debuit dici penultima correpta, sed
 ad differentiam imperativi 'persona' dicitur penultima producta. Quod
 enim persona quasi pars una, id est per se una, dicitur, non est com-
 positio immo ethimologia. Ab hiis transumptum est hoc nomen 'persona',
 ad designandam dignitatem. Unde digniores in ecclesiis dicimus esse
 5 personas et hac ratione. Sicut enim histriones descendentes in crip-
 tam mutaverunt vestes ut postmodum possent representare gestus persona-
 rum pro qualitate dignitatis et diversis modis sonabant, ita isti pro
 qualitate dignitatis in ecclesia dicuntur persone. Ab hiis vero duabus
 significationibus transumptum est hoc nomen 'persona' ad artem gramma-
 10 ticam.

Persona ergo est proprietas vocis representantis loquentem de se,
 vel ad quem quis loquitur de ipso, vel de quo quis loquitur extra pro-
 prietatem prime et secunde persone; ut 'lego' hec /N 140rb/ vox huius
 proprietatis est, ut representet aliquem ut loquentem de se; 'legis'
 15 huius est proprietatis, quod representat aliquem ut ad eum loquimur,
 et ut de ipso loquimur loquendo ad ipsum. Dicimus enim de ipso quod
 legat. 'Legit' hec vox huius proprietatis est quod representat rem
 ut de ea quis loquitur et hoc extra proprietatem prime persone, id est
 non representat eam ut loquentem de se et extra proprietatem secunde
 20 persone, id est non representat eam ut ad eam dirigatur sermo. Cum
 enim dico 'Socrates legit' non dirigo sermonem ad Socratem.

QUOT SINT PERSONE.

Sunt autem tres persone, id est prima et secunda et tertia. Et
 prima persona est proprietas vocis representantis loquentem de se, et
 25 vox huius proprietatis dicitur esse prime persone. Non autem dicitur

esse prima persona quia non nisi proprietas dicitur persona, ut hec vox 'lego' prime persone est. Secunda vero persona est proprietas vocis representantis ad quem quis loquitur de ipso, et vox huius proprietatis est secunde persone, non autem secunda persona, ut 'legis' secunde

30 persone est. Tercia persona est proprietas vocis representantis de quo quis loquitur extra proprietatem prime et secunde persone, et vox huius proprietatis non est tertia persona, sed tercie persone.

Queritur autem quare dicatur prima persona et quare secunda et quare tertia, quod fit ratione dignitatis. Potest enim esse prima
35 persona sine proprietate secunde et tercie persone quia potest fieri ut aliquis loquatur de se, quamvis non sit ad quem loquatur vel de quo loquatur extra proprietatem prime et secunde persone. Possum enim dicere 'lego' quamvis non ad alium hoc dicam. Secunda vero persona non potest esse sine proprietate prime, quia proprietas prime est loqui
40 sicut diximus, quod prima persona est proprietas vocis representantis loquentem de se, id est cuius proprietas est ostendere quod aliquis loquatur de se, et ita proprietas prime est loqui, quamvis hoc non sufficiat ad ostendendum quid est prima persona, nisi addatur: 'loqui de se'. Secunda ergo persona non potest esse sine proprietate prime,
45 quia non potest esse ut aliquis ad alium loquatur de ipso nisi sit 'loqui'. Sic igitur prima persona dignior est secunda et tertia. Ideoque ponitur prima. Secunda vero et prima possunt esse sine proprietate tercie, quia potest fieri ut aliquis vel /N 140va/ de se vel ad alium de ipso loquatur quamvis nullus loquatur de aliquo extra proprietatem
50 prime et secunde persone. Tercia vero non potest esse sine proprietate prime et secunde persone, quia non potest fieri ut aliquis de aliquo loquatur nisi quis loquatur, quod est proprietas prime, et nisi ad alium loquatur, quod est proprietas secunde. Cum enim dico 'Socrates legit' ad aliquem dirigo sermonem cui volo sensum et intellectum meum
55 exponere. Merito ergo tertia ponitur ultima. Ante eam vero ponitur secunda predicta ratione, et ante secundam prima.

Sed queritur quomodo a predictis significationibus ad artem grammaticam transumptum sit hoc nomen 'persona', et puto ideo, quia sicut in comediis diversi soni fiebant ad representandum diversas personarum
60 proprietates, ita etiam et persone iste diversas voces diversarum proprietatum ostendunt esse. Alterius enim proprietatis est vox prime persone quam secunde et tercie, et diversos sonos habent ad represen-

tandum diversas vocum proprietates. Sicut etiam in dignitatibus cum pro qualitate dignitatis dicuntur persone, sicut etiam hic dicitur
65 prima vel secunda vel tertia persona pro qualitate dignitatis, ut ostensum est, sic itaque verbis prime et secunde et tercie persone.

Nunc videndum est quomodo omne nomen sit tercie persone. Dicimus itaque quomodo nomen ex forma vocis nullius est persone quia in uno nomine ostendemus ut de reliquis eodem modo sit manifestum. Hoc ergo
70 nomen 'Socrates' ex forma vocis nullius est persone, quod ita ostenditur. Nam neque prime <est> neque secunde neque tercie. Si enim esset prime persone ex ipsa forma vocis non posset alicui convenire nisi dum de se loqueretur; sicut hoc vocabulum 'lego' non convenit mihi nisi dum de me loquor. Nunc autem non est ita quia sive de se loquatur sive non
75 semper convenit ei hoc nomen 'Socrates'. Si iterum hoc nomen esset secunde persone non conveniret ei nisi dum ad eum sermo dirigitur. Hoc autem non est quia ei semper convenit. Hoc nomen autem si esset ex forma vocis secunde persone non posset rei convenire nisi dum ad eam loquimur. Si iterum /N 140vb/ ex forma vocis esset tercie, non
80 conveniret rei nisi dum quis de ea loquitur extra proprietatem prime et secunde persone. Sicut hec vox 'legit' non convenit rei nisi quando quis de ea loquitur. Hoc autem non est, quia sive quis de ea loquitur sive non, semper ei hoc nomen convenit. Si ergo queratur cuius persone est nomen dicam nullius est persone ex forma vocis.

85 QUARE OMNE NOMEN SIT TERCIE PERSONE.

Dicitur tamen omne nomen esse tercie persone preter vocativum casum, non ex forma vocis sed ratione confusionis. Nomen enim confuse rem significat, non representando rem ut de se loquentem vel ut ad eam sermo dirigitur vel ut de ea quis loquitur, et ideo ratione confusionis
90 dicitur omne nomen esse tercie persone preter vocativum casum, quia confuse rem representat, sicut 'legit' cum sit tercie persone confusum est. Non enim magis Tullio quam Virgilio vel Servio convenire potest.

Cum ergo omne nomen sit tercie persone, id est confuse significat rem, verbum autem sit prime et secunde persone et tercie, ideo non
95 potest nomen iungi cum omni persona verbi. Necessarium ergo fuit propter verbum invenire dictiones que verbo in omni persona iungerentur. Ideoque reperta sunt pronomina propter verba. Merito ergo verbum preponitur pronomini. Ideo autem cum omne nomen sit tercie persone non

0 enumeratur inter accidentia nominis persona quia persona non est proprietas vocis representantis rem hoc vel illo modo. Persona igitur non est proprietas nominis cum ostensum sit quod ex forma vocis nomen nullius est persone, nec dicitur esse tercie persone, quod sit huius proprietatis ut rem representet de qua quis loquitur extra proprietatem
 5 prime et secunde persone, sed propter confusionem que similiter est in tercia persona verbi dicitur esse tercie persone.

Aliam deinde rationem ostendit Priscianus quare omne nomen sit tercie persone. Nomen enim hoc ipsum quod est ex inventione habet. Inventum autem /N 141ra/ est nomen nec in prima nec in secunda, sed
 10 in tercia persona. In prima persona non sunt imposita nomina. Non enim consuevimus sic dicere: 'ego vocer Plato', 'nuncuper Socrates', et similia. Neque imposita sunt in secunda persona, id est dirigendo sermonem ad illum cui nomen imponimus. Non enim dicere consuevimus 'tu voceris Socrates', et talia. Sed omnes consueverunt communiter in
 15 tercia persona imponere nomina, ut: 'ille vocetur Socrates, ille alius Plato'. Ideo ratione institutionis omnia nomina tercie persone esse dicuntur.

Aliam etiam rationem ostendit quare pronomina propter verba reperta sunt, que ratio maior est et forcior vel firmior quia secundum predictam
 20 rationem pro nichilo inventa essent pronomina in tercia persona. Dictum est enim quod ideo reperta sunt pronomina, ut prime et secunde persone verbi iungi possent quibus nomen iungi non potest. De pronominibus vero tercie nullam habemus rationem, ideo hec ratio maior est, id est generalior. Per hoc enim ostendit quare in tercia persona reperta
 25 sunt pronomina, scilicet causa indiscretionis quam habent verba ex se. Non enim sunt verba discretiva personarum ut hoc verbum 'lego', quamvis certam demonstrat personam, non facit eius discretionem ad alias, ut scilicet ostendat an ego solus legam an ita ego quod et alii, similiter et 'legit' et 'legis', quod minus etiam facit discretionem. Ut ergo
 30 fieret discretio personarum reperta sunt pronomina. Hoc enim habet pronomen facere ex institutione, scilicet discernere unam personam ab alia, ut cum dico 'ego lego, tu autem scribis', discretio personarum sit per pronomina, quia ego discernor a te in eo quod ego lego et non scribo, tu autem scribis. Hoc enim habet facere pronomen ex instituti-
 35 one, quod ait Priscianus hiis verbis: predicta ratione propter verbum repertum est pronomen et, quod est maius, verba personarum per nomina-

tivum casum intelliguntur, et si sint indicativa, absolute proferuntur. Ac si diceret 'et quod maius est', id est hec ratio inventionis pronominum generalior est quia verba que intelliguntur esse personarum verba
 40 et hoc 'per nominativum casum', id est que intelliguntur esse personalia per hoc quod eis adiungitur nomina/N 141rb/tivus casus. Impersonalibus enim verbis non coniungitur nominativus. Illa inquam verba que sunt personalia, etsi, id est quamvis, sint indicativa, unde magis videntur debere facere discretionem, tamen absolute proferuntur, id est discre-
 45 tive, que non faciunt discretionem personarum per se nisi ex adiunctione pronominis, ideoque propter discretionem repertum est pronomen, quod probat. Si enim pronomen non faceret discretionem pro nichilo adderetur verbis prime et secunde persone, cum ipsa certas demonstrarent personas. Si enim diceretur 'ego lego', et 'ego' non faceret nisi demonstrationem,
 50 cum hoc idem faciat 'lego', bis demonstraretur ibi prima persona, et ita superflue appositum esset pronomen. Oportet itaque dicere quod pronomen propter discretionem faciendam apponitur verbo.

DE DISCRETIONE PRONOMINUM.

De discretionem sic dicendum est. Pronomina facientia discretionem
 55 aliquando faciunt discretionem per se, aliquando cum aliis; per se, ut cum dico 'ego lego', cum aliis vero ut cum dico 'ego et tu et ille legimus', et quando pronomina faciunt discretionem per se, aut sequitur aliquid aut nichil. Aliquid sequitur ut hic 'ego lego, tu autem scribis'. Nichil sequitur cum dicitur 'ego lego'.

60 Quando vero pronomen per se facit discretionem et aliud sequitur non fit discretio nisi ad personam que per sequens pronomen significatur. Cum enim dico 'ego lego, tu autem scribis', hoc est dicere 'ego lego et non scribo, sed potius tu scribis', sive alii legant, sive non. Quando vero pronomen facit discretionem et nichil sequitur, tunc ad
 65 alias omnes personas facit discretionem; ut cum dico 'ego lego', ex institutione hoc pronomen 'ego' dat intelligere quod ego legam et nullus alius. Similiter cum dico 'tu legis'.

Ita quoque quando pronomina in aliis faciunt discretionem aut sequitur aliquid aut nichil. Aliquid sequitur ut hic: 'ego et tu
 70 legimus, ille autem scribit', et tunc similiter non faciunt pronomina discretionem nisi ad personam quæ significatur per sequens pronomen. Hoc /N 141va/ enim est dicere 'ego et tu legimus ita quod non scribimus,

sed ille potius scribit', nichil vero sequitur ut hic: 'ego et tu et ille legimus', et tunc faciunt discretionem ad omnes alias. Hoc enim
 75 habet hec locutio ex institutione significare, quod nulli alii legant. Sic ergo pronomina in nominativo casu sive sequatur aliud sive non discretionem faciunt.

In obliquis vero casibus non faciunt discretionem nisi sequatur aliud, ut cum dico 'da mihi panem', per hoc pronomen 'mihi' non facio
 80 ad alias personas discretionem, quod non des eis panem similiter. Cum autem dico 'da mihi panem, illi autem vinum', quia sequitur aliud, discretionem facio ad eam personam que significatur per sequens pronomen.

Queritur autem utrum pluribus legentibus convenienter possim dicere 'ego lego' non faciendo discretionem ad alios; et convenienter quidem
 85 hoc dicimus. Non tamen hoc habet pronomen ex institutione, sed ex usu, ut si quis interroget me 'quid facis?' dicam 'ego lego', cum tamen ex institutione deberet discretionem facere ad omnes alios. Sed videtur quod ibi superfluit pronomen. Nam hoc verbo 'lego' demonstratur eadem persona que hoc pronomine 'ego', et ostendit ei hunc actum inesse.
 90 Cum ergo additur pronomen quod eandem personam demonstrat, eadem persona bis demonstratur ac si diceretur 'ego ego', quod est superfluum. Non ergo sine discretionem convenienter additur pronomen. Ideo dico quod 'ego' demonstrat ibi et significat primam personam. 'Lego' autem non apponitur ibi ad demonstrandum primam personam. Ideoque non bis
 95 demonstratur persona, cum tamen 'lego' aliquam habet demonstrationem. Queritur ergo quid ibi operetur eius demonstratio. Hoc autem operatur quod demonstrat talem actum inesse ei persone que per pronomen significatur. Perfecte itaque ostendimus quare verbum pronomini preponatur.

0 QUARE PARTICIPIUM TERCIO LOCO PONATUR.

Quomodo autem dictum est quod nisi predictae rationes impedirent pronomen poneretur ante verbum ideo putaret aliquis quod saltem post ipsum verbum consequenter deberet poni pronomen. Occurrit autem Priscianus et ostendit quod nec etiam post verbum debet statim poni
 5 pronomen, immo participium. Et assignat triplicem rationem quare participium post verbum ante pronomen ponatur, primo ostendens quare post verbum, deinde quare ante pronomen; quod ostenditur secundum originem, secundum officium et secundum nominationem participii.

Secundum originem ostenditur post verbum poni participium eo quod
 10 participium trahit originem suam a verbo, et ab eo derivatur, sed

quia quedam nomina a verbis derivantur, non tamen ideo post verbum ponuntur. Ideo quasi infirma sit hec ratio, addit quod secundum officii proprietatem debet participium post verbum poni. Officium enim eius est vicem verbi supplere. Ad hoc enim propter ipsum verbum repertum
 15 est participium, ut eius vicem suppleret. Duplex enim causa est inventionis participiorum, scilicet commoditas in nominativo casu et necessitas in obliquis. Commodum enim fuit invenire participium in nominativo casu. Volumus enim quandoque ostendere eidem persone duos actus simul inesse, quod non possunt facere verba sine interposita coniunctio-
 20 ne, ut 'lego et disputo'.

Si quis autem dicat quod sine 'et' coniunctione posset hoc fieri interponendo punctum, dicemus quomodo non simul sic ostenduntur actus inesse propter intervallum temporis, et etiam puncta plerumque valent coniunctiones. Ideo causa subbrevitatis inventum est participium in
 25 nominativo, quod sine interposita coniunctione duos actus simul eidem inesse ostendimus, ut 'legens disputo'.

Necessarium fuit ergo invenire participia in obliquis casibus. Volumus actum verbi inesse rei ut significatur per obliquum casum quod non potest facere verbum cum personale verbum non possit intransitive
 30 construi cum obliquis casibus. Ideoque necessario inventum est participium quod intransitive cum obliquo casu coniungitur, et actum verbi ostendit inesse rei significate per obliquum casum supplendum locum verbi, ut 'misereor Socratis legentis' transitio est inter 'misereor' et 'Socratis'. Cum vero ibi significetur res per obliquum casum /N
 35 142ra/ volo ei attribuire actum legendi, quod non possum facere per hoc verbum 'lego', sed per hoc participium 'legentis', quod ibi cum obliquo casu construitur intransitive. Non enim transitio est inter has dictiones 'Socratis' et 'legentis'.

Dicet aliquis quod sine participio potest ostendi actus personalis
 40 verbi inesse rei ut significatur per obliquum casum, veluti si dicam 'misereor Socratis qui legit'. Ad quod dico quod ibi actus verbi non ostenditur rei inesse, ut significatur per hunc genitivum 'Socratis', sed ut significatur per hunc nominativum 'qui', quod quamvis etiam esset commodius, tamen etiam brevius ostenditur illud per participium.

45 Aliam etiam causam inventionis participiorum ostendit propter ipsa verba Priscianus, quia scilicet non consequenter duo verba possunt ostendere duos actus inesse eidem persone, et ita est intelligendum, id est verba per se interposita etiam coniunctione nec sic possunt

ostendere actus inesse eidem persone, ut actus unius ostendatur sequi
 50 ex actu alterius, ut si velim ostendere quod ex actu legendi sequitur
 actus proficiendi, non possum hoc ostendere per hec duo verba, 'lego'
 et 'proficio'. Sic enim ostendo quod isti duo actus simul eidem insunt,
 sed non quod unus sequatur alium, propter quod supplendum inventum est
 participium ut ostendat duos actus inesse eidem ita quod unus actus
 55 consequatur alium, ut 'legens disputo' vel 'me legente proficio' vel
 'legens proficio'. Sic ergo cum verbum sit causa inventionis partici-
 piorum, omnis autem causa prior est suo causato, inde habemus quod ver-
 bum prius est participio. Ideoque post verbum statim participium pon-
 itur.

60 Sed diceret aliquis potest post verbum participium poni, et tamen
 poneretur pronomen ante participium. Ideo ait Priscianus quod nomina-
 tio impedit ut pronomen ponatur ante participium, dicitur etiam parti-
 cipium quasi partem capiens a premissis, scilicet a nomine et verbo.
 A nomine enim habet genera et casus, a verbo vero tempora et signifi-
 65 cationes, ab utroque numerum et figuram. Si autem preponeretur ei
 pronomen non observaretur iam eius nominatio. Non enim iam verum esset
 quod partes caperet a premissis cum a pronomine nichil capiat. Quamvis
 enim pronomen et genera et casus habeat, non ab eo tamen sumit hoc par-
 ticipium, sed utrumque habet a nomine. Sic ostensum est quare par-
 70 /N 142rb/ticipium ante pronomen ponatur.

QUID SIT ARTICULUS ET UNDE DICATUR ARTICULUS.

Greci vero post participium ante pronomen ponunt articulum, quo
 ut ait Priscianus carent Latini. Videndum est quid sit articulus et
 quare sic dicatur, et quod articulorum alius est prepositivus, alius
 75 suppositivus vel subiunctivus, et que dictiones cum videantur apud
 nos esse articuli, quare non sunt articuli.

DE ARTICULO.

Articulus itaque est pars orationis apud Grecos solam relationem
 significans. Ideo autem dictum est 'apud Grecos', quia Latini carent
 80 hac parte orationis. Dicitur autem articulus ab artando. Artare vero
 est coniungere, unde coartavit hec illi, id est coniunxit. Inde est
 etiam verbum diminutivum, 'articulo, -las', unde 'articulus' quia hec
 pars orationem et se copulat ei ad quod refertur, et orationem in qua

ponitur, ut idem cum articuli loco quandoque ponatur copulat et se et
 85 orationem in qua ponitur superior, ut 'Virgilius scripsit Bucolica,
 idem scripsit Georgica'.

Dicuntur etiam articuli alia ratione. Articuli enim sunt parva
 membra, ut articuli digitorum et articuli pedum. Similiter et in hac
 parte orationis paucissime dictiones sunt apud Grecos quantum ad nume-
 90 rum, et perparve quantum ad compositionem. Aut enim ex una sola lit-
 tera constant aut ex duabus aut ex tribus. Ex pluribus autem non
 habent constare ut 'ὀ' articulus est ex una sola littera constans.
 'ὄς' articulus est ex duabus litteris constans.

Sunt autem articuli alii prepositivi, alii subiunctivi, quod ita
 95 quidam intelligunt: Prepositivi sunt illi qui preponuntur in declina-
 tione nominum, quorum vicem apud nos supplent hec pronomina, 'hic' et
 'hec' et 'hoc'. Preponitur enim ad faciendam discretionem generum et
 casuum, ut 'hic homo', 'hec mulier', 'hoc mancipium'. Subiunctiva vero
 sunt alia que in constructione semper relative ponuntur, que numquam
 0 preponi possunt, sed postponuntur sicut facit hoc pronomen 'idem'.
 Alii tamen melius hoc intelligunt, quia omnis articulus relationem
 significat et semper precedit aliud ad quod refertur. Non tamen omnis
 /N 142va/ est subiunctivus, sed quidam sunt prepositivi quidam subiunc-
 tivi, et sunt illi prepositivi qui primam faciunt relationem. Sub-
 5 iunctivi vero sunt qui secundam relationem faciunt, sicut in Latino
 exemplo possum ostendere: 'Virgilius scripsit Bucolica. Is scripsit
 Georgica, idem scripsit Eneida'. Per hoc nomen 'Virgilius' fit ibi
 prima rei suppositio, per hoc pronomen 'is' facio secundam rei suppo-
 sitionem et primam relationem. Per hoc pronomen 'idem' facio terciam
 10 rei suppositionem et secundam relationem. Si ergo 'is' esset preposi-
 tivus articulus, quia primam relationem facit, 'idem' esset subiuncti-
 vus articulus quia facit secundam relationem. Sic enim est apud Grecos,
 quia quidam articuli faciunt primam relationem quidam secundam. Diceret
 enim Grecus: 'Virgilius scripsit Bucolica. Ὀς scripsit Georgica, ὀ'
 15 scripsit Eneida,' et ita quod 'ὀ' numquam faciet primam relationem
 nec 'ὄς' secundam.

Notandum tamen quod omnis articulus est subiunctiva dictio, non
 tamen omnis articulus est subiunctivus articulus. Et si opponatur
 quod omnis articulus est dictio, quidam autem articulus est prepositi-

20 vus, ergo est prepositiva dictio, non valet, sicut omnis hypotetica est propositio, hec autem hypotetica est simplex, ergo est simplex propositio.

Sunt autem quedam dictiones apud nos que videntur esse articuli cum tamen non sint, ut 'qui' equivalet huic dictioni 'ὅστις', que dictio
 25 componitur ex hoc articulo 'ὅς' et 'τις', et ponitur apud Grecos ubi apud nos ponitur hec dictio 'qui'. Quia ergo equipollet dictioni in qua ponitur articulus, videtur quod sit articulus; sed non est, quia hec dictio 'ὅστις' non est articulus apud Grecos, quamvis ex articulo et alio nomine componatur. Item, si 'qui' esset articulus cum omnis
 30 articulus solam relationem significet, et 'qui' significaret solam relationem; hoc autem non est quia significat substantiam relative. 'Idem', quod componitur ab 'is' et 'demum', videbitur item esse articulus, quia equipollet huic dictioni Grece 'ὁαυτός' que componitur ab hoc articulo 'ὁ' et 'αὐτός' quod est nomen significans substantiam,
 35 sed quia hoc nomen /N 142vb/ non est articulus apud Grecos, ideo nec 'idem' erit articulus apud Latinos. Cum verum omnis articulus solam relationem significet, iste substantiam relative significat, ideoque non est articulus.

Similiter 'hic' et 'hec' et 'hoc' videntur esse articuli quia
 40 ponuntur in declinatione ad discernenda genera et casus, quod est officium quorundam articulorum apud Grecos, sed non sunt articuli. Sic enim semper significarent solam relationem, quod falsum est. Item omnis articulus solam relationem significat, sed ista non significant solam relationem immo substantiam. Dicuntur autem articularia pronomina,
 45 id est pronomina quandoque habentia vicem articulorum cum ponantur ad discernenda genera et casus. Cum ergo Latini careant articulo qui debet poni post participium, merito pronomen consequenter ponitur post participium, quod nisi predictae rationes impedirent ante illud debuit poni.

QUARE DECLINABILIA PREPONANTUR INDECLINABILIBUS.

50 Declinabilia vero ideo preponuntur indeclinabilibus, quia indeclinabilia numquam per se possunt facere constructionem sine declinabilibus. Declinabilia vero sine indeclinabilibus possunt perficere constructionem propter quod digniora esse dicuntur. Male ergo fecit *Donatus* quod adverbium statim post ipsum verbum posuit ante participium
 55 inter declinabilia, propter quod videretur fortasse alicui quod ex

quo ita visum est Donato, saltem post declinabilia deberet poni statim adverbium. Ideoque occurrit Priscianus dicens quod nec etiam inter declinabilia nec etiam post declinabilia primum ponitur adverbium.

QUARE PREPOSITIO PREPONATUR OMNIBUS INDECLINABILIBUS.

60 Preponitur enim prepositio, quod hac ratione fieri ostendit. Nam prepositio propter nomen reperta est. Casualibus enim semper iungitur per appositionem. Adverbium vero repertum est propter verbum. Unde dicitur adverbium quasi ad verbum, id est iunxit verbum, id est quasi adiectivum verbi. Non tamen adverbium simpliciter dicitur adiec-
65 tivum verbi. Nomina enim quedam dicuntur esse adiectiva quia adiunguntur substantivis tam voce quam significatione, /N 143ra/ ut 'homo albus'. Hoc nomen 'albus' adiectivum est quia adiungitur huic substantivo 'homo' tam voce, id est secundum proprietates scilicet in eisdem accidentibus, quam significatione, quia significationem suam 'homo' substantivo
70 attribuit. Sed non sic dicitur adverbium esse adiectivum verbi, quia non ei coniungitur voce et significatione, sed solum significatione; quia non in eisdem accidentibus ei adiungitur, sed determinat qualitatem actionis vel passionis que per verbum significantur. Et quia adverbium propter verbum repertum est, ut eius qualitatem determinet, velud cum
75 dico 'bene lego', prepositio autem propter nomen quod prius est, ideo ordinatur prius prepositio ante adverbium.

Ultimo vero loco ponitur coniunctio, nec est querendum quare. Ostensum cetera ei debere preponi. Ideo tamen post alias partes orationis ponitur, quia coniunctio non est nisi propter coniungendas alias
80 partes. Coniungit enim duo verba, ut 'Socrates legit et disputat'. Coniungit duo adverbia, ut 'bene et male legit'. Ideoque ante ponatur coniunctio oportet quod premittantur cetera partes quas habet coniungere, quod Priscianus similitudine quadam ostendit. Sicut enim vincula corporum inutilia sunt nisi sint corpora que eis vinciantur, ita
85 inutilis est coniunctio nisi sint partes quas coniungat. Et appellat vincula corporum nervos, quia habent coniungere et vincere alia membra inter se; nec sunt utiles nisi ad hoc.

QUARE NON TRACTAT DE INTERIECTIONE.

De interiectione vero nullam facit mentionem, eo quod interiectio
90 non reputatur pars per se. Omnis enim interiectio aut naturaliter aut

ad placitum significat. Si naturaliter significat, non est pars orationis, cum omnis pars orationis significet ad placitum. Si vero significat ad placitum reputatur inter adverbia more Grecorum.

QUARE DICANTUR SEPTEM PARTES ORATIONIS ET NON PLURES.

95 Queritur autem quare magis dicantur esse septem partes quam octo vel novem. Ad quod dicendum est quod non sunt nisi septem modi significandi vel consignificandi in locutione /N 143rb/ et propter unumquemque modum significandi reperta est pars orationis ut unus est modus
0 significandi in locutione significare substantiam cum qualitate, propter quem modum significandi reperta est hec pars orationis nomen, quia omne nomen significat substantiam cum qualitate, sicut expositum est. Est autem alius modus significandi significare actionem vel passionem, propter quem modum significandi reperta est hec pars orationis verbum.
5 Est autem alius modus significandi significare agentem vel patientem quid, propter quem modum significandi repertum est participium, ut 'legens' significat agentem quid, quia significat personam agentem id quod est legere.

Est autem alius modus significandi significare substantiam sine
10 qualitate, propter quem repertum est pronomen, ut 'ego' substantiam significat sine qualitate, quod ita intellexerunt antiqui, id est significat meram substantiam, id est exutam ab omnibus formis tam substantialibus quam accidentalibus nudam quod substantia que per pronomina significatur sit nuda ab omnibus formis. Hoc enim non est nisi primor-
15 dialis materia, et ita pronomen significat primordiale materiam quod est falsum, quia hoc pronomen 'ego' idem significat quod hoc nomen 'Plato' sed dicitur significare substantiam sine qualitate, id est sine respectu qualitatis. Nullam enim qualitatem determinat pronomen circa rem quam significat, et hec differentia est inter nomen et pro-
20 nomen, cum idem significet hoc nomen 'Plato' quod hoc pronomen 'ego'. 'Plato' significat illud cum qualitate, id est respectu qualitatis, ex qua datum est hoc nomen 'Plato' que, ut ait *Boetius*, Platonitas ficto nomine nuncupari potest. Sed hoc pronomen 'ego' ex nulla qualitate datum est.

25 Est alius modus significandi vel consignificandi determinare qualitatem actionis vel passionis que per verbum significatur, propter quem repertum est adverbium. Est alius modus significandi vel consig-

nificandi significare circumstantias rerum, propter quem reperta est prepositio que significat circumstantias rerum, vel causas vel personalitatem vel localitatem que semper circumstat res; ut 'venio ad legendum', ibi 'ad' causam significat que circumstat legentem; 'venio ad te', ibi 'ad' designat personalitatem; 'venio de domo', ibi 'de' significat localitatem que circumstat domum.

Est autem alius modus significandi significare coniunctionem vel disiunctionem rerum, propter quem reperta est coniunctio. Secundum Priscianum vero non est unus modus significandi per se, propter quem reperta sit interiectio; ideoque non sunt nisi septem partes orationis. *Donatus* vero dixit esse alium modum significandi significare naturales affectus mentis vel animi propter quem reperta est interiectio; ideoque ille dixit esse octo partes orationis; et de ordine partium orationis hec dixisse sufficiat.

DE INTERROGATIVIS.

Postquam Priscianus docuit generalia precepta de constructionibus, deberet agere de specialibus. Sed quia ordo constructionum poscebat ut postea ostenderemus quod premitteretur tractatus de interrogativis, ideo ne postea tractatus constructionum interrumperetur, premitit quasdam de interrogativis questiones, et solvit eas.

QUARE NOMINA ET ADVERBIA TANTUM SINT INTERROGATIVA.

Prima est huiusmodi, quare solum nomen et adverbium sint interrogative dictiones. In nulla enim alia parte orationis inveniuntur interrogative dictiones. Secunda vero questio est quare plura nomina et plura adverbium sunt interrogative dictiones et non unum solum nomen vel unum solum adverbium. Ad quod notandum quod multe sunt cause interrogationum. Quandoque enim est causa expressio laudis, ut 'que est ista?', et cetera; quandoque vituperii, ut

'Tu duos una sevisima vipera cena,

Tune duos?'

quandoque indignationis, ut 'ille reget currus nondum?' et cetera; quandoque vehementia negationis, et pluribus de causis fiunt interrogations. Sed principalis causa interrogationum fuit dubitatio. Fit tamen interrogatio ut eliciatur responsio; unde sic describitur: Interrogatio est responsionis elicitiva allocutio.

QUID SIT INTERROGATIO.

Et sciendum quod omnis questio aut est de rei inherencia, ut
 65 utrum celum est volubile, aut de rerum consequentia, ut utrum si celum
 est /N 143vb/ rotundum celum est volubile, aut de re simpliciter, id
 est de substantia vel de accidentibus ipsi substantie. Et propter
 questionem de rei inherencia reperta est questio predicativa, propter
 questionem de rerum consecutione reperta est condicionalis questio,
 70 propter questionem vero de re simpliciter reperte sunt quedam dictiones
 interrogative. ^B Sed quia solum nomen significat substantiam cum acci-
 dente ipsi substantie, ideoque propter querendum de substantia vel
 de accidentibus substantie reperta sunt nomina interrogativa. Item
 quia adverbia significant accidentia actioni et passioni, ideo propter
 75 querendum de accidentibus actionis et passionis reperta sunt adverbia
 interrogativa et ita solum nomen et solum adverbium sunt interrogative
 dictiones.

Queritur autem quare similiter non sunt reperta verba interroga-
 tiva, per que queratur de substantia actionis et passionis cum ipsum
 80 verbum habeat significare substantiam actionis et passionis quam questi-
 onem nos loco suo terminabimus. Differt enim Priscianus eam usque ad
 sequentia, et est illa questio difficillima in libro Constructionum,
 nec perfecta habebitur solutio prime questionis donec hec questio soluta
 sit. Non enim erit determinatum quomodo solum nomen et adverbium sint
 85 interrogativa donec determinetur quare verbum non sit interrogativum.

Notandum quod non omnes ille dictiones quibus utimur in inter-
 rogatione sunt interrogative. Ille enim dictiones tantum dicuntur
 interrogative que non sunt reperte nisi propter interrogandum et con-
 significant dubitationem adiunctam interrogationi, ut 'quis', 'qualis',
 90 et huiusmodi. Si ergo dicam 'legis?' interrogative ponitur verbum,
 non tamen est dictio interrogativa, quia non est instituta propter
 interrogandum, nec ex institutione habet consignificare dubitationem
 adiacentem interrogationi.

Secunda vero questio, scilicet quare plura nomina et plura adverbia
 95 sint interrogativa, solvitur hoc modo. Multis modis querimus de re
 simpliciter. Aut enim querimus de substantia aut de accidentibus ipsi
 substantie, quod habemus /N 144ra/ facere per nomina. Aliud autem est

- querere de substantia, aliud de qualitate rei, aliud de quantitate, et sic de ceteris accidentibus. Ideoque reperta sunt diversa nomina
- 0 interrogativa, aliud per quod querimus de substantia, aliud per quod querimus de qualitate, et deinceps, ut 'quis', 'qualis', 'quotus', et 'cuias'; et per 'quis' de substantia querimus, per 'qualis' querimus de qualitate, 'quotus' vero interrogativum est numeri et ordinis. Numeri enim est interrogativum velut cum queritur 'quotus venisti ad
- 5 curiam regis?' et possum respondere 'me tercio' vel 'me quarto' vel 'me millesimo veni'. Interrogativum ordinis est veluti cum queritur 'quotus sedebas a rege?' et possum respondere 'tercius' vel 'quartus', et ita deinceps. 'Cuias' vero interrogativum est de qua gente, ut 'cuias est ille?' et potest responderi 'Hispanus' vel 'Thebanus'.
- 10 Cum ergo queritur 'quis color est in Socrate?' et respondetur 'albedo', de substantia queritur, cum tamen illud de quo queritur qualitas sit. Aliam enim proprietatem habet in hiis dialecticus et aliam grammaticus. Diceret enim dialecticus quod de qualitate quero quia qualitas est de quo queritur. Grammaticus vero tunc dicitur querere
- 15 de substantia quando querit de re ut significatur substantivo nomine, sive illud sit substantia sive non. Tunc vero dicitur querere de qualitate quando querit de re qualitativo vocabulo, id est vocabulo significante quale aliquid sit, ut 'qualis est Socrates?' et potest responderi 'albus est'.
- 20 Ideo autem plura adverbia reperta sunt interrogativa, quia cum per adverbium queramus de actionis et passionis accidentibus pluribus modis querimus de horum accidentibus. Sunt enim horum accidentia tempus, locus, causa, quantitas, qualitas, numerus, et alia huiusmodi. Et quia querere de numero istorum aliud est quam querere de alia, ideo
- 25 reperta sunt diversa adverbia interrogativa, quibus diversis modis querimus de accidentibus actionis et passionis. Per 'quando' querimus de tempore, ut 'quando legit?' 'heri'; per 'ubi' querimus de loco, ut 'ubi legit?' 'in Hispania'; per 'quare' querimus de causa, ut 'quare legit?' 'ut proficiat'; per 'quantum' de quantitate, ut 'quantum legit?'
- 30 'multum' vel 'parum'; per 'qualiter' querimus de qualitate, ut 'qualiter legit?' 'bene' vel 'male', per 'quociens' querimus de numero, ut 'quociens legit' 'bis' vel 'ter' vel 'quater'. /N 144rb/

QUOT SINT ADVERBIA INTERROGATIVA LOCORUM.

Quod vero diximus quod 'ubi' interrogativum est in quo loco,
 35 sciendum est quod quattuor sunt adverbia interrogativa locorum, 'ubi',
 'unde', 'quo', 'qua'. Per 'ubi' querimus in quo loco, per 'unde'
 querimus de quo loco, per 'quo' querimus ad quem locum, per 'qua'
 queritur per quem locum. Ad ista autem adverbia respondentur propria
 nomina locorum posita adverbialiter, sicut postea docebimus. Ut autem
 40 de hiis certam habeamus regulam, sciendum est quod omnia propria nomina
 cuiuslibet rei sunt prime vel secunde vel tercie declinationis, exceptis
 'spes' et 'fides', que quando sunt propria nomina virginum sunt quinte
 declinationis. Volunt tamen quidam dicere quod quando 'Fides' est
 proprium nomen, tercie est declinationis et declinatur 'hec Fides',
 45 huius -dis', quod omni caret ratione. Sciendum tamen quod propria nomina
 locorum respondentur ad interrogationem factam per illa adverbia. Sed
 illa tamen appello hic propria nomina locorum que sunt nomina vel castro-
 rum vel villarum vel vicorum vel civitatum. Non enim dantur hee regule
 de nominibus nationum.

50 QUE NOMINA PREDICTIS ADVERBIIS HABEANT RESPONDERI

Nomina ergo propria locorum prime vel secunde declinationis et
 singularis numeri respondentur ad 'ubi' sub genitivo casu, ut 'ubi es?'
 'Rome sum', 'Tarenti sum', et ita quod hec nomina ponuntur loco adver-
 biorum, ut Priscianus ostendit. Propria vero nomina locorum prime
 55 vel secunde declinationis pluralis numeri respondentur ad 'ubi' sub
 ablativo casu, ut 'ubi es?' 'Athenis sum' vel 'Thebis sum'.

Propria vero nomina locorum tercie declinationis cuiuscumque
 numeri respondentur ad 'ubi' sub ablativo casu, ut 'ubi es?' 'Cartagine
 sum'.

60 Propria nomina locorum cuiuscumque sint declinationis vel numeri
 respondentur ad 'unde' sub ablativo casu sine prepositione, ut 'unde
 venis?' 'Roma' vel 'Tarento' vel 'Cartagine' vel 'Athenis venio'.

Propria vero locorum nomina cuiuscumque declinationis vel numeri
 ad 'quo' respondentur sub accusativo casu sine prepositione, ut 'quo
 65 vadis?' 'Romam' vel 'Tarentum' vel 'Athenas' vel 'Cartaginem vado'.

Item propria nomina locorum cuiuscumque /N 144va/ declinationis vel numeri respondentur ad 'qua' sub ablativo casu, ut 'qua pertransibis?' 'Roma' vel 'Cartagine' vel 'Athenis pertransibo.' Sunt autem quedam propria nomina civitatum que terminantur in 'is' ut Pictavis, 70 Turonis, et Remis. Et dubitatur sub qua terminatione debeant responderi ad predicta adverbia. Dicunt ergo quidam quod omnia huiusmodi nomina sunt tercie declinationis, et ideo secuntur regulam aliorum que sunt tercie declinationis, ut 'ubi es?' 'Pictavi sum', 'unde venis?' 'Pictavi venio', 'quo vadis?' 'Pictavim vado', 'qua pertransibis?' 75 'Pictavi pertransibo'. Sed secundum hoc dicitur Remis, Remim, a Remi, quod insania esse videtur. De propriis autem nominibus civitatum in -is desinentibus certa habetur regula, quod omnia indeclinabilia sunt, si sunt nomina vicorum vel villarum vel castrorum vel civitatum. Ad predicta itaque adverbia in eadem terminatione respondentur et sine 80 prepositionibus, ut 'ubi es?' 'Pictavis sum', 'unde venis?' 'Pictavis venio', 'quo vadis?' 'Turonis vado', 'qua pertransibis?' 'Remis' vel 'Aurelianis pertransibo'.

Sciendum autem est quod omnia huiusmodi nomina apud antiquos fuerunt secunde declinationis, ut hoc 'Pictavum, -vi', vel 'Pictavi, 85 -orum, -vis', et sic de ceteris. Nos vero non retinuimus nisi ablativum pluralem et illo utimur pro omnibus aliis casibus.

Opponitur de quibusdam nominibus locorum que per orationem designantur, ut per nomina sanctorum qui ibi maxime celebrantur, ut Sanctus Dionisius, Sanctus Iacobus, et ponuntur pro nominibus civitatum, hec 90 autem sunt secunde declinationis, ut Sanctus Iacobus, Sancti Iacobi. Dicitur ergo quod debeant sequi regulam eorum que sunt secunde declinationis, ut respondeantur ad 'ubi' sub genitivo casu, ut 'ubi es?' 'Sancti Iacobi sum'. Sed non ita est dicendum, quia est ibi generale nomen, scilicet sanctus, sancta, sanctum, propter quod non est res- 95 /N 144vb/pondendum sicut in propriis nominibus, immo cum prepositionibus, ut 'ubi es?' 'apud Sanctum Iacobum sum' - sed non dicam 'in Sancto Iacobo sum', quia non sum in ventre eius - 'unde venis?' 'de Sancto Iacobo'; 'quo vadis?' 'ad Sanctum Iacobum'; 'qua pertransibis?' 'per Sanctum Iacobum'. Si tamen alior fuerit consideratio cum queritur 0 'ubi es?' respondebo 'in Sancti Iacobi sum'; 'quo vadis?' 'ad Sancti Iacobi vado'; 'unde venis?' 'de Sancti Iacobi venio'; 'qua pertransibis?' 'per Sancti Iacobi pertransibo.' Subintelligitur enim vel 'vicus' vel

'civitas' vel 'castrum', vel huiusmodi aliquid, ut 'vado ad civitatem Sancti Iacobi', sicut habetur in calendario 'Sancti Petri', 'Sancti Iacobi' - subintelligitur enim ubique 'festum' - sed ne propter impericiam aliorum videamur insanire, sequendus est usus. Sunt etiam quedam que componuntur ex hoc appellativo 'mons' et quibusdam propriis, ut 'Mons Pessulani', quod est tercie declinationis intrinsecus, et secunde extrinsecus. Dubitatur ergo quam supradictarum regularum sequi debeat.

10 Ideo dico quod propter appellativum quod est in eius compositione semper cum prepositione debet responderi, ut 'sum in Monte Pessulani', vel 'vado ad Montem Pessulani', et cetera.

Sunt etiam alia adverbia que possunt responderi ad 'ubi' et 'unde' et 'quo' et 'qua'. Ad 'ubi' respondentur hec, scilicet 'hic', 'illuc', 15 'istic', 'alibi'; ad 'unde' respondentur ista, 'hinc', 'istinc', 'illinc', 'aliunde'; ad 'quo' respondentur hec, 'huc', 'istuc', 'illuc', et 'alio', id est ad alium locum; ad 'qua' respondentur hec, 'hac', 'istac', 'illac'. Sic ergo ostensum est quare plura nomina et plura adverbia sint interrogativa.

20 Interserit autem hec Prisciánus que digna sunt consideratione. Ait enim quod 'quis' querit de substantia suppositi, et quia verbum obscurum est, exponamus. Substantia itaque ut diximus quandoque dicitur a substando, quandoque a subsistendo, et utroque modo 'quis' querit de substantia suppositi, quia quandoque querit de substantia suppositi, 25 id est de substantia ut est supposita proprietati. Hec enim est substantia a substando, ut quando fit interrogatio per 'quis' et proprium nomen, ita quod respondetur pronomen, ut 'quis est Socrates?', respondetur vel 'ego' vel 'tu' vel 'ille', et ibi per 'quis' queritur /N 145ra/ de substantia, id est de supposito proprietati a qua datum est 30 hoc nomen 'Socrates'.

Cum enim quero 'quis est Socrates?' non dubito de proprietate a qua datum est hoc nomen 'Socrates'. Illam enim iam teneo cum dico 'quis est Socrates?', sed quero de supposito illi proprietati quod designatur per pronomen. Pronomen enim designat rem sine respectu proprietatum. Aliquando autem per 'quis' queritur de substantia suppositi, id est de subsistencia, scilicet de ipsa proprietate cui supposita est substantia, ut cum quero 'quis est ille?' et respondetur 'Socrates',

22 cf. *supra* p.17.8sqq.

non dubito de supposito. Illud enim iam teneo ad oculum, sed dubito
cui proprietati sit suppositum, et illam proprietatem quero per hoc
40 nomen 'quis'. Cum ergo respondetur 'Socrates', determinatur illa
proprietates a qua datum est hoc nomen 'Socrates' circa suppositum.

QUE SIT DIFFERENTIA INTER INTERROGATIONEM QUE FIT PER 'CUIUS'
NOMINATIVUM ET 'CUIUS' GENITIVUM.

Illud quoque addit quod 'cuius, cuia, cuium' nomen est possessivum
45 et interrogativum, et ideo videndum est que sit differentia inter
interrogationem que fit per hunc nominativum 'cuius' et hunc genitivum
'cuius'. Videtur enim quod idem interrogemus per utrumque, quod tamen
falsum est, quia 'cuius, -ia, -ium' et possessorem et possessionem
significat ut cum quero 'cuius equus est ille?' et si 'cuius' sit
50 nominativi casus tam possessionem quam possessorem quero cum utrumque
significat iste nominativus sed possessorem infinite. Unde proprie
debet responderi nomen possessivum significans possessorem et posses-
sionem, ut 'Priameius'. Cum vero queritur 'cuius ille equus est?' per
genitivum non queritur nisi tantum possessor. Nam genitivus ideo
55 dicitur possessivus non quia possessionem sed quia possessorem signi-
ficat, et quia iste genitivus 'cuius' tantum possessorem significat.
Sed infinite ideo debet proprie responderi nomen solum possessorem
significans, non etiam possessionem, ut 'cuius est ille equus?' 'Priami
est'. Hec ergo est differentia inter 'cuius' nominativum et 'cuius'
60 genitivum. Ad nominativum enim debet responderi nomen possessivum
significans tam possessorem quam possessionem. Ad genitivum vero
respondetur nomen solum possessorem significans, si propria fiat
responsio.

Facimus tamen quandoque permixtiones, ut ad 'cuius' genitivum
65 respondeamus nomen possessivum quod significat possessionem et possi-
dentem et ad 'cuius' nomen nominativum respondemus nomen quod signifi-
cat tantum possessorem, ut 'cuius est illud mancipium?' 'Priameium
est', vel 'cuium pecus?' 'Melibei est'. Non tamen sine ratione fit
hec permutatio. Cum enim queritur 'cuium est pecus?' 'cuium'
70 et possessorem et possessionem significat, quia tamen possessionem
determinate significat, possessorem vero infinite. Ideo quia iam non
de possessione dubitamus sed tantum de possessore, potest convenienter
responderi nomen quod solum possessorum significat, ut 'cuium est?'

'Priami est'. Item quia iste genitivus 'cuius' significat solum
 75 possessorem infinite, quia tamen possessor dicitur in respectu ad
 possessionem, ideo potest responderi nomen significans possessorem
 et possessionem, ut 'cuius est ille equus?' quamvis sit genitivus
 casus possum respondere 'Priameius est'.

UTRUM 'UTER' INTERROGATIVUM SIT SUBSTANTIE VEL ACCIDENTIS.

80 Adiungit etiam aliud quod 'uter' interrogativum nomen est. Ideo-
 que videndum est cuius sit interrogativum an substantie an accidentis.
 Ex eis autem que docentur in magno Prisciano habemus quod 'uter' nomen
 dividuum est, quia sine dubio semper est interrogativum numeri, ut si
 queram 'quis legit?' et respondeatur 'Tripho'. <Si> duo autem
 85 Triphones sint queram adhuc 'uter Tripho legit?' In quo procul dubio
 interrogativum est numeri, et ita quantitatis. Hoc enim est dicere
 participans qua illarum unitatum a quibus uterque eorum dicitur unus
 legit, et ut ait Priscianus, tunc possum respondere 'grammaticus vel
 orator legit'. In quo animadvertendum est quod ista nomina adiectiva
 90 ponuntur in loco priorum nominum ibi antonomasice, sicut plerumque
 facimus in usualibus locutionibus, ut 'quid fecit hoc?' respondemus quod
 magister, et ponitur ibi antonomasice hoc nomen 'magister', et pro
 proprio nomine. Aliter etiam hoc potest legi in primo Constructionum
 ut totum hoc 'grammaticus vel orator' sub interrogatione legatur, ut
 95 'uter Tripho legit; an grammaticus an orator?' et potest responderi
 'ille qui est grammaticus', vel 'ille qui est orator.'

Addit etiam Priscianus quod quia adverbium querit de accidentibus
 actionis et passionis que per verbum significatur, ideo etiam debuit
 esse adverbium per quod quereretur de substantia actionis et passionis
 0 ipsius verbi. Sed quia nullum adverbium erat nec esse poterat quod
 significaret substantiam actionis et passionis, ideo auctores institue-
 runt ut /N 145va/ per nomen interrogativum et generale verbum queratur
 de substantia actionis vel passionis ipsius verbi, ut 'quid agit?' et
 'quid' interrogativum nomen ponitur ibi loco adverbii.

5 QUO CASU PONATUR 'QUID' LOCO ADVERBII IN HAC LOCUTIONE 'QUID AGIT'.

Queritur autem loco cuius adverbii ponitur ibi 'quid', ad quod
 dico quod loco illius adverbii per quod debuit queri de substantia
 actionis vel passionis ipsius verbi. Sed queritur loco cuius adverbii

quod debuit significare substantiam actionis vel passionis ibi ponatur.
 10 Ad quod dico quod nullum adverbium est vel esse potest quod significat substantiam verbi. Sed ideo dicitur poni pro tali adverbio, quia cum generali verbo complet quod illud adverbium compleret, quod nec est nec esse potest. Et ut ait Priscianus, cum queritur 'quid agit?' potest responderi 'nichil', vel 'currit' vel 'legit'. In eo quod dicitur 'nichil'
 15 chil' videtur nos male docere responsionem. Non enim est querere conveniens 'quid agit?' nisi iam constet quod aliquid agit, propter quod non convenienter respondetur 'nichil'. Inde ex nostra ignorantia contingit quod nichil agit, et quia putamus eum aliquid agere, querimus 'quid agit?' et respondetur 'nichil' non quod hec sit conveniens responsio,
 20 sed fit ad nostram increpationem, ut ostendamus inconvenienter querere quid agat, quando nichil agit.

Queritur autem in quo casu ponatur ibi 'quid' loco adverbii, quia aut in nominativo aut in accusativo casu pro adverbio ponitur cum non sit nisi nominativi vel accusativi casus. Si autem in nominativo casu
 25 ponitur hoc quidem videtur significare locutio 'quid agit?' id est 'que res agit?' Sic autem non queritur de substantia actionis sed de substantia que per nomen significatur. Si autem sit accusativi casus hoc vult significare 'quid agit', id est 'quam rem agit'. Sed sic etiam de nominis substantia queritur. Non ergo videtur quod aliquo modo per
 30 hoc nomen 'quid' loco adverbii positum queratur de substantia actionis. Ad hoc dico quod in accusativo casu ponitur ibi loco adverbii, quare construitur transitive cum hoc verbo 'agit'. Hoc ergo erit dicere 'quam rem agit?' Ideoque dico quod non sequitur si in accusativo casu ibi ponitur quod propterea transitive construatur cum verbo. Ponitur
 35 enim loco adverbii interrogativi. /N 145vb/ Adverbium autem semper cum verbo intransitive construitur. Ideoque inter 'quid' loco adverbii positum et 'agit' intransitiva est constructio.

Notandum tamen quod duobus modis potest intelligi hec locutio 'quid agit?' ut scilicet ponatur in vi adverbii vel in vi nominis, et ita
 40 duplex potest esse interrogatio, et duplex potest fieri responsio; ut si queratur 'quid agit?' id est 'quam rem agit?' et 'quid' sit nomen, debet responderi substantia nominis, ut 'domum agit' vel 'librum agit' vel aliquid huiusmodi. Cum vero queritur 'quid agit?' ut 'quid' ponatur loco adverbii hoc vult significare, id est 'quam actionem exercet?' et
 45 tunc debet responderi forma ipsius verbi, non autem nomen, ut 'quid agit?' 'legit' vel 'currit' vel aliquid aliud.

Sunt autem quedam verba que quando respondentur dubitatur cuiusmodi sit responsio, utrum sit responsio ad substantiam per nomen significatam, vel ad interrogationem factam de substantia actionis; ut cum
 50 quero 'quid agit?' et respondetur 'edificat' vel 'nidificat', per que duplex potest fieri responsio, quia componitur ex nomine et verbo, potest fieri per ea responsio ad substantiam nominis, ut 'quid' id est 'quam rem agit?' 'edificat', id est 'edem facit', vel 'quid agit?' id est 'quam actionem exercet?' et tunc querit de substantia actionis et
 55 respondetur 'nidificat', non in hoc sensu 'nidum facit', sed in hoc sensu 'nidificationem exercet', et sic responsio est ad substantiam actionis. Ita ergo distinguendum est quando per 'quid agit?' queritur de substantia nominis et quando de substantia verbi.

QUE DICTIONES DICANTUR SUMI ET QUE ASSUMI.

60 Addit deinde aliud Priscianus, quod sunt scilicet quedam dictiones que sumuntur, quedam que assumuntur, quedam autem que sumuntur et assumuntur simul, et de constructionibus eorum promittit se tractaturum. Ille autem dictiones dicuntur sumi que ponuntur pro eo pro quo reperte sunt, ut cum dico 'ego lego' hoc pronomen 'ego' sumitur quia ponitur
 65 pro eo pro quo repertum est, id est pro nomine. Assumitur aliquando dictio quando scilicet adiungitur ei pro quo reperta est, ut 'ego Petrus disputo'.

Cum pronomen propter nomen repertum sit assumitur, id est adiungitur ipsi nomini. Adverbium vero assumitur tantum, sed numquam sumitur,
 70 quia semper adiungitur ei pro quo repertum est, id est verbo, numquam autem per se pro ipso verbo ponitur. Participium vero in eadem constructione simul sumitur et assumitur, ut 'legens disputo'. Sumitur ibi participium quia pro verbo ponitur. Hoc est enim 'lego et disputo' et assumitur quia verbo adiungitur, scilicet huic verbo
 75 'disputo' et de constructionibus istorum vult amodo agere. Quia enim tradidit generalia precepta constructionum vult amplius agere de specialibus preceptis.

DE CONSTRUCTIONE.

Quomodo ergo Priscianus vult agere de constructione videndum est
 80 quo ordine tractet. Primo ergo tractat de constructione eorum qui videntur esse articuli apud nos. Sed quia quedam eorum sunt pronomina

iccirco tractat generaliter de constructione pronominum et verbi et participii principaliter. De constructione vero aliarum parcium permixtim et quasi secundo tractat et ita terminat tractatum de constructione.

Ideo autem premitte de eis que videntur esse articuli apud nos, quia in hoc libro sequitur Apollonium, et Apollonius ita tractavit constructionem parcium orationis apud Grecos quod primo de articulis. Queritur quare Apollonius apud Grecos primum de articulis tractavit. Ad quod dicendum quod sunt quidam articuli qui iunguntur nominibus ad discernenda genera et casus et numeros. Dictiones autem casuales coniunguntur sibi secundum congrua genera et numeros et casus. Necessarium ergo fuit premittere de constructione eorum que discernunt genera et casus et numeros, secundum que alie dictiones casuales sibi construuntur. Quoniam ergo post dictum est quid sit constructio, restat constructionem dividere in species suas.

DE CONSTRUCTIONE TRANSITIVA ET INTRANSITIVA.

Constructionum autem alia transitiva, alia intransitiva, alia reciproca, alia retransitiva, et hec sunt quatuor principalia genera constructionum de quibus in hoc libro tractat Priscianus. Intransitiva constructio est in qua non fit transitus de una persona in aliam, ut 'Priscianus legit'. Quia et 'legit' et 'Priscianus' ad eandem pertinent personam, non ostenditur aliquis transitus ab una persona in aliam.

Transitiva vero constructio est quando fit transitus de una persona in aliam, ut 'Socrates legit Virgilium'. Sic ostenditur actus legendi inesse Socrati, ita quod ab hac persona transit in aliam. Pluribus autem modis fit transitio constructionis. Aut enim transitio actionis de una persona est in aliam, ut 'Socrates videt Platonem', ostenditur enim actio videndi transire a Socrate in Platonem. Aut fit transitio passionis de una persona in aliam, ut 'Socrates videtur a Platone'. 'Videtur' enim passionem significat que ostenditur a Platone transire in Socratem. Est alia transitio, ubi fit transitus inter personas per mutationem casuum, ut 'Socrates est pater Platonis'. Hic nulla transitio est nisi inter personas. Ad aliam enim personam pertinet hoc nomen 'pater', et ad aliam hoc nomen 'Platonis', et est ibi mutatio casuum, quia alter est nominativus, alter est genitivus. Ideoque hec constructio dicitur transitiva.

Contingit etiam fieri transitivam constructionem quando hec actionis nec passionis nec personarum fit transitio aliqua, sed cum verbo ponitur obliquus adiuncta sibi prepositione, ut 'Socrates sedet ad portam'. Nulla sunt hic inter que proprie possit fieri transitio, quia 'Socrates' et 'sedet' intransitive sibi construuntur. Dicitur tamen esse transitiva constructio, quia cum verbo 'sedet' ponitur obliquus addita sibi prepositione, que quodammodo transitum quendam de una persona in aliam significat, quia de hac persona 'Socrates' fit transitus ad aliam personam, id est 'ad portam', que persona dicitur ut large persona accipiatur, et hec constructio improprie dicitur transitiva propter solam casuum mutationem.

DE RECIPROCA CONSTRUCTIONE.

Reciproca vero constructio est in qua ostenditur aliqua res in se ipsam agere, ut 'Socrates diligit se' actus ostenditur inesse Socrati et ita quod actus ille diligendi non transit in aliam personam diversam a Socrate, immo Socrates in se ipsum ostenditur agere. Et fuerunt qui dicerent quod reciproca constructio est species transitive constructionis, eo quod ibi quoque ostenditur actus transire ab aliqua persona in se ipsam, et ita transitiva constructio alia est reciproca, alia non. Melius tamen est et in hoc videtur consentire Priscianus quod nulla transitiva dicatur nisi in qua transitus est ab una persona in aliam diversam, /N 146va/ sed reciproca constructio quedam est species constructionis per se aliis opposita.

Et nota quod 'reciprocus, -ca, -cum' dicitur ab hoc verbo 'reciprocus, -caris', quod compositum est a 'reci', quod est 'iterum', et 'procor, -ris', quod est 'petere', unde dicuntur 'proceres' quia maxime solent petere. Procarum tamen magis proprie est quod vulgo dicimus 'doneis', unde illa procatur puellam, id est petit ut amorem suum sibi concedat, unde dicitur 'procus, -ci' quia ille frequenter solet petere donis eam quam vult. Inde dicitur reciproca constructio in qua eadem persona iterum petitur, quia cum ostendatur actus alicuius persone, petitur illa persona ut in eadem ostendatur ille actus transire, ut cum dicitur 'Socrates diligit se'.

50 DE RETRANSITIVA CONSTRUCTIONE.

Retransitiva constructio est in qua ostenditur actus transire in aliam personam, ita quod postea patiens persona ostendatur in agentem

agere, ut 'Socrates rogat Platonem ut misereatur eius' actus rogandi ostenditur transire a Socrate in Platonem cum dicitur 'ut misereatur
55 eius'. Ideoque dicitur retransitiva, qua duplex sit ibi transitio.

Queritur autem cuius modi sit ista constructio 'Socrates legit Virgilium'. Videtur enim esse intransitiva, quia iste dictiones 'Socrates' et 'legit' intransitive sibi construuntur. Videtur iterum quod sit transitiva, quia ibi transit actus ab una persona in aliam,
60 scilicet a Socrate in Virgilium, propter quod dixerunt antiqui quod illa constructio mixta est, quia partim est transitiva partim intransitiva.

Sed credo quod decepti fuerunt in hoc nomine 'constructio'. Constructio enim tribus modis dicitur active et passive et etiam constructio
65 tione dicitur ipsa oratio constructa. Cum ergo dicitur: intransitiva constructio est inter has dictiones 'Socrates' et 'legit' ibi passive constructio accipitur, id est ille dictiones sibi intransitive construuntur. Item transitiva constructio est inter 'legit' et 'Virgilium', id est ille dictiones sibi transitive construuntur, et ibi similiter
70 constructio accipitur passive. Cum autem dicitur: hec est quedam constructio 'Socrates legit Virgilium' constructio dicitur de oratione constructa, et constructio illa transitiva est. Ex quo enim ostenditur actus transire de una persona in aliam, trans/N 146vb/itiva iudicatur constructio a Prisciano, si constructio accipiatur pro oratione con-
75 structa. Si autem dicatur constructio passive, diverse sunt constructiones quia diversis modis sibi construuntur ille dictiones.

QUE PONUNTUR LOCO ARTICULORUM APUD NOS.

Tractat ergo primo loco Priscianus de constructione eorum que loco articulorum ponuntur apud nos. Illa autem sunt 'hic' et 'hec' et 'hoc'
80 et 'qui' et 'idem', inter que nullum est nomen nisi 'qui', ideoque opus est ut primo expediat se de constructione huius nominis 'qui'. Dicit ergo quod 'qui' ponitur ubi apud Grecos ponitur 'ὅστις', quod in sui contextu habet subiunctivum articulum 'ὅς'; et hoc nomen 'ὅστις' ponitur a quibusdam Grecis ubi alii ponunt 'ὅς' subiunctivum articulum. Et
85 nos similiter, ut ait Priscianus, pro 'ὅς' subiunctivo articulo ubique ponimus 'qui', nisi in dividendis, id est in faciendis divisionibus. Ibi enim ad discernenda dividenda ponunt Greci 'ὅς' subiunctivum articulum. Ibi vero nos non possumus ponere 'qui'. Sic enim diceret

Grecus: 'hominum ōt sunt boni, ōt mali', et ponitur ibi articulus ad
 90 discretionem dividendium. Nos vero non ponimus ibi 'qui' sed vel pro-
 nomen vel aliud nomen, ut 'hominum hii sunt boni, hii sunt mali', vel
 'hominum alter est bonus, alter est malus', et ponitur ibi nomen ad
 discretionem dividendium.

DE CONSTRUCTIONE DIVIDENTIUM

95 Et quia hic fit mentio de divisionibus, ideo expedit se Priscianus
 de constructione dividendium. Et ponit de eius duo precepta quorum
 primum est huiusmodi. Si dividendibus singulariter prolatis preponatur
 plurale verbum in divisione, divisum nominativo plurali significatur,
 ut 'aquile devolaverunt altera ab oriente, altera ab occidente'. Verbum
 0 plurale, scilicet 'volaverunt' preponitur dividendibus singulariter
 prolatis, et divisum per nominativum pluralem significatur, id est
 'aquile'. Et dicit Priscianus hoc fieri per prolemsim. Est autem
 prolemsis figura, et interpretatur presumptio, quando scilicet presumamus
 aliquid generaliter, quod postea per singularia explicamus, sicut in
 5 illo versu *Virgīlii*: 'continuo reges venere'. Hic proposuit aliquid
 generaliter, quod postea explicat per singularia dicens 'ingenti mole
 /N 147ra/ Latinus' et cetera. Similiter cum dico 'aquile volaverunt
 hec ab oriente, illa ab occidente' primo sumo aliquid generaliter.
 Sed illud explico per singularia cum dico 'hec ab oriente, illa ab
 10 occidente'.

Sed queritur in quo sit ibi figura. Videtur enim recta construc-
 tio, et non figurativa. Ad hoc dico quod in eo est figura quod nomina-
 tivus singularis construitur cum verbo plurali. Nam 'altera' construi-
 tur cum hoc verbo 'volaverunt', unde si queratur que pars regit 'altera',
 15 dico quod 'volaverunt'. Quare? Quia verbum plurale exigit nominativum
 singularem per prolemsim. Sunt tamen qui dicunt quod 'altera' regitur
 ab hoc verbo 'volavit', quod sumitur ab hoc verbo 'volaverunt'. Sed
 istud pueris dicitur.

Queritur autem qua ratione ibi verbum plurale exigit nominativum
 20 singularem. Non enim est figura nisi aliquam habeat rationem. Ideo
 dico quod hac ratione ibi verbum plurale ponitur cum singulari, quia
 dividendia duo singularia sunt. Duo autem singularia valent unum plu-
 rale, quia qui loquitur de duobus singularibus de pluralibus loquitur.
 Ideoque ante duo singularia ponitur verbum plurale quod cum eis con-
 25 struitur.

Secundum preceptum de divisione est huiusmodi. Quando dividencia singulariter prolata construuntur cum verbo singulari divisim, tunc per genitivum pluralem significatur, ut 'aquilarum altera volavit ab oriente, altera ab occidente'. Si enim dicam 'aquile altera devolavit ab oriente, altera ab occidente', soloecismum facio. Dicit tamen Priscianus quod antiqui plerumque ante dividencia cum verbo singulari constructa ponebant nominativum pluralem, ut 'oculi alter est dexter, alter sinister', sed vicium faciebant, nec in hoc sequendi sunt. Non enim debemus dicere 'fratres alter est maior, altor est minor, sed 'fratrum alter est maior, alter minor', 'Aiacum alter est Oylei filius, alter Thelamonis filius.' Et interponit quoddam aliud preceptum de divisione, quod si velimus totam divisionem per obliquos casus preferre, necesse est pro verbo ponere participium, et facere transitivam constructionem /N 147rb/ ut 'aquilarum volantium alterius ab oriente, alterius ab occidente, similis est celeritas'. Ecce illa tota divisio que dicit 'aquile devolaverunt altera ab oriente, altera ab occidente' per obliquos casus prolata est, et pro verbo positum est hoc participium 'volantium', et transitiva est constructio quia transitive construuntur he dictiones 'celeritas' et 'aquilarum'. Non tamen ibi est transitio actus, sed personarum tantummodo, et casuum fit ibi transitio quia alterius casus est 'celeritas', et alterius 'aquilarum' de cuiusmodi constructione superius dictum.

Deinde Priscianus ponit exemplum Livii, ubi ostendit quod soloecismum fecit in constructione, ponens nominativum pluralem ante dividencia cum singulari verbo constructa. Ait enim *Livius* 'periti religionum cum duo ordinarii consules alter morbo alter ferro periisset, suffectum consulem negabant comitia posse habere'. In quo talem fecit divisionem, 'duo ordinarii consules alter morbo alter ferro periisset,' et cum dividencia cum singulari verbo construuntur, ipse significavit divisum per nominativum pluralem, cum secundum predictam regulam debuisset dicere 'duorum ordinariorum consulum alter morbo alter ferro periisset'. Non ergo in hoc sequendus est, quia soloecismum fecit. Et queritur expositio illius usus que tamen non multum ad hunc locum pertinet. Sed ne propter ignorantiam videamur eam preterire dicamus 'periti religionum' dicuntur sapientes qui provident rei publice, 'ordinarii consules' erant qui eligebantur in Kalendis Ianuarii. Conveniebat enim populus et eligebat aliquem consulem qui provideret rei publice per annum, et

dicebantur huiusmodi consules 'ordinarii', quia isti secundum ordinem
 rectum fiebant in prima die anni. Contingebat autem quandoque ut ali-
 65 quis moreretur infra spacium anni, et erat aliquis qui peteret locum
 indemortui, id est succederet in locum eius qui indemortuus erat. Ille
 autem consul dicebatur 'indemortuus' qui infra spacium sui consulatus mo-
 riebatur. 'Comitium' vero dicitur quasi 'coicium', a 'coeo, cois', hoc
 /N 147va/ est intronizatio, quia quando consul eligebatur, coibat
 70 populus et ponebatur consul vel in cathedra vel in aliquo sedili, et
 deferebatur a Capitolio in palatium imperatoris vel e converso, et
 tunc dicebatur intronizari. Periti ergo religionum suffectum consulem,
 id est eum qui substituebatur loco indemortui negabant posse habere
 comitia, id est intronizationem. Dicebant enim quod suffectus consul
 75 non debebat intronizari quando ordinarii consules perissent vel morbo
 vel ferro.

De huiusmodi divisione 'animalium aliud rationale aliud irratio-
 nale', vel 'quantitatis aliud continuum aliud discretum' nullam facit
 Priscianus hic mentionem, nec commendat eas nec reprehendit. Antiqui
 80 autem voluerunt dampnare huiusmodi divisiones propter predicta precepta.
 Possumus tamen dicere quod nihil ad eas pertinent predicta precepta,
 et congrua est ibi constructio, et debet sic intelligi, 'aliud animal
 rationale est, aliud animal irrationale', vel 'aliud quantitatis con-
 tinuum est, aliud quantitatis discretum est', et sic non erit contra
 85 predicta precepta.

QUE SIT DIFFERENTIA INTER 'ŌS' SUBIUNCTIVUM ARTICULUM ET 'QUI'.

Ostensa autem una convenientia inter 'qui' et 'Ōς' subiunctivum
 articulum, hac scilicet quod ubicumque ponitur 'Ōς' apud Grecos ibidem
 ponitur 'qui' apud nos, nisi in dividendis, nunc assignat differentiam
 90 inter eadem. In hoc differunt 'qui' et 'Ōς', quia 'Ōς' apud Grecos
 ponitur pro hoc nomine 'αὐτός' quod significat demonstrationem et
 relationem, sicut 'hic' apud nos. 'Qui' vero numquam potest poni pro
 'hic' quod equipollet cum hoc nomine 'αὐτός'.

Assignat deinde aliam convenientiam inter eadem, quod sicut 'Ōς'
 95 est infinitum apud Grecos, similiter et 'qui' est infinitum apud
 Latinos. In hoc autem loco est quedam littera corrupta in Prisciano.
 Quidam enim dicunt quod sic in littera debet haberi: 'Ἀοριστῶδες
 Greci μῶρον τὸ 'Ōς' nominant', et dicunt quod 'Ἀοριστῶδες sunt quidam

Greci qui nominant το 'ὅς', id est hunc articulum 'ὅς', quia 'τὸ' loco
 0 articuli ibi ponitur. Nominant, dico, 'μόρον' id est infinitam par-
 ticulam, hoc etiam est dicere 'ὅς' infinita particula est apud Grecos,
 sicut apud nos 'qui'. Aliter autem de/N 147vb/bet intelligi littera
 illa. Invenio enim quod 'μόρον' non interpretatur nisi particula, non
 etiam infinitum. Ideo sic debet intelligi 'ἄροστον μόρον το 'ὅς'
 5 nominant Greci'. 'Ἀρόστον' interpretatur infinitum. Unde dicitur
 futurum ἄροστον, id est futurum infinitum. Greci vero nominant hunc
 articulum 'ὅς' ἄροστον μόρον, id est infinitam particulam in quo
 convenit cum hoc nomine 'qui', quod similiter quandoque infinitum est
 apud Latinos, ut 'qui interfecerit tyrannum premium accipiet'.

10 DE CONSTRUCTIONE HUIUS NOMINIS 'QUIS'.

Hoc autem expedito vult agere de constructione huius nominis 'qui'.
 Sed ne propter diversam terminationem videatur aliud nomen esse 'qui'
 quam 'quis', iccirco probat primo quod eadem pars orationis est 'qui'
 et 'quis' et idem nomen, quod hoc modo probatur. Eosdem habent obliquos
 15 in eadem significatione retentos. Ergo sunt idem nomen, sed sub alia
 terminatione est interrogativum, sub alia infinitum vel relativum.
 Est autem diversitas in obliquis secundum accentum, quia quando 'quis'
 est interrogativum et ipsum et obliqui servant generales regulas accen-
 tuum quas in Orthographia docuimus. Quando autem 'qui' est relativum
 20 et ipsum et eius obliqui gravantur per omnes sillabas, ut 'Virgilius
 scripsit Bucolica, qui scripsit Eneida'. Omnia enim relativa gravantur
 per omnes sillabas.

Ne autem aliquis putet quod propter diversitatem accentuum sint
 diversa nomina, probat hoc esse falsum per simile, quia 'qualis' quando
 25 est interrogativum generales regulas accentuum servat, quando vero est
 relativum gravatur per omnes sillabas, et tamen idem nomen est quando
 est interrogativum et quando relativum.

Deinde progreditur ad tractandum de constructione huius nominis
 'qui'. Sed quia hic nimis intricatus est ordo, videndum est quo ordine
 30 tractet de constructione huius nominis 'qui'. Primo agit de construc-
 tione huius nominis 'qui' secundum quod est relativum; sed quia, secun-
 dum quod est relativum, communem constructionem habet cum omnibus
 relativis et proprietatem, expedit se communiter de constructione omnium
 relativorum. Deinde agit de hoc nomine 'quis'; sed quia, secundum

35 quod est interrogativum, communem constructionem habet cum omnibus
interrogativis, expedit se communiter de con/N 148ra/structione omnium
interrogativorum. Deinde progreditur ad constructionem huius nominis
'qui', secundum quod est infinitum, et quia, secundum quod est infinitum,
communem habet proprietatem cum omnibus infinitis, agit pariter de
40 constructione omnium infinitorum. Postea docet quasdam abusiones quas
solent facere auctores in constructione huius nominis, et ita terminat
tractatum de constructione huius nominis.

DE CONSTRUCTIONE 'QUI' RELATIVI SECUNDUM QUOD CONSTRUITUR CUM
ALIO VERBO QUAM SUUM ACCIDENS.

45 Ponit ergo hoc generale preceptum de constructione 'qui' secundum
quod est relativum. Quocienscumque 'qui' refertur ad alium casum cum
alio verbo construitur casus ad quem refertur, et cum alio 'qui', nisi
geminetur idem verbum, ut 'Virgilius scripsit Bucolica quem laudo'.
Ibi 'qui' sub accusativo refertur ad hoc nomen Virgilius, et cum alio
50 verbo construitur 'Virgilius' quia cum hoc 'scripsit', et cum alio
'quem' quia cum hoc 'laudo'. Ideo autem dictum est 'nisi idem verbum
geminetur', quia quando idem verbum geminatur cum eodem verbo construi-
tur casus ad quem refertur 'qui' cum quo ipsum relativum, ut 'Virgilius
scripsit Bucolica qui scripsit Georgica', geminatur hoc verbum 'scrip-
55 sit', et ita cum eodem verbo construitur 'qui' et casus ad quem refer-
tur.

In hoc autem non determinat Priscianus quando fiat transitiva vel
intransitiva constructio cum 'qui' refertur ad aliquem casum. Ideo
consequenter hoc idem determinat in quo dat intelligere, quod aliquando
60 'qui' in nominativo refertur ad obliquum vel in obliquo ad nominativum,
aliquando in nominativo ad nominativum. Et quando 'qui' refertur in
nominativo ad obliquum vel in obliquo ad nominativum, inter nominativum
et verbum intransitiva erit constructio, inter obliquum et verbum erit
semper transitiva vel reciproca, ut 'Virgilium laudo qui scripsit Buco-
65 lica', ibi 'qui' refertur ad obliquum in nominativo casu et intransitiva
constructio est inter nominativum et verbum, quia inter 'qui' et 'scrip-
sit'. Transitiva vero est inter obliquum ad quem refertur et ipsum
verbum, ut inter 'laudo' et 'Virgilium'. Similiter cum dico 'Virgilius
scripsit Bucolica quem laudo', 'qui' refertur ad nominativum sub accu-
70 sativo casu, et intransitiva constructio est inter nominativum et ipsum
verbum, transitiva vero est inter obliquum et verbum.

Quandoque autem contingit ut non sit transitiva constructio inter obliquum et verbum quia est /N 148rb/ ibi reciprocatio, ut si dicam 'me ipsum laudo qui scripsi Bucolica', et quia ad eandem personam pertinet
 75 'laudo' ad quam obliquus scilicet 'me ipsum', ideo est ibi reciprocatio. Item si dicam 'ego scripsi Bucolica, quem laudo', ad eandem personam pertinet 'laudo' ad quam obliquus 'quem', et ideo est ibi reciproca constructio. Quando autem 'qui' sub nominativo casu ad nominativum refertur ex utraque parte manet intransitiva constructio, ut 'Virgilius
 80 scripsit Bucolica qui scripsit Eneida', ex utraque parte intransitiva est constructio.

Quandoque etiam contingit ut 'qui' sub obliquo casu referatur ad obliquum, et tunc vel reciproca est constructio vel ex utraque transi-
 tiva constructio est. Si vero dico 'me laudo quem vituperat' ex utraque
 85 parte reciproca constructio est, quia ad eandem personam pertinet verbum et obliquus et cetera.

QUOD 'QUI' IN NOMINATIVO REFERTUR AD OMNES OBLIQUOS.

Deinde progreditur ad ostendendum quod 'qui' in nominativo casu
 90 refertur ad nominativum et ad omnes obliquos eius, ut 'Virgilius scripsit Bucolica qui scripsit Georgica', 'Virgiliū sunt Bucolica qui scripsit eum', 'Virgilio contingit gloria qui scripsit Bucolica', 'Virgilium laudo qui scripsit Bucolica', 'O Virgili, vivis memoria qui scripsisti Eneida', 'Virgilio docente proficio qui scripsit Eneida'.

95 Sed opponitur. Dicit enim quod nullum nomen potest construi cum prima vel secunda persona verbi preter vocativum casum, nisi sit verbum vocativum vel substantivum. 'Qui' autem est nomen et non est vocativi casus, quare non convenienter construitur cum hoc secunda persona 'scripsisti', unde non est conveniens constructio 'O Virgili, vivis
 0 memoria qui scripsisti Eneida', cum non adiungatur pronomen ipsi nomini. Ideo dicendum est quod quamvis ibi non ponatur pronomen subintelligitur tamen. Sic enim intelligenda est constructio. 'O Virgili, vivis memoria, tu, dico, qui scripsisti Eneida'. Quod autem sic possit sub-
 5 intelli pronomen quamvis non ponatur in illa constructione, hoc ostendit illa constructio: 'venies Tirintius aut minor illo hospes', subintelligitur enim 'tu'.

Opponitur iterum quod in sequentibus dicturus est Priscianus quod numquam fit relatio ad voca/N 148va/tivum. Hic autem 'qui' refertur ad hunc vocativum 'Virgili', quare secundum illud preceptum non est con-
 10 veniens constructio illa. Duplex autem potest hic fieri solutio. Cum enim dixit Priscianus numquam ad vocativum fit relatio, sic intellexit, id est per vocativum numquam fit relatio, quia omnis vocativus demon-
 strationem significat, quare primam rei facit cognitionem. Omne autem relativum secundam facit cognitionem. Si ergo vocativus casus relative
 15 poneretur, et primam et secundam faceret cognitionem, quod esse non potest, et hec etiam ratio est quare nullum relativum nomen habeat vocativum casum.

Vel aliter intelligendum est, quod ad vocativum casum numquam fit relatio quia relatio alia directa, alia indirecta, et est relatio di-
 20 recta quando relativum potest secum trahere casum ad quem refertur, ut 'Virgilius scripsit Bucolica, qui vivit memoria', ibi 'qui' refertur ad hunc casum 'Virgilius', et potest secum trahere illum ut dicatur 'qui Virgilius vivit memoria'. Indirecta vero relatio est quando rela-
 tivum non potest secum trahere casum ad quem refertur, ut 'Virgilius
 25 scripsit Georgica, cuius sunt Eneida'. 'Cuius' refertur ibi ad hunc casum 'Virgilius', nec illum potest secum trahere. Non enim possum dicere 'cuius Virgilii'. Non ergo negat Priscianus quin indirecta relatio posset fieri ad vocativum casum. Sed cum dicit numquam fit relatio ad vocativum, de directa hoc intellexit.

30 Deinde ostendit Priscianus quod 'qui' et omnes eius obliqui referuntur ad nominativum casum, ut 'Virgilius scripsit Bucolica qui scripsit Eneida', 'Virgilius scripsit Bucolica cuius sunt Georgica', 'Virgilius scripsit Bucolica, cui contigit gloria', 'Virgilius scripsit Bucolica, quem laudo' - de vocativo non potest hic poni exemplum cum
 35 'qui' non habeat vocativum - 'Virgilius legit, quo docente proficio'.

Inter hec autem ponit Priscianus huiusmodi exemplum: 'qui scripsit Bucolica, Virgilius magnus poeta fuit'. Ex quo apparet quod relatio quandoque fit ad antecedens, quandoque ad consequens. Ad antecedens fit relatio, quando preponitur /N 148vb/ illud ad quod refertur 'qui',
 40 ut 'Virgilius Bucolica scripsit qui scripsit Georgica'. Ad subsequens fit relatio, ut 'qui scripsit Bucolica Virgilius magnus poeta fuit'. 'Qui' enim refertur ad 'Virgilius' quod subsequitur. Secundum quod defenditur hec constructio 'et semini tuo qui est Christus'. Per 'qui'

enim fit ibi relatio ad subsequens, id est ad 'Christus'. Notandum
45 tamen est quod duplex est ibi relatio, alia secundum rem, alia secundum
vocem, et secundum rem relatio est ad antecedens, secundum vocem
relatio est ad consequens.

Ponit deinde aliud preceptum de 'qui' relativo, et de omnibus
relativis pariter. In omni relativo potest intelligi id ad quod refer-
50 tur, et si etiam verbo non iungatur, ut si dicam 'venit cuius causa
est', in hoc relativo 'cuius' intelligitur 'iste' vel 'ille'. Similiter
'excitat quem timeo' intelligitur 'iste' vel 'ille'. Ideo autem in
relativo potest intelligi id ad quod refertur, quia relativum secundam
facit cognitionem. Secunda autem cognitio dicitur respectu prime. Ideo
55 secunda cognitio quodammodo innuit primam. Ideoque in relativo quod
facit secundam cognitionem intelligitur illud ad quod refertur, quod
facit primam cognitionem. E converso autem in eo ad quod refertur non
potest intelligi relativum, nisi ex demonstratione, ut si <ad> aliquem de-
monstrationem faciendo dicam 'talis fuit Hercules', 'tantus fuit Home-
60 rus'. Ex demonstratione enim intelligitur 'qualis est iste' vel 'quan-
tus est iste'.

Et nota quod sic 'qualis' et 'quantus' et 'quot' faciunt infinitam
relationem; sicut etiam 'talis' infinitam significat qualitatem, sic
et infinitam demonstrationem facit. Si enim dicam demonstrando aliquem
65 'talis fuit Hercules', et ignorem qualis est iste ignoro similiter qua-
lis fuit Hercules. Ideo 'talis' non facit ibi certam demonstrationem.

Videtur etiam quod 'talis' et 'tantus' et 'tot' sint relativa, et
hoc dicit Priscianus in tractatu pronominum. Constat autem quomodo
'qualis' et 'quantus' et 'quot' relativa sunt. Quod vero 'talis',
70 'tantus', et 'tot' sunt relativa, hoc nego. Si enim 'talis' esset
relativum, constat quod non nisi ad 'qualis' esset relativum. Omne
autem relativum secundam facit cognitionem, et illud ad quod refertur
primam facit cognitionem, quare 'talis' secundam faceret cognitionem,
et /N 149ra/ 'qualis' primam. Sed iterum 'qualis' relativum est ad
75 'talis' quod testatur Priscianus, quare iterum 'qualis' facit secundam
cognitionem et 'talis' primam. Ergo idem ex eadem relatione faceret
primam et secundam cognitionem quod esse non potest. Cum ergo ait
Priscianus quod 'talis' et 'tantus' et 'tot' sunt relativa, ita intel-
lexit, id est in respectu ad aliud dicuntur. Unde etiam dicit ibidem,
80 quod uterque relativum est. Non sunt autem relativa, id est secundam
facientia cognitionem quia primam cognitionem faciunt, sed infinite.

DE 'QUI' INTERROGATIVO.

Post hec autem tractat de 'qui' interrogativo, et non sub hac litteratura 'qui' sed sub hac litteratura 'quis'. Ponit ergo hoc pre-
 85 ceptum quod ad 'quis' interrogativum potest responderi 'qui' relativum, ut 'quis scribit Georgica?' 'qui et scripsit Eneida'. Sed non potest fieri quod 'qui' referatur ad 'quis'. Omne enim relativum facit secundam cognitionem, quare 'qui' ibi positum secundam facit cognitionem. Ergo illud ad quod refertur facit primam cognitionem; sed ad 'quis' re-
 90 fertur, ut ait Priscianus, ergo 'quis' facit primam cognitionem, quod esse non potest. Est enim interrogativum, et magis notat dubitationem, ergo magis debet ibi 'qui' dici responsivum quam relativum. At hoc possumus dupliciter solvere, ut 'qui' dicatur ibi relativum, id est in respectu ad aliud dictum quia est responsivum; non tamen facit secundam
 95 ibi cognitionem. Vel aliter cum dicitur 'quis scripsit Bucolica?' intelligitur hec responsio data 'quod Virgilius', et ad hoc fit postea relatio cum dicitur 'qui et Georgica', et ita est ibi directa relatio. Dicitur ergo ibi referri ad 'quis', non quia ibi 'quis' facit primam cognitionem, sed quia per 'quis' aliquid intelligitur responderi ad
 100 quod fit relatio.

QUID DEBEAT RESPONDERI AD 'QUIS' POSITUM SINE NOMINE.

Adiungit deinde Priscianus quod 'quis' aliquando ponitur in interrogatione non adiuncto sibi pronome vel aliquo nomine, et tunc potest responderi appellativum nomen, ut 'quis dominatur orbi terrarum?' et
 0 potest responderi 'homo'. Sed quia 'homo' cum sit appellativum communionem significat, nondum determinatum est congrue quis dominetur orbi terrarum, ideo restat alia questio, 'quis homo dominatur orbi terrarum?' et potest responderi vel pronomen vel proprium nomen, ut 'Cesar dominatur orbi terrarum'. Sed restat alia etiam questio /N
 5 149rb/ qua queritur de supposito proprietati nominis, ut 'quis est Cesar?' et respondetur tunc pronomen, ut 'iste' vel 'ille'. Si autem ad interrogationem factam per 'quis' et nomen appellativum respondeatur pronomen, ut 'quis homo dominatur orbi terrarum?' 'ille' vel 'iste', restat etiam alia questio qua queritur de substantia suppositi, ut
 10 'quis est ille?' 'Cesar'. Sed quia potest esse equivocatio in proprio nomine, potest etiam queri 'quis Cesar?' et potest responderi aliquid quod determinet proprium nomen, ut 'Iulius Cesar', vel 'ille Cesar qui vicit Pompeium'.

DE HOC INTERROGATIVO 'QUIS' POSITO CUM PRONOMINE VEL PROPRIO NOMINE.

15 Deinde addit Priscianus de 'quis' interrogativo adiuncto sibi pro-
nomine vel proprio nomine. Sed premittenda sunt aliqua de interrogatione
proprii nominis, scilicet quomodo possit queri proprium nomen alicuius.
Diversi enim diverso modo sentiunt de huiusmodi interrogatione. Unde
quidam ad tantum errorem ducti sunt ut dicerent quod nullo modo per hanc
20 interrogationem possit queri de proprio nomine, 'quis vocatur ille?'.
Sed sic semper debet fieri questio de proprio nomine 'quomodo' vel
'qualiter vocatur ille?' et potest responderi 'Plato vocatur', et con-
similia quod fieri non credo. Nam 'qualiter' non querit de proprio
nomine, sed tantummodo de qualitate vocationis, et ideo non potest
25 responderi proprium nomen, immo potius 'bene' vel 'male' vel aliquid
taliū.

Volunt et alii probare quod ad hanc interrogationem 'quis vocatur?'
non potest responderi convenienter 'Tripho' vel 'Plato' vel aliquid tale.
Si enim queratur 'quis vocatur?' id est 'quo nomine vocatur?' et re-
30 spondeatur 'Tripho', id est 'vocatur hoc nomine Tripho', ibi necessario
'Tripho' erit ablativi casus, et erit materiale impositum quod non habet
usus. Si autem queratur 'quis vocatur?', id est 'quod nomen habet?' et
respondeatur 'Tripho', id est 'habet hoc nomen Tripho', ut sit similiter
materiale impositum, erit 'Tripho' accusativi casus, quod non habet
35 usus. Sic ergo nullo modo potest responderi proprium nomen ad illam
interrogationem. Appellant autem antiqui materiale impositum quando
nomen imponitur ad agendum de sua materia, id est de ipsa voce, ut cum
dico 'homo est nomen', ibi hoc nomen 'homo' est materiale impositum,
quia imponitur ad agendum de sua materia, id est de /N 149va/ ipsa
40 voce, quia vox est materia nominis. Impositio vero facta est ad signi-
ficandum, quasi forma nominis que additur ipsi voci.

Aliter etiam ostendunt quidam quod ad 'quis vocatur?' non potest
responderi 'Tripho'. Queritur enim utrum respondeatur nomen vel signi-
ficatio nominis. Si nomen respondeatur, hoc ergo est dicere quod vocatur
45 hoc nomen. Si significatio respondetur, hoc est dicere, vocatur illa
res; et ita ex utraque parte sequitur inconveniens. Nos vero dicimus
quod non melius potest queri de proprio nomine quam per hanc interro-
gatione, 'quis vocatur ille?' et respondetur convenienter 'Tripho'.

Sed sciendum est quod vocabula unita sunt rebus per impositionem.
50 Cum enim vocabulum rei est impositum ad eam significandum, inde est ei

ita unitum, ut quam cito vox pervenit ad aures, tam cito intellectus pervenit ad mentem. Nec grammaticus agit de vocibus nisi ut sunt unite rebus. Non enim de eis agit nisi propter manifestandum alii suum intellectum. Cum ergo queritur 'quis vocatur ille?' nec de nomine tantum
 55 queritur nec de significatione tantum, sed de unione rei et nominis. Nam per 'ille' quod ponitur in interrogatione notatur res, per 'vocatur' notatur vox. Per hoc quod illa duo iunguntur in interrogatione notatur unio rei et vocis, per 'quis' notatur quod de illa unione fit interrogatio, et illa unio respondetur cum dicitur 'Tripho', quia neque solum
 60 nomen respondetur, neque sola significatio, sed unio rei et vocis; nec hoc aliis verbis possum exprimere. Quod autem ibi 'Tripho' non sit materiale impositum hoc patet interrogatione facta per obliquos casus, ut 'quem vocas illum?' respondebo 'Triphonem'. Si autem Tripho ibi esset materiale impositum, magis responderetur per nominativum.

65 QUOMODO 'QUIS' PONATUR IN INTERROGATIONE CUM NOMINE APPELLATIVO VEL PROPRIO.

Quomodo autem postea agit Priscianus de interrogatione 'quis' adiuncto sibi nomine vel proprio nomine interposito verbo substantivo vel verbo vocativo docet quando debe/N 149vb/at responderi pronomen
 70 vel proprium nomen, quomodo, inquam, hoc facit dicendum est, quod nomen significat substantiam et pronomen significat substantiam sed differt, quia pronomen significat substantiam a substando, scilicet ut est supposita proprietati; ipsum vero nomen significat substantiam a subsistendo, id est significat rem ut subsistentem aliqua qualitate. Unde
 75 dicitur iterum significare substantiam cum qualitate, id est significat rem subsistentem et discretam ab aliis aliqua qualitate vel quasi subsistentem aliqua qualitate, ut hoc nomen 'homo' significat rem ut subsistentem aliqua qualitate, scilicet rationalitate a qua datum est hoc nomen 'homo'. Sed hoc nomen 'albedo' non significat rem subsistentem
 80 aliqua qualitate, albedinis enim nulla est qualitas, quia forme non est forma ne progrediatur in infinitum, sed tamen hoc nomen significat rem ut subsistentem aliqua qualitate, quia significat rem ut discretam et determinatam ab omni alia re tamquam albedo esset subsistens aliqua qualitate.

85 Dicit itaque Priscianus quod quando interrogatio fit per 'quis' et proprium nomen interposito substantivo vel vocativo verbo debet responderi pronomen ut 'quis est Socrates?' vel 'quis vocatur Tripho?' potest

responderi 'iste' vel 'ille'. Socrates enim significat subsistentiam
scilicet qualitatem a qua datum est hoc nomen 'Socrates', et illam habeo
90 iam cum dico 'quis est Socrates?' Sic ergo per 'quis' non quero rem
ut subsistentem, sed quero suppositum illi proprietati, quod habet sig-
nificare pronomen. Pronomen enim significat substantiam a substando.
Unde Priscianus: quando 'quis' ponitur cum proprio nomine et verbo sub-
stantivo vel vocativo, querit substantiam suppositi definitam in aliqua
95 certa persona, quod sic est intelligendum: Cum iam constet de proprietate
nominis, pro nichilo de ea fiet interrogatio, sed queritur tunc sub-
stantia suppositi, ut est illi proprietati supposita et definita. Volo
enim ut mihi definiatur res supposita illi proprietati in aliqua certa
persona. Quero enim ut demonstratione vel relatione designetur certa
0 persona supposita illi proprietati, quod patet ex responsione facta
per ipsum pronomen. Pro/N 150ra/nomen enim hec omnia determinat.

QUOD OMNIA NOMINA DATA SUNT EX FORMA.

Adiungit deinde Priscianus quod omne nomen datum est ex forma,
ut hoc nomen 'homo' datum est ex illa rei proprietate per quam habet
5 differre ab omni alia re, hoc nomen 'arbor' datum est ex proprietate
arboris per quam differt ab omni alia re. Inde est quod nomen unius
rei non potest convenire alii, sicut hoc nomen 'homo' non potest conve-
nire arbori, cum datum sit ex illa proprietate per quam differt ab ar-
bore. Similiter de aliis nominibus dicendum est. Nullum vero pronomen
10 datum est ex forma, sed solam substantiam sine qualitate significat, id
est sine respectu qualitatis. Et quia non datum est ex forma per quam
differt una res ab alia, inde est quod pronomen ad omne suppositum
habet pertinere. Sicut enim ego possum dicere 'ego lego', sic unusquis-
que hoc idem de se potest dicere. Hoc autem fit per demonstrationem
15 vel relationem pronominis que ad omne suppositum potest pertinere.

Addit etiam Priscianus quod pronomen ex vocis proprietate non
potest significare qualitatem. Si quis enim ipsam vocem per se conside-
ret, inveniet quod non nisi substantiam sine qualitate significat. Ex
demonstratione tamen pronomen potest consignificare qualitatem. Cum
20 enim dico 'ego lego', quia me ipsum demonstro, astantes audita voce
convertunt oculos in me, et comprehendunt exteriora accidentia que dici-
tur pronomen ex demonstratione consignificare.

Hic habuerunt antiqui quedam verba que multos duxerunt in errorem.
Dixerunt enim antiqui quod pronomen significat meram substantiam, id est

25 nudam et exutam ab omnibus proprietatibus. Sed non ita debet intelligi,
 ut substantia significata per pronomen sit nuda et exuta ab omni propri-
 etate. Hoc enim non est nisi primordialis materia, sed significat
 substantiam exutam a proprietate, id est sine respectu alicuius proprie-
 tatis. Non enim pronomen ex aliqua proprietate datum est. Sic ergo
 30 eandem substantiam significat nomen quam pronomen, ut hoc nomen 'Petrus'
 et hoc pronomen 'ego' eandem substantiam significant, sed aliter et
 aliter, quia nomen datum est substantie ex eius proprietate, /N 150rb/
 pronomen vero non est ex aliqua proprietate datum.

Sciendum vero quod 'quis' quandocumque ponitur in interrogatione
 35 ita quod ex parte altera ponitur pronomen vel proprium nomen semper
 interponitur verbum substantivum vel vocativum; ut 'quis est ille?',
 'quis vocatur ille?' 'quis vocatur Tripho?', et ex una parte ponitur
 'quis' et ex altera 'ille', et interponitur verbum vocativum. In quo
 est oppositio quia verbum vocativum numquam potest copulare pronomen.
 40 Non enim possum dicere 'voco ille' sed 'voco Petrus', quare non videtur
 esse conveniens ista constructio 'quis vocatur ille?' cum ibi vocativum
 habeat pronomen coniungere. Ideo sic est intelligendum. Hoc verbum
 vocativum non coniungit ibi pronomen sed nomen. Sic enim intelligitur,
 ut 'ille' ponatur quasi ex parte subiecti, 'quis' autem ex parte predi-
 45 cati. Potest enim verbum vocativum coniungere nomen pronomini, ut 'ille
 vocatur Tripho'. Ideo autem dixi 'quasi ex parte predicati et subiecti'
 quia non est vere predicatum neque subiectum. Nam interrogatio 'quis
 vocatur ille?' neque propositio est neque a propositione descendit.

Quando autem per se 'quis' ponitur in interrogatione potest sequi
 50 quodlibet verbum, ut 'quis legit?' 'quis dominatur?' et consimilia, et
 ad 'quis' per se positum sine proprio nomine vel pronomine ex altera
 parte potest responderi proprium nomen et pronomen et appellativum
 nomen, ut 'quis dominatur orbi terrarum?' potest responderi 'Cesar' vel
 'iste' vel etiam 'homo'.

55 Inde est quod 'quis' per se positum aliquando querit de hypostasi,
 aliquando de usios, aliquando de usia. De hypostasi querit quando
 respondetur pronomen, id est de substantia a substando, ut 'quis domina-
 tur orbi terrarum?', id est quod suppositum cui proprietati, et respon-
 detur pronomen quod significat suppositum. Si autem queratur 'quis
 60 dominatur orbi terrarum?', id est quod subsistens qualitate, de usios
 queritur, id est de substantia quam significat 'homo' quod respondetur.

Cum vero queritur 'quis dominatur orbi terrarum?' et respondetur 'Cesar', quia hoc nomen 'Cesar' usiam significat, id est substantiam a substando et subsistendo, ideo per 'quis' de usia querebatur.

65 QUOD 'QUI<D>' ET 'QUIS' QUAMVIS SINT IDEM NOMEN TAMEN QUERUNT DE DIVERSIS.

Notandum autem quod cum 'quis' et 'quid' sint idem /N 150va/ nomen interrogativum, de alio fit interrogatio per 'quis', et de alio per 'quid'. 'Quis' enim semper querit de inferiori, ut 'quis homo fecit
70 hoc?' 'Socrates' vel 'Plato'. 'Quid' vero semper querit vel de pari vel de superiori, ut 'quid est homo?' de pari querit cum respondetur 'animal rationale mortale'. Si autem ad 'quid est homo?' respondeatur 'animal' tunc querit de maiori, et dicit Priscianus quod sicut ad 'quid est homo?' respondetur 'animal rationale mortale' sic ad 'quid est
75 animal rationale mortale?' 'homo' respondetur. In quo est oppositio, quia ad interrogationem semper quod notius est debet responderi. Illa autem diffinitio nocior est homine. Ergo si queratur 'quid est homo?' potest responderi illa diffinitio. Si queratur 'quid est animal rationale mortale?' et respondeatur 'homo', minus notum respondetur. Ideoque
80 non videtur conveniens responsio.

Ad hoc dicendum est quod aliquid dicitur notius duobus modis, vel notius nature, vel notius sensui. Illa que sunt ignotiora sensui sunt nociora nature. Ergo 'animal rationale mortale' sunt notiora nature quam 'homo' quia sunt universaliora. Ideoque si queratur 'quid est
85 homo?' et illa respondeantur, nociora nature respondentur. Ideoque conveniens est responsio. 'Homo' vero quamvis minus notum sit nature, tamen notius est sensui quam 'animal rationale mortale', et ita cum queritur 'quid est animal rationale mortale?' notius sensui respondetur si respondeatur 'homo', et ita utraque responsio conveniens est.

90 QUOD VERBUM SUBSTANTIVUM POTEST COPULARE NOMEN ET PRONOMEN REI SUBIECTE ET VERBUM VOCATIVUM NOMEN TANTUM.

Quia vero dixerat Priscianus quod aliquando fit interrogatio per 'quis' adiuncto sibi pronomine vel proprio nomine interposito verbo substantivo vel vocativo, inde facile videretur alicui quod et substanti-
95 va et vocativa verba possent referri tam ad nomina quam ad pronomina, quod ita est intelligendum. Posset videri alicui quod tam substantivum

quam vocativum verbum posset copulare rei subiecte tam nomen quam pronomen, ut sicut queritur 'quis vocatur ille?' sic posset /N 150vb/ responderi 'vocatur ille qui patriam reservavit' ut 'vocatur' esset copula
 0 huius pronominis ad rem subiectam. Occurrit itaque Priscianus dicens quod substantivum verbum potest copulare tam nomen quam pronomen rei subiecte. Possum enim dicere 'ego sum Tripho', et ibi substantivum verbum copulat nomen, et possum dicere 'ego sum ille qui patriam conservavit' copulando pronomen rei subiecte per verbum substantivum. Ver-
 5 bum vero vocativum potest nomen copulare rei subiecte, ut 'ego vocor Tripho'; pronomen autem numquam potest copulare. Non enim dicam 'ego vocor ille qui patriam conservavit'.

Ut autem intelligatur quomodo substantivum copulat nomen et pronomen, vocativum autem solummodo nomen, agendum est de significatione sub-
 10 stantivi et vocativi verbi dicendumque est pariter quare solum substantivum vel vocativum verbum possit aliud predicatum extra se copulare rei subiecte. Nullum enim aliud verbum potest alii subiecto extra se copulare, ut cum dico 'Socrates legit' hoc verbum 'legit' copulat se ipsum subiecto, ita quod non aliud predicatum extra se. Sed cum dico
 15 'Socrates est homo' ibi verbum substantivum copulat aliud predicatum extra se, scilicet hominem Socrati.

Dicit itaque Priscianus quod omne verbum significat actionem vel passionem excepto substantivo verbo 'sum' quod Greci ὑπαρκτικόν vocant, id est substantivum. Nam ὑπαρκτικόν Latine interpretatur substantivum.
 20 Alii vero dicunt quod debet dici ἐπρατικόν, quod componitur ab 'e' quod est extra, et 'praticio' quod est actio, id est 'extra actionem', hoc est quod non significat actionem vel passionem. Hoc neque in Prisciano neque apud Grecos sic dicitur. Ubi vero Priscianus excepit verbum substantivum, ibidem intellexit verbum vocativum excipi. Dicitur vero sub-
 25 stantivum quod significat substantiam. Ad intelligendum autem qualiter substantiam significet agendum est de eius significatione.

DE DIVERSIS ACCEPTIONIBUS HUIUS NOMINIS 'SUBSTANTIA'.

Primo videndum est quod cum sint decem rerum genera, substantia, qualitas et quantitas et alia, primum genus rerum est substantia. Sub-
 30 stantia vero unitiva est aliorum sibi et inter se. /N 151ra/ Substantia enim ut a substando dicitur unit sibi formas tam substantiales quam accidentales, ita etiam quod formas inter se unit. Verbi gratia. Sub-

stantia subiecta est huic forme corporeitati et unit eam sibi, ita quod ipsa substantia corporea est, et non tantum hanc formam sibi unit, verum
35 etiam accidentia ut colorem. Ipsa enim colorata est. Cum autem hec sibi uniat, unit etiam ea inter se. Color enim et corpus adeo unita sunt in substantia ut color et corpus dicantur unum visibile. Nec est intelligendum quod sint res una que sit visibilis, sed dicuntur unum visibile, id est unita sunt in eo quod est videre. Neque enim corpus
40 sine colore videtur neque color sine corpore, et videndo corpus video colorem, et e converso. Similiter color et corpus sunt idem visibile, id est unita in eo quod est videre, quia idem videmus videndo colorem quod videndo corpus.

Hoc etiam apparet in minima substantiarum, scilicet in capillo.
45 Substantia enim capilli unit inter se accidentia. Capillus enim longus est et niger et crispus, si ita contigerit. Unit ergo sibi capillus longitudinem, nigredinem, crispitudinem, ita quod hec eadem unit inter se. Crispitudo enim et longitudo et nigredo adeo unita sunt in capillo ut uno intuitu sensus ista confuse comprehendat non discernendo crispitudinem a longitudine vel longitudinem a nigredine. Visus enim non
50 discernit statum a statu, sed omnia simul quasi unum comprehendit. Unde bonus sensus confundit res. Ratio vero que superior est superveniens statum a statu discernit. Ratio enim discretiva est statuum, ut cum sensus illa tria comprehendat confuse in substantia capilli, superveniens ratio discernit statum a statu. Deprehendit enim aliud esse in
55 capillo quod est longus, aliud quod est crispus, aliud quod niger; aliud est etiam ei esse capillum.

Sunt ergo quedam vocabula secundum rationem data que discernunt statum a statu sicut ratio discretiva est statuum, ut hoc nomen 'substantia' statum a statu discernit. /N 151rb/ Substantia enim a substando dicitur eo quod substat formis tam substantialibus quam accidentalibus; et alius status est quo substat res formis, ex alio statu dicuntur esse forme vel accidentia. Similiter hoc nomen 'qualitas' statum a statu discernit, quia qualitas est quod facit quale; et alius status
65 est qualitatis, alius eius quod est quale, ita quoque de aliis nominibus generalissimorum. Sic ergo quedam vocabula secuntur rationem discernendo statum a statu.

Philosophi vero volentes designare rem non discernendo statum a statu, sed confuse, ut ipsa est unitiva formarum, reperierunt hoc voca-

70 bulum 'ens' quod significat substantiam, ut ipsa est unitiva aliorum sibi
et inter se non discernendo statum unius rei a statu alterius. Volentes
autem hoc significare ut de altero dicitur, reperierunt vocabulum in
verbalis terminatione quod idem significaret, scilicet 'sum, es, est'.

DE SIGNIFICATIONE HUIUS VERBI 'SUM'.

75 'Sum' ergo significat substantiam, ut ipsa est unitiva aliorum sibi
et inter se, et ideo dicitur verbum substantivum. Sed neque est dicen-
dum quod significat hoc universale substantiam, neque hanc vel illam
substantiam, sed dicitur significare rem ut substantem formis, id est
designat rem ut sibi unit formas et inter se. Neque tamen significat
80 universale vel singulare sicut loquitur de homine, nec tamen de univer-
sali nec de singulari. Quomodo ergo vocabulum impositum est ad de-
signandum substantiam, ut ipsa est unitiva aliorum sibi et inter se,
ideo 'esse' non dicitur proprie nisi de substantia, si proprietatem lo-
cutionis attendamus.

85 Non enim proprie dicuntur accidentia esse, sed magis inesse, vel
adesse. Si enim proprie loquitur, non dicam 'albedo est' sed 'albedo
inest'. Unde *Calceidius*: Aristotelicum dogma est quod accidens non est
sed est iuxta id quod est, appellans id quod est substantiam, ut unit
sibi alia et inter se, id est accidentia non proprie sunt, sed insunt
90 vel adsunt substantiis. Quomodo tamen hoc vocabulum 'esse' significat
substantiam ut sibi unit accidentia, ideo etiam improprie et translative
de accidentibus dicitur. Unde pos/N 151va/sumus dicere quod albedo est
color et similia. Unde dicit *Aristoteles* quod 'ens' equivoce dicitur
de omnibus, non quod omnia habeat significare ut equivocum, sed quia
95 cum proprie dicatur de substantiis improprie etiam et translative dici-
tur de eis que sibi unit substantia, id est de qualitate et quantitate
et ceteris.

Et quia hoc vocabulum 'esse' significat substantiam ut sibi unit
formas, inde est quod potest formas copulare rei subiecte, et ita sub-
0 iectum potest copulare aliud predicatum extra se rei subiecte, cum nullum
aliud verbum nisi vocativum hoc possit facere. Nullum enim aliud voca-
bulum significat rem ut unitiva est formarum inter se.

Quia iterum hoc verbum significat substantiam ut unitiva est forma-
rum inter se, inde est quod formam forme potest unire et copulare ut
5 dicatur 'albedo est color', et 'color est qualitas', et consimilia.

Ex hoc etiam apparet quomodo verbum substantivum possit copulare et nomen et pronomen subiecto. Notum enim est quod omne nomen datum est ex forma, ut hoc nomen 'Tripho' datum est ex forma, cuius nomen non habemus. Dicit tamen *Boetius* quod forma Platonis ficto vocabulo potest
 10 vocari 'platonitas'. Cum ergo 'esse' substantiam significet ut unitiva formarum sibi est, ideo potest nomen quod ex forma datum est copulare subiecto, ut dicatur 'ego sum Tripho', 'ego sum homo' et similia.

Similiter verbum substantivum potest copulare pronomen, ut 'ego sum ille qui patriam conservavi' et ideo 'sum' potest copulare pronomen rei
 15 subiecte, quia hoc quod additur 'qui patriam conservavi' est forma quaedam que attribuitur rei significate per hoc pronomen 'ille'. Hoc enim est dicere 'ego sum conservator patrie'. Et quia 'sum' significat substantiam ut est unitiva formarum, ideo potest unire et copulare rei subiecte pronomen cuius significato forma attribuitur. Sine aliquo
 20 etiam adiuncto potest verbum substantivum copulare pronomen subiecto, ut si ad aliquem faciendo demonstrationem dicam 'Tripho est ille', quod ideo fit quia pronomen non tantum significat substantiam immo etiam ex demonstratione determinat formam circa substantiam, propter quam formam /N 15lvb/ potest ipsum verbum substantivum copulare pronomen subiecto.
 25 Inde est quod convenienter possum dicere 'ego sum ille' vel 'non sum ille'. Cum ergo constet qualiter verbum substantivum possit tam nomen quam pronomen subiecto copulare, videndum est quare verbum vocativum copulet nomen, non autem pronomen. Ad quod intelligendum agendum est similiter de significatione verbi vocativi.

30 DE SIGNIFICATIONE VERBI VOCATIVI.

Significatio verbi vocativi eadem fere est que verbi substantivi. Substantia enim est unitiva formarum, similiter est etiam unitiva nominum sibi et aliis rebus. Nam omne nomen datum est ex forma, ut hoc nomen 'homo' datum est ab humanitate, que est forma substantialis. Si-
 35 militer hoc nomen 'corpus' datum est a corporeitate quod similiter substantialis forma est. Cum ergo substantia uniat sibi has formas, unit etiam sibi nomina data ex formis, cum formis enim trahit nomina; quod etiam patet in formis accidentalibus quia substantia unit sibi albedinem, et propter formam etiam sibi unitam unit etiam sibi nomen datum ex
 40 illa forma, ut scilicet dicatur alba. Ex quo patet quod substantia unit sibi nomina cum sit unitiva formarum.

Unit etiam ipsa substantia nomina aliis rebus. Cum enim uniat sibi nomen datum ex hac forma 'albedine' necesse est etiam ut uniatur nomen ipsi forme per quod possumus agere de forma. Unde cum datum sit sub-
 45 stantiis hoc nomen 'albus, -ba, -bum' ut homines haberent nomen quod designaret formam a qua datum est hoc nomen, reperierunt hoc nomen 'albedo' quod derivatum est ab hoc nomine 'albus'. Primum enim repertum est hoc nomen 'albus', quia primo imposita sunt substantiis, deinde formis a quibus data erant. Sic ergo substantia unit nomina sibi et aliis
 50 rebus quod inde contingit quia est unitiva formarum.

Verbum vero vocativum significat substantiam ut est unitiva nominum sibi et aliis rebus. Unde dicit Priscianus quod similem vim habent substantiva et vocativa verba, quia quemadmodum substantivum significat substantiam, sic et vocativum substantiam significat; sed differt quia
 55 substantivum verbum substantiam significat ut est unitiva formarum sibi et inter se. Vocativum vero significat substantiam ut est unitiva nominum sibi et aliis rebus. In hoc etiam habent similem vim /N 152ra/ quod sicut substantivum potest copulare aliud predicatum extra se rei subiecte, sic et vocativum. Ex hiis autem que dicta sunt patet quomodo
 60 verbum vocativum possit nomen copulare subiecto, pronomen vero non.

Substantia enim non est unitiva nominum nisi propter hoc quod unitiva formarum, a quibus data sunt nomina. Verbum vero vocativum significat substantiam ut est unitiva nominum. Ideoque potest nomen quod est ex forma datum unire et copulare rei subiecte. Ideo autem non potest
 65 pronomen rei subiecte copulare, ut dicatur 'iste vocatur ille', quia verbum vocativum non significat substantiam nisi ut nominibus substat, id est ut est nominum unitiva. Unitiva autem nominum non est substantia nisi propter hoc, quia est unitiva formarum a quibus formis data sunt nomina. Nullum autem pronomen datum est ex forma, nec respectu forme.
 70 Ideoque repugnat significatio verbi vocativi, ut ipsum possit aliquod pronomen copulare subiecto.

Constat itaque quod ait Priscianus: verba substantiva referuntur ad nomina et pronomina, id est tam nomen quam pronomen subiecto possunt copulare. Vocativa vero referuntur ad nomina, id est non nisi nomen
 75 possunt copulare subiecto. Hinc etiam patet quare sola substantiva et vocativa verba possunt aliud predicatum extra se subiecto copulare, cum nullum aliud verbum hoc faciat. Nam omne verbum nota est eius quod de altero dicitur et ideo subiecto se ipsum copulat, ut 'Socrates legit',

sed hoc verbum 'legit' non potest aliud predicatum extra se subiecto
 80 copulare. Verbum vero substantivum quoniam significat substantiam ut
 est unitiva formarum copulat aliud predicatum a se, scilicet formam.
 Vocativum vero quia significat substantiam ut est unitiva nominum potest
 aliud predicatum extra se subiecto copulare, quia nomen datum est ex
 forma.

85 Ex hiis etiam patet quare competens sit ista constructio 'Socrates
 ens homo' vel 'ens albus currit', ut iungatur intransitive nomen cum
 participio, cum nullum aliud participium hoc possit facere. Nichil
 enim est dicere 'Socrates legens albus' vel 'legens homo currit'. Quo-
 modo ergo 'ens' significat substantiam ut est unitiva formarum idcirco
 90 trahit secum nomen datum ex forma, ita quod illud nomen intransi-
 tive cum eo construatur. Sic itaque est intelligendum quod ait Priscia-
 nus: omne verbum significat actionem vel passionem excepto verbo sub-
 stantivo et vocativo que significant substantiam. Vocativum enim signi-
 ficat substantiam ut suppositam nominibus, substantivum ut suppositam
 95 formis.

QUARE VERBA NON SINT INTERROGATIVA.

Quoniam vero postea tractaturus est Priscianus de verborum con-
 structione, et ibi quesiturus est de interrogatione, quare scilicet non
 sint verba interrogativa, idcirco movet quandam questionem, quare simili-
 0 ter per verba non queratur de verbis, id est de rebus verborum, sicut
 per nomina queritur de nominibus, id est de rebus nominum, quam questio-
 nem et solutionem superius debuit ponere, ubi ostendit quod solum nomen
 et solum adverbium sunt interrogative dictiones. Ostendit itaque quare
 per nomina possit queri de rebus nominum, per verba autem non possit
 5 queri de rebus verborum.

Omne enim nomen substantiam cum qualitate significat, quod sepe ex-
 positum est, id est significat rem ut subsistentem aliqua qualitate sive
 qualitate subsistat sive non. Nomen itaque significat accidentia sub-
 stantie que per nomen significatur. Inde est quod per nomina potest
 10 queri de accidentibus substantie ipsius nominis. Verba vero non signi-
 ificant accidentia actioni et passioni, que dicuntur substantie verborum.
 Inde est quod per verba non potest queri de accidentibus actioni et pas-
 sioni verborum. Sed quia adverbium significant accidentia actionis et
 passionis, idcirco magis per adverbium queritur de rebus verborum, id
 15 est de accidentibus substantie verbi.

Deinde vero quoniam convenientem habet locum, interponit hanc questionem, quare non per verba queratur de substantia verbi, sicut per nomina queritur de substantia nominis, et hanc questionem solvit hoc modo. Primo ostendit quare per nomen possit queri de substantia nominis, 20 deinde quare per verbum non possit queri de substantia verbi.

Nomen ergo significat substantiam a substando, et a subsistendo, et ab utroque, scilicet a substando et a subsistendo, sicut superius determinatum est. Et omne nomen significat substantiam cum qualitate. Unde quandoque per /N 152va/ nomen queritur substantia a substando, 25 quandoque substantia a subsistendo, ut si queratur 'quis legit?' et potest queri cui proprietati suppositum legit et potest queri quod suppositum proprietati. Unde quandoque respondetur pronomen, quandoque proprium nomen. Si queratur 'quis legit?' id est cui proprietati suppositum legit, queritur substantia a subsistendo, et tunc respondetur proprium 30 nomen ut 'Socrates legit', id est suppositum proprietati a qua datum est hoc nomen. Si autem queratur 'quis legit?' id est quod suppositum proprietati legit, tunc respondetur pronomen, ut 'ego lego'. Pronomen enim designat quod suppositum, sed non determinat cui proprietati suppositum. Quoniam itaque nomen significat substantiam cum proprietate, sive dicatur 35 substantia a substando sive a subsistendo, sic autem queritur de substantia nominis, quod vel queritur quod suppositum proprietati vel cui proprietati suppositum, non repugnat significatio nominis quin per nomen possit queri de substantia nominis.

QUARE PER VERBUM NON QUERATUR DE SUBSTANTIA VERBI.

40 Nunc autem videndum est quare per verbum non queratur de substantia verbi. Ad quod intelligendum predicendum est quare dicatur esse substantia verbi, cum verbum non significet nisi actionem vel passionem, actio autem et passio non sit substantia, vel quare non dicatur esse substantia participii vel adverbii vel alicuius talium, quare etiam dicatur aliquid 45 accidere significationi verborum cum eius significatio non sit nisi accidens, et accidenti nichil accidat sed tantum coaccidat.

Nominis ergo dicitur esse quia nomen significat substantiam vel a substando vel a subsistendo vel ab utroque. Similitudine autem quadam dicitur similiter et verbi esse substantia, quia vero verbo significatur

50 quasi substantia a substando, ut actio vel passio que per verbum significatur quasi substantia est a subsistendo. Ipsum enim est agere vel pati quasi substantia a subsistendo, verbi gratia, significatio huius verbi 'legit' est legere vel lectio, lectio autem est actio. Ipsum vero legere est agere, et lectio quasi substantia est a subsistendo. Dicit
55 autem philosophia quod omne esse ex forma est, sic et lectio que est quasi ex for/N 152vb/ma hoc habet. Unde quodammodo substat forme. Lectio enim quandoque est quandoque non est, nec aliter potest esse lectio nisi sit ipsum legere. Unde quodammodo substat lectio et informatur hoc ipso legere. Legere ergo substantia est quasi a subsistendo,
60 quia quasi subsistit et informat lectionem, hac itaque similitudine dicitur esse substantia verbi quia habet similitudinem et substantie a substando et substantie a subsistendo.

Participium autem non dicitur esse substantia quia non potest ei adaptari hec similitudo, et quia etiam dicitur esse substantia verbi
65 similitudine predicta. Idcirco etiam quadam similitudine dicuntur aliqua accidere significationi verborum que accidentia per adverbia significantur.

Nunc dicamus quare per verba non possit queri de substantia verborum. Omne enim verbum nota est eius quod de altero dicitur, et significationem suam semper ponit in altero, vel definite, ut 'lego, -gis',
70 vel indefinite, ut 'legit'. Quamvis enim 'legit' confuse significet quod de altero dicitur, tamen in altero suam ponit significationem. Sunt autem duo verba generalia, scilicet agere et pati. Agere enim generale est ad omnem actionem, ut legere est agere, currere est agere,
75 et similia. Pati generale est ad omnem passionem, ut secari est pati, uri est pati. Unde quia ista sunt generalia, videtur quod per ista possit queri de substantia verbi quod tamen fieri non potest, quia hec quodque significant rem ut de altero dicitur, et semper in altero suam ponit significationem.

80 Quoniam ergo omne verbum determinat ponendo in altero suam significationem, interrogatio autem numquam certificat, sed semper rem confundit et consignificat dubitationem, ideo repugnat significatio verborum ut verba sint interrogativa. Propterea non potest queri per verbum de substantia verbi nec de accidentibus actioni et passioni. Reperta sunt
85 ergo adverbia interrogativa.

Quod autem de substantia verbi queritur per nomen interrogativum et verbum generale, ut 'quid agit?' vel 'quid patitur?'; 'quid' enim consignificat dubitationem, et in/N 153ra/finite, 'agit' autem substantiam verbi significat, ideo per hoc potest queri de substantia verbi, 90 et hec questio difficillima est in arte grammatica, et Priscianus nimis intricate ponit solutionem. Si tamen applicetur littera, parva erit difficultas. In solvendo autem predictam questionem interponit Priscianus quod 'quis' et 'qualis' et 'quantus' et similia non sunt pronomina sed nomina, quod dicit contra *Donatum* qui putavit ea esse pronomina, in- 95 ductus ad hoc tali ratione.

RATIONES QUARE DONATUS VOLUIT 'QUALIS' 'QUANTUS' ET SIMILIA ESSE PRONOMINA.

Nam 'quis' querit semper sibi responderi aliquod nomen substantivum, quod sit datum ex forma, nisi respondeatur pronomen. 'Qualis' semper 0 querit sibi responderi aliquod nomen qualitatum, ut 'albus' 'crispus' et huiusmodi. Inde visum est ei quod unumquodque istorum ponatur loco nominis. Cum enim queritur 'quis legit?' hoc est querere 'legitne Socrates?' vel 'Plato?' vel 'Cicero?' vel 'quis alius legit?' et ita 'quis' pro aliquo istorum nominum ponitur. Sed cum queritur 'qualis 5 est Socrates?' hoc est querere 'Estne albus?' vel 'niger?' vel 'musicus?' vel qualis alius. Quia ergo hec loco nominum ponuntur, pronominis autem proprium est poni loco nominis, ergo hec sunt pronomina non autem nomina.

Alia eciam ratione voluit ostendere quedam horum esse pronomina, ut 'quis, que, quod, cuius, cui', 'totus, -ta, -tum, totius, toti', que habent 10 declinationem pronominis. Declinantur enim sicut 'ille, -la, -lud, -lius, -li'. Unde putavit eque esse hec pronomina, alciorque ratio induxit eum ad probandum quod 'quis' non esset nomen sed magis pronomen. Omne enim nomen datum est ex forma, forma autem declarat et certificatur id cuius est nomen. 'Quis' autem non certificatur sed magis confundit et 15 facit dubitare, quare hoc nomen non est datum <ex> forma aliqua. Significatur autem substantiam, ergo sine qualitate eam significatur, quare est pronomen.

Priscianus vero econtrario dicit quod quamvis 'quis' non declaret rem, sed magis confundat, tamen ex aliqua forma datum est quod substantiam cum qualitate significatur; sed substantiam infinitam, et qualitatem infinitam, quod apparet ex eo quod potest ei responderi quodlibet pro-

prium nomen quod ex aliqua forma datum est. Cum enim que/N 153rb/ritur
 'quis legit?' potest ei responderi 'Socrates' vel 'Plato' vel 'Tripho'.
 'Quis' enim semper significat vel cui proprietati suppositum vel quod
 25 suppositum proprietati, et ita semper significat substantiam et quali-
 tatem quamvis infinitam, ergo est nomen, non autem pronomen. 'Qualis'
 ergo et 'quantus' et similia non sunt pronomina, quia omne pronomen
 substantiam sine qualitate significat. 'Qualis' autem qualitatem signi-
 ficat, sed infinitam, et 'quantus' quantitatem, et sic de ceteris, quare
 30 non sunt pronomina, sed nomina.

Quod autem dixit Donatus 'quis' esse pronomen eo quod habet decli-
 nationem pronominum, hanc rationem sic refellit Priscianus. Sunt quedam
 pronomina habentia declinationem nominum, ut 'meus, -a, -um, mei, mee,
 mei' declinantur sicut 'albus, -ba, -bum, albi, -be, -bi', non tamen
 35 propter hoc quedam pronomina erunt nomina, et similiter quamvis quedam
 nomina habeant declinationem pronominum, non tamen sunt pronomina.

Quod autem dixit *Donatus* hec ideo esse pronomina quia videntur poni
 loco nominum, sic solvit Priscianus. Quamvis 'quis' ponatur loco nomi-
 nis, non tamen ponitur loco alicuius nominis determinate, cum omne prono-
 40 men ponatur loco nominis alicuius determinate. Sicut 'ego' ponitur pro
 nomine eius qui de se loquitur, 'tu' pro nomine eius ad quem quis loqui-
 tur, et hoc est proprium pronominis quod ponatur pro aliquo nomine de-
 terminate et quia 'quis' non ponitur pro aliquo nomine determinate, ideo
 non est pronomen. Sic refellit Priscianus rationes Donati, ut hec osten-
 45 dat esse nomina, non pronomina.

DE SIGNIFICATIONE 'QUALIS' ET 'QUANTUS' ET SIMILIIUM.

Dubitatur autem de significatione horum 'quis' 'qualis' 'quantus'
 et similibus nominum quid habeant significare, et dicunt plerique quod
 unumquodque istorum significat illud generalissimum cuius inferiora ad
 50 ipsum respondentur, ut ad 'quis' respondentur inferiora substantie, et
 ideo 'quis' significat hoc generalissimum substantia. Ad 'qualis' re-
 spondentur inferiora qualitatis, ut 'qualis est albus?' vel 'niger?' et
 similia, et ideo 'qualis' significat hoc generalissimum qualitas. Sen-
 tentia vero ista falsa est, quia si 'quis' significaret hoc generalissi-
 55 mum substantia, nullum nomen qualitatis ad 'quis' posset responderi.

Nunc autem non est ita, quia cum /N 153va/ queritur 'quis color est in
 Socrate?' respondetur 'albedo'.

Alii vero dixerunt quod 'quis' quamvis pro substantia significat
 omnem substantiam, pro qualitate omnem significat qualitatem, ita quod
 60 ex diversis adiunctis determinatur eius significatio, ut 'quis homo
 legit?' ibi 'quis' eandem substantiam et eandem qualitatem significat
 quam hoc nomen 'homo'. Sed queritur si nichil ei adiungatur, quam
 substantiam vel quam qualitatem habeat significare. Ad hoc illi dicunt
 quod 'quis' tunc eandem substantiam et eandem qualitatem significat
 65 quam significat nomen quod respondetur, ut 'quis legit?' 'Socrates',
 'quis' et 'Socrates' eandem substantiam et qualitatem significant, Sed
 si non respondeatur nomen sed pronomen, queritur quid tunc habeat signifi-
 ficare hoc nomen 'quis'. Ad hoc ipsi dicunt quod tunc 'quis' eandem
 substantiam significat et qualitatem quam illud nomen pro quo ponitur
 70 pronomen.

Ut autem verum fateamur, 'quis' nec universale nec particulare
 aliquod significat. Dicitur autem significare substantiam et qualitatem
 infinitam, quia significat vel quod suppositum proprietati vel cui pro-
 prietati suppositum. Si queratur que sit substantia huius nominis,
 75 dico hoc nichil esse, et sic est intelligendum cum dicitur <quod> 'quis'
 querit de substantia nominis, id est querit de re ut significatur sub-
 stantivo nomine, quod apparet ex responsione.

DE CONVENIENTIA NOMINUM ET ADVERBIORUM.

Quoniam autem dixerat quod per nomina queritur de rebus nominum,
 80 per adverbium de rebus verborum, ne idcirco nomina et adverbia viderentur
 omnino differentia, ideo ostendit consequenter in quo convenient, quia
 sicut nomen interrogativum 'quis' quandoque est infinitum, ut quando
 ponitur pro 'aliquis', sic et quedam adverbia sunt infinita, ut 'aliquo',
 quia significat ad aliquem locum indefinite, 'alicunde' quod significat
 85 de aliquo loco, 'alicubi' quod significat in aliquo loco, 'aliqua' quod
 significat per aliquem locum. 'Aliquo' autem componitur ex 'alio' et
 'quo', sicut 'aliquis' ex 'alio' et 'quis', 'alicunde' ex 'alio' et
 'unde', 'alicubi' ex 'alio' et 'ubi', 'aliqua' ex 'alio' et 'qua'.

Sicut iterum quandoque nomina interrogativa relative ponuntur, ut
 90 'qualis' et /N 153vb/ 'quantus' interrogativa sunt, relative autem
 ponuntur cum dicitur 'talis est iste qualis est ille', 'tantus est iste
 quantus est ille', et similia, sic et adverbia interrogativa ponuntur
 quandoque relative, ut 'quantum' et 'qualiter' interrogativa adverbia

sunt, ut 'qualiter legit?' 'bene', vel 'quantum legit?' 'multum', et
 95 illa eadem sunt relativa, ut cum dicitur 'taliter legit iste qualiter
 legit ille', 'tantum iste quantum ille', 'tociens iste quociens ille',
 et similia. Sicut iterum quedam nomina sunt redditiva, ut 'talis',
 'tantus', sic adverbia sunt redditiva, ut 'taliter', 'tantum', 'tociens'
 et huiusmodi.

Addit deinde quod sicut nomina interrogativa servant generales re-
 0 gulas accentuum, relativa autem posita in fine acuuntur, proposita vero
 in contextu orationis gravantur per omnes sillabas, illud totum sic in-
 tellexerunt antiqui: 'Quis' quando est interrogativum servat generales
 regulas accentuum, quas docuimus in Ortographia. Quando vero ponitur
 relative extra contextum orationis servat acutos accentus. In contextu
 5 vero orationis gravatur per omnes sillabas. Tunc autem relativa
 dicuntur poni extra contextum orationis quando ita ponuntur in con-
 structione quod non statim iuxta ea ponuntur illa cum quibus habent
 construi, ut 'qui cum dominus venerit iustus invenietur salvus e-
 rit'. Ibi 'qui' relative ponitur, et construitur cum hoc verbo 'inveni-
 10 etur', quod non statim iuxta illud ponitur. Ideoque ibi 'qui' dicitur
 poni extra contextum orationis, et quando sic ponuntur relativa, semper
 acuuntur, sicut ibi accuitur 'qui'. Tunc vero dicuntur poni in contextu
 orationis quando relativa ita ponuntur quod statim iuxta ea ponuntur il-
 la cum quibus construuntur, ut 'qui interfecerit tyrannum premium acci-
 15 piet', ibi 'qui' relative ponitur et construitur cum hoc verbo 'inter-
 fecerit' iuxta quod ponitur, et propter hoc dicitur poni in contextu o-
 rationis. Quando vero sic ponuntur relative semper gravantur.

Sed secundum hoc non convenienter posset exponi quomodo in fine a-
 cuuntur. In principio autem posita gravantur. Sic ergo debet intelligi
 20 quod sic dicitur. Nomina interrogative posita servant generales /N 154
 ra/ regulas accentuum. Ipsa autem posita relative acuuntur in fine ut
 in fine non determinet quid acuuntur, sed relative posita, et posita in
 fine acuuntur. In fine autem dicuntur poni relativa quando ponuntur post
 ea ad que referuntur, ut 'talis est iste qualis est ille'. Ibi 'qualis'
 25 relative ponitur et ponitur post illud ad quod refertur, et ita in fine
 ponitur, et propterea debet acui. Illa vero nomina relative posita in
 contextu orationis acutum accentum in gravem convertunt, id est cum a-
 cuantur in fine posita, gravantur preposita. Tunc autem preponuntur re-
 lative quando ponuntur ante ea ad que referuntur, ut si dicam 'qualis

30 est ille talis fuit iste' ibi 'qualis' relativum est, et ponitur ante
id ad quod refertur, ideo gravatur per omnes sillabas. Similiter autem
est et in adverbis, quia interrogative posita servant generalem regulam
accentuum. Relative autem posita in fine acuntur, ut 'taliter legit
iste qualiter legit ille'; preposita vero gravantur, ut 'qualiter legit
35 iste, taliter legit ille', et ibi 'qualiter' per omnes sillabas gravatur.

QUE NOMINA APPELLATIVA HABEANT RESPONDERI AD HEC ADVERBIA 'UBI',
'UNDE', 'QUA', 'QUO'.

Inter adverbia interrogativa ponit Priscianus hec quatuor localia,
'ubi', 'unde', 'quo', 'qua'. Superius autem dictum est quod propria no-
40 mina locorum respondentur ad hec adverbia sine prepositionibus adverbialiter posita. Illud quoque dictum est sub quo casu ad hec debeant responderi.

Illud vero addo quod superius pretermiseram quod sunt etiam tria
nomina appellativa que servant regulam propriorum nominum, et eodem mo-
45 do respondentur ad hec adverbia, sicut et propria nomina locorum. Sunt autem hec: milicia, domus, humus. 'Milicia' enim prime declinationis est idcirco respondetur ad illa adverbia sicut propria nomina locorum prime declinationis, sicut 'ubi es?' 'milicie sum', 'quo vadis?' 'miliciam vado', 'unde venis?' 'milicia venio', 'qua pertransibis?' 'milicia'. Et dicunt quidam quod hic 'milicia' nomen est expeditionis Romanorum, ut 'milicie sum', id est in ex/N 154rb/pedicionem Romanorum sum, 'miliciam vado', id est ad expeditionem Romanorum vado, 'milicia pertransibo', id est per exercitum Romanorum, quia illa expedicio milicia dicitur esse antonomasice. Melius autem est ut 'milicia' appelletur hic
55 quedam continuatio domorum Rome, ubi erant perplurime domuncule et parve camere, et erant ibi balnea ubi milites quando redibant de expeditione refovebantur si essent fatigati vel sanabantur vulneribus si essent vulnerati, et ibi agebant sabbatarium luxum. Habebant enim quicquid volebant a curia imperatoris, et ita milicia est quasi proprium nomen loci,
60 ci, ideoque servat supradictas regulas. Designabatur locus ille secundum nomina imperatorum qui faciebant illas domunculas, unde dicitur 'milicia Cesaris' vel 'milicia Tiberii'.

'Domus, -mi' secunde declinationis erat apud antiquos, cum apud nos sit quarte et ideo servat regulam propriorum nominum secunde declinati-

39 cf. *supra* p.35.51sqq.

65 onis, ut 'ubi es?' 'domi' vel 'domum vado' vel 'domo venio' vel 'domo pertransibo'. Notum tamen quod numquam poterit responderi ad predicta adverbia hoc nomen sine prepositione nisi dicatur vel de domo eius qui interrogat, vel eius de quo interrogat, vel eius quem interrogat. Cum enim dico 'ubi est ille?' et respondetur 'domi est', non conveniens est
 70 responsio, nisi de mea domo dicam vel de tua vel de sua. Sed quomodo hoc possit determinari satis ostendit Tullius in libro de Officiis dicens 'domi mee eram quando hoc contigit'. Adiunctione ergo pronominum sub eodem casu poterit hoc determinari, ut 'domi mee est', 'domi tue est', 'domi sue est', et sic de aliis. Si vero queratur cuius casus
 75 est 'mee' dico quod genitivi. A quo regitur? A nullo, quia non in vi casuali sed in vi adverbiali ponitur. Similiter hoc nomen 'humus' eodem modo respondetur ad illa adverbia ut 'ubi iaces?' 'humi', 'humum te proiciam', 'humo pertransibo', 'humo surgo'.

Addit etiam quartum appellativum quod servat regulam supradictorum
 80 nominum, que cum sint tercie declinationis sunt propria nomina locorum ut /N 154va/ 'rure sum', 'rure pertransibo', 'rure venio', 'rus vado', et determinatur similiter ex adiunctione supradictorum pronominum. Cum autem hoc quartum addat Priscianus, non nisi tria ponit que prediximus.

QUOD NOMINA COMMUNIA ET SPECIALIA POSSUNT RESPONDERI AD 'QUIS'.

85 Addit deinde quod ad 'quis' interrogativum respondentur appellativa nomina sed magis generalia et specialissima. Generalia, ut 'quis natat in mari?' 'piscis'; specialissima, ut 'quis invenit litteras?' 'homo', cum 'piscis' sit generale nomen, 'homo' vero speciale, ut ait Priscianus, quod videtur de re individua fieri questio cum de animali facta
 90 sit generaliter interrogatio. Cum enim dico 'quis natat in mari?' de animali generaliter fit questio, id est de genere animalium hoc est dicere quid genus animalium natat in mari, et ita quodammodo de re individua fit interrogatio, et similiter quodammodo de re individua responsio. Cum enim respondetur 'piscis' hoc est dicere hoc genus animalium
 95 natat in mari, et ita quasi singulare respondetur. Ideo autem est dictum respondentur appellativa et magis generalia vel specialia, quia respondentur quandoque adiectiva sicut superius dictum est. Adiectiva enim antonomasice loco priorum nominum ponuntur, ut 'quis fecit hoc?' si aliquis sit qui per excellenciam dicatur grammaticus, dicam 'grammaticus fecit hoc' vel 'orator' et similia. Videtur autem velle Priscia-

0 nus quod quandoque fit huius modi responsio per 'quis' de extrinseca
 qualitate queratur, id est de qualitate ut significatur nomine adiectivo.
 Melius tamen est ut ibi per 'quis' queratur de substantia, et quia ad-
 iectivum nomen antonomasice loco proprii ponitur, ideo determinat sub-
 stantiam.

5 Vult postea ostendere differentiam inter 'quis' et 'quid' de quo
 superius aliquid dictum est, et dicit quod per 'quid' queruntur plura
 nomina appellativa differentiarum, id est ad 'quid?' respondetur diffi-
 nitio que constat ex pluribus nominibus appellativis differentiarum ut
 'quid est homo?' 'animal rationale, mortale, gressibile, bipes, percep-
 10 tibile discipline', quod autem 'quis' querat semper de inferiori, 'quid'
 vero vel de pari vel de superiori superius determinatum est.

DE 'QUI' INFINITO.

/N 154vb/ Postea agit Priscianus de hoc nomine 'qui', secundum quod
 est infinitum. Huc usque enim dictum est sufficienter de eo secundum
 15 quod est relativum vel interrogativum. Quoniam autem 'qui' secundum
 quod est infinitum habet communem constructionem et proprietatem cum
 omnibus infinitis, ideo communiter expedit se Priscianus de constructi-
 one omnium infinitorum. Ponit ergo hoc generale preceptum de omnibus.

Omnia infinita sive nomina sive adverbia geminantur vel accipiunt
 20 'cumque' si habeant generalem pronunciationem colligentem universitatem
 numerorum de quibus 'quis' loquitur per ea, id est omnia infinita si
 proferantur ad hoc ut per ea velimus colligere generalem universitatem
 rerum ad quas ipsa pertinent, geminantur vel accipiunt 'cumque', ut
 'quisquis interfecerit tyrannum premium accipiet'. Nichil enim aliud
 25 est hoc dicere nisi 'sive Socrates sive Plato sive quislibet alius inter-
 fecit tyrannum premium accipiet'. Eodem modo est si dicam 'quicumque
 interfecerit tyrannum' et cetera. Similiter 'qualis' pertinet ad esse
 qualitatem. Si ergo dicam 'qualisqualis' vel 'qualiscumque' pertinet
 ad numerum universitatis omnium qualitatum.

30 Dubitatur autem utrum 'quisquis' sit composita dictio an eadem que
 'quis' sed geminata, et Priscianus quidem vult quod sit composita ex
 'quis' geminato. Dicunt autem alii quod non est composita dictio, et
 hac ratione. Priscianus enim promittit se tractaturum in hoc capitulo

de 'quis' infinito. Si autem 'quisquis' est alia dictio quam 'quis'
 35 quod fiet si sit composita, et non agit in hoc capitulo nisi de 'quis-
 quis', non agit de 'quis' infinito sicut promiserat. Ad hoc dicimus
 quod quamvis 'quisquis' sit composita dictio, tamen de 'quis' agit in
 hoc capitulo, et quod de eo dicit quod generalem pronuntiationem habet
 geminatam, colligentem et cetera. 'Quicumque' similiter dicunt quidam
 40 quod non est composita dictio sed 'cumque' est sillabica adiectio. Me-
 lius tamen est ut sit composita ex tribus, scilicet 'qui' et 'cum' et
 'que'.

Quoniam autem dixerat Priscianus quod per 'quisquis' colligimus
 omnes res ad quas ipsum pertinet, hoc vero idem habet 'quis' quando est
 45 infinitum et ponitur pro 'aliquis'. Videtur enim colligere omnes res
 ad quas ipsum pertinet. Cum enim dico 'aliquis veniat ad me', hoc est
 dicere 'vel Socrates vel Plato vel quilibet /N 155ra/ alius veniat ad
 me'. Quoniam, inquam, hoc habet 'quis' ne penitus videantur idem signi-
 ficare consequenter vult ostendere differentiam inter 'quis' et 'quis-
 50 quis'.

Ut autem magis aperta sit differentia utitur similitudine quadam
 ad eam ostendendam, ostendens differentiam inter 'aliquis' et 'ullus',
 et 'alicubi' et 'usquam', 'aliquando' et 'umquam'. Nam 'aliquis' et
 'alicubi' et 'aliquando' absolute ponuntur, 'ullus' autem et 'usquam' et
 55 'umquam' ponuntur relative, quod sic est intelligendum.

'Aliquis' absolute ponitur, id est sine respectu ad alia. Cum enim
 dico 'aliquis veniat ad me', non dico hoc respectu aliorum nec habet hanc
 significationem ut dicatur 'aliquis aliquorum veniat ad me'. Sic enim
 diceretur in respectu ad pluralitatem. 'Aliquis' vero non carpit aliquid
 60 de pluralitate, quia quamvis non esset nisi unus solus tamen dicerem
 'aliquis veniat ad me'; ut quamvis non sit nisi unus solus phenix, possum
 tamen dicere 'aliquis phenix est'. Sed non similiter possum dicere
 'aliquis sol est', 'aliquis mundus' vel 'aliquis deus est', quod facit
 usus, non tamen repugnat significatio vocabuli, quia nec dicitur in re-
 65 spectu nec carpit aliquid de pluralitate. Consuevimus autem huiusmodi
 propositiones dicere particulares et quodammodo 'aliquis' ex usu plura-
 litatem notat, de qua carpit aliquam particularitatem. Ideo autem pos-
 sumus dicere 'aliquis phenix' et non 'aliquis sol', quia solent esse
 plures phenices diversis temporibus, et de pluralitate illorum possumus
 70 aliquam carpere. Non autem possunt esse vel solent plures soles.

Similiter autem et 'alicubi' absolute ponitur nec debet sic exponi 'alicubi' id est in aliquo locorum. Non enim carpit aliquid de pluralitate locorum. Unde et si unus solus locus esset dicerem 'si alicubi inveneris eum interfice'. 'Alicubi' enim nichil aliud est quam in aliquo
 75 loco, sive sint plures sive non, quia non dicitur in respectu. Similiter et 'aliquando' non debet exponi in aliquo temporum ut excerpatur aliquid de pluralitate temporum, sic /N 155rb/ enim diceretur in respectu, sed debet dici 'aliquando', id est in aliquo tempore, etsi etiam sit unum solum momentum.

80 'Ullus' autem et 'usquam' et 'umquam' relative ponuntur. 'Ullus' enim semper refertur ad pluralitatem aliquorum ut 'ullus veniat ad me'. Intelligitur 'ullus omnium' vel 'duorum' vel 'trium' et sic de singulis; semper enim aliquid de pluralitate aliquorum excerpit. Unde non dicerem 'ullus veniat ad me' si unus tantum esset, quia
 85 semper dicitur 'ullus' aliquorum, unde dicit Priscianus: 'ullus' refertur ad cunctos numeros, id est ad universitatem numerorum, ut 'ullus omnium vestrum veniat ad me' ut intelligatur per compositionem quod dicitur ad cunctos numeros vel potest intelligi distributive ut referatur ad cunctos numeros, id est ad unumquemque numerum, ut ad duo et tria et
 90 deinceps. Possum enim dicere 'ullus duorum' vel 'trium' vel 'quatuor' veniat ad me. Similiter autem et 'usquam' relativorum est locorum. 'Usquam' enim dicitur, id est in aliquo locorum ut aliquid semper excerpatur de pluralitate. Similiter et 'umquam', id est in aliquo temporum dicitur, unde invenitur huiusmodi constructio 'usquam locorum', 'umquam
 95 temporum', et queritur a quo regitur hec dictio 'locorum'. Ad hoc dicimus quod absolute ponitur ibi, et non in vi casuali, et ideo a nullo regitur, quia determinatio est. Hoc enim est dicere, 'usquam' dicitur quidem in respectu 'locorum'; vel aliter ab hoc nomine 'respectu' regitur, quod per equipollentiam ex illa locutione intelligitur. Hec ergo
 0 differentia est inter illa quod 'aliquis' et 'alicubi' et 'aliquando' absolute ponuntur, 'ullus' autem et 'usquam' et 'umquam' semper relative ponuntur.

Notum est autem quomodo 'aliquis' compositum est ex 'alio' et 'quis', 'alicubi' ex 'aliquo' vel 'alio' et 'ubi', 'aliquando' ex 'alio' et 'quando', ita tamen quod accentus ponitur super antepenultimam et gravatur penultima tamquam esset brevis, et sic debet pronunciari etiam in legendo versu. In scandiendo vero debet produci penul/N 155va/tima

et gravari antepenultima. Est autem ratio quare in antepenultima acuatur. Nam 'd' et 't' confundunt sonos suos ad invicem ut pro 'd' ponatur
 10 't' et econverso, quod faciunt barbari et maxime Theutonici, pro 'deus' dicentes 'teus'. Similiter etiam et in Latina locutione, quia sicut profertur 'd' in hoc pronomine 'id', eodem modo pronunciatur 't' cum dicimus 'legit', 'capit', unde sunt quidam qui maxime nos reprehendunt, ut Hiberni. Volunt enim sic pronunciare 't' in 'legit', sicut in 'tibi',
 15 dicentes quod aliter nulla erit differentia inter 'd' et 't', sed male reprehendunt cum iste due littere invicem confundant sonos suos. Si enim diceretur 'aliquando' penultimam acuendo, quia quandoque mutatur 'd' in 't' dicet aliquis 'aliquanto', et tunc nulla erit differentia ad illam dictionem que componitur ex 'alio' et 'quanto' que similiter habet
 20 acutam penultimam, et dicitur 'aliquando'. Acuitur ergo antepenultima in eo quod est 'aliquando' ut quocumque modo proferatur sit differentia eius ad 'aliquanto' quod habet acutam penultimam.

Queritur autem quare non econverso factum est ut diceremus 'aliquando' producta penultima, et 'aliquanto' acuendo antepenultimam, quod
 25 quidem non est curandum nisi ut aliqua habeatur inter hoc differentia. Est tamen aliqua probabilis ratio ad hoc, quia magis mutatur 'd' in 't' quam 't' in 'd', ideo in illa dictione in qua est 'd' facta est differentia. Si quis vero certiorum inveniatur rationem non habeo preiudicare.

30 DE DIFFERENTIA 'QUIS' ET QUISQUIS'.

Eandem autem differentiam assignat Priscianus inter 'quis' et 'quisquis' quam assignavit inter 'aliquis' et 'ullus', quia quemadmodum 'aliquis' ad unum solum pertinet, 'ullus' autem ad pluralitatem, similiter
 'quis' quando interrogative vel infinite ponitur ad unum solum pertinet,
 35 tunc autem ponitur infinite quando ponitur pro 'aliquis'. 'Aliquis' autem ad unum solum pertinet. Cum enim dico 'aliquis veniat ad me' unum solum sumo de pluribus, et si sint plures, non tamen determino quem. Similiter quando 'quis' est interrogativum ad unum /N 155vb/ solum pertinet. Cum enim dico 'quis legit?' unum solum peto mihi responderi.
 40 'Quisquis' autem non unum solum sumit immo colligit universitatem illarum rerum ad quas pertinet, velut apparet cum dicitur 'quisquis interfecerit tyrannum premium accipiet'.

DE ABUSIONIBUS 'QUIS'.

Postquam egit de constructione 'qui' secundum quod est interrogati-
 45 vum, infinitum et relativum, et pariter tractavit de constructione omnium
 infinitorum vel relativorum vel interrogativorum iuxta predictum ordinem,
 vult amodo ostendere abusiones auctorum in hoc nomine 'quis', et hec
 est abusio una quod 'quis' ponitur pro 'qualis' et 'quantus', quod quidem
 abusio est, quia 'quis' significat substantiam, 'qualis' vero qualitatem
 50 infinitam, 'quantus' vero quantitatem, unde abusive ponitur pro hiis
 'quis'. Quod autem 'quis' pro 'qualis' ponatur docet in illo exemplo
Virgilio:

'Quis novus hic nostris successit sedibus hospes?'
 id est 'qualis hospes?' Quod autem 'quis' ponatur pro 'quantus' ostendit
 55 per hoc quod ponitur 'quo' pro 'quanto'. 'Quo' autem est obliquus huius
 nominativi 'quis' et 'quanto' obliquus huius nominativi 'quantus', si
 ergo 'quo' ponitur pro 'quanto' et 'quis' ponitur pro 'quantus' a simili;
 probat autem auctoritate *Terentii* quod 'quo' ponitur pro 'quanto' qui
 ait 'quo magis novi tanto sepius verberavi', 'quo' id est 'quanto' et
 60 nos quoque freti auctorum abusionibus possumus 'quis' ponere pro 'qua-
 lis' et 'quantus', ut 'quem putas me esse?', id est 'qualem me' et
 'quantum'.

Deinde addit quod 'qui' quandoque ponitur pro 'quomodo' ut 'qui'
 id est 'quomodo factum est hoc?' cum tamen propria eius significatio sit
 65 interrogare propter quid. Est enim interrogativum cause sicut et 'cur',
 ut 'qui factum est hoc?' id est 'cur?', quod 'cur', inquit Priscianus,
 et interrogative ponitur et relative. Interrogativum cause est cum hoc
 dicitur, 'cur hoc factum est?' Relativum vero est cum sic dicitur 'cau-
 sa est cur hoc factum fuerit'. Ex resolutione autem patet quod ibi
 70 'quis' ponitur relative. Hoc enim est dicere 'causa est propter quam
 hoc factum fuerit', ubi procul dubio relative ponitur 'quam'. 'Quia'
 etiam quandoque similiter est interrogativum cause, ut 'quia factum est
 hoc?' id est propter quam causam. Unde *Virgilius*:

'Heu quianam tanti cinxerunt ethera /N 156ra/ nimbi',
 75 'quianam', id est 'quare'. Sed non videtur congrue exemplificare. De-
 buit enim ostendere ubi 'quia' ponitur interrogativum cause, hic autem
 non ponitur 'quia', sed 'quianam'. Idcirco dixerunt quidam quod sic est
 intelligendum, ut 'quia' sit una pars per se, et 'nam' alia. Dixit autem
 Anchises 'heu doleo', cui quidam sociorum 'quia', id est 'cur doles?'

80 Respondit 'nam tanti nimbi cinxerunt ethera', sed istud trutannicum est, quia hoc totum 'quianam' ponitur ibi interrogative, et est 'nam' syllabica adiectio ad 'quia', <et> eandem dictionem reputavit 'quia' et 'quianam' sicut 'ego' et 'egomet'.

Deinde addit quod cum 'quis' assumit 'que', ponitur etiam pro 'quis-
85 quis', ut dicatur 'quisque' id est 'quisquis'. Similiter 'qualisque' id est 'qualisqualis', vel 'qualiscumque'; 'quantusque', id est 'quantusquantus', vel 'quantuscumque'. Sed quia nec veterum usus, nec usus modernorum habet hoc, idcirco supersedeo, nec debemus sic uti hoc nomine 'quisque' in dictaminibus.

90 Postea addit quod 'quorsum' quod compositum est ex 'quo' et 'versum' ponitur interrogative et relative et infinite, ut 'quorsum vadis?' id est 'versus quam partem vadis?' et potest responderi 'orientem versus', vel 'occidentem versus', vel etiam huiusmodi adverbia, 'dextrorsum vado', 'sinistrorsum vado'. Hec autem est differentia inter 'quorsum' et 'quo',
95 quod 'quo' querit ad quem locum, 'quorsum' versum quem locum, unde possum dicere 'vado versus orientem', quamvis non vadam ad orientem, et dicit Priscianus quod quidam putaverunt quod 'orientemversus' esset una dictio et esset adverbium, eo quod sub uno accentu profertur. Sunt tamen due dictiones, scilicet prepositio cum accusativo casu. Sed enclisis
0 facit quod totum sub uno accentu proferatur, quia 'versum' est enclitica dictio et postpositiva, et inclinatur super se precedentis sillabe accentum, ut totum hoc sub uno accentu proferatur 'orientem versum' ponendo accentum super hanc sillabam 'ver'.

Relativum autem est 'quorsum', ut hic 'quorsum vadis?' 'quorsum et
5 tu'. Quod autem 'quorsum' in responsione sit relativum patet si resolvatur, hoc enim est dicere 'versum illam partem versum quam et tu'. Infinitum vero est cum dico 'quorsum tu vadis, et ego', id est, 'versus quam partem tu vadis, et ego'. Patet enim quod 'quam' in /N 156rb/ resolutione infinite ponitur.

10 Adiungit deinde de 'quoad', quod est compositum ex 'quo' et 'ad' et significat 'usque ad quem locum' vel 'usque ad quod tempus', unde et adverbium temporis est et adverbium loci. Est autem et interrogativum et relativum et infinitum. Interrogativum est ut cum dico 'quoad veniam tecum?' id est usque ad quem locum?, vel 'quoad scribam?' id est usque
15 ad quod tempus? Ideo autem diversa pono exempla, quia tam ad locum quam ad tempus pertinet. Infinitum est autem velud cum dicitur 'quoad

tibi videbitur ibo tecum', id est usque ad quem locum tibi videbitur, vel 'quoad tibi videbitur scribam', id est usque ad quod tempus tibi videbitur. Ex resolutione patet autem quod ibi 'quoad' ponitur infinite.

20 Relative vero ponitur velud si dicam 'longa via progressus tecum sum, et quoad tibi videbitur adhuc progrediar', id est usque ad illum locum ad quem tibi videbitur. Item relative ponitur ut 'longo tempore scripsi et quoad tibi videbitur scribam', id est usque ad illud tempus ad quod tibi videbitur. Ex hiis ergo patet quod 'quoad' et significat usque ad

25 quem locum et usque ad quod tempus, unde querit Priscianus utrum sit adverbium locale an temporale, quia qua ratione diceretur locale eadem et temporale, cum tam locum quam tempus significat. Solvit tamen et dicit quomodo locale est non autem temporale, et hoc ostendit hac ratione, quia temporalia numquam ponuntur pro localibus, localia autem ali-

30 quando pro temporalibus ponuntur. Si ergo 'quoad' esset temporale non poneretur pro locali. Cum autem sit locale nichil impedit ut ponatur pro temporali. Quod autem localia pro temporalibus ponantur ostendit *Virgilius* qui ait 'hic patris Enee' et cetera. 'Hic' posuit pro 'tunc'.

DE CONSTRUCTIONE PRONOMINUM.

35 Post hec tractat auctor de constructione pronominum et merito post articulum, et post ea que loco articuli accipiuntur apud nos tractat de pronomine. Quedam enim eorum que loco articuli ponuntur sunt pronomina, et cum de hiis debeat agere, ne interrumpatur tractatus pronominum, agit de constructione omnium pronominum /N 156va/ communiter usque in secundum

40 librum. Aliam rationem huius ordinis assignat Priscianus dicens quod cum apud Grecos Herodianus primo tractet de articulo, merito et de pronomine post articulum est agendum, quia pronomina quandam affinitatem habent cum articulis. Sicut enim quidam articuli ponuntur apud Grecos cum nominibus ad discernenda genera et casus et numeros, ita pronomina

45 apud nos pro ipsis nominibus ponuntur. Sunt etiam quedam que adiunguntur pronominibus ad discernenda genera, ut 'hic' vel 'hec' vel 'hoc'. Ponit ergo quandam proprietatem pronominis, quod numquam in contextu orationis prepositivus articulus apud Grecos pronomini iungi potest. Ideo autem dixit 'in contextu orationis', quia extra ipsam orationem iungitur quan-

50 doque in compositione, ut 'ὁὗτος' compositum est ex prepositivo articulo 'ὁ' et pronomine 'αὗτός', quod valet 'hic' apud nos. Non autem ideo dixit quod numquam prepositivus articulus iungitur pronomini in oratione,

ut vellet significare quod subiunctivus articulus posset ei iungi.

Numquam enim subiunctivus articulus potest iungi pronomini. Sed quia
 55 magis videbatur de prepositivo quod deberet poni cum pronomine, cum pronomina ex maxima parte sint prepositiva, removens igitur hoc a propositivo articulo, intellexit removeri a subiunctivo de quo minus videtur. Sed hec proprietas pronominum non potest assignari apud Latinos, cum Latini careant articulis.

60 QUOD PRONOMINA DECLINANTUR CASUALITER ET PERSONALITER.

Ponit deinde aliam proprietatem pronominis que communis est tam apud Grecos quam apud Latinos, scilicet quod pronomina declinantur casualiter et personaliter, id est habent et casualem declinationem et personalem, et ostendit a quo habeant casualem et a quo personalem et quare
 65 et secundum quam partem discernatur casualis et personalis. Casualem itaque declinationem habet pronomen a nomine quia primo inventa est casualis declinatio in nomine. A no/N 156vb/mine vero sumpsit eam pronomem, personalem autem declinationem habet a verbo quia primo in verbo fuit inventa personalis declinatio. Ideo autem a nomine sumit pronomem
 70 casualem declinationem ut pro toto nomine subeat, id est pro omni casu nominis ponatur. Nam secundum omnes casus suos ponitur pro nomine. Personalem declinationem ideo sumit a verbo, ut suppleat quod deest verbo et nomini. Verbo deest, ut nomen intransitive in nominativo casu possit construi cum verbo prime et secunde persone. Non enim dicam 'Petrus
 75 lego' vel 'Petrus legis'. Ideoque sumit pronomem personalem declinationem ut cum hiis verbis pro nomine, id est loco nominis intransitive construatur ut 'ego lego', 'tu legis'. Deest enim nomini discretas significare personas, et hoc supplet pronomem. Discrete enim significat primam et secundam et terciam personam.

80 Casualis autem declinatio discernitur secundum finem, personalis vero secundum principium, ut 'mei, mihi, me', 'tui, tibi, te', 'sui, sibi, se'. Semper in hiis per finem deprehenditur casualis declinatio, personalis vero discernitur secundum principium, quia dictio prime persone ab alio incipit, et ab alio dictio secunde et ab alio dictio tercie,
 85 ut 'mei, tui, sui', cum eadem terminatio sit in hiis tribus, secundum principium agnoscuntur diverse persone, quia 'mei' ab 'm', 'tui' a 't', 'sui' ab 's' incipit, cum hee dictiones ad diversas pertineant personas. Sic ergo pronomina duplicem habent declinationem casualem et personalem,

quarum altera est in fine, altera est in principio; et congrue hoc factum
 90 est, ne si utraque declinatio in fine ponatur casualis declinatio sit
 impedimento transicioni personarum. Quod ut intelligatur videamus quid
 sit casualis declinatio, quid personalis.

Casualis declinatio est inflexio dictionis in fine circa eandem
 personam, significans illam diversis modis, ut 'Socrates, /N 157ra/ -tis,
 95 -ti, -tem'. In fine autem semper fit inflexio, ita quod eandem personam
 significant omnes casus sed diversis modis. Res enim nominativo signi-
 ficatur ut <g>it vel patitur, genitivo ut eius aliquid est, dativo ut
 ei aliquid attribuitur, accusativo ut in eam quis agit; personalis vero
 declinatio est transitio personarum secundum diversas voces in aliquo
 0 convenientes ut 'lego, -gis, -git'. Hic fit transitio personarum quia
 ad aliam personam pertinet hec vox 'lego' et ad aliam 'legis' et aliam
 'legit', ita quod hee diverse voces conveniunt in aliquo, id est in
 principio. Non ergo posset fieri ut utraque declinatio poneretur in
 fine pronominis. Cum enim in fine ponatur casualis declinatio oportet
 5 ut diverse voces eandem personam diversis modis significant. Sed si
 iterum in fine esset personalis declinatio deberet quod ibi fieret
 transitus de una persona ad aliam, et ita ille voces diversas signifi-
 carent personas. Impediret ergo casualis declinatio transicionem per-
 sonarum quia propter casualem declinationem eadem esset persona, et ita
 10 non fieret transitus de una persona ad aliam. Inde factum est ut casua-
 lis declinatio ponatur in fine, personalis vero in principio, cum utraque
 tamen in propriam partem assistens, ut ait Priscianus, fine utatur quia
 tam personalis quam casualis declinatio si sit absistens a pronomine,
 in propriam personam utitur fine, quia in fine consideratur personalis
 15 declinatio in verbo et casualis in nomine cum iste sint proprie partes
 harum declinationum, quia in hiis sunt primo reperte.

Cum autem casualis declinatio pronominis sit in fine, personalis
 autem sit in principio, querit Priscianus quare magis casualis in fine
 posita sit quam in principio, vel e converso quare personalis magis posi-
 20 ta sit in principio quam in fine. Sed hoc, inquit, non est necesse
 querere, quasi non esset talis questio facienda, quia oportuit alteram
 declinationem fieri in principio, alteram in fine, quecumque posita
 sit in principio vel in fine. Si tamen necessarium est respondere di-
 cemus quod casualem declinationem habet a nomine, personalem autem a
 25 verbo. Sed nomen dignius est verbo. Idcirco declinationem quam habet

a digniori collocavit in /N 157rb/ digniori parte, id est in fine, quia terminatio dignior est principio. Nusquam enim habemus significationem dictionis quousque ad finem perveniatur. Quod vero habuerit ab indigniori, id est a verbo, collocavit in indigniori parte, id est in principio.

30 Aliam autem ponit huius rei rationem. Illud enim in arte grammatica dicitur substantiale, quod pertinet ad inventionem dictionis. Pronomen autem propter nomen repertum est ut pro nomine poneretur. Significat enim substantiam <sine> respectu qualitatis, ideo pro nomine poni substantiale est pronomini. A nomine autem propter quod inventum est habet casualem
35 declinationem, ideo quasi substantialis est ei casualis declinatio. Ex incidenti vero habuit personalem declinationem. Primo enim repertum est pronomen, deinde quasi accidentaliter data est ei personalis declinatio, quare casualis declinatio dignior est in pronomine, et quod dignius est in digniori parte collocavit, id est in fine, indignius vero
40 in indigniori, id est in principio.

Ostensa autem hac singulari et unica proprietate pronominis, quia unica est hec proprietas pronominis quod habeat personalem et casualem declinationem - nulla enim est alia dictio a pronomine hoc habens - hac, inquam, ostensa dicit Priscianus se velle dicere amplius pronominum pro-
45 prietates, ut secundum diversas pronominum proprietates diversas doceat eorum constructiones. Et idcirco postea videndum erit que constructio cui proprietati pronominum respondeat.

DE DIVISIONE PRONOMINUM ET DEMONSTRATIVA ET RELATIVA.

Ponit ergo primum hanc divisionem pronominum. Pronominum alia sunt
50 demonstrativa, alia relativa. Et iterum demonstrativorum alia sunt absoluta, alia discretiva, quarum prima divisio est tam apud Grecos quam apud Latinos, secunda vero divisio non est nisi apud Grecos. Greci enim habent alia pronomina absoluta, alia discretiva. Absoluta sunt que per se in constructione ponuntur, nec egent adiunctione alicuius dictionis
55 aliam personam significantis, nec faciunt discretionem que pronomina ipsi /N 157va/ appellant enclitica, id est inclinativa, ab enclesi, quod est inclinatio, quia inclinat super se accentum precedentis dictionis, sicut apud nos 'que' dicitur enclitica coniunctio, id est inclinativa. Cum enim per se prolata habeat acutum accentum et 'dixit' habeat in prin-
60 cipio acutum accentum cum coniunguntur ut 'dixitque' per enclesim dicitur, inclinat coniunctio accentum precedentis dictionis ad se, et re-

mittit suum accentum, ut totum sub uno accentu proferatur. Huiusmodi autem pronomina non sunt apud Latinos.

Habent etiam Greci alia pronomina discretiva que egent adiunctione
65 alicuius dictionis aliam personam significantis, et faciunt discretionem, cuiusmodi appellant Greci 'ὀρθοτονοῦμενα', id est recte accentuata, que scilicet non sunt enclitica. Nam 'ὀρθός' 'rectus', 'τόνος' 'accentus' interpretatur. Inde dicuntur 'hortodoxi', id est recte gloriosi, ab 'ὀρθόν' quod est rectum, 'δόξα' quod est gloria.

70 Cum autem Greci habeant diversa absoluta et discretiva pronomina, nos non habemus ea separata per se, sed eadem sunt et absoluta et discretiva, ut 'me' quando ponitur sine adiunctione alterius dictionis significantis aliam personam absolutum est, et nullam facit discretionem ut 'ille videt me' si nichil addatur nullam facit discretionem ad alias
75 personas. Non enim propterea dico quod non videat te vel alium. Si autem dicam 'iste videt me, te autem ille', discretionem facio ad personam que significatur per sequentem dictionem. Hoc enim est dicere 'videt me et non te' sicut superius dictum est cum agebamus de discretionem pronominum. Non ergo habemus pronomina que per se sint discretiva ex-
80 cepto nominativo prime et secunde persone qui plerumque facit discretionem per se positus. 'Ego' enim et 'tu' ex institutione ad omnes alias personas faciunt discretionem, ut cum dico 'ego lego', 'tu legis', hoc habent significare ex institutione ut nullus alius legat, et dicit Priscianus quod plerumque hii nominativi sunt discretivi, 'plerumque' dixit
85 quoniam quandoque ponuntur ad maiorem significantiam, ut 'egomet qui possum /N 157vb/ faciam quod nullus faciet, nisi ego manus apponam'. Sed ibi quoque dicit Priscianus quod discretionem facit ad omnes alios. Ideo melius est dicere quod 'plerumque' dixit propter hoc quia quandoque ex usu ponuntur sine discretionem, ut quamvis plures legant dicam
90 'ego lego' non faciendo discretionem.

QUE PRONOMINA SINT DEMONSTRATIVA, QUE RELATIVA.

Redeundum est amplius ad primam divisionem ut videamus que pronomina sint demonstrativa et que relativa, et quid sit relatio vel demonstratio, et quid operetur in constructione. Relatio itaque est rei de
95 qua precessit sermo vel cogitatio, recordatio. Nomen enim relativum

facit nos recordari rei que precessit. Ideo autem dixi 'de qua fit sermo vel cogitatio', quia quandoque relatio fit ad rem de qua iam sermo precessit, quandoque itaque quod non precessit sermo sed tantum cogitatio, sicut contingit quandoque et maxime in legendis sanctorum quod fit
 0 relatio non ex eis de quibus fuit sermo sed de quo habita est cogitatio, ut 'igitur Beatus Martinus' et cetera. Omnia autem relativa pronomina sunt tercię persone, quia pronomēn primę et secunde persone numquam potest esse relativum ut 'ego' et 'tu', sed semper demonstrativum. Non autem convertitur quod omnia pronomina tercię persone sunt relativa quia
 5 'hic' et tercię persone est et non est relativum sed demonstrativum.

In hoc autem conveniunt relativa et demonstrativa pronomina, quia omnia ponuntur loco nominum, sed differt, quoniam demonstrativa non ponuntur loco supradictorum nominum, id est non ponuntur loco nominum que premittuntur, quia non sunt relativa, sed ponuntur loco aliorum, sicut
 10 'Socrates legit et ego disputo', non ponitur 'ego' pro predicto nomine, id est pro Socrate, sed pro nomine eius qui de se loquitur. Relativa vero ponuntur loco supradictorum nominum que repeti non possunt, id est non debent. Ideo autem ponitur pronomēn relativum pro supradicto nomine, ut ipsum nomen iterum non repetatur, velud in Virgilio: 'Iupiter
 15 Hectora navibus et Troas appulit et ipse oculos claros reiecit', 'ipse' ponitur pro nomine supradicto, scilicet 'Iupiter', quod nomen supradictum non potest repeti, id est non debet. Posset enim dicere 'et Iupiter /N 158ra/ oculos claros reiecit', sed non debuit ita fieri. Videretur enim de alio et alio sermo fieri, propria enim nomina maxime
 20 equivoca sunt, et ideo ad aliam et aliam rem videretur pertinere si diceretur 'Et Iupiter appulit Hectora et Troas navibus, et Iupiter reiecit claros oculos'. Ideo ut de eadem re fiat sermo ponitur ibi pronomēn relativum quod ad eandem personam refertur. Pronomina etiam relativa referuntur ad predictam orationem, id est cum referantur ad aliquod no-
 25 men predictę orationis coniungunt illam orationem cum inferiori ut ex eis fiat una oratio et ad unum pertinens, ut 'Socrates legit, et idem disputat'.

QUOD DEMONSTRATIONUM ALIA NOMINUM, ALIA PRONOMINUM.

Demonstratio vero alia est pronominum, alia nominum. Demonstratio
 30 nominum non est ita certa ut 'talīs' 'tantus', sed demonstratio pronominum semper certificat, ideo sic debet describi: pronominalis demonstra-

tio est vel oculis vel intellectu rei propositae certa demonstratio. Quedam autem pronomina sunt demonstrativa oculorum ut 'ego' et 'tu', quedam oculorum et intellectuum ut 'hic'. Facit enim demonstrationem
 35 ad intellectum, ut 'hic pietatis honos', quandoque ad oculum, ut 'hic homo'. Quando autem fit demonstratio ad intellectum, aut fit propter rei incorporalitatem, ut 'hic pietatis honos', aut fit propter rei absenciam, ut si dicam de absente aliquo 'hic fecit mihi hoc' et est intellectum demonstratio. Propterea non concedo has locutiones 'hec res
 40 homo est omnis homo' vel 'hec res homo est ubique gencium'. Non enim est ad oculum demonstratio quia non est verum de hac re quam video, nec est ad intellectum. Sic enim aut fieret propter incorporalitatem aut propter rei absenciam, et sic de presenti numquam esset verum quod esset homo.

45 Illud quoque addit quod pronomina certam habent discretionem personarum, id est certificant personas quas significant vel certa demonstratione vel certa relatione. Certa autem demonstratione ideo dico quia est quedam demonstratio que est nominum incerta, ut 'talīs' et 'tantus' et 'tot' demonstrationem significant sed incertam. Cum enim
 50 dico 'tantus est iste quantus fuit Homerus' incerta est demonstratio. Si enim dubitetur quantus fuit Homerus /N 158rb/ dubitatur et quantus sit iste.

Cum autem in verbo confusa sit tertia persona, pronomen autem non habeat terciam personam nisi a verbo, questio est utrum similiter confusa sit in pronomine tertia persona. Ideoque occurrit Priscianus dicens quod omne pronomen adeo certificat personam ut propter removendam omnem ambiguitatem diverse voces sint in pronomine significantes terciam personam secundum diversas eius proprietates. Quedam enim pronomina significant eam demonstrative quedam relative, vel ut prope positam vel
 60 ut longe positam, vel ut presentem vel ut absentem. 'Hic' demonstrative eam significat, 'idem' relative, 'iste' ut prope positam, 'ille' ut longe positam, 'iste' etiam et ut presentem et ut absentem. Propterea ait Priscianus quod in verbo una est tantum tertia persona. In pronomine autem sunt sex tercie persone, quod ita intelligendum est. Una tertia
 65 persona est in verbo, id est una sola vox significans eam confuse non certificando secundum suas proprietates, ut 'scribit' non magis demonstrative significat personam quam relative, vel ut prope vel ut longe positam. Immo ad hec omnia confuse se habet, propterea tertia persona

in verbo confusa est. 'Scribit' enim non magis ad Servium vel ad Vir-
70 giliū vel ad aliquem alium pertinet. In pronomine vero sex sunt ter-
cie persone, id est sunt ibi diverse voces designantes terciam personam,
scilicet sex eius proprietates ut nulla ibi sit confusio.

Cum autem ita distinguantur in pronomine propter removendam ambi-
guitatem, queritur quare proprietates simul in eadem voce pronominis
75 iungantur. 'Ille' enim et demonstrative et relative significat terciam
personam, quare ibi videtur esse confusio sed non est. Ideo enim demon-
stratio et relatio in eadem voce pronominis iunguntur, ut ostendantur
inter se maximam habere affinitatem. Demonstratio enim primam facit
cognitionem, relatio vero secundam, que semper sequitur primam, ut 'So-
80 crates legit, idem disputat', hoc pronomen 'idem' trahit secum vocem que
facit primam cognitionem, intelligitur enim 'idem Socrates' et ideo
propter hanc affinitatem in eadem voce coniunguntur. Item 'idem' pro-
nomen significat personam /N 158va/ ut presentem et ut absentem, sicut
'iste' potest designare rem ut presentem ut hominem, et ut absentem ut
85 animum, quia ea que incorporea sunt absentia dicuntur a grammaticis.
Videtur ergo esse confusio in hoc pronomine cum in eo due diverse pro-
prietates tercie persone iungantur. Hoc autem ideo fit ut notetur quod
tanta est vis et discrecio pronominalis, ut quamvis etiam diverse pro-
prietates iungantur in eadem voce, unde videretur esse confusio, tamen
90 ex pronominali demonstratione tota ambiguitas removetur. Cum enim dico
'iste currit' ex ipsa demonstratione patet utrum rem absentem designet
an presentem.

Quoniam vero dictum est quod tercia persona in pronomine aliquando
demonstrative significatur aliquando relative, ideo exemplificat de re-
95 lativis dicens: relativa sunt 'ipse', 'is' et 'sui' quod est primitivum.
Queritur autem quare dixit 'sui' quod est primitivum' cum similiter 'sui'
quod est derivativum sit relativum. Ad quod dicimus quod ideo hoc fecit
ne cum alia sint primitiva male videretur connumerare, si inter ea po-
neret 'sui' derivativum. Ideo determinavit quod non hoc dicebat nisi
0 de primitivo, vel aliter 'sui' derivativum non semper est relativum,
ut quando dicitur 'suum', id est proprium. 'Sui' autem primitivum sem-
per est relativum. Ideoque dixit 'sui' quod est primitivum', aliud
enim non semper est relativum.

PROBATIO QUOD HOC PRONOMEN 'ILLE' EST DEMONSTRATIVUM ET RELATIVUM.

- 5 Illud deinde addit, quod 'ille' dicitur tam de presenti quam de
absenti. Ad ostendendum autem quod dicitur de presenti inducit hoc ex-
emplum, 'ille ego qui quondam gracili modulatus avena' et cetera. Ibi
'ille' iungitur cum hoc pronomine 'ego' quod, id est ego, semper dicitur
de presenti re, unde patet quod ibi 'ille' quoque de re presenti dicitur.
- 10 Queritur utrum ibi 'ille' ponatur demonstrative vel relative. Videtur
enim quod ponatur demonstrative, quia coniungitur huic pronomini 'ego',
unde vi/N 158vb/detur quod sicut 'ego' est demonstrativum, sic et 'ille'
est demonstrativum. Videtur iterum quod non possit ibi esse relativum
eo quod semper relativum secundam facit cognitionem. 'Ego' autem cum
- 15 sit demonstrativum primam facit cognitionem, et simul iunguntur ibi in-
transitive 'ego' et 'ille'. Fieret ergo eiusdem rei ex eadem prolatione
et prima et secunda cognitio, quod non videtur posse fieri. Cogit autem
nos Priscianus ad dicendum quod ibi 'ille' est relativum. Dicit enim
in fine primi libri Constructionum quod 'ego ille', 'tu ille' signifi-
- 20 cant relationem.

- Dicunt ergo quidam quod ibi 'illi' non ponitur relative sed demonstra-
tive, et exponunt sic illud quod ait Priscianus: 'ego ille' et 'tu ille'
significant relationem, id est exigunt ut sequatur aliqua dictio que fa-
ciat relationem, ut 'ego ille qui scripsi Bucolica scripsi Georgica'.
- 25 Sunt alii qui dicunt quod ibi 'ille' relative ponitur, quia per 'ego'
fit prima rei cognitio, per 'ille' secunda, per 'qui' similiter secunda,
quia due dictiones ibi referuntur ad 'ego', sed quod magis verum sit an
utrumlibet dicatur non curo.

- Similiter ostendit quod cum dicimus 'tu ille', ibi 'ille' signifi-
- 30 cat rem presentem, quia 'tu' rem presentem designat. Sed queritur cur
iterum hic addit de 'tu' cum manifestum sit in 'ego ille' quod 'ille'
significat rem presentem. Eadem enim ratio est hic et ibi, quia utrum-
que demonstrativum est oculorum. Ideo tamen 'tu' posuit per se, quia
per 'tu' non semper fit sermo de re presenti immo etiam dirigitur ad rem
- 35 absentem, quod non potest facere 'ego'. Hoc autem fit κατ' ἀποστροφῆν
id est per conversionem, nam 'κατά' interpretatur 'per', 'ἀποστροφή'
'conversio', et est quedam figura quando ad rem absentem dirigimus ser-
monem tamquam ad presentem, sicut apud *Iuvenalem* 'Tune duos' et cetera,
et ibi per hoc pronomen 'tu' ad rem absentem dirigitur sermo. Falsum
- 40 est ergo quod superius diximus 'ego' et 'tu' semper esse demonstrativa

oculorum; ideo sic intelligatur: 'tu' semper est demonstrativum oculorum vel quasi oculorum, semper enim rem quasi presentem /N 159ra/ designat.

Notum est autem quod quando 'ego' ponitur ex parte subiecti, et
 45 'ille' ex parte predicati duplex potest haberi constructio. Possum enim dicere 'ego sum ille qui patriam conservavi', et 'ego sum ille qui patriam conservavit' quia 'ille' reducitur ibi ad primam personam cum tamen sit tercie persone. Nisi enim esset ibi tercie persone non esset figura, cum dicat Priscianus quod illa constructio figurativa est. Si
 50 ergo 'qui' referatur ad 'ego', possum dicere 'qui patriam conservavi'. Si 'qui' referatur ad 'ille' dicam 'qui patriam conservavit'.

DE SILLABICIS ADIECTIONIBUS PRONOMINUM.

Illud quoque addit quod cum pronomina per se discretiva sint adiunguntur eis quandoque sillabice adiectiones ad significationem eorum
 55 intendendam, ut 'met' et 'te' et 'pte' sillabe sunt et per se nichil significant, iuncte tamen pronominibus significationes eorum intendunt ut 'egomet', id est 'ego qui sum maioris dignitatis', vel 'ego de quo quo multum videtur', similiter 'tute facies hoc' et 'suapte natura factum est hoc'. Dicit autem quod ideo 'tu' non assumit hanc sillabicam
 60 adiectionem 'met' ne si diceretur 'tumet' videretur esse tercia persona huius verbi 'tumeo, -mes'. Alia vero omnia assumunt 'met' ut 'suimet', 'istemet', et similia. 'Tu' vero assumit 'te' vel 'temet' ut 'tute' vel 'tutemet'. Notum est quod hec adiectio 'pte' non fit nisi in ablativo horum pronominum 'sua', 'tua', 'nostrà', 'vestra'. Non enim in aliis
 65 casibus invenitur. In ablativo autem invenitur apud *Boethium*, qui ait 'suapte natura bonum est', id est ex sua propria natura bonum est, ubi 'sua' procul dubio ablativi casus est. In aliis vero casibus non invenitur apud auctores. Illud quoque adiungitur quod pronomina diffiniuntur in omnibus personis demonstratione vel relatione que absentium re-
 70 cognitionem habet. Ideo autem relatio dicitur habere recognitionem absentium, quia relatio semper fit ad rem absentem vel quasi ad absentem. Quamvis enim presens sit res ad quam fit relatio, tamen tamquam ad /N 159rb/ absentem fit relatio. Vel aliter non dixit 'que absencium habet recognitionem' ut vellet significare quod non habeat recognitionem pre-
 75 sencium facere. Sed minus videbatur quod faceret cognitionem de absenti quam de presenti, et cum esset planum quod de re presenti facit cognitionem addidit quod habet absencium cognitionem quod minus videretur.

Adiungit etiam quod pronomina coniuga sunt in omnibus personis, id est consimili iugo certitudinis subiactia, quia omnia certificant personas suas aut demonstratione aut relatione, et quod sic debeat intelligi ipse ostendit dicens: Pronomina enim similiter et coniuncte diffiniuntur per omnes personas, id est omnia pronomina definitas habent significare personas secundum hoc quod dixit, similiter retulit ad primitiva pronomina que similiter definiuntur per omnes personas, ita quod hoc habent ex propria significatione et institutione. Quod vero dixit 'coniuncte' retulit ad derivativa pronomina que non habent diffiniri in personis ex institutione. Non enim ad hoc inventa sunt, sed ideo hoc habent quia coniuncta sunt primitivis secundum proprietatem a quibus ipsa derivantur. Sic ergo in pronomine una persona coniuga cum alia est.

In verbo vero prima persona coniuga est cum secunda, id est eidem iugo certitudinis subiacta, ut 'lego, legis' consignant demonstrationem, et ita certitudinem, et certificant suppositum. Tercia autem persona verbi non est coniuga prime et secunde, quia infinita est et confusa, ut 'legit' non magis de Servio vel Virgilio dici potest quam de quolibet alio, et ideo non subiacta eidem iugo certitudinis cum prima persona exceptis verbis que significant exceptam actionem, id est ad unum solum pertinentem, ut 'fulminat', 'tonat', et 'pluit'. Ibi enim tertia persona non est confusa, impossibile enim est hoc esse verum nisi de deo.

QUOD HEC PRONOMINA 'EGO' 'TU' 'SUI' POSITIVE DECLINANTUR.

Addit postea quod principalia pronomina positive declinantur, id est per singulos casus, ut 'ego', 'mei' vel 'mis', 'tu', 'tui' vel 'tis', 'sui', 'sibi' positive declinantur, id est ita quod genitivus non formatur a nominativo, nec a genitivo ceteri casus, nec etiam pluralis numerus fit /N 159va/ ex singulari, quod est contra proprietatem nominum. Sed ita declinantur hec pronomina quod unaquaque vox per se imposita est in unoquoque casu, nec ab alia voce descendit, quia 'vos' non potest formari ab hoc genitivo 'tui' sicut ab 'hominis' formatur 'homines'.

QUARE PREDICTA PRONOMINA DICANTUR PRINCIPALIA.

Queritur autem quare hec tria appellavit principalia pronomina. Non enim ideo dicuntur principalia quia sunt primitiva. Secundum hoc enim 'ille' et 'hic' cum sint primitiva essent principalia, et ita de-

clinarentur positive quod falsum est. Principalia vero dicuntur hec tria quia principaliter reperta sunt, ut facerent discretionem personarum contra se. 'Mei' autem et 'tui' et 'sui' discretionem faciunt personarum contra se. 'Ille' vero non propter hoc institutum est ut faceret discretionem contra primam et secundam personam. Si enim ad hoc esset repertum ut faceret discretionem ad primam et secundam personam, numquam posset cum eis iungi, ut diceretur 'ego ille' vel 'tu ille'.
 20 Non autem inconueniens est hec locutio quamvis sit figurativa. Illa autem tria faciunt discretionem personarum contra se, quod apparet ex eo quod non possumus alterum cum altero iungere, quia non iungitur 'mei' ad 'tui' vel ad 'sui' et hac ratione appellavit ea principalia.

Confirmat autem hec regula quod genitivus in hiis principalibus
 25 non condeclinatur nominativo nec ceteri casus declinantur genitivo, id est non ab eo formantur. Ex quo enim genitivus non condeclinatur nominativo, nec ceteri casus possunt condeclinari genitivo, habet pro regula quod si consequenter declinatur nominativo genitivus, et ceteros casus necesse est condeclinari genitivo consequenter ut eius formam sequantur.
 30 Ex quibus infert quod quando sunt eteroclita nomina, id est diversiclinia, cum ceteri casus consequenter genitivo declinentur, necessario et ipse genitivus condeclinabitur nominativo, quamvis nominativus non sit in usu, ut 'iter, itineris' eteroclitum est, id est diversiclinium, et ceteri casus condeclinantur genitivo /N 159vb/ ut 'itineris, itineri, itinera'. Unde necesse est secundum predictam regulam ut genitivus consequenter condeclinetur nominativo, quamvis non condeclinetur huic nominativo 'iter', immo magis exigit 'itiner', quod non est in usu. Similiter 'Iupiter, Iovis' eteroclitum est, et ceteri casus consequuntur formam genitivi, unde genitivus exigit nominativum a quo formetur. Non
 40 enim ab hoc nominativo 'Iupiter' formari potest. Inde est quod antiqui dicebant 'hic Iovis'.

QUOD HEC NOMINA 'PRECIS', 'FRUGIS' CONSEQUENTER DECLINANTUR.

Addit etiam quod 'precis', 'frugis', et 'vicis' habent consequentem declinationem, nam ceteri casus condeclinantur genitivo. Unde et genitivus debet condeclinari nominativo, quamvis nominativus non sit in usu.
 45 'Precis' enim exigit hunc nominativum 'prex', et videtur velle quod hec sint eteroclita. Non tamen sunt nec ideo induxit ea, sed ut ostenderet quod genitivus nominativo condeclinatur, quamvis ipse nominativus in

usu non sit. Quod autem non sint eteroclita inde patet quod illa sola
 50 dicuntur eteroclita que cum habeant nominativum in usu et ceteri casus
 condeclinentur genitivo, ipse genitivus non condeclinatur nominativo;
 hec autem non habent in usu nominativum. Quia vero dixerat principalia
 pronomina declinari positive, ne iccirco videretur alicui quod omne pro-
 nomen inconsequenter declinatur, docet ideo quedam pronomina consequen-
 55 tem habere declinationem, quia genitivus nominativo et ceteri casus ge-
 nitivo condeclinantur ut 'ille, illius, illi' et cetera.

QUARE QUEDAM PRONOMINA ET NON OMNIA DECLINANTUR POSITIVE, ET QUARE
 NOMINA CONSEQUENTER DECLINANTUR ET NON PRONOMINA.

Movet autem deinde questionem duplicem quare quedam pronomina de-
 60 clinantur positive et non omnia, et quare nomina habeant consequentem
 declinationem, pronomina vero non, et primo solvit ultimam harum questi-
 onum hoc ordine. Primo docet quare nomina habuerunt necessario conse-
 quentem declinationem, deinde quare principalia pronomina possunt decli-
 nari positive, deinde docet quare non omnia pronomina positive declinan-
 65 tur. Primo ergo videamus quare nomina retinent consequentem declinatio-
 nem.

Sicut enim sepe diximus, ut testatur philosophia, /N 160ra/ omne
 nomen datum est ex forma. Unde omne nomen propriam vel communem signi-
 ficat qualitatem. Quoniam autem infinite sunt rerum qualitates, et no-
 70 mina carent certa demonstratione vel relatione quibus certas possint
 definire qualitates, ideo infinita etiam sunt nomina; quare confusio
 maxima est in nominibus. Si ergo nomina positive declinarentur ut ex
 toto diverse voces essent per singulos casus ut in nominativo diceretur
 'dominus' in genitivo 'lapis' et similia, multo maior esset nominum
 75 confusio, quia pro uno nomine haberentur sex diversitates casuum, et
 viderentur etiam in diversis casibus ex diversa qualitate data nomina.
 Ideo ergo factum est ut nomina haberent consequentem declinationem. Ex
 hoc enim ostenditur quod eandem qualitatem per omnes casus significant,
 sed diversis modis, ut 'lapis, -dis, -di, -dem, -de' una et eadem qua-
 80 litas per omnes casus significatur, quamvis diversis modis. Non autem
 propter hoc necessarium fuit ut in pronomine esset consequens declinatio.
 Non enim est ibi multitudo vocum nec confusio sicut in nominibus quia

67 cf. *supra* p.56-58; p.66.55 sqq.

pronomina imposita sunt ad significandum substantias, non autem qualitates, sed multo pauciores sunt quam qualitates. Unde multo maior deberet
85 esse multitudo nominum quam pronominum, propter quod etiam quamvis sit ibi inconsequens declinatio non erit ibi confusio.

Sed dicet aliquis tantam substantiarum esse multitudinem ut si pronomina significant unamquamque substantiam, similiter etiam habeat fieri confusio in pronomine sicut in nomine. Et verum quidem est quod
90 substantiarum multitudo infinita est, sed certa demonstratio vel relatio pronominis removet omnem confusionem ut quod in nomine facit multitudo nominum, hoc in pronomine faciat certa demonstratio vel relatio. Nam quamvis infinite sint substantie, inde ex certa demonstratione vel relatione removet pronomen illam confusionem cum una vox ad omnem sub-
95 stantiam possit pertinere. Non itaque fuit necessarium ut principalia pronomina consequentem haberent declinationem.

Immo etiam ratio est quare non debuerunt habere consequentem declinationem, quia cum /N 160rb/ pro omni nomine ponantur, si consequentem haberent declinationem, alicuius declinationem nominis assumerent. Non
0 autem erat ratio quare magis declinationem huius nominis quam illius acciperent, ideoque factum est ut inconsequentem retinerent declinationem quia adeo certam habent demonstrationem vel relationem quod quamvis diverse voces sint in singulis casibus, nulla tamen potest ibi esse confusio.

5 Ex certa etiam demonstratione fit ut ista principalia pronomina in eadem terminatione et eodem fine habeant ad diversa genera pertinere. Quamvis enim eadem fit terminatio, tamen ex demonstratione apparet ad quod genus dicatur ipsum pronomen, ut 'ego' sub hac terminatione est trium generum ita tamen quod si masculus dicat 'ego' ex demonstratione
10 patet quod masculini generis est. Si femina hoc idem dicat patet similiter quod feminini generis est. Similiter si dicam 'sui' ex certa relatione quam habet hoc pronomen patet cuius generis est. Sic ergo patet quare ista retinent inconsequentem declinationem.

Alia vero omnia pronomina sunt tercie persone, diverse autem sunt
15 proprietates tercie persone, sicut diximus, secundum quas diversas proprietates reperte sunt necessario diverse voces in tercia persona, ut omnis confusio esset amota. Cum autem ibi sint diverse voces si inconsequens esset declinatio ubi diverse voces essent per singulos casus maior esset confusio, et videretur unaquaque vox diversas proprietates

20 significare. Factum est ergo ut illa retineant consequentem declinationem sicut 'ille, illius, illi'. Consequens enim est declinatio quando genitivus a nominativo et ceteri casus a genitivo recte formantur. Ut iterum magis removeatur omnis dubitatio, non ibi in una et eadem terminatione sunt diversa genera sicut in principalibus, sed diverse
 25 terminationes sunt in nominativo facte, ad notandum diversa genera, ut 'ille, illa, illud'. In hac enim terminatione 'ille' ad masculinum genus pertinet, 'illa' ad fe/N 160va/mininum, 'illud' ad neutrum.

DE DIVERSIS CONSTRUCTIONIBUS PRONOMINUM.

Ostensis diversis proprietatibus pronominum vult amplius secundum
 30 diversas proprietates diversas ipsorum docere constructiones. Hec ergo fuit prima proprietas quod pronomina declinantur per casus ad modum nominum, et secundum hanc primam proprietatem docet primo pronominum constructiones. Dicit itaque quod sicut nomina in nominativo casu construuntur cum verbis intransitive, in obliquis vero casibus transitive,
 35 sic etiam pronomina. Sicut enim dico 'Socrates legit' et est intransitiva constructio inter hunc nominativum 'Socrates' et hoc verbum 'legit', eodem modo dicam 'ego lego', 'tu legis', 'ille legit', et est intransitiva inter nominativum et ipsum verbum. Sicut enim dicitur 'video Socratem' et ibi accusativus nominis transitive construitur cum verbo,
 40 sic etiam si dicam 'ego video te' vel 'me' vel 'illum', et ibi verbum transitive construitur cum accusativo pronominis. Sic ergo pronomina in nominativo casu cum verbis intransitive construuntur, in obliquis autem transitive, ita tamen quod transitivas constructiones verborum accipiunt obliqui casus, id est eadem verba que cum nominativo intransi-
 45 tive construuntur, illa eadem cum obliquis construuntur transitive, ut 'Socrates legit Virgilium', 'legit' ibi construitur intransitive cum hoc nominativo 'Socrates' transitive cum hoc accusativo 'Virgilium'.

Addit deinde quod ablativus casus sicut et ceteri obliqui cum verbo construitur transitive, sicut 'gaudeo Theotisto' vel 'illo', et similia.
 50 Et queritur quare ablativum separavit a ceteris casibus cum hoc idem similiter habeant ceteri obliqui qui cum verbo transitive construuntur. Ideo quidem hoc fecit quoniam ceteri obliqui ita transitive construuntur cum ipso verbo, quod recta est ibi transitio, velud 'video Socratem' ostenditur actus transire de una persona ad aliam. Cum autem ipse ab-
 55 lativus cum verbo construitur, non est ibi recta transitio. Cum enim

dico 'gaudeo Theotisto' non ostenditur /N 160vb/ actus transire a me in Theotistum, et ideo non est recta transitio. Dicitur tamen quod hoc cum illo transitive construitur eo quod respectu Theotisti gaudeo. Ne autem videatur generale quod quando obliqui casus cum verbo construuntur, semper transitive construuntur, idcirco ostendit quod impersonalia verba cum obliquis intransitive construuntur. Ideo ergo digrediamur ad impersonale verbum et videamus quare dicitur 'impersonale' et quomodo cum obliquis intransitive construatur.

QUARE VERBUM DICATUR IMPERSONALE.

Verbum impersonale dicitur eo quod nec certos numeros nec certas diffinit personas quemadmodum et ipsum infinitum quod tamen apparet quia cum omni persona et cum omni numero adiungitur. Dico enim 'curritur a me' et 'a te' et 'ab illo' et 'a nobis'. Queritur autem quare magis dicatur impersonale quam infinitum. Ideo autem quoniam habet terminationem tercię persone, unde magis videtur quod ipsum debeat dici verbum tercię persone et ita quod sit alicuius persone. Ad ostendendum ergo quod quamvis habeat terminationem tercię persone, tamen nullius est persone, ideo accepit nomen ex carentia persone ut dicatur impersonale.

Impersonale autem verbum aliud habet activam terminationem, aliud passivam, passivam ut 'curritur', activam ut 'pudet', 'licet', et similia. Habentium autem activam terminationem alia veniunt a perfectis verbis, alia a non perfectis. Perfecta verba dico que finiunt personas et numeros, habent autem activam terminationem que descendit a verbo perfecto, ut 'placet' et 'vacat'. Invenitur enim 'placeo, places', et 'vaco, vacas', et inde 'placet' et 'vacat' inveniuntur impersonalia. Activam vero terminationem habet et non venit a verbo perfecto, ut 'licet'. Numquam enim invenitur 'liceo, -ces', a quo sumatur 'licet'

De hiis que habent activam terminationem et veniunt a perfectis verbis hec habetur regula, quod omnia huiusmodi impersonalia cum eisdem obliquis construuntur cum quibus verba /N 161ra/ perfecta a quibus descendunt, ut 'placeo, -ces' cum dativo construitur velud 'placeo tibi', similiter et verbum impersonale quod ab eodescendit, scilicet 'placet', cum dativo construitur, ut 'placet mihi ut eam ad ecclesiam'. Similiter dicitur 'vaco illi rei' et 'vacat' impersonale cum dativo construitur, ut 'vacat mihi facere hoc'. Si queratur a quo regitur 'mihi' dicam ab

hoc verbo 'placet'. Quare? Quia est impersonale habens activam terminationem et venit a verbo perfecto, et exigit eundem obliquum quem verbum a quo descendit, et construuntur intransitive hec cum dativo. Quod autem 'vacat' sit impersonale ostendit *Virgilius* dicens

95 'et vacet annales nostrorum audire laborum'

'vacat' posuit impersonaliter, id est placet.

Notum est autem quod 'vaco, -cas' duplicem habet constructionem quia cum dativo et cum ablativo construitur. Dicitur enim 'vaco illi rei' et 'vaco illa re', et secundum diversas constructiones diversas

0 exigit sententias. Cum enim dico 'vaco illi rei' hoc est dicere, 'attentus sum illi rei'; cum vero dico 'vaco illa re' hoc est dicere, 'cesso ab illa re', sicuti 'supersedeo' cum dativo construitur et cum ablativo, dicitur enim 'supersedeo illi rei' quod est dicere 'intentus sum illi rei', et 'supersedeo illa re', id est cesso ab ea.

5 DE HIIS VERBIS 'PLACET', 'VACAT' QUE SUNT PERSONALIA ET QUANDOQUE IMPERSONALIA.

Illud quoque videndum est qualiter cognoscamus quando 'placet' vel 'vacat' sunt tercie persone vel quando sunt impersonalia. De quo dicendum est quod quando eis adiungitur aliquis nominativus, ut 'placet mihi
10 illa res', tunc sunt tercie persone, quando vero sine nominativo ponuntur, ut 'placet mihi ire ad ecclesiam', tunc sunt impersonalia. De impersonalibus vero habentibus activam terminationem que non veniunt a perfectis verbis talis habeatur regula. Impersonalia habentia activam terminationem que non veniunt a perfectis verbis omnia construuntur cum
15 dativo casu intransitive, ut 'licet mihi facere hoc', exceptis quinque que simul construuntur cum accusativo et genitivo. Unde dictum est 'penitet' et 'miseret', 'tedet', 'piget', et 'pudet', ista accusativis iunguntur cum genitivis, ut 'penitet me illius rei' 'miseret me illius rei' et consimilia. Et notandum quod hec quinque cum accusativo intransitive
20 construuntur, cum genitivo vero /N 161rb/ transitive. Quid enim aliud est 'pudet me illius rei' quam 'pudorem habeo de illa re' vel 'illius rei'? Alia vero cum dativo construuntur, ut 'libet mihi hoc', et si queratur a quo regitur 'mihi' dico quod ab hoc verbo 'libet'. Quare? Quia verbum est impersonale habens activam terminationem, nec
25 veniens a perfecto verbo, et construitur cum dativo.

QUOD IMPERSONALIA PASSIVAM TERMINATIONEM HABENTIA CONSTRUUNTUR
CUM ABLATIVIS.

De impersonalibus habentibus terminationem passivam talis habetur regula. Omnia impersonalia habentia passivam terminationem cum ablati-
30 vo casu construuntur intransitive interposita 'a' vel 'ab' prepositione, ut 'curritur a me' vel 'a te' vel 'ab illo', et si queratur que pars regit 'me' dico quod 'curritur', quia est impersonale verbum habens passivam terminationem et debet construi cum ablativo intransitive, interposita prepositione.

35 Queritur ergo quid ibi operetur prepositio, et dicunt quidam quod nichil aliud nisi quod deservit ablativo. Dicitur autem ei deservire quia supplet eius significationem quam ablativus per se non potest facere vel complere. Nichil enim esset dicere 'curritur te'. Alii vero dicunt quod prepositio regit ibi ablativum et verbum impersonale simili-
40 ter; et neutrum tamen regimen est superfluum, quia verbum intransitive cum ablativo construitur. Ipsa vero prepositio supplet significationem quod non facit verbum.

Quod autem ablativus cum impersonali in talibus construitur intransitive patet ex resolutione. Quid enim aliud est 'curritur a me' quam
45 'ego curro', vel 'curritur a te' quam 'tu curris' vel 'curritur ab illo' quam 'ille currit'? Illud quoque videndum est quod impersonalia habentia passivam terminationem construuntur quandoque cum dativo. Dicitur enim 'curritur mihi' et vel ponitur dativus pro ablativo ut sit sensus 'curritur a me' vel ponitur acquisitive ut sit sensus
50 'cursus fit ad utilitatem mei'. Si queratur a quo regitur 'mihi' dico quod ab hoc verbo 'curritur'. Quare? Quia impersonale est et construitur cum dativo posito loco ablativi, vel si ponatur acquisitive reddatur ratio quia acquisitive ponitur et debet cum dativo construi. Ratio enim est quod omne verbum /N 161va/ acquisitive positum cum dativo
55 construitur, etiam si sit absolutum, ut 'vivo' vel 'sum'. Possum enim dicere 'vivo tibi' et 'sum tibi' et si queratur a quo regitur 'tibi' dico quod ab hoc verbo 'sum'. Quare? Quia omne verbum acquisitive positum cum dativo construitur.

Notandum etiam quod hec impersonalia quandoque sine aliquo obliquo
60 absolute ponuntur, ut 'curritur', id est 'cursus fit', nec determinatur a quo. Potest tamen intelligi vel 'a me' vel 'a te' vel 'ab illo'. Sic ergo dictum est quomodo impersonalia cum obliquis intransitive construantur.

QUARE PRONOMINA PONANTUR LOCO NOMINIS.

65 Inter ea vero que dicta sunt et dicenda exstirpat Priscianus erro-
rem quorundam qui dixerunt pronomina loco nominis non esse reperta nisi
causa ignorantie, et quod ignorantia sit causa inventionis pronominum.
Quia enim ignoramus proprium nomen alicuius, idcirco utimur pronomine
ad ipsum demonstrandum, quorum rationem refellit Priscianus ostendens
70 auctoritate *Virgilii* quod non causa ignorantie ponitur pronomen pro
proprio nomine. Cum enim Eneas loqueretur ad Didonem ait

'ego te que plurima fando
enumerare vales',

et manifestum est quod nec Dido ignorabat nomen Enee, nec Eneas nomen
75 Didonis, et tamen usus est pronomine ad eam dicens 'ego te' et cetera.
Ex quo patet quod non causa ignorancie ponitur pronomen pro proprio no-
mine. Sed ut superius diximus omne nomen est tercie persone preter vo-
cativum casum, quia vocativus casus semper secunde persone est. Non
ergo nomen poterat convenienter iungi cum prima et secunda persona verbi,
80 ut diceretur 'Priscianus lego', 'Priscianus legis'. Idcirco repertum
est pronomen quod loco nominis positum construantur cum prima et secunda
persona verbi intransitive, ut 'ego lego', 'tu legis'.

Propter aliud etiam reperta sunt pronomina pro proprio nomine. Nam
nomina propria carent demonstratione et relatione. Ergo propter demon-
85 strationem et relationem qua carent ipsa nomina reperta sunt pronomina
que certam habent demonstrationem, que demonstratio perfecta per primam
et secundam /N 161vb/ personam per coniunctionem pervenit ad tertiam,
hoc est per quamdam demonstrationem tercia persona coniuncta est prime
et secunde persone, quia et pronomen prime et pronomen secunde conveni-
90 unt in hoc quod utrumque habet certam demonstrationem sicut 'ego' et
'tu'. Illa autem demonstratio cum sit in prima et secunda persona per-
venit etiam ad tertiam, quia etiam pronomina tercie persone certam fa-
ciunt demonstrationem, ut 'hic' et 'ille'. Et quia pronomina tercie
persone faciunt demonstrationem certam qua carent propria nomina, inde
95 est quod *Virgilius* coniungit proprium nomen et pronomen demonstrativum
tercie persone dicens 'hic Augustus et omnis Iuli progenies',
nam 'hic' pronomen est demonstrativum tercie persone. Per hoc fecit
ergo demonstrationem ad illum quem videbat. Ut autem designaret ad quem

77 cf. *supra* p.22.67sqq.

faceret demonstrationem adiunxit ei proprium nomen, ut diceret 'hic Augustus', et utrumque necessarium fuit, id est utile in constructione.

- 0 Cum vero propria nomina sint tercie persone convenienter constructuntur cum tercia persona verbi, ut 'Priscianus legit', cum prima autem et secunda persona verbi non possunt iungi ut dicatur 'Priscianus lego' vel 'Priscianus legis'. Qui enim sic loquitur soloecismum facit, sed prima et secunda persona pronominis subeunt pro ipso nomine ut dicatur
- 5 'ego lego', 'tu legis'. Nomen autem numquam cum prima et secunda persona verbi construitur intransitive nisi ex adiunctione pronominis deovertur ad primam et secundam personam. Cum enim ei adiungitur pronomen, potest ipsum proprium nomen cum prima et secunda persona verbi intransitive construi, ut 'ego Priscianus lego', 'tu Priscianus legis'.
- 10 Et queritur qua ratione ibi nomen quod est tercie persone iungitur cum prima persona pronominis, quod ideo fit quia pronomen significat substantiam sine respectu qualitatis, itaque hoc pronomen 'ego' significat substantiam, id est suppositum proprietati, sed sine respectu proprietatis et sine forma. Res autem perfecta esse non potest sine forma,
- 15 quia omne esse ex forma est. Ideo exigit ut adiungatur sibi aliqua forma et propterea asciscit sibi aliquod proprium nomen /N 162ra/ quod est datum ex forma et iungitur convenienter ex eadem parte orationis ut dicatur 'ego Priscianus lego', et quod dico de prima persona, hoc intellige de secunda. Sic ergo adiuncto pronomine construitur proprium nomen cum
- 20 prima et secunda persona verbi intransitive, sine pronomine vero nullum nomen cum prima et secunda persona verbi construitur intransitive excepto substantivo et vocativo verbo, quia cum utroque horum potest nomen per omnes personas intransitive construi, ut 'sum Priscianus', 'voco Priscianus', 'es Priscianus', 'vocaris Priscianus', 'est Priscianus',
- 25 'vocatur Priscianus', ita quod non adiungitur ipsi proprio nomini aliquod pronomen.

- Quia inde est quia 'sum' significat substantiam ut est unitiva formarum sibi et inter se. Cum ergo dico 'sum' habeo substantiam ut unitiva est alicuius forma sibi. Ideoque necesse est ut adiungatur forma
- 30 quam sibi adunit, et ideo hoc verbum asciscit ad se proprium nomen quod est datum ex aliqua forma. Non autem potest dici 'sum ego Priscianus' ut 'ego' et 'Priscianus' coniungantur ex parte predicati, quia duplicata substantia nichil perfectum significaret. Duplicatur autem substantia cum dicitur 'sum ego Priscianus' quia 'sum' significat substantiam ut

- 35 expectat aliquam formam sibi iungi vel uniri. Similiter 'ego' significat substantiam sine respectu forme, et ita substantia ois significatur, propter quod nichil perfectum potest significare illa locutio. Non tamen nego quin convenienter possit dici 'ego sum Priscianus' ut pronomen ponatur ex parte subiecti et proprium nomen ex parte predicati.
- 40 Nam 'ego' significat suppositum forme que forma attribuitur ei per hoc proprium nomen 'Priscianus'. Ibi autem 'sum' non est nisi copula predicati ad subiectum; quod autem dico de prima persone, illud idem dicatur de secunda, quia eadem est ibi ratio. Similiter enim dicam 'tu es Priscianus' sed non dicam 'es tu Priscianus' ut totum ponatur ex parte
- 45 predicati. Et quod dixi de substantivo verbo, illud intelligatur de vocativo, quia eandem vim habent in hoc substantivum et vocativum verbum.

- Quoniam autem dictum est quod non possum dicere 'sum ego Priscianus' /N 162rb/ quia geminaretur substantia cum eandem substantiam quam significat 'sum' significat ibi demonstrativum pronomen 'ego', inde sumit
- 50 Priscianus principium executionis, quia demonstrativum pronomen eandem substantiam significat quam substantivum verbum propter quod in demonstrativo pronomine frequenter intelligitur verbum substantivum, licet non sit additum sicut ait *Virgilius* 'hic Augustus et omnis Iuli progenies', 'hic' demonstrativum pronomen est, et eandem substantiam demonstrat quam
- 55 significat verbum substantivum, et iccirco in eo intelligitur 'hic est Iuli progenies' et cetera. Similiter est in illo versu eiusdem

'Tune ille Eneas quem Dardanio Anchise
alma Venus?'

- et cetera. 'Ille' facit ibi demonstrationem ad eandem substantiam quam
- 60 significat verbum substantivum, et ideo ibi intelligitur: 'Tune es ille Eneas?' et cetera. Et similiter quia 'quis' significat substantiam eandem quam et substantivum verbum, ideo etiam in hoc nomine 'quis' intelligitur substantivum, ut in *Lucano*

'Quis furor, o cives, que tanta licentia ferri'

- 65 in eo quod est 'quis' intelligitur etiam 'est'. Tantam etiam vim habet demonstratio quod semper fit ad substantiam rei quam significat verbum substantivum, non tamen ut in pronomine tantum, verum etiam in adverbio demonstrativo intelligatur substantivum verbum, ut apud *Virgilium*

'Ecce tibi Ausonie tellus; hanc arripe velis',

- 70 'ecce' demonstrativum adverbium substantie illius telluris, et ideo intelligitur in eo verbum substantivum, ut 'ecce est tibi Ausonie tellus', et cetera.

Cum autem verbum substantivum sibi coniungat nomen tercie persone in prima et secunda persona ut 'sum Priscianus', non similiter possum
 75 dicere 'scribo Priscianus' vel 'accuso Priscianus'. Qui enim sic loquitur soloecismum facit eo quod verbum accusationis non significat substantiam sicut verbum substantivum, id est non significat substantiam ut est unitiva formarum, ideoque non potest sibi nomina in omni persona coniungere sine pronomine eiusdem persone.

80 QUOD PARTICIPIA IUNGUNTUR CUM VERBO SUBSTANTIVO IN QUALIBET TRIUM PERSONARUM.

Addit postea quod verbum substantivum potest sibi coniungere participium in prima /N 162va/ et secunda et tertia persona ut 'amatus sum' 'amatus es' 'amatus est', et totum hoc ponitur pro preterito perfecto
 85 passivi. Cum enim in activa terminatione habeamus preteritum perfectum in passiva terminatione deest apud Latinos preteritum, sed completur per hanc circumlocutionem 'amatus sum'; ideo autem magis per hanc quam per aliam, quia si esset preteritum perfectum in passiva terminatione, principaliter eandem passionem significaret quam ipsum verbum et con-
 90 significaret preteritionem et quod passio illa fuerit presens et copulationem sui ad subiectum, quod in preterito activi patet. 'Amavi' enim eundem actum significat quem 'amo' et secundario preteritionem et quod fuerit presens - non enim verum est quod amavi, nisi aliquando verum fuit quod amo - et copulationem etiam quia se ipsum copulat subiecto.
 95 Totum autem hoc complet hec circumlocutio 'amatus sum', quia 'amatus sum' eandem passionem principaliter significat quam 'amor' et consignificat preteritionem. 'Sum' consignificat quod fuerit presens et consignificat copulationem illius passionis ad subiectum quia 'sum' potest copulare aliud predicatum extra se rei subiecte, quod nullum verbum facit
 0 preter substantivum et vocativum, sicut superius dictum est.

Queritur autem quare addant pueri 'amatus sum vel fui'. Non enim sufficit eis dicere 'amatus sum', quod ideo fit, ut ait Priscianus, ut notetur habere consimilem terminationem aliis preteritis. Omne enim preteritum per primam personam in 'i' desinit, et ideo ut hoc quoque
 5 videatur terminari in 'i' dicitur 'sum vel fui' cum tamen alterum sufficiat. Si queratur que pars sit 'amatus sum' dico quod due partes

sunt. A quo regitur 'amatus?' Ab hoc verbo 'sum'. Quare? Quia substantivum verbum est et potest sibi coniungere participium in prima persona.

- 10 Notum est quoque quod caremus participio presentis temporis in passivis, sed illud complemus per circumlocutionem, idem enim quod haec oratio significaret 'qui amor' vel 'qui amaris' vel 'qui ama/N l62vb/-tur', sicut 'amans' significat 'qui amo' vel 'qui amas' vel 'qui amat'. Similiter etiam activo participio preteriti temporis caremus, et comple-
- 15 mus illud per circumlocutionem dicentes 'qui amavi' vel 'qui amavisti' vel 'qui amavit'. Cum autem substantivum verbum coniungat sibi participium in prima et secunda persona, vocativum numquam copulat participium. Non enim dico 'Vocor amatus' vel 'vocaris amans', quia quamvis substantivum et vocativum verbum substantiam significant, vocativum tamen tantum
- 20 significat eam ut est unitiva nominum sibi et aliis rebus quia semper ad nominationem pertinet. Si autem dicerem 'vocor amatus' hoc significarem quod 'amatus' esset nomen meum. Participia autem non solent esse nomina rerum, ideo non est hoc verum, non tamen est falsa grammatica.

- 25 QUOD OBLIQUI CASUS PRONOMINUM <EXIGUNT> SIBI VERBA IN CONSTRUCTIONE IN QUA PONUNTUR IPSA PRONOMINA.

- Transit deinde Priscianus ad constructionem obliquorum pronominum cum ipsis verbis, et dicit quod obliqui casus pronominum omnino referuntur ad verba, sicut et ipsa nomina; quasi dicam obliquus casus pronomi-
- 30 nis in constructione positus exigit ibi poni aliquod verbum a quo regatur, sicut faciunt obliqui casus nominis ut 'misereor illius', 'accuso te', 'video illum'. Non autem reciprocatur quod nunc diximus, id est non convertitur quod scilicet verba omnia in constructione posita exigant obliquum casum, quia sunt quedam verba perfecta et absoluta, id
- 35 est quae sine obliquo casu perfectam habent significationem nec coniunguntur obliquis casibus ut 'vivo' et 'spiro'.

- Si autem opponatur quod haec etiam iunguntur obliquis casibus, dicitur enim 'vivis asinum' et 'spiras grande', dicimus quoniam sit obliquus casus tamen non in vi obliqui ponitur nec in vi nominis, immo ponitur
- 40 ibi quasi adverbialiter. Quid enim est 'vivis asinum' nisi quod vivis asinine, id est ad modum asini?

Quia vero in superioribus exemplis non posuerat nominativum casum pronominis, dicit enim 'misereor illius' absque 'ego', ideo interponit

quod quidam putaverunt non posse esse perfectam constructionem ubi po-
 45 /N 163ra/nitur prima persona verbi nisi adderetur pronomen, quod ex hac
 constructione volebant ostendere. Si enim dicam 'ego quidem affui, tu
 vero non', perfecta est constructio. Si autem auferatur pronomen non
 est perfecta constructio 'quidem affui, tu vero non' ex quo ostendit
 quod ad perfectionem constructionis necesse est addere pronomen. Ad
 50 hoc vero dicit Priscianus quia quod constructio manet imperfecta, non
 hoc facit vis pronominis sed vis coniunctionis que semper est subdisiunc-
 tiva nec debet preponi, quod apparet ex eo quod si postponatur, perfecta
 est constructio sine pronomine, ut 'affui quidem, tu vero non'.

Ostendit ergo quod hec constructio perfecta est, licet non addatur
 55 pronomen, et hoc per simile. Sicut enim in patronimico intelligitur
 'filius' cum dico 'Eacides' intelligo filium vel nepotem Eaci, nec debet
 addi ut dicatur 'filius Eacides' nisi fiat poetica licencia. Sicut et-
 iam cum dicitur 'homo currit' intelligitur 'unus' propter singularem
 numerum, nec est necesse ut addatur 'unus'. Scimus enim quoniam sermo
 60 iste ad unum hominem pertinet ita quoque in prima persona verbi potest
 convenienter intelligi pronomen. Unde convenienter possum dicere 'dis-
 puto', 'lego', licet non addatur pronomen, nam 'lego' eandem personam
 demonstrat quam hoc pronomen 'ego', ideoque non est necessarium ut adda-
 tur nisi velis facere discretionem ut superius diximus.

65 DE CONSTRUCTIONIBUS HORUM VERBORUM 'INTEREST' ET 'REFERT',

Repetit postea de impersonalibus verbis et repetit omnia que de
 eis superius dicta sunt, ut addat hec duo 'interest' et 'refert', que
 similiter impersonalia sunt, et docet eorum constructiones, quia con-
 struuntur cum genitivis casibus nominum vel pronominum, ut 'interest im-
 70 peratoris' vel 'refert imperatoris', id est ad eius utilitatem. Si-
 militer 'interest illius facere hoc', id est ad utilitatem eius est fa-
 cere hoc. Construuntur ergo cum genitivis casibus pronominum exceptis
 quinque pronominibus in quibus pro genitivo ponimus ablativos possessi-
 vorum pronominum. Cum enim deberem dicere 'interest' vel 'refert mei'
 75 vel 'tui' vel 'sui' vel 'nostri' vel 'vestri', dicimus 'interest' vel
 'refert mea' vel 'tua' vel 'sua'. vel 'nostra' vel 'vestra', ponentes
 ablativum casum pronominis possessivi, et dicit Priscianus quod in hiis
 omnibus in/N 163rb/telligitur 're' vel 'utilitate' ut 'refert mea' sub-
 intelligo 're', id est ad meam utilitatem.

80 Addit etiam quod 'interest' et 'refert' similiter construuntur cum
 genitivis casibus participiorum. Sicut enim dico 'refert' vel 'interest
 imperatoris facere hoc' eodem modo dicam 'interest docentis' vel 'refert
 docentis facere hoc', id est ad utilitatem docentis pertinet facere hoc.
 Ne autem miremur quod hec verba construuntur cum obliquis casibus parti-
 85 cipiorum sicut cum obliquis nominum, ideo dicit hoc non esse mirandum
 quia participia sibi defendunt structuram nominum et verborum, id est
 habent constructionem nominis et verbi. Quasdam enim proprietates habent
 a nomine, quasdam a verbo, quia sicut quedam verba absoluta sunt nec
 exigunt obliquum casum, sic et eorum participia non exigunt obliquum
 90 casum sed ponuntur absolute, ut sicut dicitur absolute 'spiro' sic dicam
 absolute 'spirans vivo'. Sicut etiam quedam verba exigunt obliquos ca-
 sus ut transeat actus ab una re in rem significatam per obliquum casum,
 sic et eorum participia eosdem casus obliquos exigunt ut sicut dico 'amo
 illum' sic et dicam 'amans illum fecit hoc' et consimilia, 'miserere il-
 95 lius' et similiter 'miserens illius facio hoc'.

Retinent etiam participia in hoc proprietatem nominum quod sicut
 nominativus casus nominis cum verbo intransitive construitur, sicut
 'Priscianus legit', sic et nominativus casus participii cum verbo in-
 transitive construitur, ut 'intelligens delector', 'legens proficio' et
 0 similia. Sicut etiam obliquus casus nominis cum verbo construitur, ut
 'video puerum', sic et obliquus casus participii, ut 'video amantem'.
 Cum ergo proprietatem utriusque retineat non est mirum si cum obliquo
 casu participii construatur 'interest' et 'refert' sicut cum genitivo
 nominis et pronominis.

5 QUOD PARTICIPIA QUANDOQUE TRANSEUNT IN NOMINA.

/N 163va/ Illud quoque addit quod participium quandoque transit
 in vim nominis, id est vox participii aliquando est nomen. Quando enim
 cum eisdem obliquis construitur cum quibus et suum verbum, tunc est par-
 ticipium, ut cum dico 'amans illum' sicut 'amo illum' tunc 'amans' est
 10 participium. Quando vero construitur cum obliquo aliquo cum quo suum
 verbum construi non potest, ut 'amans illius dicitur', non autem possu-
 mus dicere 'amo illius', tunc non est participium, immo nomen. Simili-
 ter cum dicimus 'fugitans lites' sicut 'fugito lites' participium est,
 cum autem dicitur 'fugitans licium', quia sic non possum dicere 'fugito
 15 licium', iam tunc non est participium sed nomen.

Quod autem quandoque transeat participium in vim nominis, hoc inde ostendit quia recipit comparationem ut 'amans, amantior, amantissimus', quod non posset facere participium, quia participium non recipit comparationem secundum vocem. Secundum vocem enim reciperet comparationem
20 si faceret ex se comparativum quod esset participium, et superlativum similiter participium. Hoc autem fieri non potest quia nullum participium potest esse comparativum vel superlativum, et credo ideo quod participium significat tempus. Tempus autem quantitas est, que nec intendi nec remitti potest, ideoque participium non recipit comparationem
25 secundum vocem, recipit tamen eam secundum rem, quia res eiusdem dicitur de aliquo cum magis et minus, ut 'iste est amans illum, ille vero magis amans eundem', sicut etiam et verbum secundum rem recipit comparationem, non autem secundum vocem. Dicam enim 'iste amat illum, ille vero magis amat eundem'. Cum ergo sic comparatur 'amans, amantior, -tissimus' non
30 est participium sed nomen.

DE CONSTRUCTIONE CONIUNCTIONUM.

Adiungit post hec de constructione coniunctionum; eo quod superius in quibusdam exemplis posuit quasdam coniunctiones, idcirco expedit se de coniunctionibus et /N 163vb/ de constructione earum, et ostendit
35 quam vim habeant in constructione nominum et verborum. Dicit ergo quod si coniunctio proponatur casuali, exigit ut subsequatur simile casuale, ut 'et Dionisius legit et Tripho'. Si autem preponatur verbo exigit subiungi consimile verbum quod scilicet sit eiusdem temporis, persone et modi, ut 'et loquitur Dionisius et disputat'. Est tamen in hoc vari-
40 etas auctorum quia auctores confundunt hoc et nos quoque freti abusio- nibus auctorum hoc idem facimus. Si tamen proprietas constructionis observetur, non dicam 'et Dionisius legit et disputat' nec dicam 'et loquitur Dionisius et Tripho' quia consimile verbum debet subiungi si verbo preponatur, consimile casuale si casuali, nisi quod in possessivis
45 nominibus potest coniunctio preponi cuilibet casuali et semper subsequitur genitivus ut 'pulcherrimi sunt et Homerici versus et Virgilii' et preponitur coniunctio nominativo et sequitur genitivus casus quod ideo fit quia omne possessivum potest resolvi in genitivum sui primitivi. Si autem resolvatur 'Homerici' in genitivum primitivi sui consimile
50 casuale repeti potest, ut 'pulcherrimi sunt et Homeri versus et Virgilii'.

Similiter etiam quando coniunctio preponitur genitivo qui construitur cum hoc verbo 'interest', non semper sequitur simile casuale, quia quandoque sequitur ablativus casus possessivi pronominis, ut 'et imperatoris interest et mea facere hoc', quod ideo fit quia ibi 'mea' ponitur pro genitivo casu primitivi qui esset consimilis ei cui preponitur. Ideo autem non ponitur ibi genitivus primitivi quia esset dubitatio an esset primitivi an esset possessivi.

In omnibus aliis si coniunctio casuali preponatur consimile casuale subsequitur nisi quod auctores quandoque aliter faciunt non addentes consimile casuale, ut *Virgilius*:

'Succinctam pharetram aut maculose tegmine lincis'.

Sed non videtur ibi coniunctio preposita casuali, quia non bis ibi ponitur. Ideo dicit Priscianus quod tantumdem valet semel posita quantum si bis poneretur. Idem enim est ac si diceret 'vidisti aliquam mearum sociorum succinctam aut pharetram aut maculose tegmine lincis', et 'aut' coniunctio preponitur prius accusativo casui, postea vero sequitur ablativus casus. Volunt tamen quidam sic emendare 'succinctam aut pharetram' et cetera, ut primo preponatur ablativo casui et postea sequatur ablativus casus. Alii etiam, ut ait Priscianus, accipiunt 'cursum' a communi quod ita est intelligendum et sic construunt: 'vidisti aliquam mearum sociorum succinctam pharetra', ut hic fiat distinctio, 'illa' dico 'premens cursum, aut lincis maculose in tegmine aut spumantis apri', et ita prius preponetur coniunctio genitivo casui et subsequatur consimilis casus, et qui sic dicunt accipiunt 'cursum' a communi ut sit communis pluribus, scilicet 'cursum huius aut illius', et secundum hoc recta est constructio. Sic enim ibi habetur

'succinctam pharetram aut maculose tegmine lincis
aut spumantis apri cursum clamore prementem'.

Eodem modo preposuit *Lucanus* coniunctionem casuali et non sequitur consimile casuale, ut

'quod scelus aut Laphitis tantum aut Calidona merentem',
et preponitur coniunctio ablativo casui, sequitur vero accusativus, sic enim habet constructio: 'aut Laphitis merentibus quod tantum scelus aut Calidona merentem quod tantum scelus'. Ideo volunt quidam emendare

'quod scelus aut Laphitis tantum aut Calidone merente',
ut consequatur consimilis casus, vel

'quod scelus aut Laphitas tantum aut Calidona merentem',

ut utrumque sit accusativus et sic recta erit constructio. Quando etiam
 90 coniunctio preponitur verbo, cogit plerumque subiungi consimile verbum
 quod scilicet sit eiusdem modi et eiusdem temporis. Ideo autem diximus
 'plerumque' quoniam quandoque non repetimus simile verbum, ut si dicam
 'et legisti et lege', <et> preponitur verbo preteriti temporis indica-
 tivi, subsequitur autem presens imperativi.

95 DE CONSTRUCTIONE OBLIQUORUM CASUUM.

Revertitur deinde Priscianus ad constructionem obliquorum casuum
 pronominis cum ipsis verbis, et dicit quod quando obliquus pronominis
 iungitur verbo vel verbum ei duas exigit personas, unam agen/N 164rb/-
 tis alteram patientis, ut 'accuso te', 'accuso illum', 'accuso' hic con-
 0 iungitur obliquo casui pronominis in quo intelligitur pronomen prime
 persone 'ego' quod significat personam a qua transit actus in aliam que
 per istum obliquum 'te' significatur. Similiter 'accuso illum' intelli-
 gitur 'ego' quod significat personam agentem, 'illum' autem personam
 patientem, et ita oportet fieri quociens verba iunguntur obliquis prono-
 5 minum; ita, dico, si actus transeat ab una re in aliam. Si enim in ean-
 dem personam ostendatur actus transire, sicut fit in reciproca construc-
 tione ut 'ego accuso me ipsum', tunc non sunt ibi due persone, immo ea-
 dem est agens et pociens, quia 'ego' significat eam ut agentem, 'me' ut
 patientem.

10 QUIA 'MECUM' ET 'TECUM' SUNT DUE DITIONES.

Quia vero superius posuerat 'mecum' 'tecum' 'secum' 'nobiscum' 'vo-
 biscum' dubitatio autem erat utrum sint due dictiones an una. *Donatus*
 enim putavit hec esse personalia adverbia, Priscianus vero dicit esse
 pronomina cum prepositionibus, idcirco repetit de hiis et confirmat hac
 15 regula hec esse duas dictiones, quia numquam pronomen potest assumere
 prepositionem per compositionem, quare 'mecum' 'tecum' et cetera non sunt
 composita sed due dictiones, scilicet et pronomen et prepositio, et est
 ablativus casus et regitur a sua prepositione.

Queritur autem quare 'cum' prepositio ibi postponatur cum preposi-
 20 tio semper debeat preponi, quod fit causa vitandi cacemphaton. Est au-
 tem cacemphaton turpitudine soni, et turpis esset sonus in hac dictione
 'nobiscum' si preponeretur prepositio, et dixerunt antiqui quod ideo
 esset turpitudine soni si dicerem 'cum nobis', quia in principio notaret
 pudenda mulieris. Melius tamen est quod dicamus quod 'm' turpiter sonat

25 ante 'n' nisi sint eiusdem sillabe; quando enim sunt eiusdem sillabe, ut 'amnis', non est turpitudine soni. Ideo factum est ut postponatur prepositio et dicatur 'nobiscum'. Quoniam vero hoc ita debuit dici ut eadem regula servaretur in omnibus aliis, dicitur similiter 'mecum' 'tecum' et cetera ratione /N 164va/ consorcii.

30 Cum autem pronomina non possint recipere prepositionem nisi per appositionem, nomina et per appositionem et per compositionem assumunt prepositiones, per appositionem, ut 'ad hominem', 'ab homine', per compositionem, ut 'indoctus' ex 'in' prepositione et 'doctus' nomine componitur, quam compositionem ex nominativo casu accipiunt obliqui, quod
35 male intellexerunt antiqui dicentes quod obliqui casus non possunt componi nisi a nominativo casu sumant compositionem ut similiter in nominativo casu fiat compositio, propterea dixerunt 'invicem' non esse dictionem compositam quia non est in nominativo huius accusativi 'vicem' compositio, sed sunt due dictiones et debet dici 'invicem' penultima pro-
40 ducta.

QUOD 'INVICEM' EST UNA DICTIO.

Sed secundum hoc dicemus 'pastores loquebantur ad invicem', penultima producta, quod nemo diceret. Dicemus ergo quod compositum est 'invicem' ex 'in' et 'vicem' et est adverbium. Non tamen fit compositio in nominativo nec illud habetur in illa littera, immo si nominativus
45 habeat compositionem et obliqui habebunt eam, non autem convertetur. Queritur autem utrum 'ad invicem' sit una dictio vel due, et possumus dicere quod unum adverbium est vicissitudinis vel 'ad' est prepositio et preponitur illi adverbio 'invicem' posito loco accusativi.

50 Addit etiam quod verba non recipiunt prepositionem nisi per compositionem, ut 'perlego', participia vero per compositionem et per appositionem, per compositionem ut 'perlegens', per appositionem sicut nomina. Sicut enim dico 'ad hominem' et 'ab homine', sic dicam 'ad legentem' et 'a legente'.

55 Addit quoque postea quod cum sint tres persone, prima et secunda faciunt transitum ad duas nisi iunguntur verbis absolutis. Absoluta autem verba dico que non egent adiunctione obliqui casus ad suam significationem explanandam, ut 'vivo' et 'spiro'. Prima persona facit transitum ad duas, scilicet ad secundam et terciam. Ad primam autem non pot-
60 est facere transitum quia si dicam 'ego video me' non est transitus, immo quedam re/N 164vb/flexio quia in se ipsam reciprocatur actus. Se-

cunda autem persona facit transitum ad duas, scilicet ad primam ut 'tu vides me' et ad terciam ut 'tu vides illum'. Ad secundam autem non facit transitum, quia si dicam 'tu vides te' non transit actus de una persona in aliam, immo in eandem reciprocatur. Tercia vero persona facit transitum ad tres personas, scilicet ad primam, ut 'ille videt me', ad secundam, ut 'ille videt te', ad terciam, ut 'iste videt illum'. In uno ergo superat primam et secundam.

Quod autem tertia facit transitum ad terciam non contingit nisi ex hoc quod sunt diverse tercie persone in pronomine sicut superius ostensum est. Non autem de una persona ad aliam primam potest transire actus, quia non sunt diverse prime persone vel diverse secunde, id est non sunt reperta diversa vocabula que habent significare diversas primas personas sicut sex voces reperte sunt ad significandum sex tercias personas. Inde est quod semper ad eandem personam pertinet nominativus prime et obliquus ut 'ego video me', propter quod non est transitus de una persona in aliam. In possessivis vero pronominibus aliter est quia sive prime sive secunde sive tercie tres habent transiciones facere. Aut enim faciunt transitum a possessore in possessionem aut a possessore in possessionem aut etiam a possessione in possessorem extrinsecus.

Quod ut intelligatur videndum quid in arte grammatica appelletur possessor vel possessio. Possessor in arte grammatica dicitur omne id cuius aliquid dicitur esse, possessio quod eius dicitur esse, ut si dominus vel rex vel quilibet aliud dicatur esse alicuius dominus erit possessio. Id autem cuius dicitur esse erit possessor et hic terminatur illa oppositio puerilis quam solent facere de hac constructione 'deus meus'. Nam 'meus' significat ibi me possessorem quia mei dicitur aliquid esse, scilicet deus, et deus est id quod mei dicitur esse, ergo possessio mea, ergo ego possideo deum. Est autem ibi equivocatio 'ego possideo deum', id est hoc rationi. Quod est 'dicitur mei', quia dicitur mei deus, sic verum est possideo deum. Ita vero super quem habeo do/N 165ra/minium sicut accipitur in vulgari usu possidere, istud quidem falsum est. Omne autem possessivum significat possessorem determinate, possessionem autem indeterminate, id est significat cuius aliquid sit, non autem determinat quid eius sit, ut 'Priameius' determinat cuius sit aliquid, scilicet Priamei, sed non determinat quid sit eius. Ideo indeterminate significat possessionem, nisi addatur aliquid quod determinet eam ut 'Priameius equus', tunc enim diffinitio quid eius est.

DE POSSESSIVIS CUIUS PERSONE SINT.

Queritur autem cuius persone sint pronomina possessiva ut 'meus'
 0 'tuus' 'suus', et dixerunt antiqui quod duas significant personas. 'Me-
 us' significat primam et terciam personam, sed primam intrinsecus, id
 est in prima sillaba, terciam autem extrinsecus, id est in ultima silla-
 ba, secundum quam adiungitur ei alia tertia persona. Similiter 'tuus'
 secundam significat intrinsecus, terciam vero extrinsecus. Hoc autem
 5 falsum iudico quia omnia possessiva pronomina sunt tercie persone. Est
 tamen quoddam possessivum pronomen prima persone, ut 'meus', aliquod
 secunde, ut 'tuus', aliquod tercie, ut 'suus'. Nec est verum si omne
 possessivum est dictio, hoc autem possessivum est prime persone, quod
 propterea hec dictio sit prime persone; sicut omnis hypotetica est pro-
 10 positio, hec autem est simplex hypotetica, ergo est simplex propositio,
 non procedit. Ideo autem hoc possessivum 'meus' dicitur esse prime per-
 sone cum sit dictio tercie, quia primam personam significat pro posses-
 sore, vel quia fit a pronomine prima persone. Similiter 'tuus' dicitur
 esse possessivum secunde, quia secundam personam significat pro posses-
 15 sore, vel quia fit a pronomine secunde persone.

Post hec videndum est quomodo a possessore in possessionem vel a
 possessione in possessorem fiat transitus. A possessore in possessio-
 nem fit transitus, ut 'ego doceo filium meum', 'tu doces filium tuum',
 'ille docet auditorem suum'. A possessione vero in possessorem transit
 20 actus ut 'filius meus paret mihi', 'cliens tuus ministrat tibi', 'ser-
 vus suus servit illi'.

Transit autem quandoque actus a possessore in possessionem extrin-
 secam, ut 'ego doceo filium /N 165rb/ tuum', 'tu doces filium meum',
 'ego doceo suum illius filium', et transit ibi actus in extrinsecam
 25 possessionem, quia 'suus filius' non est mea possessio sed extrinseca,
 scilicet illius. Et calumpniati sunt quidam hanc constructionem, 'do-
 ceo suum filium illius', dicentes non aliter esse congruam nisi 'suum'
 ponatur pro 'proprium'. Ideo tamen dicunt quidam quod Priscianus appo-
 suit 'illius' non ut reciperet talem constructionem, sed ut per hoc no-
 30 taret quod oportet aliquid preiacere ad quod referatur 'suum'. Unde
 consequenter dicit, melius tamen illud dicitur per retransitionem, id
 est expeditius et sine dubitatione fiet hoc si fiat retransitiva con-
 structio, ut 'ille rogat me ut doceam filium suum', et tunc iam manifes-
 tum est ad quid referatur 'suum', nec est iam opponendum 'illius'. Quod

35 autem illa constructio sit retransitiva hoc inde patet, quia ibi una persona agit in aliam, ut passa reagat in agentem vel in eius possessionem. Mihi tamen videtur quod conveniens est illa constructio 'ego video suum illius filium', et est 'suum' relativum ad 'illius'. Ubique enim ponit Priscianus 'suus illius filius'.

40 Addit deinde quod possessiva significant possessorem secundum primitivum, possessio autem est tercie persone, quod ita est intelligendum. Significat possessorem secundum primitivum, id est ut significatur per genitivum primitivi, ut 'meus filius', id est mei filius, et illud possessivum significat me pro possessore. Unde dicitur possessivum prime
45 persone, possessio autem quam significat tercie persone est, et ideo propter possessionem dicitur esse dictio tercie persone, secundum quod iungitur intransitive nomen quod est tercie persone.

QUOD POSSESSIVUM RESOLVITUR IN GENITIVUM PRIMITIVI.

Illud quoque adiungit quod possessivum resolvitur in genitivum
50 primitivi, ut 'meus filius' nichil aliud est quam 'mei filius', et nulla differentia est sive hoc sive illud dicatur, nisi in hoc quod quando ponitur possessivum exigit consimilem casum et genus et numerum, ut 'meus filius', 'mea uxor', 'meum mancipium'. Quando autem ibi ponitur genitivus primitivi cum quolibet casu vel ge/N 165va/nere vel numero iungi
55 potest, ut 'mei filius', 'mei uxor', 'mei mancipium'.

Illud etiam addit quod cum aliquod verbum adiungitur possessivis, si sit substantivum, ad possessorem refertur, aliud autem ad possessiones, quod ita est intelligendum. Si dicam 'tu es meus filius', ibi ponitur substantivum verbum 'es' et refertur ad possessorem, id est
60 hoc quod significat, quia esse significat, et ibi esse possessoris dicitur, quia possessoris dicitur esse filius. Si autem aliud verbum eis adiungatur, ut 'meus filius legit', non refertur ad possessorem, non enim legere est mei, sed refertur ad possessionem, quia mei filii est legere, et si sic exponatur, nulla est difficultas, quamvis quidam di-
65 cant hunc transitum esse difficillimum.

QUOD NOMINA POSSESSIVA QUANDOQUE PONUNTUR IN CONSTRUCTIONE RECIPROCA.

Adiungit post hec quod simplicia pronomina scilicet que non sunt possessiva faciunt sui possessionem, id est reciprocationem, hoc est

70 ponuntur in constructione reciproca, ut 'ego video me', 'tu vides te',
 'Socrates diligit se' et similiter etiam possessiva pronomina faciunt
 reciprocationem per hoc pronomen 'se', ut 'meus filius diligit se',
 'tuus filius diligit se', 'suus Platonis filius diligit se'. Et quoniam
 hic mencio facta est de reciproca constructione, ideo ostendit cuiusmodi
 75 pronomina ponant Greci in reciprocis, dicens quod Greci habent quedam
 composita pronomina in obliquis casibus que carent nominativo casu, et
 ostendit quare.

Est enim officium eorum ut designent rem ut patientem, quod non
 potest fieri nisi per obliquum casum vel ut ponantur in constructione
 80 quando possessor agit in possessionem ita quod per eam ostendit cuius
 sit possessio. Hoc autem non fiat nisi per obliquum casum. Cum ergo
 suum officium possint in obliquis complere non est causa quare debeant
 habere nominativum, et illis compositis pronominibus utuntur Greci in
 reciproca et retransitiva constructione, et etiam ad ostendendum cuius
 85 sit possessio, ut ubi dico 'video me' pro 'me' poneret Grecus obliquum
 casum pronominis. Similiter 'ille rogat te ut diligas /N 165vb/ se',
 retransitiva est constructio, et pro 'se' poneret Grecus obliquum casum
 compositi pronominis. Similiter cum dicimus 'filius meus fecit hoc'
 habent etiam Greci alia simplicia pronomina que habent nominativos et
 90 obliquos, et nominativo utuntur in intransitiva constructione cum ver-
 bis, sicut nos dicimus 'ego lego, tu legis, ille legit'. Obliquis vero
 casibus in omni simplici transitione utuntur, ubicumque transit actus
 in aliquam rem, ut 'ego video te', preter reciprocam et retransitivam
 constructionem, in quibus ponunt obliquum compositi pronominis. Cum
 95 vero nos non habeamus composita pronomina, tamen in reciproca et retrans-
 itiva constructione ponimus pronomen plerumque cum sillabica adiectione,
 ut 'ego video memet', 'tu vides temet', 'ille videt semet', nec sunt
 composita, immo assumunt sillabicas adiectiones ad maiorem significatio-
 nis intensionem vel ad maiorem discretionem.

0 Addit etiam quod possessiva prime et secunde persone faciunt trans-
 itum et in suum possessorem et in possessorem extrinsecus, in suum, ut
 'meus filius diligit me', 'tuus filius diligit te', in possessorem ex-
 trinsecus, ut 'meus filius diligit te', 'tuus filius diligit me'. Hoc
 autem non potest facere possessivum tercie persone, quia si dicam 'suus
 5 filius diligit me', soloecismum facio, nisi preiaceat ad quod referatur
 'suus', ut 'ille rogat me ut suus filius ministret mihi', quod inde est
 quia possessivum prime vel secunde persone resolvitur in genitivum pri-

mitivi, ut 'meus filius', hoc est filius mei; similiter 'tuus filius', hoc est tui filius. Hec autem primitiva absoluta sunt quia sunt demonstrativa et non dicuntur in respectu, ideo per se poni possunt. 'Suus' autem resolvitur in genitivum sui primitivi, ut 'suus filius', hoc est sui filius, et quia 'sui' semper est relativum et numquam per se poni potest, ideo 'suus' numquam similiter ponitur in constructione nisi respectu alicuius ad quod referatur, ut 'suus Platonis filius diligit me' vel 'ego diligo Platonem quia suus filius diligit me'.

Cum autem Greci habeant composita pronomina quibus utuntur in predictis constructionibus, nos autem non habeamus composita pronomina, habemus tamen hoc pronomen 'sui' quod <habet> apud nos officium compositorum pronominum. Sicut enim in reciproca et retransitiva constructione Greci utuntur pronominibus compositis, similiter apud nos habet hoc officium 'sui' ut 'ille diligit se' hic ponitur in reciproca constructione, 'ille rogat Platonem ut misereatur sui', hic in retransitiva. Unde etiam hoc pronomen deficit in nominativo casu sicut composita Grecorum propter eandem rationem. Omne enim suum officium in obliquis casibus complet, quare non eget nominativo casu. Cum autem apud Grecos quando possessor agit in possessionem ut ostendatur cuius est possessio semper ponitur genitivus compositi pronominis, nos vero non consuevimus ibi ponere genitivum huius pronominis 'sui', sed magis possessivum, ut non solemus dicere 'vendit servum sui' sed 'servum suum', ubi Grecus semper ponit genitivum compositi pronominis, ut 'vendit servum ἑαυτοῦ'.

Illud quoque addit, quod quando possessor extrinsecus agit in possessionem ostendendo cuius sit possessio per hoc possessivum 'suus', necesse est uti retransitiva constructione, ut 'ille rogat me ut ego doceam filium suum'. Nisi enim fiet retransitiva constructio non habet ret ad quod referetur 'suus'. Item quando tertia persona agit in tertiam pro sua possessione, id est ut passa reagat in possessionem agentis, ambigua fit constructio tam apud nos quam apud Grecos, ut 'Socrates rogat Platonem ut doceat filium suum'. Ambigua est constructio quia nescitur an ad Socratem an ad Platonem referatur 'suum', quae ambiguitas similiter est apud Grecos.

Illud quoque addit, quod 'suus' adiuncto sibi genitivo ponitur pro 'proprius', quod ostendit auctoritate Virgilii et Terentii. Dicit enim *Virgilius*:

'molles sua thura Sabei',

et 'sua' posuit pro 'propria'. Item *Terentius*:

'quot homines, tot sentencie; suus cuiusque mos est',
id est 'proprius cuiusque', et nos quoque possumus ei adiungere genitivum possessoris ad maiorem discretionem, ut 'Socrates rogat Platonem ut doceat suum filium Platonis', et tunc removetur omnis ambiguitas.

50 Addit etiam quod /N 166rb/ cum pro omni casu possessivi tercie persone possit poni genitivus primitivi, tamen non commode ponitur pro nominativo quando possessio agit in suum possessorem, ut 'suis servus ministrat Platoni'. Non ibi commode possumus dicere 'sui servus ministrat Platoni', non quod non habeat ad quod referatur, posset enim dici 'Platoni ministrat sui filii servus', sed quia non bene dicitur apud Grecos,
55 id est pronomen tercie persone compositum, cuius officium apud nos habet 'sui', non commode ponitur apud Grecos in tali constructione. Non tamen prohibet Priscianus quin possit ibi poni genitivus, sed incommode ponitur.

60 Hoc etiam dicit quod hoc pronomen 'sui' quandoque ponitur in transitiva constructione ad notandum aliquam coniunctionem, ut cum dico 'Socrates vocat me ad se', ibi 'se' notat coniunctionem quia vocat me ut sim sibi coniunctus, quandoque etiam ponitur in tali constructione ubi ostenditur actus transire in aliquos iam sibi coniunctos, ut 'Socrates
65 miseretur viventium secum'. Et quamvis non ponatur ibi possessivum pronomen tamen est ibi eius significatio. Hoc enim est dicere 'miseretur suorum conviventium'.

Illud quoque addit, quod possessivum tercie persone genitivorum iungitur cum possessivo prime et secunde persone et valet idem quod
70 'proprium', ut ubi nos dicimus 'meum proprium' 'tuum proprium', ibi dicerent 'meum suum', tuum suum', quod non est apud nos quamvis in multis locis ponamus et coniungantur et 'suum' et 'proprium' in eadem constructione, quamvis alterum pro altero ponatur, ut 'Plato docet suum proprium filium' et neutrum superflue ponitur, sed ad faciendum indubitabilem
75 discretionem.

QUE SIT DIFFERENTIA INTER ISTOS GENITIVOS 'MEI', 'TUI', 'SUI',
'NOSTRI' ET 'VESTRI'.

Quoniam facta est mentio de hiis genitivis 'mei' 'tui' 'sui' 'nostri' 'vestri' ostendit que sit harum vocum differentia quando sunt genitivi primitivorum vel quando possessivorum, et in voce quidem nulla est differentia, quia eadem vox est genitivus primitivi et genitivus possessivi. Differentia autem est in significatione /N 166va/ quia 'mei'

quando est primitivi genitivus unam et simplicem possessionem ex se significat, quando autem est genitivus possessivi duplicem possessionem
 85 significat, ut si dicas 'hic est mei filius' ibi 'mei' significat rem ut eius aliquid est, quod habet ex eo quod est genitivus. Si autem dicam 'mei filii servus est', ibi 'mei' duplicem significat possessionem. Nam ex eo quod est genitivus unam significat possessionem quia ostendit alicuius esse servum, ex eo quod est possessivum significat
 90 aliam possessionem, quia ostendit mei esse filium, quare duplicem significat possessionem. Si opponatur quod hoc idem facit genitivus primitivi si dicatur 'mei filii servus est' ita quod 'mei' sit primitivum, duplex enim ibi significatur possessio, dico quod hoc non est ex genitivo primitivi, sed ex eo quod duo genitivi ibi coniunguntur.

95 Illud vero adiungit quod quamvis genitivus possessivi semper consimili casui iungi debeat, tamen quando ponitur cum nomine significante secundam possessionem absolute ponitur et sine adiunctione alterius casus, ut si uxor alicuius dicat 'iste ager mei est', ager enim secunda possessio est, id est possessio possessionis, scilicet mariti, et ibi
 0 ponitur genitivus per se, et subintelligitur mariti vel filii vel aliquid tale, fit tamen ambigua constructio quando per se ita ponitur genitivus possessivi, quia dubitatur an 'mei' sit possessivum an primitivum. Hec autem ambiguitas non est apud Grecos quia totam hanc dubitationem removerunt adiunctione articulorum, quibus quia carent Latini invenitur
 5 apud auctores plerumque huius modi ambigua constructio, ut apud *Lucanum* 'ac forcior estus reppulit oceani'; dubitatur enim utrum 'estus' sit nominativi an accusativi casus. Potest enim dici 'forcior estus reppulit estus oceani' vel 'estus oceani forcior reppulit alios estus', quod terminant Greci per articulum. Similiter si dicam 'iste est maior illo
 10 viginti annorum' et possum intelligere 'est maior illo qui est viginti annorum' vel 'est /N 166vb/ maior illo viginti annorum', id est in spacio viginti annorum, et secundum hoc iste genitivus 'annorum' regitur ab hoc ablativo 'spacio' qui subauditur et ita ambigua est constructio.

Cum autem dictum est quod omnis casus possessivi resolvitur in
 15 genitivum primitivi, inde colligit Priscianus quod tanta est vis genitivi ut pro omni casu possessivi ponatur et genitivus possessivi iungatur cum omni casu secunde possessionis, quod iam ostensum est, nec mirum tantam esse vim genitivi cum hanc etiam vim habeat in compositione, quod si cum genitivo et alio casu componatur aliqua dictio, semper ex parte ge-
 20 nitivi manet indeclinabilis; ubi colligende sunt regule de compositis

vel ex duobus rectis vel ex duobus obliquis vel ex recto et obliquo vel ex obliquo et recto, quas quia superius edisseruimus procedamus.

Post hec ergo revertitur Priscianus ad 'sui' et ostendit quare careat nominativo casu, quod superius dictum est. Repertum est enim
25 ut in reciproca constructione ponatur ad ostendendum personam patientem vel ut possessor agit in suam possessionem ostendendo cuius sit, in quibus numquam opus est nominativo casu.

Deinde ostendit quod Greci habent quedam composita pronomina et quedam simplicia, et compositis utuntur in reciproca constructione vel
30 ubi possessor agit in possessionem ostendendo cuius sit possessio. Simplicibus vero utuntur in omni alia constructione quia totum superius dictum est. Et composita pronomina appellant Greci 'ἀντανάγκαστα', id est refracticia, quia cum actus ab una re ostenditur procedere, non transit in aliam sed in eandem refringitur et reciprocatur. Eadem etiam
35 appellant 'ἰδοπαθή', id est sui passionem significantia quia ponuntur in reciproca constructione ubi eadem persona a se ipsa ostenditur pati. Simplicia pronomina appellant 'ἄλλοπαθή', id est in aliud passionem facientia, quia in illa constructione ponuntur ubi transit actus de una re in aliam. Nam 'ἄλλος' vel 'ἄλλο' Grece Latine dicitur 'aliud',
40 'πάθος' vero interpretatur 'passio'.

Cum autem 'sui' careat nominativo casu, necesse est ut cum ponitur in con/N 167ra/structione cum activo verbo intelligatur nominativus in ipso verbo, quia 'sui' significat patientem personam. Paciens autem dicitur respectu agentis, ideo debet poni vel intelligi aliqua dictio
45 que significet personam agentem, et hoc probat. Necesse est enim obliquos casus referri ad nominativos coniunctos activis verbis reddentibus actionem nominativis, passionem vero obliquis casibus quod ita est intelligendum. Vere 'sui' positum in constructione cum activo verbo exigit nominativum casum, quia necesse est obliquos casus referri ad
50 nominativos, id est ut obliqui casus positi in constructione exigant nominativum casum, hoc autem non semper, sed quando ponitur inter nominativum et obliquum activum verbum. Et hoc est nominativos, dico, coniunctos activis verbis quando verba activa interponuntur verbis reddentibus actionem nominativis, passionem vero obliquis casibus, id est
55 quando talia verba interponuntur, nominativus casus significat personam agentem, obliquus vero significat personam patientem.

22 cf. *supra* p.106.11-107.54.

24 cf. *supra* p.112.23.

Quando vero eis interponuntur passiva verba nominativus transfertur in ablativum et obliqui casus in nominativos, quasi dicat quando interponuntur activa verba nominativus significat personam agentem, obliquus
 60 vero patientem, ut 'Cesar vicit Pompeium'. Cum vero interponitur passivum verbum fit econverso, quia tunc per obliquum scilicet ablativum designatur persona agens, per nominativum vero significatur persona paciens, ut 'Pompeius victus est a Cesare'. 'Cesare' significat personam agentem, 'Pompeius' vero personam patientem, hac enim locutione ostendo
 65 Cesarem egisse in Pompeium, Pompeium vero passum esse a Cesare.

Illud etiam videndum est quod verba tercie persone acquisitive construuntur cum hoc pronomine 'sui' quamvis nec reciproca fiat constructio nec retransitiva, nec talis ubi possessor agit in possessionem ostendendo cuius est, ut 'iste adauget rem sui, Brutus defendit sibi libertatem'.
 70 'Adauget' enim et 'defendit' acquisitiva verba sunt et ponitur cum eis 'sui', quamvis tamen nulla superiorum constructionum fiat. Si quis tamen altius velit inspicere, in/N 167rb/veniet has constructiones esse reciprocas vel tales ubi possessor agit in suam possessionem. Cum enim dico 'iste adauget sui substantiam' hoc est dicere 'adauget suam sub-
 75 stantiam', et ita possessor agit in suam possessionem ostendendo cuius sit. Similiter cum dico 'Brutus defendit sibi libertatem' hoc est defendit se liberum, et hec reciproca constructio est.

Adiungit quoque quod Greci compositum ponunt pronomen ad designandum simul personam agentem et patientem. Nos vero quia non habemus com-
 80 posita pronomina facimus hoc per obliquum casum huius pronominis 'sui' et 'inter' prepositionem, ut 'video istos amare se inter se' vel 'isti amant se inter se', ubi Grecus poneret compositum pronomen. Quandoque etiam ad maiorem evidentiam addimus 'invicem' ut 'isti diligunt se invicem', et non tantum in tertia sed etiam in prima et secunda, ut 'ego
 85 et tu amamus nos invicem', et 'tu et ille amatis vos invicem', 'iste et ille pociuntur, id est diligunt se invicem', et non tantum in tertia sed etiam in prima, et adeo necessarium est hic addere 'invicem' quia si hic auferatur ambigua remanet constructio utrum utraque persona agat in se, vel altera vicissim in alteram. Si enim dicam 'tu et ille amatis
 90 vos' dubium est an dicam 'tu amas te, et ille se' vel 'tu illum et ille te'.

DE CONCEPTIONE PERSONARUM.

In hoc loco interserit Priscianus de conceptione personarum. Ideo videndum est quid sit conceptio personarum et que persona quam possit
 95 concipere. Conceptio personarum est alicui persone cum verbo plurali
 eiusdem persone alterius persone additio. Concipit autem prima persona
 secundam et terciam, secunda vero non concipit primam sed terciam, ter-
 tia vero nec primam neque secundam potest concipere, sed tantummodo a-
 liam terciam. Prima concipit secundam, ut 'ego et tu legimus' et bene
 0 consonat predicta descriptio, quia vocabulo prime persone cum verbo plu-
 rali eiusdem persone additur vocabulum secunde.

Si autem queratur a quo regitur 'ego' et 'tu' non est respondendum
 ut quidam dicunt 'ego' regitur ab hoc verbo 'lego' quod sumitur a 'legi-
 mus', 'tu' regitur ab hoc ver/N 167va/bo 'legis' quod sumitur a 'legi-
 5 mus'. Secundum hoc enim 'legimus' nichil operaretur in constructione
 nec esset cum quo posset construi. Dicendum est ergo quod 'ego' regi-
 tur ab hoc verbo 'legimus'. Quare? Quia verbum plurale est prime per-
 sone et regit nominativum singularem eiusdem persone per conceptionem
 secunde persone. A quo regitur 'tu'? Ab hoc verbo 'legimus'. Quare?
 10 Quia verbum plurale est prime persone et exigit nominativum singularem
 secunde persone cum prima persona concipit secundam, et est ratio quare
 isti duo nominativi singulares construuntur cum verbo plurali, quia duo
 singulares valent unum plurale. Quare autem uterque ab hoc plurali
 verbo regatur ratio est conceptio personarum. Similiter etiam prima
 15 persona concipit terciam, ut 'ego et tu et ille legimus'.

Secunda vero persona non potest concipere primam, quia nil est
 dicere 'tu et ego legitis' et est ratio quare, quia cum dico 'tu' iam
 sum extra proprietatem prime persone quia iam noto rem non ut de se lo-
 quentem sed ut ad quem quis loquitur. Ideo non bene potest ei coherere
 20 prima persona. Cum vero dico 'tu', nondum remota est locutio a tertia
 persona et ideo potest ei coherere tertia persona ut dicatur 'tu et il-
 le legitis', potest enim secunda persona terciam concipere, tertia vero
 neque primam neque secundam concipit. Non est enim grammatica locutio
 si dicam 'ille et ego legunt' vel 'ille et tu legunt', eo quod cum fiat
 25 sermo de tertia persona nimis remota est locutio a prima et secunda,
 ideoque non possunt ei coherere sed una tertia potest aliam terciam con-
 cipere ut 'iste et ille legunt', et si queratur a quo regatur 'iste', di-

co quod ab hoc verbo 'legunt'. Quare? Quia plurale verbum est tercię persone et exigit nominativum singularem eiusdem persone per conceptionem, et duo singularia valent unum plurale propterea construuntur cum verbo plu/N 167vb/rali.

Sic ergo omnes iste locutiones congrue sunt quamvis sint figurative. Nam quando una persona concipit aliam, figurativa constructio est, et nota quod illa persona dicitur alteram concipere que habet iuxta se 35 verbum plurale sue persone, ut 'ego et tu legimus', ibi prima persona concipit secundam quia illa habet iuxta se verbum plurale sue persone.

QUARE PRONOMINA PATRIA NON FIANTE A SINGULARI SED A PLURALI.

Post hec querit Priscianus quare patria pronomina fiant a plurali numero et non a singulari. Non enim a 'mei' dicitur 'meas' neque a 40 'tui' 'tuas', sicut a 'nostri' 'nostras' et a 'vestri' 'vestras', et ponit de hoc huiusmodi solutionem, quia patrium pronomen significat patriam quasi possessionem. Patria autem non possidetur ab uno solo. Iccirco ut notetur quoniam patria est possessio plurium, fiunt hec semper a plurali numero. Firmiorem tamen reddit rationem de hoc in *Magno* 45 *Prisciano* in tractatu de pronomine, et nota quod patria pronomina respondentur ad 'cuias?' ut 'cuias est ille?' 'nostras est' vel 'vestras', id est de nostra gente vel de vestra gente vel patria, ubi patria ostenditur possideri.

Illud etiam videndum est quod hec patria pronomina habent circum- 50 flexum accentum in fine secundum regulam sincopatorum et apocopatorum ut dicatur 'nostras' et 'vestras'. Regula enim est quod quando aliqua dictio sincopatur super eandem vocalem remanet accentus super quam prius erat si sit integra. Antiqui enim dicebant 'hic' et 'hec nostratis' et 'hoc nostrate', similiter 'hic' et 'hec vestratis' et 'hoc vestrate', 55 Nos autem per sincopam dicimus 'nostras' et 'vestras'. Erat autem in integra dictione accentus super 'a', quare super eandem remanet in sincopata. Ideo autem dictum est 'si sit integra', quia quando sillaba supra quam erat accentus non remanet, non potest super eam esse accentus ut 'amavisti' super 'vi' est accentus. Hec autem aufertur per sincopam, et ideo super eam non manet accentus sicut ab genitivo 'nostri' et fit possessivum 'noster' et patrium pronomen 'nostras'.

Sic ab hoc /N 168ra/ genitivo 'cuius' et fit possessivum 'cuius, cuius, cuium' et etiam patrium, ut 'cuias est ille?' 'nostras est' vel

'vestras'. 'Cuius, cuia, cuium' et interrogativum est et relativum.

65 Interrogativum est velud si dicam 'cuium est pecus?' Relativum est ut
 'cuia res est', 'cuium periculum est', et refertur alterum ad alterum;
 et hec est differentia inter 'cuius' possessivum et 'cuius' genitivum,
 quod 'cuius' possessivum habet accentum in fine, cum vero est genitivus
 primitivi in penultima habet accentum. Vide etiam quod quamvis a qui-
 70 busdam in 'cuius, cuia, cuium' vocaliter sonet 'i', non tamen est voca-
 lis sed est consonans sicut in genitivo 'cuius', profertur tamen voca-
 liter ut habeatur aliqua differentia nominativi ad genitivum.

DE COMMUNIBUS PROPRIETATIBUS.

Ostensis autem singularibus proprietatibus pronominum quod scilicet
 75 quedam sunt demonstrativa, quedam relativa, quedam significant personam
 ut prope positam, quedam ut longe positam, progreditur deinde ad osten-
 dendum communes proprietates pronominum. Dicit ergo primum quod 'ipse'
 est appositivum vel additivum, quod Greci ἐπιταγματικόν dicunt, et dici-
 tur appositivum non quia hoc solum apponatur sed quia frequentius pron-
 80 mini prime et secunde persone apponitur, ut 'ego ipse faciam hoc', 'tu
 ipse facies hoc'. Non autem tantum hoc est appositivum sed etiam omnia
 pronomina tercie persone apponuntur prime et secunde, ut 'ego ille' 'tu-
 ne ille Eneas?' et cetera, et omnes iste constructiones sunt congrue
 quamvis figurative, excepto 'sui' quod cum sit tercie persone numquam
 85 apponitur prime et secunde persone. Non enim dicam 'mei sui', 'tui sui',
 nec etiam 'ego' potest adiungi ad 'tu' ut dicatur 'ego tu'; et est ratio
 quare, quia hec pronomina principaliter reperta sunt propter faciendam
 discretionem personarum nec potest altera alteri convenienter apponi.
 Alia vero pronomina tercie persone non sunt reperta ad faciendam discre-
 90 tionem personarum contra primam et secundam, idcirco eis iungi possunt.

Illud quoque addit Priscianus quod compositum tercie apud Grecos
 non potest apponi composito prime vel secunde persone, sicut nec 'sui'
 quod est eius equipollens apud nos. Sicut enim nos non dicimus 'mei
 sui' vel 'tui sui', sic nec /N 168rb/ Greci dicunt 'ἐμαυτοῦ ἑαυτοῦ'
 95 vel 'σεαυτοῦ ἑαυτοῦ'. Est autem 'ἐμαυτοῦ' compositum prime, 'σεαυτοῦ'
 compositum secunde, 'ἑαυτοῦ' compositum tercie. Plurale tamen compositi
 pronominis tercie persone iungunt Greci cum plurali simplici prime et
 secunde persone, eo quod carent plurali in composito prime et secunde
 persone et ad complendum illud iungunt compositum tercie cum simplici

0 plurali prime et secunde. Nos autem non possumus plurale huius pronomi-
 nis 'sui' iungere plurali prime et secunde persone. Non enim dicimus
 'nostri sui' vel 'vestri sui' quamvis tamen hoc faciat eius equipollens
 apud Grecos. 'Sui' enim easdem voces habet in plurali et singulari, id-
 circo cum non posset iungi in singulari cum pronomine prime vel secunde
 5 persone nec etiam in plurali cum eo iungitur.

Quoniam vero dictum est quod tertia persona pronominis iungitur
 cum prima et secunda persona ut 'ego ille' et 'tu ille', ostendit Pris-
 cianus hoc non esse mirandum cum per allothetam, id est variationem,
 et per prolemsim et per zeuma, id est per additionem, et concidentiam
 10 et procidentiam et diversa genera et diversa persone et diversi casus
 coniungantur intransitive. In quo ostendit quod figurative sunt hee
 locutiones 'ego ille' vel 'tu ille'. Idcirco videndum est quid sit
 figura et quid appellet Priscianus allothetam vel prolemsim vel silemsim
 vel zeuma vel concidentiam vel procidentiam.

15 DE FIGURA.

Figura est diversarum dictionum in diversis accidentibus rationa-
 bili de causa facta coniunctio. Si enim coniungantur dictiones in di-
 versis accidentibus nec rationabiliter, viciū est in constructione.
 Si vero secundum diversa accidentia construantur dictiones et habeat
 20 rationem illa constructio, non erit in ea viciū sed figura, ut 'turba
 ruunt' singularis numerus construitur cum plurali. Habet tamen rationem
 constructio quia 'turba' semper pertinet ad pluralitatem et idcirco cum
 plurali numero construitur.

'Allotheta' autem est generale nomen omnium figurarum quia quolibet
 25 figura /N 168va/ potest dici allotheta. Interpretatur autem variatio
 eo quod ubicumque fit figura variantur dictiones aliquo modo secundum
 sua accidentia. Species autem allothete sunt prolemsis et silemsis et
 zeuma et concidentia et procidentia. Et volunt quidam eandem speciem
 figure esse procidentiam et concidentiam. Nos tamen dicimus quod di-
 30 verse sunt. De prolemsi autem dictum est superius cum agebamus de divi-
 sione. Prolemsis enim interpretatur presumptio, quando scilicet presu-
 mimus generaliter quod postea explicare volumus per partes, ut *Virgilius*
 volebat explicare per partes diversos reges, et primo posuit hoc gene-

raliter dicens 'continuo reges venere' et postea explicat hoc per partes
35 'ingenti mole Latinus' et ceteri.

Queritur autem in quo sit ibi figura, quia nec in hoc est quod dicitur 'continuo reges venere', non in hoc 'ingenti mole Latinus'. In hoc autem est ibi figura quod cum 'venere' sit pluralis numeri regit hunc nominativum 'Latinus'. Si enim queratur a quo regitur 'Latinus'
40 dico quod ab hoc verbo 'venere'. Quare? Quia verbum pluralis numeri est, et exigit nominativum singularem per proleptem. Nec debemus dicere, ut dicunt pueri, quod regitur ab hoc verbo 'venit' quod sumitur a 'venere'. Tunc enim nulla esset figura.

'Silemsis' est diversarum clausularum per unum verbum conglutinata
45 conceptio, ut 'hic illius arma, hic currus fuit' diverse clausule sunt et conglutinantur in unam orationem simul per unum verbum, quia non est ibi nisi hoc verbum 'fuit', et est in hoc figura quia 'fuit' quod est singularis numeri exigit hunc nominativum 'arma' cum sit pluralis numeri. Nam a quo regitur 'arma'? Ab hoc verbo 'fuit'. Quare? Quia
50 est verbum singulare et exigit nominativum pluralem per sileptem, et est ratio quare verbum singulare exigit pluralem. Coniunguntur enim ibi duo nominativi quorum alter est pluralis alter singularis et cum debeat reddi verbum ad utrumque ad hoc ut sit perfecta constructio, et ultimus ponatur nominativus singularis, idcirco post /N 168vb/ utrumque non po-
55 nitur congrue nisi verbum singulare. Non tamen ita debemus construere ut dicamus 'hic fuit arma illius', hoc enim nichil est, immo 'hic illius arma, hic currus fuit', ut totum hoc sit una constructio.

'Zeuma' vero interpretatur additio, et est zeuma in diversis clausulis unius verbi apta additio, ut

60 'Troiu gena interpres divum qui numina Phebi
qui claros latices qui sidera sentis'.

Ecce diverse sunt clausule et unum solum verbum additur ad omnes, scilicet 'sentis' et differt a silepsi quia ibi non est apta additio unius verbi in diversis clausulis. Non enim possum dicere 'hic fuit illius
65 arma hic fuit illius currus'. Ubi autem est zeuma ad omnes clausulas convenienter redditur verbum et est ibi in hoc figura quod illud verbum tam cum plurali quam cum singulari construitur ut 'qui sentis numina Phebi' et hoc non tamen in illo exemplo ponitur singulare sed per illud notatur quod sic posset poni.

70 'Concidentia' vero est diversorum casuum vel numerorum vel generum vel personarum intransitiva constructio ut 'turba ruunt'. Concidentia

vero est quia diversi numeri intransitive construuntur. 'Ego ille' vel 'tu ille' concidentia est quia diverse persone intransitive construuntur.

- 'Procidencia' vero est quando ponitur genus pro genere vel casus
 75 pro casu vel numerus pro numero et quia frequentius casus pro casu ponitur quam aliquod accidens pro alio, inde accepit nomen hec figura apud Grecos ut dicatur 'antitosis' ab 'anti' quod est 'contra' et 'totos' quod est 'casus', quando casus contra casum, id est casus pro casu ponitur, ut 'fluvius regnator aquarum' pro 'flumine', et 'hoc regni'
 80 pro 'hoc regnum', vel possumus dicere quod antitosis dicitur quasi contra positio, quia unum contra aliud, id est pro alio ponitur. Nam 'thesis' interpretatur posicio. Dicit tamen Priscianus quod plura exempla harum figurarum possunt inveniri apud auctores ut 'pars in frusta secant', hoc est concidentia. Similiter 'Venus /N 169ra/ carpit ab Ida
 85 ditannum' scilicet 'caulem comantem purpureo flore' scilicet 'gramina non incognita feris capris', et est similiter concidentia quia et diversa genera ibi coniunguntur intransitive et diversi numeri, quia primo dixit 'ditannum' quod est neutri generis, deinde adiungit 'caulem' quod est masculini, et cum hec sint singularis numeri addit postea 'gramina'
 90 quod est pluralis numeri. Per hanc etiam figuram, scilicet per allothetam, concidunt in eodem diversa tempora, ut

'Postquam res Asie Priamique evertere gentem
 inmeritam visum superis ceciditque superbum
 Ylion, et omnis <humo> fumat Neptunia Troia',

- 95 et ecce in eodem concidunt ibi diversa tempora, quia 'cecidit', quod est preteritum, et 'fumat', quod est presens, et hic est figura concidentia. Similiter etiam concidunt diverse persone in eodem, ut

'divellimur inde

Yphitus et Pelias mecum'

- 0 et cetera, et est hic conceptio personarum. Prima enim concipit terciam, ut 'ego et Yphitus et Pelias divellimur' et est ibi figura prolemesis, quia quod proponitur generaliter explicatur per partes. Ponitur etiam per hanc figuram casus pro casu, ut

'Parce metu Citharea: manent immota tuorum

- 5 fata tibi',

id est, 'parce metui', et posuit ablativum pro dativo. Similiter *Virgilius*:

'Libra die sompnique pares ubi fecerit horas',

ubi 'libra fecerit pares horas sompni', id est noctis, et 'die', id est diei, et posuit ablativum pro genitivo, et est ibi figura antitosis cum procidencia.

Cum autem inter se varientur accidentia dictionum ostendit hoc non esse mirandum cum fiant etiam variationes in omnibus partibus orationis ut prepositiones quandoque habundant in constructione quandoque desunt.

15 Habundat prepositio apud *Terentium*, ut 'accedo ad pedisequas'. Est enim ibi 'ad' et in compositione et in appositione cum sufficeret hoc 'cedo ad pedisequas'. Similiter 'numquam adeo ad te quin abeam doctior', alterum 'ad' vacat quantum ad sensum orationis. Deest etiam quandoque prepositio, ut

20 'infelix et femineo /N 169rb/ ululatu
sparsa comam'.

Deest enim 'cum'. Sic enim debet dici: 'cum femineo ululatu'.

Transmutantur etiam dictiones invicem inter se quia ponitur nomen pro adverbio, ut 'sole recens orto', id est 'recenter'. Ponitur etiam

25 quandoque adverbium pro nomine ut

'tu satis ad vires Romana in carmina dandas',
'satis' dixit pro 'sufficiens'. Adverbia etiam quandoque ponuntur cum accusativo casu ut 'extra', quandoque cum ablativo casu, ut 'coram iudicibus factum est', quandoque etiam ponuntur sine obliquo casu, ut

30 'ego curro in campo, tu autem extra'.

Et quia dixerat hec esse adverbia ne quis putaret prepositiones esse adverbia cum hec sint prepositiones, idcirco ostendit que dictiones debent dici prepositiones, dicens prepositiones sunt que sine casualibus poni non possunt per appositionem, ubi notat quorundam controversiam

35 qui dixerunt 'extra' esse prepositionem quia adiungitur casualibus per appositionem. Quidam dixerunt hoc esse adverbium eo quod sine casualibus ponitur cum verbo ad modum adverbiorum. Alii dixerunt hec quandoque esse adverbia quandoque prepositione. Hiis vero sententiis enumeratis ponit sententiam suam dicens hec esse adverbia et ad hoc confirman-

40 dum ponit hanc regulam: omnes dictiones que casualibus adiunguntur per appositionem si sine eis poni possunt cum verbo adverbia sunt. Dicit enim hec esse casualia adverbia que cum casualibus quandoque construuntur sicut prepositiones.

RECAPITULATIO.

45 Postea que predicta sunt de figurativis locutionibus revertitur ad pronomina et repetit quod iam dictum fuerat dicens quod tria principalia pronomina non possunt sibi apponi nec pro se poni, de quo talem reddit rationem, quia principalia pronomina singulas habent voces et coniuga sunt in declinatione, quod totum reducendum est ad hoc quod
 50 superius diximus. Hoc enim voluit dicere: ideo sibi non apponuntur quia faciunt discretionem personarum /N 169va/ et hoc est quod ait 'quia habent singulas voces', id est discretionem vocum. Non enim in hiis pronominibus due voces inveniuntur in eodem obliquo, sed alia est in nominativo alia in genitivo alia in dativo, et ita quod una sola in unoquo-
 55 que obliquo; et ideo facta est in eis hec discretio vocum ut notaretur quoniam similiter est ibi discretio personarum. Cum ergo ait 'singulas voces habent', intellexit quod habent discretionem personarum sicut et discretionem vocum. Ideoque sibi apponi non possunt.

Similiter illa tria pronomina coniuga sunt in declinatione, id est
 60 consimilem habent declinationem, quia sicut 'mei' habet 'i' puram, sic et 'tui' et 'sui', sic etiam 'mihi' habet 'i' puram sicut et 'tibi', 'sibi', et de similibus eodem modo dicendum. Ideo autem retinent consimilem declinationem ut notentur habere consimilem personarum discretionem, quia unumquodque horum facit discretionem persone sue contra
 65 aliam. Cum ergo dixit 'coniuga sunt in declinatione', intellexit quod coniuga sunt similiter in discretionem, et propter discretionem non possunt sibi apponi, et quemadmodum ista sibi apponi non possunt, sic nec eorum derivativa sibi apponuntur. Non enim dicam 'meus tuus' vel 'tuus suus' eo quod in eis intelligitur primitivum. 'Meus' enim significat
 70 aliquid mei, 'tuus' significat aliquid tui, 'suus' aliquid sui. Idcirco quia primitiva sibi non possunt apponi, sic nec ista.

Ostendit vero non esse mirum si propter discretionem personarum sibi non possunt apponi hec pronomina cum e contrario propter indiscretionem confusio sit in quibusdam quod diverse dictiones diversorum
 75 accentuum sibi adiunguntur, ut hoc pronomen 'ego' confusum est ad tria genera, non quod sit ibi aliqua confusio, quia certa demonstratio removet omnem confusionem, sed confusum dicitur eo quod sub una voce est trium, et illa indiscretio facit ut illud pronomen iungatur cum diver-

sis dictionibus diversorum generum. Possum enim dicere 'vir ego' et
80 'mulier ego' et 'mancipium ego'.

Similiter in participio est indiscretio temporum quia unum et
idem est /N 169vb/ presentis et preteriti imperfecti, et propter hanc
indiscretionem iungitur quandoque cum dictione presentis temporis ut
'legens hodie proficio', ibi cum presenti iungitur, quandoque cum pre-
85 terito imperfecto, ut 'legens heri proficiebam', ibi cum preterito im-
perfecto, et in multis aliis possum invenire huiusmodi indiscretionem,
sed predicta exempla sufficiant. Quoniam autem tractavit principaliter
de hiis tribus pronominebus 'ego', 'tu', et 'sui' inter que fecit men-
tionem de 'tu' de quo erat dubitatio, movet eam questionem que de eo
90 habebatur et solvit dicens.

DE HOC PRONOMINE 'TU'.

De 'tu' quoque dubitaverunt quidam utrum sit nominativus casus an
semper vocativus, et cum dicitur de 'tu' ibi 'tu' est materiale imposi-
tum quasi de hoc pronomine 'tu', velut si dicam 'homo' est nominativi
95 casus', 'homo' est ibi materiale impositum, et potest dici quod 'tu'
ponitur loco ablativi vel subintelligitur iste ablativus de 'tu', id
est de hoc pronomine, et volunt quidam intelligere sic illam litteram.

Dubitaverunt quidam grammatici de 'tu' utrum tantum esset nomina-
tivi casus an tantum vocativi. Quidam enim putaverunt quod tantum nomi-
10 nativi esset, alii quod tantum vocativi, mihi vero non ita videtur, sed
quidam putaverunt quod esset tantum vocativi casus, alii quod non tantum
vocativi sed etiam nominativi, quod voluit Priscianus, unde subsequenter
adiungit. Uterque autem recte in eo esse ostenditur, id est recte osten-
ditur quod 'tu' est nominativi casus et vocativi, quod ostendit per si-
5 mile, sicut in omnibus fere nominibus preter ea que sunt secunde decli-
nationis et desinunt in 'us', eadem vox est in nominativo et vocativo;
'fere' autem dico propter 'quis' et alia huiusmodi que carent vocativo
casu.

Ostendit vero Priscianus quare putaverunt 'tu' tantum esse voca-
10 tivi casus, quia Tripho doctor quidam artis grammaticae putavit quod esset
tantum vocativus non volens alios decipere sed ipse etiam deceptus a
vocativis casibus nominum, quia deceptus est per fallaciam secundum con-
sequens. Vidit enim quod omnis vocativus adiungitur secunde persone.
Inde putavit quod econverso quecumque dictio adiungitur secunde /N

15 170ra/ persone esset vocativus, quare 'tu' cum secunde persone tantum adiungatur est tantum vocativi. Sed dicet aliquis ex quo Tripho hoc dixit qui summus fuit in arte grammatica: quare non debemus ei credere? Quia Apollonius summe auctoritatis arguit eum, id est reprehendit. Id est refellit Priscianus statim rationem eius per simile. Deinde indu-
20 cit multa argumenta ad probandum quod 'tu' est nominativi casus.

Ait ergo, si 'tu' est tantum vocativi casus quia adiungitur secunde persone quemadmodum vocativus casus nominum, eodem modo cum vocativus casus nominum iungatur prime persone et vox prime persone, que eidem persone adiungitur, habebit vocativum casum, quod omni ratione caret. Sic au-
25 tem intelligendum est quod quemadmodum vocativus adiungitur secunde persone, sic adiungitur prime, ut sicut dicitur 'O discipule legis', eodem modo dicitur 'O discipule lego', vel 'O discipule ille legit'.

Dicet autem aliquis quod non sic adiungitur vocativus prime persone sicut secunde eo quod ita adiungitur secunde quod est eiusdem persone,
30 sed dico quod quodammodo adiungitur similiter prime et secunde persone. Cum enim dico 'O discipule legis', ibi dirigo sermonem ad rem significatam per vocativum, ita tamen quod 'legis' non enunciatur de re ut significatur per vocativum sed ut significatur per nominativum, quod inde ostendi potest quia vocativus numquam est subiectus terminus enunciationis.
35 nis. Ideoque non potest de eo aliquid enunciari. Similiter cum dico 'O discipule ego lego' dirigitur sermo ad vocativum ita quod non de eo enunciatur aliquid sed de re significata per nominativum. Igitur eodem modo adiungitur vocativus prime persone sicut secunde et etiam tercie. Si ergo 'tu' est vocativi casus quia iungitur semper cum secunda persona
40 sicut vocativus, ita et 'ego' habebit vocativum casum, quia coniungitur cum prima persona sicut et ipse vocativus.

Post hec vero inducit argumentum ad probandum quod 'tu' est nominativus casus et vocativus, et nota quod antiqui, qui predicto modo formabant questionem, volebant sic legere sequentem litteram ut quedam
45 argumenta inducerentur ad probandum quod est nominativus, alia ad probandum quod 'tu' est vocativus, ut ita ex utrisque convincat quod est nominativus et vocativus. Mihi autem aliter videtur. Constabat enim /N 170rb/ et apud Priscianum et apud Triphonem quod 'tu' vocativus erat, dubitabatur autem utrum esset nominativus, et ideo hoc quod erat in con-
50 troversia vult Priscianus probare ostendens quod est nominativus, quia ad hoc inducit multa argumenta quorum primum est huiusmodi.

Pronomina non sunt reperta nisi propter nomina, ut suppleant quod deest nomini. Cum ergo 'tu' propter nomen repertum sit, nomen autem deficiat in nominativo secunde persone non autem in vocativo quia habet
 55 vocativum secunde persone, igitur necesse est ut 'tu' sit nominativus ut compleat quod deest nomini. Non necessario est vocativus casus cum nomini non desit vocativus casus in secunda persona.

Item cum substantivo verbo numquam iungitur nisi nominativus casus. Si enim dicam 'O discipule es', non ponitur ibi 'es' in vi substantivi
 60 quia non est copula. Si vero dicam 'O discipule es homo', non ibi hoc verbum coniungit predicatum vocativo immo nominativo, scilicet 'tu es homo'. Cum ergo non nisi nominativus iungatur substantivo verbo, 'tu' autem iungatur ei, ergo 'tu' est nominativus.

Item ex appositione probat quod 'tu' est nominativus quia 'ipse'
 65 numquam potest apponi nisi ad nominativum, ut 'ego ipse', 'tu ipse', 'ille ipse'. Si enim dicerem 'O discipule ipse', non esset locutio quia 'ipse' numquam apponitur vocativo, apponitur autem huic pronomini 'tu', ergo 'tu' est nominativus.

Item per conceptionem personarum apparet quod 'tu' est nominativi
 70 casus, quia 'ego' concipit secundam et tertiam ut 'ego et tu et ille facimus hoc'. Non autem nominativus potest concipere aliam personam sub vocativo casu. Non enim dicam 'ego et discipule et ille legimus' et 'O tu discipule attende'. Cum ergo 'ego' concipiat et 'tu' et 'ille' erit 'tu' nominativi casus.

Hiis quatuor argumentis probat Priscianus 'tu' esse nominativum
 casum. Constabat quod erat vocativus. Est ergo nominativus et vocativus. Et nota quod primum argumentum sepius interponit Priscianus in littera quia illud novit firmitus esse ad probandum quod 'tu' est nominativi casus. Repertum enim est hoc pronomen ut compleret quod deest
 80 nomini in secunda persona. /N 170va/ Nomini autem non deest in secunda persona vocativus sed nominativus, et vere nominibus non deest vocativus in secunda persona quia omnia nomina habent vocativum casum preter infinita, interrogativa, et redditiva et distributiva que sunt incerte et diverse persone, quod ita est habendum.

85 QUARE INTERROGATIVA CAREANT VOCATIVO ET DISTRIBUTIVA ET POSSESSIVA.

Interrogativa ideo carent vocativo casu quia cum vocativus semper certam personam demonstret, interrogativa non certificant personam, sed significant eam incertam et sub dubitatione ponunt, ut cum dico 'quis

fecit hoc?' sub dubitatione relinquo nec aliquam certifico personam.

90 Quare non habent vocativum quia vocativus semper certificat personam quod etiam in appellativis apparet, quia si dicam 'homo veni ad me' quamvis hoc nomen se habeat ad multa, aliquam tamen personam certifico, quia ad aliquam determinate dirigo sermonem.

Distributiva quoque nomina ut 'uterque' carent vocativo casu quia
95 sunt diverse persone. 'Uterque' enim cum sit dividuum semper colligit diversas personas. Aut enim primam et secundam aut secundam et tertiam aut primam et tertiam aut duas tertias colligit, ut 'uterque nostrum' vel 'uterque vestrum' vel 'uterque illorum faciet hoc'. Sic ergo distributivum numquam potest esse tantum secunde persone. Cum autem se-
0 cundam cum prima aut secundam cum tertia colligat vocativus autem semper est secunde persone, ergo distributiva non possunt habere vocativum casum.

Illud quoque addit quod omnia possessiva pronomina carent vocativo casu preter possessivum prime persone quod habet vocativum. Possum
5 enim dicere 'O mi fili', 'O mea uxor', 'O meum mancipium'. 'Tuus' autem vel 'suus' non habent vocativos casus. Omne enim possessivum significat possessorem et possessionem, sed possessorem non significat nisi ut significatur per genitivum primitivi, sicut 'meus' significat pos-
sessorem sicut significatur per hunc genitivum 'mei'. Non ergo posses-
10 sivum habet vocativum respectu possessoris sed respectu /N 170vb/ possessionis.

Quia ergo possumus dirigere sermonem ad possessionem prime persone quia secunda potest esse possessio prime inde est quod possessivum prime habet vocativum casum. Possessivum secunde non habet vocativum quo-
15 niam respectu possessoris, ut dictum est, non potest habere vocativum. respectu autem possessionis non habebit quoniam numquam erit possessio secunde persone nisi aut prima persona manens prima aut tertia manens tertia, quod secunda numquam erit possessio secunde quia sic secunda ostenderetur possidere secundam personam, scilicet se ipsam, et possi-
20 deri a se quod esse non potest. Cum ergo possessio secunde non sit nisi prima vel tertia, vocativus autem numquam significat nisi secundam personam, ergo possessivum secunde persone non potest habere vocativum respectu possessionis, sed neque respectu possessoris. Necessario igitur caret vocativo.

25 'Suus' autem quod est possessivum tercie similiter caret vocativo non repugnante natura significationis. Possem enim dicere 'O sue fili

Platonis fac hoc', sed solo usu defecit in vocativo. Non ergo apud Latinos alia pronomina habent vocativos nisi 'tu' et 'meus, -a, -um' et 'noster nostra nostrum' que sunt possessiva prime persone.

- 30 Nec aliud dignum exceptione vel summa invenio usque in secundum librum, propterea ad ea que in secundo libro dicuntur amodo transeamus.

DE CONSTRUCTIONE NOMINUM ET VERBORUM DE LIBRO SECUNDO.

- Quoniam de constructione pronominum et articularium dictum est, in hoc secundo libro ait Priscianus de constructione nominum et verborum
35 principaliter, de constructione vero ceterarum parcium orationis incidenter. Facit autem transitum ostendens de quibus dixerit et de quibus dicturus sit. Sed quia agens de constructione pronominum multa interposuit de constructione nominum et verborum - sine nomine enim et verbo non est perfecta constructio pronominis - ideo dicit non esse mirandum
40 si plurima exempla superius posita repetat etiam in hoc secundo libro.

- Tractans autem de constructione nominum ostendit quomodo casus nominis cum verbo construantur. Dicit ergo quod nominativi et vocativi casus absolu/N 171ra/ti sunt, id est absolute in constructione ponuntur, ut 'ego Priscianus intelligens delector' absoluti sunt ibi isti tres
45 nominativi quia omnes inter se et cum eodem verbo intransitive construantur et ad eandem personam referuntur. Quoniam vero in exemplo nomini tercie persone adiunxit pronomen dicens 'ego Priscianus' addit quod si nomen cum verbo substantivo vel vocativo construat non est necesse addere pronomen. Dicimus enim 'Priscianus sum', 'Priscianus es', 'Priscianus vocor', 'Priscianus -aris', 'Priscianus -atur'. Nec licet dicere 'sum ego Priscianus' quia geminaretur substantia significata per substantivum verbum et per hoc pronomen 'ego'.

- Quod autem nomen tercie persone ita iungatur cum omni persona substantivi hec est ratio, quia substantivum significat substantiam ut est
55 supposita forme. Iccirco exigit sibi adiungi nomen quod significat illam formam. Si autem cum aliis verbis construantur nominativi casus nominum in prima et secunda persona, necesse est addere pronomen. Nichil enim est dicere 'Priscianus lego', 'Priscianus legis', sed 'ego Priscianus lego', 'tu Priscianus legis', quod totum superius exposui.

59 cf. *supra* p.97.78sq.

60 Similiter et vocativi casus nominum absoluti sunt, id est ita cum verbo sue persone construuntur quod ad eandem personam referuntur ad quam et ipsum verbum ut 'O Prisciane legis' vel 'lege'.

Et ut ait Priscianus, illas constructiones ubi nominativi absoluti sunt Greci appellant 'συμβάματα', id est congruitates, nam 'synbama'
 65 congruitas est, eo quod ibi congrue iunguntur dictiones ubi omnes ad eandem personam referuntur. Transitivity vero constructiones dicunt 'παρὰσυμβάματα', id est minus quam congruitates, quia non ita congrua constructio est, ubi omnes dictiones ad eandem personam non referuntur, ut 'ego Priscianus lego Virgilium'. Illas vero constructiones que fiunt
 70 in obliquis casibus tantum appellant Greci 'ἄσυμβάματα', id est incongruitates, ut 'placet mihi venire ad te', non quod huiusmodi constructio sit incongrua, sed in respectu dicuntur incongruitates quia non sunt adeo congrue ut ille in quibus soli nominativi ponuntur, cum in hiis nullus sit nominativus. Fiunt ergo ut dictum est quedam constructiones
 75 ex obliquis preter nominativum positis.

Quod si licet ut obliqui ponantur in constructione /N 171rb/ hoc faciunt nominativi vel ipsa verba, quia et nominativi exigunt obliquos casus et ipsa verba exigunt obliquos casus. Quando autem nominativus exigit genitivum casum necesse est ut addatur substantivum verbum vel
 80 eius participium, ut 'filius Herculis sum' vel 'filius Herculis esse dicor' vel 'ego ens filius Herculis facio hoc'. Invenitur tamen quandoque nominativus cum genitivo positus preter substantivum verbum vel eius participium, ut 'Achilles filius Pelei bellans multos interfecit Troianos'. Ibi tamen intelligitur verbum substantivum vel eius participium,
 85 scilicet 'Achilles ens filius Pelei', id est qui est vel qui erat, quia 'ens' cum sit participium presentis et preteriti imperfecti temporis est.

Similiter autem et verba exigunt obliquos casus. Quedam enim exigunt genitivum, ut 'misereor illius', quedam dativum, ut 'Eneas dat
 90 munera Eurialo', quedam accusativum, ut 'Plato erudit Aristotelem', quedam ablativum, ut 'Cicero potitur laude', quod verbum, id est 'potitur', potest esse tam quarte quam tercie declinationis vel coniugationis, ideoque potest vel producere vel corripere penultimam. Similiter autem et nominativus cum obliquo construitur quia quandoque exigit genitivum
 95 casum.

Notum autem est quod quem obliquum exigit nominativus, eundem exigunt et omnes eius obliqui mutata tamen verborum constructione. Ob-

icitur quia dico 'filius tui currit' nec tamen vocativus eundem exigit, ut 'fili tui curris'. Sic enim ostenderetur aliquis sui ipsius filius quod est impossibile. Similiter dico 'filius cuiuslibet' sed non 'fili cuiuslibet'. Ad huius solutionem dicimus quod si non exigit cuiuslibet dictionis quemlibet obliquum, tamen alicuius dictionis quemlibet obliquum exigit. Inprofundum enim est de generibus singulorum non de singulis generum, ut 'Achilles fuit filius Pelei' ibi iste nominativus
5 'filius' exigit hunc genitivum 'Pelei'.

Similiter et omnis eius obliquus cum eodem obliquo construitur, ut 'filii Pelei fuit victoria Troianorum', similiter 'filio Pelei cessit Hector', 'filium Pelei timuit Troia', 'filio Pelei /N 171va/ floruit Grecia', id est per filium Pelei. Si queratur a quo regitur 'Pelei'
10 dico quod ab hoc ablativo 'filio'. Quare? Quia obliquus casus eundem casum exigit quem et suus nominativus.

Et vide quod tunc nominativus exigit genitivum casum quando nominativus significat possessionem, genitivus autem significat possessorem, ut cum dico 'filius Herculis' ibi 'filius' possessionem significat,
15 'Herculis' possessorem. A quo regitur 'Herculis'? Ab hoc nominativo 'filius'. Quare? Solent dicere pueri quia propinquior est ei in constructione vel in sensu; sed hoc causa levitatis dicitur. Sic enim debeo respondere: quia nominativus significans possessionem exigit genitivum significantem possessorem.

Quandoque tamen talis nominativus, id est significans possessionem, construitur cum dativo significante possessorem, quod fit sequente substantivo verbo, ut 'Davus fuit servus Simoni' iste nominativus 'servus' possessionem significat, 'Simoni' vero possessorem. Si ergo queratur a quo regitur 'Simoni' <dico quod> ab hoc nominativo 'servus'.
25 Quare? Quia nominativus significans possessionem exigit dativum significantem possessorem sequente substantivo verbo.

Quando etiam ignoratur possessio tunc nominativus significans possessionem cum dativo construitur ut apud Virgilium 'est mihi nata, viro' et cetera. Loquebatur enim Latinus ad Eneam qui ignorabat possessionem, ideoque iste nominativus 'nata' qui possessionem significat exigit hunc dativum 'viro'. A quo regitur 'viro'? Ab hoc nominativo 'nata'. Quare? Quia nominativus significans possessionem exigit dativum significantem possessorem quando ignoratur possessio.

Quando vero possessio non ignoratur sed eius nomen, tunc ita debemus dicere 'mei' vel 'mea nata est Lavinia' ut ante proprium nomen fiat
35

subdistinctio. Quando vero nomen scitur et possessio ignoratur tunc ita debemus dicere 'Lavinia est mea nata' et facienda est subdistinctio post proprium nomen.

<DE DISTINCTIONE, MEDIA DISTINCTIONE ET SUBDISTINCTIONE>

40 Et quoniam hic facta est mencio de subdistinctione, videndum est quod tria necessaria sunt in legendis observanda, scilicet distinctio et subdistinctio et media distinctio. Et est media distinctio quod /N 171vb/ appellamus punctum. Subdistinctio est quod dicimus metrum. Distinctio vero est quod dicimus finem versus. Debet autem fieri media
45 distinctio quando perfecta una clausula nondum perfecta habetur sententia ut 'omnibus venientibus ad ecclesiam'. Tunc vero debet fieri subdistinctio, id est versus, quando iam perfecta est sententia, aliud tamen adiungi desiderat ad maiorem sententiam perfectionem. Tunc vero debet fieri distinctio, id est versus, quod ita perfecta est sententia
50 ut nil amplius addi desideret.

Et dicitur media distinctio non, ut putaverunt quidam, quod primo debet fieri subdistinctio, deinde media distinctio et postea distinctio, sed media distinctio dicitur ex consuetudine antiquorum qui, quando volebant facere mediam distinctionem, punctum in medio ultime littere
55 ponebant, ut si post dictionem terminatam in -n facerent mediam distinctionem sic scribebant -n.

In subdistinctione vero ad capud littere ponebant punctum ut hic -n. In distinctione vero in inferiori parte littere punctum ponebant ut hic -n. Et sic etiam invenitur in antiquis libris, ut 'omnibus veni-
60 entibus ad ecclesiam' imperator vadit ad bellum cum armata manu.' Subdistinctio vero dicitur minus quam distinctio ut illud 'sub' diminutionem significet, sicut subdisiunctiva coniunctio dicitur quasi minus quam disiunctiva, eo quod cum in distinctione ex toto perfecta sit sententia ita ut nichil addi desideret, in subdistinctione quidem perfecta
65 est, sed tamen adhuc aliquid addi desiderat ad maiorem perfectionem.

Cum autem dictum sit quod nominativus significans possessionem construitur cum dativo adiuncto verbo substantivo quando ignoratur possessio, addit etiam Priscianus quod in alio sensu etiam talis nominativus cum dativo construitur, quia non fit hoc quia ignoratur possessio,
70 sed ponitur dativus pro genitivo, ut apud *Virgilium*:

'Cui crines lactea cervix
fusos accepit',

et construitur iste accusativus 'crines' cum hoc dativo 'cui'. A quo
regitur 'cui'? Ab hoc obliquo 'crines'. Quare? Quia obliquus eundem
75 casum exigit quem suus nominativus. Et quare eius nominativus exigit
dativum? Quia nominativus /N 172ra/ exigit dativum pro genitivo positum.
Et quare ille nominativus exigit genitivum? Quia nominativus signifi-
cans possessionem exigit genitivum significantem possessorem. Si enim
diceret 'crines cuius', 'cuius' designaret possessorem, 'crines' autem
80 possessionem.

Addit quoque quod e contrario fit quando per genitivum ostenditur
aliquid quod inesse est ad laudem vel ad vituperium vel quod est acci-
dens alicui. E contrario autem fit, quia superius significabatur per
nominativum possessio, per genitivum possessor. Hic vero e contrario
85 per nominativum possessor, per genitivum possessio significatur, ut
'magne virtutis vir', 'extreme turpitudinis animal', 'albi coloris cignus'.
Et cum dicitur 'magne virtutis vir', si queratur a quo regitur
'virtutis' dicam ab hoc nominativo 'vir'. Quare? Quia nominativus
significans possessorem exigit genitivum significantem quod inesse est
90 ei ad laudem pro possessione. Et cum dicitur 'extreme turpitudinis
animal' a quo regitur 'turpitudinis?' Ab hoc nominativo 'animal'.

Quare? Quia nominativus significans possessorem exigit genitivum signi-
ficantem pro possessione quod pertinet ad vituperium. Nam ad vitupe-
rium est si aliquis sit extreme turpitudinis, id est tantam habeat tur-
95 pitudinem quod sit extrema, id est nulla maior. Et cum dicitur 'cignus
albi coloris', a quo regitur 'coloris'? Ab hoc nominativo 'cignus'. Qua-
re? Quia nominativus significans possessorem exigit genitivum signifi-
cantem pro possessione aliquid accidens ei.

Quod autem in omnibus hiis per nominativum significetur possessor
0 ex resolutione patet. Quid enim est 'vir magne virtutis' nisi vir ha-
bens, id est possidens magnam virtutem, 'animal extreme turpitudinis',
id est habens hoc est possidens extremam turpitudinem, 'cignus albi
coloris', id est possidens album colorem?

Et notandum est quod iste constructiones nominativorum cum geniti-
5 vis communes sunt Grecis et Latinis. Latini etiam in predictis con-
structionibus pro genitivo ponunt ablativum. Aiunt enim 'vir magna
virtute', 'animal extrema turpitudine', 'cignus albo colore'. A quo
regitur 'virtute'? Ab hoc nominativo 'vir'. Quare? Quia nominativus
significans possessorem exigit ablativum significantem possessionem

10 vel quod est ad laudem vel ad vi/N 172rb/tuperium, aut quod est accidens illi. Huiusmodi autem constructio non potest fieri apud Grecos, quia Greci carent ablativo casu.

Illud quoque addit quod quando Greci volunt ostendere consequentiam aliquarum rerum utuntur genitivo casu ubi nos ponimus ablativum. Diceret enim Grecus 'solis ascendentis dies fit' ubi nos dicimus 'sole ascendente dies fit' et notatur ibi consequentia dici ad solem. Si vero queratur a quo regitur 'sole' vel 'ascendente' dico quod ablativi absoluti sunt nec ideo induxi de hiis, ut regantur ab aliqua dictione, sed ut ostenderem quod ubi Greci ponunt genitivum ibi nos ponimus ablativum. Ponuntur etiam quandoque ablativi casus nominum ad notandam talem rerum consequentiam ut 'me vivo et in terra videndo non fiet hoc', et dicit Priscianus quod quando ita ponuntur ablativi casus nominum ad notandam rerum consequentiam, fit resolutio per substantivum vel per verbum cognatum nomini, ut 'me vivo et in terra videndo', id est 'dum vivo et in terra videor non fiet hoc'. Nam 'vivo' cognatum est huic nomini 'vivus'. Similiter 'me rege', id est 'dum ego sum rex' ut fiat resolutio per verbum substantivum et adverbium 'dum', vel 'me rege', id est 'dum ego regno non fiet hoc', ut fiat expositio per verbum cognatum nomini et hoc adverbium 'dum', nec ita frequenter fit hec resolutio in participiis ut in nominibus ut 'me docente fiet hoc', id est 'dum ego doceo'.

DE CONSTRUCTIONE COMPARATIVORUM.

Addit quoque quod Greci construunt comparativa et superlativa cum genitivo casu. Nos autem comparativa cum ablativo construimus, superlativa vero cum genitivo plurali vel cum genitivo singulari collectivis nominis. Ideo autem Greci comparativa non construunt cum ablativo quia carent ablativo et pro eo ponunt genitivum, sed quia Latini ablativum habent, ideo comparativum construunt cum ablativo ut 'iste est forcior illo'. Et a quo regitur 'illo'? Ab hoc nominativo 'forcior'. Quare? Quia omne com/N 172va/parativum exigit ablativum casum.

40 Sed nota quod quedam comparativa cum genitivo et ablativo simul construuntur, ut 'iste est dicior auri illo'. A quo regitur 'illo'? Ab hoc comparativo 'dicior'. Quare? Quia omne comparativum exigit ablativum casum. 'Auri' vero a quo regitur? Ab eodem comparativo. Quare? Quia omne comparativum preter constructionem quam habet ex vi comparativi exigit eundem casum quem et suum positivum. 'Dives' autem 45 construitur cum genitivo quia dicitur 'dives agri' vel 'auri', ideoque

eundem casum exigit suum comparativum 'dicior'. Superlativum autem omne construitur cum genitivo plurali, ut 'Hector fuit fortissimus Troianorum', vel cum genitivo singulari collectivi nominis, ut 'fortissimus Troiane gentis', quod ideo fit quia genitivus singularis collectivi nominis valet genitivum pluralem.

DE CONSTRUCTIONE VERBALIUM.

Illud quoque addit quod verbalia transitiva, id est que fiunt a verbis transitivis desinentia in -or ut 'doctor' vel in -rix ut 'doctrix' 55 construuntur cum genitivo casu, ut 'doctor illius rei', 'miratrix Catonis'. A quo regitur 'rei'? Ab hoc nominativo 'doctor'. Quare? Quia verbale transitivum desinens in -or exigit genitivum casum. Similiter et verbale desinens in -rix transitivum exigit genitivum casum.

DE CONSTRUCTIONE PARTICIPIALIIUM.

60 Participialia sive habent formam sive vim participii sine tempore, quod idem est, pleraque construuntur cum genitivo casu, et dicuntur participialia nomina que habent formam participiorum et significationem sed sine tempore, ut 'amans illius rei' dicitur quando est nomen. Et nota huiusmodi quando retinent eandem constructionem quam et sua verba 65 participia sunt, ut cum dicitur 'amans illum' sicut 'amo illum' 'amans, participium est. Si autem aliam habent constructionem quam sua verba, nomina sunt, ut cum dicitur 'amans illius' nomen est, secundum quod comparatur 'amans, amantior, amantissimus'. Et cum dicitur 'amans /N 172vb/ illum', a quo regitur 'illum'? Ab hoc nominativo 'amans'. Quare? Quia 70 participium est et exigit eundem obliquum quem et suum verbum. Cum vero dicitur 'amans illius' a quo regitur 'illius'? Ab hoc nominativo 'amans'. Quare? Quia nomen participiale est transitivum et exigit genitivum casum.

Ideo diximus pleraque participialia construi cum genitivis quia 75 illa que fiunt a passivis verbis non construuntur cum genitivis, ut 'amandus' cum sit participium futuri, id est qui amabitur, quando cum tempore significat, potest esse nomen participiale, quando sine tempore significat ut 'amandus', id est dignus amari, nec tunc cum genitivo construitur sed cum dativo vel cum ablativo, ut 'amandus est mihi' vel 80 'amandus est a me', id est dignus amari.

Nomina etiam habentia significationem verbalium transitivorum desinentium in -or vel in -rix construuntur cum genitivo casu, ut 'nes-

cius illius rei', 'dubius illius rei'. A quo regitur 'rei'? Ab hoc nomine 'dubius'. Quare? Quia habet vim verbalis desinentis in -or et
85 exigit genitivum casum.

Omnia iterum nomina que significant aliquid optineri vel desiderari vel contraria hiis, id est que significant aliquid deesse, construuntur cum genitivo casu, ut 'dives agri'. A quo regitur 'agri'? Ab hoc nomine 'dives'. Quare? Quia nominativus significans aliquid possideri
90 exigit genitivum casum. Ita quoque dicitur 'copiosus auri' et 'avarus argenti' vel 'cupidus auri'. A quo regitur 'auri'? Ab hoc nominativo 'cupidus'. Quare? Quia nominativus significans aliquid desiderari exigit genitivum. Similiter dicitur 'inops' vel 'pauper' vel 'egenus auri' vel 'vacuus cerebri'. A quo regitur 'cerebri'? Ab hoc nominativo 'va-
95 cuus'. Quare? Quia nominativus significans aliquid deesse construitur cum genitivo. Et has quidem constructiones habet nominativus cum genitivo. Dictum est autem quod quem casum exigit nominativus eundem casum exigunt obliqui eiusdem et eadem ratione.

DE CONSTRUCTIONE NOMINATIVO CUM DATIVO.

0 Deinde agit Priscianus de constructione nominativi cum dativo, et iam superius ex parte incidenter dictum est quando nominativus construat/N 173ra/atur cum dativo. Nominativus enim significans possessionem exigit dativum significantem possessorem adiuncto sibi verbo substantivo, ut 'Davus fuit servus Simoni'. A quo regitur 'Simoni'? Ab hoc no-
5 minativo 'servus'. Quare? Quia nominativus significans possessionem exigit dativum verbo substantivo sibi adiuncto.

Quando vero ostenditur aliquid fieri ad gratiam vel ad utilitatem alicuius nominativus construitur cum dativo, ut apud *Lucanum*:

'urbi pater est urbique maritus,'

10 id est passus est fieri pater ad utilitatem urbis et passus est fieri maritus ad utilitatem urbis, et a quo regitur 'urbi'? Ab hoc nominativo 'pater'. Quare? Quia quando ostenditur aliquid fieri ad gratiam vel ad utilitatem alicuius tunc nominativus cum dativo construitur. Notandum tamen quod huiusmodi constructiones appellant Greci 'acquisiti-
15 vas' quando significatur acquiri aliquid vel boni vel mali. Boni ut 'bonum est mihi ire ad ecclesiam', mali ut 'dampnosum est mihi facere

1 cf. *supra* p.131.21sqq.

hoc', et a quo regitur 'mihi'? Ab hoc nominativo 'damnosum'. Quare? Quia quando significatur acquiri aliquid boni vel mali, nominativus exigit dativum.

- 20 Verbalia vero desinentia in -lis vel in -dus similia participiis sunt ipsius passivi, et construuntur cum dativo casu, ut 'mirabilis', 'laudabilis', 'docilis', 'docibilis'. 'Docilis' autem dicitur qui facile potest doceri, 'docibilis' qui facile potest addisci, unde hominem dicimus 'docilem', librum vero 'docibilem', et exigunt dativos casus, ut 'liber iste docibilis est mihi'. A quo regitur 'mihi'? Ab hoc nomine 'docibilis'. Quare? Quia verbale desinens in -lis exigit dativum casum. Similiter 'legendus' quando est nomen verbale exigit dativum, ut 'legendus est mihi liber Virgilii'. A quo regitur 'mihi'? Ab hoc nominativo 'legendus'. Quare? Quia verbale desinens in -dus simile participio passivi exigit dativum. 'Legendus' etiam potest esse participium quando significat cum tempore, id est qui legitur.

Equiperantia vero nomina et superposita vel supposita que etiam sunt ad aliquid dicta, id est relativa, exigunt dativum, et appellat relativa superposita vel supposita hac ratione. Quodlibet enim licet alii superponere vel supponere /N 173rb/ in constructione. Possum enim dicere 'servus domini' et 'domini servus', et construuntur hec tam cum dativo quam cum genitivo. Possum enim dicere 'pater illi' et a quo regitur 'illi'? Ab hoc nominativo 'pater'. Quare? Quia nomen superpositum vel suppositum exigit dativum casum. Alia etiam ratione dicuntur relativa superposita vel supposita, quia quedam significant quandam superpositionem aliis, ut 'dominus' et 'pater', alia vero quodam modo suppositionem, ut 'filius' et 'servus'; filius enim patri suppositus est et domino servus. Equiperantia autem nomina appellat que significant quandam equipollentiam comparationis inter aliqua, quod aliqua equiperantur sibi in comparatione aliqua, ut 'similis' et 'dissimilis', 'par' et 'impar'. Cum enim dico 'iste est par illi' equiperantiam noto similitudinis in hiis. Similiter cum dico 'iste est illi dissimilis' quasi per contrarium noto equiperantiam dissimilitudinis in hiis. A quo regitur 'illi'? Ab hoc nominativo 'dissimilis'. Quare? Quia nomen equiperans exigit dativum casum. Et hec sufficiunt de constructione nominativi cum dativo.

<DE CONSTRUCTIONE NOMINATIVI CUM ACCUSATIVO>

Deinde agit de constructione nominativi cum accusativo, de quo hanc ponit regulam: Quando quod est partis attribuitur toti, nominativus
 55 significans totum exigit accusativum significantem partem, ut 'iste est celer pedes', 'albus dentem', 'infirmus caput' et consimilia. A quo regitur 'dentem'? Ab hoc nominativo 'albus'. Quare? Quia quando quod est partis attribuitur toti, nominativus significans totum exigit accusativum significantem partem, et est ibi figura 'sinedoche', que
 60 interpretatur attributio, quando quod est partis attribuitur toti vel econverso quando quod est totius attribuitur parti, nec aliam regulam ponit de constructione nominativi cum accusativo.

<DE CONSTRUCTIONE NOMINATIVI CUM ABLATIVO>

Sed progreditur ad constructionem nominativi cum ablativo, et ponit hanc primam regulam. Quando per ablativum ostenditur aliquid convenire rei que significatur per nomina/N 173va/tivum, tunc nominativus exigit ablativum, ut est 'acutus oculis', 'fortis virtute', et similia. A quo regitur 'oculis'? Ab hoc nominativo 'acutus'. Quare? Quia quando per ablativum ostenditur aliquid attribui rei significate per nominativum,
 70 tivum, nominativus exigit ablativum. Hic autem per 'oculis' ostenditur acumen attribui rei significate per nominativum. Solent autem pueri dicere quod ablativus resolutus est per 'per'.

Nomina quoque habentia passivam significationem exigunt ablativum casum, ut 'fessus labore', 'captus mente', 'dignus morte', 'plenus gratia', et a quo regitur 'gratia'? Ab hoc nominativo 'plenus'. Quare? Quia passivam habet significationem et exigit ablativum. Hec tamen auctoritate veterum construuntur cum genitivo casu quandoque. Dicitur enim 'dignus rei illius' et 'dignus illa re', et 'plenus gratia' et 'plenus gratie'. A quo regitur 'gratie'? Ab hoc nominativo 'plenus'. Quare?
 80 Quia nomina habentia passivam significationem auctoritate veterum exigunt genitivum casum.

Comparativa etiam omnia exigunt ablativum casum quod iam superius dictum est, ut 'iste est forcior illo'. Addit etiam quod nominativus casus comparativi exigit nominativum casum ad quem comparatur inter-
 85 posito 'quam' adverbio, ut 'Scipio forcior est quam Hannibal'. A quo

regitur 'Hannibal'? Ab hoc nominativo 'forcior', non ab hoc verbo 'est' ut dicunt pueri. Quare? Quia nominativus comparativi exigit nominativum ad quem comparatur interposito 'quam' adverbio, etsi fiat inflexio per obliquos. Similiter obliqui casus comparativi exigunt eundem nominativum interposito 'quam' adverbio, ut 'Scipionis forcioris quam Hannibal strenuitas mirabilis fuit', et a quo regitur 'Hannibal'? Ab hoc genitivo 'forcioris'. Quare? Quia obliquus comparativi exigit eundem casum quem et suus nominativus. Sic dictum est quare nominativus comparativi alium nominativum exigit.

95 Addit etiam de constructione nominativi cum obli/N 173vb/quis, et dicit quod dativus acquisitivorum cum omni casu nominis construitur. Talem enim dativum exigit nominativus et eius omnes obliqui quod iam superius dictum fuerat. Ideo tamen repeto quod exponam quedam exempla que ibi posuit Priscianus. Ostendit enim quod nominativus exigit dativum acquisitivorum et omnes eius obliqui, ut 'ista res est mihi cure', et a quo regitur 'cure'? Ab hoc nominativo 'res'. Quare? Quia nominativus exigit dativum acquisitivorum, scilicet 'cure'. Similiter 'causa istius rei est mihi cure', et debet fieri sic constructio: causa istius rei est causa rei, rei dico mihi cure, et iste dativus 'mihi' 5 exigit dativum acquisitivorum, scilicet 'cure'. Similiter 'prodest adesse rei mihi cure', id est adesse isti rei est adesse rei, rei dico mihi cure. Similiter 'hanc rem nosse est mihi cure', id est hanc rem nosse est nosse rem, rem dico mihi cure. Similiter 'proficere hac re est mihi cure', id est proficere hac re est proficere re, re dico cure 10 mihi.

DE VERBORUM CONSTRUCTIONE CUM NOMINIBUS.

Post hec agit Priscianus de constructione verborum cum ipsis nominibus et aliis partibus orationis, et dicit quod Apollonius tractans de constructione verborum apud Grecos incipit ab infinitivo verbo eo 15 quod infinitivum verbum est generale ad omnia verba, id est omnis modus verbi resolvitur in infinitivum.

<DE VERBO INFINITIVO>

Et dicit Priscianus quod infinitivum verbum maxime iungitur verbis voluntariis que Greci 'προαίρετικόν' appellant. Nam quod nos dicimus

20 voluntarium illi dicunt 'προαιρετικόν' ut 'volo legere', 'desidero legere'. 'Volo' enim et 'desidero' voluntaria sunt. Ideo autem dixit maxime ea adiungi voluntariis quoniam aliis etiam adiunguntur verbis ut apud *Terentium*:

video intelligere, legere, et amare inter se.

25 Addit etiam quod infinitivum verbum significat rem quam continet verbum, id est nominat rem verbi. Significare enim posuit pro nominare ut 'legere est actio' vel 'currere est cursus'. Ibi rem verbi nominat infinitivum et inde est quia rem verbi nominat ut omnis modus verbi resolvatur in infinitivum. Quid enim aliud est 'lego' nisi 'indico me
30 legere', 'lege' nisi 'impero te legere', 'utinam legerem' nisi 'opto me legere', 'cum legam venias' nisi 'permisi legere et addidi venire', et etiam ipse infinitivus resolvitur in quemlibet modum verborum. Secundum quod defenditur ista constructio 'volo legere cras' quam calumpniati sunt antiqui eo quod 'legere' est presentis temporis et preteriti
35 /N 174ra/ imperfecti, 'cras' autem est adverbium futuri; ideoque coniungi non possunt.

Nos tamen dicimus quod competens est constructio quia ibi infinitivum potest resolvi in presens indicativi et in presens coniunctivi. Si in presens indicativi resolvatur inconveniens est constructio, si
40 vero in presens subiunctivi conveniens est constructio, ut 'volo legere cras', id est volo quod legam cras. Sed queritur quare magis adiungatur presenti coniunctivi quam presenti indicativi. Ideo quia presens indicativi illud instans significat in quo profertur, presens autem subiunctivi non significat illud instans in quo profertur, immo
45 sens in futuro, quia ostendit aliquid in futuro esse presens, ut apud *Virgilium*:

'cum faciam vitulum pro frugibus, ipse venito'.

Palam est enim quod 'faciam' est presens coniunctivi nec significat instans in quo profertur. Non enim tunc faciebat pro frugibus, sed
50 signat presens futuri, scilicet quando erit vitulum facio pro frugibus, tunc ipse venito. Cum ergo semper ad futurum pertineat potest ei adiungi 'cras' adverbium futuri.

Addit etiam postea quod infinitiva verba adduntur adiectivis pulcherrima figura, id est per pulcherrimam figuram, ut 'fortis bellare',
55 'peritus intelligere', 'velox sequi Aiace', et queritur que sit ibi figura. Et dico quod non dicitur ibi esse figura nisi quia est impro-

pria constructio. Infinitivum enim ponitur pro gerundivo cum prepositione. Quid enim est 'fortis bellare' nisi 'fortis ad bellandum'?

DE VERBIS PRECEPTIVIS.

60 Illud quoque dicit quod verba preceptiva, id est preceptionem significantia, que cum dativis casibus construuntur, exigunt etiam accusativos casus adiuncto infinitivo verbo, ut 'iubeo tibi', 'precipio tibi' hoc dicitur. Si vero addatur infinitivum verbum dicemus 'iubeo te legere', 'impero te currere' et similia. A quo regitur 'te'? Ab hoc
65 verbo 'iubeo'. Quare? Quia verbum preceptivum exigit accusativum adiuncto sibi verbo infinitivo.

QUOD INFINITIVUS ADIUNGITUR OMNIBUS MODIS.

Addit etiam quod omnis modus verbi assumit infinitivum, ut 'amo legere', 'ama legere', 'utinam amarem legere', 'cum /N 174rb/ amem legere',
70 gere', 'amare legere prodest', et etiam participium assumit infinitivum, ut 'senciens intelligere delector'. Infinitivum etiam adiungitur alii infinitivo interposito 'est' substantivo verbo, ut 'currere est agere'. 'Currere' autem non est aliud quam cursus, et idcirco idem est ac si diceretur 'cursus est actio'. Unde apparet quod infinitivum rem verbi
75 nominat, et quod omnis modus in eum resolvitur ut dictum est. Que res verbi, ut ait Priscianus, distributa per personas diversas facit diversos motus verbi, id est declinationes. Secundum enim quod actus verbi distribuitur per primam et secundam et tertiam personam fit eius declinatio. Quid enim aliud est 'curro, curris, currit', nisi 'cursum
80 ago, cursum agis, cursum agit', et ita in diversas personas distribuo 'cursum'; et nota quod Greci utuntur infinitivo verbo pro imperativo et Latini etiam infinitivo utuntur pro preterito imperfecto indicativi, ut 'amare', id est 'amabat'; et ideo magis infinitivum pro hoc modo vel tempore ponitur, quia sicut infinitivum est imperfectum sic quoque et
85 imperativus in quibusdam deficit et preteritum imperfectum caret similiter perfectione et semper rem imperfectam relinquit.

DE IMPERSONALIBUS.

Post infinitivum vero modum agit de impersonali eo quod sicut infinitivum nec personas nec numeros definit, ita quoque nec impersonale.

90 Unde cuilibet persone et cuilibet numero adiungitur. Agit ergo de impersonali et repetit omnia que superius de eo dicta sunt, que quia manifesta sunt pretermittamus, nisi quod addit Priscianus.

In verbo impersonali habente passivam terminationem intelligitur res ipsius verbi, ut cum dico 'curritur' intelligitur 'cursus', quod
95 ita antiqui voluerunt intelligere. Semper enim intelligitur iste nominativus ut dicatur 'cursus curritur', quod iudico superfluum. Sed ideo dicitur intelligi res ipsius verbi /N 174va/ in impersonali, quia cum dico 'curritur' intelligitur hoc 'cursus fit', et quoniam ibi intelligitur sermo fieri de cursu, ideo res verbi dicitur intelligi in
0 hoc verbo 'curritur'.

Illud etiam addit quod infinitivum impersonale quandoque ponitur absolute, ut 'volo amari', id est ut amatio fiat. Semper tamen eget adiunctione ablativi interposita prepositione, ut 'volo amari a me', id est ut ego amem. Cum autem infinitivus passivi ponitur cum ablativo
5 casu interposita prepositione ambigua est constructio, ut 'tu vis amari a me'. Ista potest duo significare, id est 'vis quod ego amem' et tunc est impersonale, vel 'vis amari a me', id est vis ut ego amem te et tunc est passivum. Ad determinandum autem hanc ambiguitatem necesse est addere ipsi infinitivo passivi accusativum casum, ut 'tu vis te
10 amari a me' vel 'illum amari a me', ubi procul dubio 'amari' passivum est, id est 'vis ut ego amem te' vel 'illum'.

Illud quoque adiungit quod quando infinitivum impersonale adiungitur alicui obliquo cum quo construitur aliud verbum positum in constructione eadem ambigua est constructio, ut 'tui misereri eget animus
15 mei'. Dubitatur enim utrum meus animus egeat tui misereri vel tuus animus mei misereri, eo quod et 'misereri' et 'eget' cum genitivo construuntur.

Et sciendum est quod omne infinitivum eundem obliquum exigit quem et suum verbum, ut sicut dicitur 'misereor tui' ita 'misereri tui volo',
20 sicut 'noceo tibi' ita 'nocere tibi volo', sicut 'pocior hac re' et 'illam rem' et 'illius rei', ita quoque 'volo potiri hac re' et 'illam rem' et 'huius rei' dicitur, cum autem 'pocior' habeat has tres constructiones in eadem significatione, nec tamen illa tantum constructione utimur que est cum ablativo. Et etiam gerundia eundem obliquum

91 cf. *supra* p.94.60sqq.

25 exigunt quem et sua verba, ut sicut dicitur 'misereor tui', ita quoque
 'causa miserendi tui venio' vel 'in miserendo tui laboro', 'ad miseren-
 dum /N 174vb/ tui venio', 'misertum tui vado', 'misertu tui gaudeo'.

Notum est etiam quod verba transitiva cum quolibet obliquo con-
 struuntur, quedam enim cum genitivo construuntur ut 'misereor illius',
 30 quedam cum dativo ut 'noceo tibi', quedam cum accusativo, ut 'video te',
 quedam cum ablativo ut 'fruor illa re', et ideo amodo agit Priscianus
 de constructione verborum ostendens quae verba quos obliquos exigant et
 quare, sed premitit quedam de proprietate singulorum modorum et primo
 agit de indicativo dicens.

35 QUARE INDICATIVUS DICATUR INDICATIVUS.

Indicativus ideo sic dicitur quia indicat plerumque essentiam rei,
 id est indicat rem verbi esse. Cum enim dico 'curro' indico cursum
 esse. 'Plerumque' autem dicit ideo quia indicativum quandoque ponitur
 dubitative, quandoque etiam interrogative. Dubitative ponitur ut apud
 40 *Terencium*:

'Sic sum; si placeo, utere'.

Dubitabat enim utrum placeret quasi dicat 'nescio utrum placeam, sed
 si placeam, utere'. Interrogative etiam ponitur, ut 'putasne legit
 Socrates?' Addit quod quia indicativus essentiam rei indicat, ideo as-
 45 sumit coniunctiones et adverbia confirmativa vel abnegativa essencie
 ipsius rei, ut apud *Virgilium*:

'Vivo equidem, vitamque extrema per omnia ducō'.

Ibi 'vivo' quod est indicativi modi assumit hanc confirmativam con-
 iunctionem 'equidem'. Similiter:

50 'Non tibi Tyndaridis facies invisā Lacene
 culpatusve Paris divum inclementia, divum,
 has evertit opes'

et cetera, cum hoc indicativo 'evertit' iungitur 'non' adverbium ab-
 negativum. Addit etiam quod iste modus maxime valet ad expositionem,
 55 id est ad narrationem, quia auctores in narrationibus suis indicativis
 verbis utuntur, ut apud *Virgilium*:

fuius Troes, fuit Ilium, et ingens
 gloria Dardanidum; ferus omnia Iupiter Argos
 transtulit,

60 narrabat et usus est indicativis verbis in narratione.

Illud quoque dicit quod quem obliquum exigit indicativus eundem exigunt ceteri modi. Non autem convertitur quod quemcumque obliquum exigunt ceteri modi /N 175ra/ eundem exigit indicativus. Nam infinitivus ex vi infinitivi exigit accusativum casum etiam in absolutis verbis, 65 ut 'Socratem vivere commodum est'. Nam ibi 'vivere' exigit hunc accusativum 'Socratem'.

DE IMPERATIVO MODO.

Deinde transit ad modum imperativum, ut omnium modorum proprietates attingat antequam agat de eorum constructione. Et dicit quod imperativus caret prima persona singulari, et ideo quia cum imperativus significet imperationem nullus potest sibi imperare. Habet tamen primam personam in plurali, ut 'pugnemus', et habet semper talem significationem quod hortatur aliquem actum aliquibus ita quod dicit se fore comitem in illo actu, ut 'pugnemus commilitones', id est pugnate vos et ego ero 75 comes in faciendo hoc. Unde Greci separant huiusmodi verba ab imperativis appellantes ea 'hortativa' quia semper hortando utuntur tali verbo. Imperativa autem appellant 'ὑποθετικά', id est suppositiva, quia semper imperatio fit ad suppositos. Quia vero hortatio non fit ad suppositos sed ad pares, ideo non dicuntur hortativa esse imperativa, quorum rationem ostendit Priscianus non valere, cum etiam imperativa secunde persone ponantur deprecative non tantum ad pares sed etiam ad maiores, ut 'Musa mihi causas memora', ad musam usus est imperativo quamvis maior sit musa, sed tamen ibi deprecative ponitur.

Addit etiam quod imperativus assumit sibi coniunctivum verbum ad 85 maiorem significationem, ut 'vigila ut discas', et habet hanc significationem; id est diligenter vigilando disce; ad hoc enim 'vigilo' perenthesis. Posset etiam hic modus habere preteritum nisi tolleretur usus, sicut futurum coniunctivi preteritionem significat in futuro, unde a preterito derivatur. Illud adiungit quod Greci in imperativo modo habent preteritum perfectum quo nos caremus. In imperativo enim non 90 habemus nisi presens et futurum, preteritum vero nec habemus in imperativo modo nec aliquo modo per circumlocutionem possumus complere in activis verbis vel habentibus activam terminationem. In passivis autem vel habentibus passivam terminationem /N 175rb/ que habent passiva 95 participia possumus per circumlocutionem complere sensum preteriti imperativi, ut 'sis doctus' 'esto doctus'.

Et videtur quod imperativus modus nec presens tempus nec preteritum possit habere. Omnis enim imperatio de futuro est. Quare enim imperarem fieri quod iam presens est? Cum autem imperatio ad futurum pertine-
 0 at, tamen hoc ipso habet imperativus presens, quia quod imperamus aliquando statim in presenti volumus fieri, ut cum dico 'lege'. Quandoque etiam de presenti facimus imperationem volentes ut perficiatur quod presens est, ut si quis scribat versum Virgilii dicam ei 'scribe usque in finem'. Quia ergo quandoque de presenti imperamus quandoque ut in pre-
 5 senti fiat, ideo imperativus habet presens, preteritum autem non videtur posse habere. Quod enim preteritum est non imperamus, quare enim imperarem me legisse cum iam legerim?

Tamen hoc ipso preteritum, quia cum omnis imperatio fiat de futuro quandoque tamen aliquid imperamus ita quod sit preteritum in futuro, ut
 10 si dicam 'cras ante primam horam armatus sis' et est hic observata ratio tam imperationis quam preteritionis. Quoniam enim de futuro fit imperatio, bene congruit imperatio. Quod vero imperatio futura significat ut actio transacta sit ad primam horam, ideo est preteritum. Eodem modo est cum dico 'vide ut cras ante primam horam clausa sit fenestra', clau-
 15 sionem fenestre impero que futura est, et impero hoc esse preteritum in futuro. Quare autem modus imperativus habeat futurum nulla questio est, cum omnis imperatio fit de futuro.

DE OPTATIVO MODO.

Deinde transit ad modum optativum, et similiter eius proprietates
 20 breviter attingit dicens quod verbum optativi modi significat rem verbi et votum, ut 'legerem' significat lectionem et ita rem verbi, et designat etiam votum legendi, quod significatur hoc adverbio 'utinam'. Superflue igitur huic verbo 'legerem' adiungitur 'utinam' cum dico 'utinam legerem', nam 'utinam' non nisi votum significat, quod significat ipsum
 25 verbum. /N 175va/ Non tamen est superfluum quia non additur nisi ad maiorem voti intensionem, sicut indicativum verbum quodammodo confirmationem significat, tamen ad maiorem significationem adiunguntur ei verba confirmativa ut 'profecto facio' et similia.

Videtur autem quod optativus non debeat habere nisi tantum futurum.
 30 Presens enim vel preteritum non videtur posse habere eo quod optatio semper est de futuro. Pro nichilo enim optarem me esse hominem vel me heri legisse cum legerim. Tamen optativus ideo habet presens tempus quia cum optatio sit de futuro, optamus tamen quandoque illud fieri in

presenti, ut 'utinam legerem'. Preteritum autem idcirco potest habere
 35 quod quamvis optatio sit de futuro, tamen aliquando de rebus ignotis optamus eas evenisse, ut 'utinam filius meus legisset omnes auctores propter quos nunc moratur Athenis'; fortasse tamen iam legit omnes auctores, sed cum sit mihi ignotum opto hoc evenisse, et servatur ratio preteritionis quia opto preteriisse. Ratio autem optationis ibi servatur in hoc
 40 quod opto hoc evenisse in noticiam meam quod adhuc futurum est et ita de futuro optatio. Alia etiam ratione optativus habet preteritum, quia de re que evenit optamus aliquando quod non evenerit, ut 'utinam homines numquam movissent bella contra se', et 'utinam numquam navigassent'. Ecce hoc quod evenit opto non evenisse.

45 Notandum itaque quod quatuor modis optamus, de re certa dupliciter, similiter de re incerta dupliciter. Nam de re incerta optamus quandoque ipsam evenisse cum sit incertum an evenerit, ut 'utinam vixisset amicus meus in exilio'. Similiter optamus aliquid non evenisse cum sit incertum utrum evenerit, ut 'utinam non venisset amicus meus Romam'. Si
 50 militer de re certa, ut 'utinam viveret pater meus' cum certum sit eum obiisse. Similiter 'utinam non esset mortuus pater meus'.

DE SUBIUNCTIVO MODO.

Post hec agit de modo subiunctivo dicens quod iste modus et subiunctivus et dubitativus appellatur. Dubitativus autem dicitur eo quod
 55 ponitur /N 175vb/ dubitative, ut 'si legam venito tu', quia nescio utrum legam vel non, sed si legam venias. Subiunctivus autem ideo dicitur vel quia subiungitur coniunctionibus vel adverbiiis temporalibus. Coniunctioni subiungitur velut cum dico 'si legam, venias', adverbio temporali, ut 'cum legam, venias', vel quia subiungitur aliis verbis, ut
 60 'vigila ut discas', vel quia subiungit sibi alia verba, ut
 'cum faciam vitulam frugibus, ipse venito'.

Huic enim subiunctivo 'faciam' subiungitur imperativum 'venito', et iste modus subiungit sibi quemlibet alium modum et assumit etiam 'si' coniunctionem ad significandum dubitationem et plerumque quando 'si'
 65 ponitur pro 'ἐάν' iungitur subiunctivo, quando autem ponitur pro 'εἰ' adiungitur indicativo ad faciendam consequentiam.

Ut ergo intelligatur agamus de proprietatibus 'εἰ' et 'ἐάν' que sunt coniunctiones Grecorum, et 'εἰ' coniunctio iungitur indicativo ad faciendam consequentiam, ut ubi nos dicimus 'si Socrates est homo, Socrates
 70 crates est animal', pro 'si' poneret Grecus 'εἰ'; 'ἐάν' autem coniunctio

reperta est ut iungatur subiunctivo ad significandum dubitationem.

Quandoque tamen utraque earum accipitur extra propriam institutionem.

'Eł' enim quandoque adiungitur subiunctivo ad faciendam consequentiam,

quandoque ad significandum dubitationem, quandoque etiam adiungitur op-

75 tativo ad significandum optationem, quandoque indicativo ad significan-
dum confirmationem. In qua abusione consimilis est etiam 'eł' 'éāv' con-
iunctioni que et indicativo iungitur ad faciendam consequentiam et ad
confirmationem et optativó ad significandum optationem et subiunctivo
ad faciendam consequentiam.

80 Quas omnes significationes complet apud nos hec coniunctio 'si'.
Iungitur enim indicativo ad faciendam consequentiam, ut 'si currit, mo-
vetur'. Iungitur etiam eidem ad confirmationem, ut 'dii si qua est
pietas celo' et cetera. 'Si' enim ponitur ibi confirmative, id est
quod aliqua pietas est in celo, et iungitur etiam optativo ad signifi-
85 candum optationem, ut 'O si nunc se no/N 176ra/bis ille aureus arbore
ramus ostendat', 'si' id est 'utinam'. Iungitur etiam subiunctivo ad
faciendam consequentiam, ut 'si esses margarita esses lapis', et etiam
ad significandum dubitationem, ut 'si legam venito'.

Colligit deinde Priscianus significationes subiunctivi. Subiunc-
90 tivus enim aliquando significat consequentiam, quamvis inproprie, sicut
dictum est, aliquando significat dubitationem ut apud *Virgilium*: 'Elo-
quar an sileam?' quia dubito an sileam an non; aliquando confirmatio-
nem, ut

'Sed prius exoptem quod tellus ima dehiscat',

95 'exoptem' ponitur ibi confirmative, aliquando significat possibilitatem
ut apud *Horatium*:

'Dixeris egregie notum si callida verbum
reddiderit iunctura novum'.

Aliquando significat penitudinem, ut

0 'faces in castra tulissem

implessemque foros flammis' et cetera, quasi dicat 'penitet me non
fecisse hoc'. Aliquando significat electionem, ut 'discam quam doceam',
id est animus meus est non docere sed discere, et ponitur ibi 'discam'
elective. Aliquando significat impedimentum et maxime in consequen-
5 tiis, ut 'si non esses animal non esses homo', ibi 'esses' significat
consequentiam. Cum vero dicimus 'ergo si esses homo esses animal', ibi
'esses' significat impedimentum. Hoc enim videtur significare 'esses
animal nisi hoc esset impedimento quod non es homo'. Similiter 'si non

esses lapis, non esses margarita nisi hoc impediret quod es lapis'.
 10 Item 'si esses asinus esses animal', et vera potest esse et falsa. Si enim consignificat consequentiam vera est, si impedimentum falsa. Hoc enim significat 'esses animal nisi hoc esset impedimento quod non es asinus'. Sunt autem hii versus de coniunctionibus Grecorum:

'Reddit 'ean' dubios, sed 'ei' coniunctio certos
 15 'An' et 'ara' duo sunt hiis equiperanda duobus
 Unica 'si' nostra designat quatuor ista',
 id est, significationem earum complet.

QUE VERBA QUOS OBLIQUOS EXIGANT.

Post hec agit Priscianus de coniunctione verborum cum obliquis et
 20 primo ostendit que verba quos obliquos exigant secundum genus, deinde secundum naturam dictionis. Ponit ergo hanc primam regulam. Omne activum verbum quod facit ex se passivum et significat actum in homines transeuntem exigit accusativum ca/N 176rb/sum, ut 'oro te'. Ideo autem determinat activum quod facit ex se passivum, quia sunt quedam verba
 25 activa naturaliter, que tamen ex se non faciunt passiva solo usu deficiente, ut 'noceo'. Si queratur a quo regitur 'te' cum dico 'oro te', dico quod ab hoc verbo 'oro'. Quare? Quia verbum activum quod facit ex se passivum exigit accusativum. Item omnia neutra sive deponentia transitivum actum significantia exigunt accusativos casus, ut 'ardeo
 30 uxorem', 'loquor fabulam'. A quo regitur 'fabulam'? Ab hoc verbo 'loquitur'. Quare? Quia verbum transitivum actum significans exigit accusativum casum, exceptis quibusdam que exigunt dativos, ut 'noceo tibi', 'invideo tibi', 'benedico tibi', 'maledico tibi', 'assideo tibi' et alia composita a 'sedeo' eandem servant constructionem ut 'insideo tibi'.
 35 Si queratur a quo regitur 'tibi'? Ab hoc verbo 'noceo'. Quare? Quia est de neutris assummentibus dativos casus.

Sunt etiam quedam supradictorum que assumunt tam accusativum quam dativum, ut 'do tibi aurum', 'dono tibi servum', que ponuntur etiam inter acquisitiva. A quo regitur 'tibi'? Ab hoc verbo 'dono'. Quare?
 40 Quia assummentia accusativos casus acquisitive exigunt dativum. Notandum est etiam quod huiusmodi exigunt etiam ablativum more Attico, ut 'dono te servo'. A quo regitur 'servo'? Ab hoc verbo 'dono'. Quare? Quia verba assummentia simul dativum et accusativum assumunt etiam ablativum more Attico.

45 Passiva autem vel passivam significationem habentia assumunt ablativum interposita prepositione vel dativum casum ut et 'doceor a te' et 'doceor tibi'. A quo regitur 'te'? Ab hoc verbo 'doceor'. Quare? Quia passivum est, et exigit ablativum interposita prepositione. Si quis querat quid ibi operatur prepositio dico quod regit illum ablativum.

50 Est enim ibi duplex regimen. Cum autem dicitur 'doceor tibi' duplex est constructio quia vel acquisitive ponitur 'tibi', id est ad tuam utilitatem, et tunc est regula, quia omne verbum acquisitive positum exigit dativum casum, vel ponitur pro ablativo ut 'doceor tibi', id est a te, et tunc est regula, quia omne passivum exigit dativum pro ablativo /N

55 176va/ positum. Similiter et neutra passivam habentia significationem exigunt ablativum interposita prepositione, vel dativum positum loco ablativi, ut 'veneo a te' et 'veneo tibi', 'exulo a te' et 'exulo tibi'. A quo regitur 'te'? Ab hoc verbo 'veneo'. Quare? Quia neutrum est passivam habens significationem et exigit ablativum interposita prepo-

60 sitione.

Communia autem verba quando significant actionem exigunt accusativum, quando vero significant passionem exigunt ablativum interposita prepositione, ut 'criminator te' et 'criminator a te', et a quo regitur 'te' cum dico 'criminator te'? Ab hoc verbo 'criminator'. Quare? Quia

65 verbum commune significat actionem et exigit accusativum more activorum, Cum vero dicitur 'criminator a te', a quo regitur 'te'? Ab hoc verbo 'criminator'. Quare. Quia verbum commune significans passionem exigit ablativum interposita prepositione more passivorum.

Absoluta autem verba sive reciproca cum nominativo casu perfectam

70 faciunt constructionem, ut 'homo vivit', 'Plato rubet'. Est enim 'vivit' absolutum, 'rubit' vero reciprocum, id est passionem intrinsecus natam significans. Tamen hec omnia verba exigunt ablativum significantem causam rei verbi, ut 'Plato vivit vita'. A quo regitur 'vita'? Solent dicere pueri quod ablativus resolutus est per 'per'. Ita tamen

75 debemus respondere quod ab hoc verbo 'vivit'. Quare? Quia verbum est absolutum et exigit ablativum significantem causam rei significate per verbum.

Illud quoque notandum quod omnia absoluta figurative exigunt accusativum, ut 'vivit vitam' 'vivit asinum', 'vivit suum', 'spirat aera',

80 et consimilia. A quo regitur 'vitam'? Ab hoc verbo 'vivit'. Quare? Quia absolutum est et exigit accusativum figurative et est ibi in hoc figura quod nomen pro adverbio ponitur. Idem est enim 'vivit vitam'

quod 'vivit vitaliter', 'vivit asinum', id est 'asinine'. Possemus
tamen dicere quod ille accusativus a nullo regitur quia adverbialiter
85 positum est. Ostendit autem Priscianus non esse mirandum si absoluta
verba exigunt quandoque obliquos casus cum e contrario verba transitiva
absolute quandoque ponantur, ut 'legit' transitivum est, unde possum
dicere /N 176vb/ 'lego Virgilium', ponitur tamen quandoque absolute,
ut 'ille legit'. Quandoque vero hec omnia cum obliquis ponuntur, ut
90 'fleo miseriam', 'rideo stulticiam'.

DE CONSTRUCTIONE VERBORUM CUM OBLIQUIS.

Post hec transit ad constructionem verborum cum obliquis ex natura
dictionis, et dividit primo verba dicens quod alia pertinent ad corpus,
ut 'lavo' et 'tondeo', alia ad animam, ut 'doceo', quia secundum animam
95 docetur aliquis, alia ad extrinsecus accidentia, ut 'dito'. 'Ditare'
enim ad divitias pertinet, que neque sunt in anima neque in corpore si-
te. Alia pertinent ad hec omnia, ut 'facio'. Ad corpus pertinet cum
dico 'facio te formosum', ad animam ut 'facio te doctum', ad extrinse-
cus accidentia, ut 'facio te divitem'.

0 Deinde agit de constructione omnium istorum cum obliquis. Sed pri-
mo videndum est quid sit regere dictionem ex natura dictionis. Natura
ergo dictionis dicitur esse significatio. Significatio vero dictionis
aliquando talis est quod pendet ex re significata per ablativum vel ali-
quem alium obliquum, ut cum dico 'dignor te' idem est quod iudico te
5 dignum, sed adhuc pendet significatio. Queritur ergo 'qua re dignum'.
Quomodo ergo pendet significatio ex re significata per obliquum exigit
ablativum casum ex natura dictionis, ut 'dignor te illa re'. A quo
regitur 'te'? Ab hoc verbo 'dignor'. Quare? Quia verbum transitivum
est et exigit accusativum casum. A quo regitur 're'. Ab hoc verbo
10 'dignor'. Quare? Quia huius nature est hoc verbum quod exigit ablati-
vum casum. Hunc enim exigit ex natura dictionis, quod apparet ex hoc
quod eundem obliquum exigit hoc nomen 'dignus' et etiam 'digne' adver-
bium, ut 'dignus est morte' vel 'digne ipso recepit eum', id est, se-
cundum ipsius dignitatem.

15 Inter hec vero dicit Priscianus quia sunt quedam verba in activa
terminatione activam habentia constructionem et significant passionem,
in passiva vero terminatione significant actionem ut 'metuo' et 'timeo'.
Cum enim dico 'metuo te' vel 'timeo te' ostendo quod tu incutis mihi
timorem, et ita ostendo te agere, me autem pati. Cum autem dico 'time-

20 or' vel 'metuor a te' ostendo me incutere tibi timorem et ita me agere,
te vero pati. Unde /N 177ra/ *Lucanus*:

'Dum metuor semper terrae expecter ab omni'.

Post hec autem dividit verba et ostendit eorum constructiones.

Verborum enim alia sunt laudativa, ut 'laudo te', 'cano te' et consimi-
25 lia, alia vituperativa, ut 'vitupero te', 'accuso te', 'culpo te', alia
deceptiva, ut 'fallo te', 'decipio te' que omnia exigunt accusativum
casum. Si queratur a quo regitur 'te' dico quod ab hoc verbo 'fallo'.
Quare? Quia verbum deceptivum est et exigit accusativum casum, et sic
de ceteris iuxta eorum significationes est iudicandum. Alia sunt acqui-
30 sitiva, ut 'laboro tibi', alia imperativa, ut 'impero tibi', alia sup-
positiva, ut 'servio tibi', designat enim suppositionem 'obedio tibi'
et consimilia, alia equiperantia vel equiperativa, ut 'invideo tibi',
'altercor tibi'. Invidia enim et altercatio inter pares plerumque
solet fieri, que omnia exigunt dativos casus. A quo regitur 'tibi'?
35 Ab hoc verbo 'invideo'. Quare? Quia equiperativum verbum est et exi-
git dativum casum, et sic in singulis reddende sunt regule iuxta eorum
significationes.

Addit etiam quod sunt alia verba deprecativa sive adorativa, ut
'adoro te', 'honoro te' et consimilia, alia sunt inquisitiva, ut 'quero',
40 'invenio te', alia sunt suspectiva, id est suspicionem significantia,
ut 'suspikor te inimicum esse' et similia, et hec omnia exigunt accusa-
tivum casum. A quo regitur 'te'? Ab hoc verbo 'suspikor'. Quare?
Quia verbum suspectivum exigit accusativum casum.

Alia sunt voluntaria, ut 'cupio', 'volo', 'desidero', id est vo-
45 luntatem significantia, que omnia adiungunt sibi infinitivum, ut 'cupio
discere', 'desidero videre', et similia, et quando infinitiva eis adiunc-
ta exigunt obliquos casus ex se, similiter eosdem obliquos casus exigunt
adiuncta verbis voluntariis, ut 'volo tui misereri'. 'Misereri' enim
exigit genitivum casum, ut superius dictum est.

50 Quando vero voluntaria assumunt infinitiva absolutorum verborum,
illa exigunt accusativum casum, ut 'volo Virgilium vivere', ex quo vo-
lunt quidam habere quod omnis infinitivus ex vi infinitivi exigit ac-
cusativum, cum dicat Priscianus quod absoluta adiuncta verbis volunta-
riis exigunt accusativum, et ita volunt referre illa ad infinitiva, non
55 ad voluntaria verba. Priscianus tamen vult quod illa referantur ad vo-
luntaria. Volun/N 177rb/taria enim adiuncta infinitivis absolutorum

exigunt accusativum casum. Unde si queratur a quo regitur ibi 'Virgilium', dico quod ab hoc verbo 'volo'. Quare? Quia verbum voluntarium adiunctum infinitivo absoluto exigit accusativum casum, quod patet per
60 resolutionem. Quid enim est 'volo Virgilium vivere' nisi quod 'volo Virgilium ad vivendum', id est ad hoc ut ipse vivat.

Necesse est tamen dicere quod omne infinitivum ex vi infinitivi exigit accusativum casum. Aliter enim non possemus respondere ad has constructiones 'bonum est Virgilium vivere', quamvis dixerunt antiqui
65 quod ibi 'vivere Virgilium' ponitur pro nominativo eo qui construitur intransitive cum hoc verbo 'est'. Non tamen effugiunt oppositionem quia queritur quomodo ibi iungatur 'vivere' et 'Virgilium'. Aliquo enim genere constructionum ibi iunguntur. Dicimus itaque quod ille infinitivus exigit illum casum accusativum, et quare? Quia omne infinitivum ex
70 vi infinitivi exigit accusativum casum.

Alia verba sunt interrogativa que cum accusativo construuntur, ut 'interrogo te an Socrates legat'. A quo regitur 'te'? Ab hoc verbo 'interrogo'. Quare? Quia interrogativum verbum exigit accusativum casum. Hec tamen verba quandoque exigunt ablativum interposita pre-
75 positione ut 'interrogo a te utrum Socrates legat', vel 'quero a te utrum sis homo'. A quo regitur 'te'? Ab hoc verbo 'quero'. Quare? Quia interrogativum est et exigit ablativum interposita prepositione, vel regitur a prepositione 'a'. Quare? Quia prepositio est et deservit ablativo casui. Possemus ergo dicere quod 'quero' non exigit ablativum.
80 Ideo tamen dixit Priscianus quod hec exigunt ablativum, id est ad hoc ut plenam habeant sententiam necesse est addere ablativum cum prepositione.

Alia verba sunt funebria, id est ad fletum funeris pertinencia que exigunt accusativum, ut 'fleo', 'ploro'. 'lugeo mortuum'. A quo regi-
85 tur 'mortuum'? Ab hoc verbo 'lugeo'. Quare? Quia funebre verbum est et exigit accusativum. 'Queror' etiam ad funus pertinet, unde dicitur 'queror illum esse mortuum', quod exigit etiam dativum casum, ut 'queror tibi super hoc', /N 177va/ id est 'queror apud te de hac re'. A quo regitur 'tibi'? Ab hoc verbo 'queror'. Quare? Quia funebre
90 verbum est et exigit dativum, vel a nullo regitur. Quare? Quia dativus est positus pro accusativo posito cum prepositione, 'tibi' enim ponitur pro 'apud te'. sicut solemus dicere quod ablativus resolutus a nullo regitur, quia ponitur pro accusativo cum prepositione.

Alia verba sunt separativa sive discretiva et construuntur simul
 95 cum accusativo et ablativo, ut 'averto te ab illa re'. A quo regitur
 'te'? Ab hoc verbo 'averto'. Quare? Quia verbum separativum est et
 exigit accusativum, et 're' similiter ab eodem regitur. Quare? Quia
 verbum separativum exigit ablativum cum accusativo, et bene ablativus
 congruit eius significationi cum similiter ablativus quandam separa-
 0 tionem significet. Alia verba sunt hortativa, ut 'hortor te ad bellum',
 'incito te ad iram', et consimilia que exigunt accusativum. Sunt alia
 neutra passionem ab alio illatam significantia que construuntur cum ab-
 lativo interposita prepositione, ut 'veneo a te' et 'exulo a te', de
 quibus tamen superius dictum est.

5 De hiis omnibus plurima exempla ponit Priscianus ostendens in qui-
 busdam constructiones Latinorum, in aliis constructiones Grecorum, in
 aliis constructiones Atticorum, et ab hoc loco usque in finem nichil
 nisi exempla de constructionibus Atticorum ponit, id est Atheniensium.
 Unde sequens tractatus dicitur Atticismus, quia mos Atticorum, et prop-
 10 terea de constructione huc usque sufficiat nisi quod quedam de regimine
 dictionum addemus.

QUID SIT DICTIONEM REGERE DICTIONEM.

Ubi grammatici huius temporis dicunt quod dictio regit dictionem,
 ibi dicit Priscianus quod dictio exigit dictionem, et quod alii dicunt
 15 'regimen' ipse dicit 'exigentiam' magis aperta utens locutione. Non
 tamen culpo nostrorum grammaticorum locutionem, quia methaphorice dictum
 est quod regat dictio dictionem, et est metaphora satis congrua. Sicut
 enim dux regit exercitum sic verbum regit nominativum in constructione
 positum.

20 Dubitatum est autem et quesitum ab antiquis quid sit dictionem
 regere dictionem /N 177vb/ et dixerunt plerique quod dictionem regere
 dictionem non est aliud quam unam dictionem assumere aliam in construc-
 tione ad determinationem sue significationis. Unde verbum dicitur rege-
 re nominativum quia verbum assumit sibi in constructione nominativum ad
 25 determinationem sue significationis. Cum enim dico 'currit' actum
 quidem per verbum significo, sed actus non potest esse nisi alicui in-
 sit. Ideoque non potest illius verbi significatio determinari nisi

4 cf. *supra* p.146.55-60.

ostendatur de quo dicitur. Assumit ergo sibi hoc verbum nominativum casum ad determinandum suam significationem cum dico 'Socrates currit'.

30 Ideoque verbum dicitur regere nominativum casum.

Sed male videntur descripsisse quid est regere dictionem. Si enim regere dictionem est adiungere sibi eam ad determinationem sue significationis, sic nominativus verbum regit. Cum enim dico 'Socrates' habeo rem de qua fiat sermo. Sermo autem non potest fieri de ea nisi aliquid
35 de ea dicatur, quare ad determinationem significationis huius nominis 'Socrates' necesse est addere verbum, ut 'Socrates currit'.

Quare nominativus casus regit verbum, quod est contra omnem artis grammaticae rationem. Secundum hoc etiam obliquus casus regit prepositionem cum adiungat sibi eam in constructione ad determinationem signi-
40 ficationis. Prepositio enim significationem nominis determinat. Obliquus ergo regit prepositionem, quod caret ratione. Eodem modo secundum hoc substantivum nomen regit adiectivum in constructione. Cum enim dico 'homo albus currit', 'albus' adiungitur huic substantivo 'homo' ad determinationem sue significationis, quia ei adiunctum determinat et
45 certificat eius significationem. Quare ibi 'homo' regit hoc adiectivum 'albus', quod est contra Priscianum quamvis quidam ausi sunt dicere quod ibi adiectivum regitur a substantivo, dicentes quod iste nominativus 'homo' regitur ab illo verbo 'currit'. 'Albus' vero regitur ab hoc nominativo 'homo'. Quare? Quia substantivum regit adiectivum ad de-
50 terminationem sue significationis sibi additum. Sed hoc apud nullum auctorem inveni.

Propter hec ergo et alia plura nolo dicere quod regere dictionem sit eam adiungere sibi in constructione ad determinationem sue significationis, sed ut brevius et verius dicam, dictionem regere aliam dictionem nichil aliud est quam trahere secum eam in constructione ad constructionis perfectionem, non autem dico ad significationis deter/N
178ra/minationem.

Unde verbum exigit nominativum casum quia ad perfectionem constructionis trahit secum nominativum in constructione, ut cum dico 'lego'
60 designo actum legendi alicui inesse, et ita significo sermonem fieri de aliquo. Nominativus vero significat id de quo fit sermo, quare illud verbum trahit secum nominativum in constructione ad perfectionem constructionis, quia aliter non erit perfecta constructio.

'Lego' etiam ex vi demonstrationis designat rem ut de se loquitur,
65 scilicet ut significatur per nominativum prime persone, et ideo illud

verbum trahit secum hunc nominativum 'ego'. Eodem modo et de secunda persona verbi dicendum quia cum dico 'legis' ex vi demonstrationis huius verbi designo rem ad quam sermo dirigitur, scilicet ut significatur per nominativum casum, et ita 'legis' trahit secum nominativum in constructione, scilicet 'tu', ad perfectionem constructionis. Sine nominativo enim non erit perfecta constructio. Similiter et de tertia persona est manifestum. Cum enim dico 'legit' actum legendi designo ut de aliquo dicitur, et ideo de aliquo fieri sermonem quod non potest facere verbum per se.

75 Sed quia nominativus significat rem de qua fit sermo, ideo illud verbum trahit secum nominativum in constructione, ita quod sine eo non erit perfecta constructio, ut 'Socrates legit', et quod verbum suam rem semper in altero ponat hoc confirmat Priscianus. Unde dicit quod tertia persona verbi habet in se nominativum infinitum. Si enim dicam
80 'legit' quoniam in aliquo pono significationem verbi quod non potest esse nisi aliquid de aliquo dicatur, ideo necesse est intelligere nominativum qui significet rem de qua dicitur legere, sed incertum est de quo nominativo dicatur, ideo infinitum habet in se nominativum illud verbum. Non autem e converso est verum quod nomen trahat secum verbum
85 in constructione, quia nomen non significat rem suam ut aliud de ea dicitur. Nomen enim significat rem suam supponendo eam alicui, et ita non significat rem ut supponitur rei significate per verbum, quamvis significet rem de qua dicitur res verbi, sed non ad hoc significat rem eam. Cum enim dico 'Socrates' non intelligo statim rem ut de ea dicitur
90 res verbi, sicut cum dico 'legit' designo rem ut dicitur de re nominis. Non ergo nominativus trahit verbum in constructionem, sed verbum nominativum ad perfectionem constructionis. Idcirco verbum regit nominativum casum, nominativus vero non regit verbum.

Si opponatur quia secundum hoc prepositio non regit obliquum casum
95 quia non trahit obliquum in constructionem, immo /N 178rb/ magis obliquus trahit prepositionem, dico hoc esse falsum, quia prepositio trahit obliquum in constructione. Cum enim dico 'averto faciem meam ab illo', ibi 'averto' significat separationem, qua separatio etiam significatur per prepositionem quia prepositio significat separationem, sed non determinat cuius rei. Idcirco necessario trahit secum obliquum per quem separatio illa certificetur. Unde prepositio obliquum casum habet regere.

Palam est autem secundum hoc quod substantivum non regit adiectivum. Cum enim dico 'homo albus currit' non trahit 'homo' secum 'albus' 5 ad perfectionem constructionis immo ad determinationem significationis, quia significatio huius nominis 'homo' nimis est vaga' ideoque determinatur adiunctione illius adiectivi, et hoc verbum 'currit' exigit 'albus' quia si diceretur tantum 'homo currit' nimis vaga esset locutio, ideoque ad determinationem significationis necesse est addere ipsi 10 substantivo adiectivum.

Verbum autem non tantum regit nominativum casum sed etiam obliquum. Quando enim verbum significat actum transeuntem in alium, tunc verbum secum in constructionem trahit obliquum casum, ut cum dico 'Socrates legit' ostendo actum a Socrate transire; sed semper pendet animus au- 15 ditoris ex re ut significatur per obliquum. Querit enim semper quid legit, et ideo ad maiorem constructionis perfectionem trahit hoc verbum secum accusativum casum, ut 'Socrates legit Virgilium' et tamen perfecta erit constructio si dicam 'Socrates legit' non addendo obliquum, ut 'legit' ponatur absolute, id est exercet lectionem.

Eodem modo etiam participium regit obliquum casum, ut 'intelligens Virgilium delector', quia 'intelligens' significat actum transeuntem in alium, et semper expectat animus quid intelligis. Ideoque ad maiorem constructionis perfectionem trahit secum accusativum quia omne participium retinet constructionem sui verbi, tamen sicut verbum quandoque po- 20 nitur absolute, eodem modo et participium, ut 'intelligens delector', et est perfecta sine obliquo constructio.

Nomen etiam exigit obliquum casum quia quoddam nomen significat rem ut pendet ex re significata per obliquum, ut 'pater' ex vi relativa significat rem ut pendet ex re significata per genitivum. Unde auditor 30 semper expectat cuius pater. Ideo iste nominativus secum trahit genitivum in constructionem /N 178va/ ut 'pater filii'. 'Similis' quoque significat rem ut pendet ex re significata per dativum. Unde ex vi relativa exigit dativum ut 'similis illi'. Similiter hoc pronomen 'idem' ex vi relativa cum dativo construitur. Quedam etiam adverbia ex natura 35 dictionis regunt obliquum casum, ut 'similiter illi factum est hoc' quia 'similiter' significat rem ut pendet ex re significata per dativum.

Queritur autem utrum pronomina possint regere obliquos casus. Dicitur enim 'hoc regni' et 'istud vini'. Priscianus autem videtur velle quod ibi pronomen non exigit genitivum casum, immo est ibi figura quo-

40 niam casus pro casu ponitur. Idem est enim dicere 'hoc regni' quod 'hoc regnum', similiter 'istud vini', id est 'istud vinum'. Si ergo queratur a quo regitur ibi 'vini', dicendum est quod genitivus est pro nominativo, qui nominativus regitur a verbo ibi posito. Sic ergo dictum est quid sit dictionem regere aliam dictionem et quod nomen et verbum
45 et participium habent regere et quedam prepositiones et adverbia quedam et regunt obliquos ex natura dictionis.

Dubitaverunt autem antiqui cuiusmodi esset ista constructio, 'bonum est nos hic esse', quia 'nos' est ibi accusativus casus et queritur a quo regatur. Dixerunt quidam quod 'nos' est ibi absolutus accusativus et a nullo regitur. Sicut enim ablativus quandoque absolutus est
50 sic et accusativus. Quod autem accusativus absolutus est hoc nusquam inveni in Prisciano. Sed quia Priscianus inquit diversitates constructionum inter quas nusquam ponit hanc accusativi constructionem, iccirco non adquiesco eis. Dixerunt alii quod iste accusativus 'nos'
55 regitur ab hoc nominativo 'bonum' eo genere constructionis quod 'dominus iste est bonus animam'. Alii dicunt quod non est querendum a quo regatur ibi 'nos' quia non regitur per se ab aliquo, immo totum hoc 'nos hic esse' ponitur pro uno nominativo et ille nominativus regitur ab hoc verbo 'est'. Sed tamen 'nos hic esse' imperfecta oratio est.
60 Oportet ergo ut dictiones inter se aliquo modo construantur. Itaque 'nos' construitur cum hoc verbo 'esse'. Ideoque necesse est dicere quod ille infinitivus regit illum accusativum hac scilicet regula, quod omne infinitivum ex vi infinitivi preter constructionem sui verbi regit accusativum casum.

65 Queritur iterum cuiusmodi sit ista constructio 'videor esse bonus'. Nam a quo regitur 'bonus'? Non enim possumus dicere quod regatur ab hoc verbo 'videor'. Non enim volo dicere 'vi/N 178vb/deor bonus' sed 'videor esse bonus', iungendo 'bonus' cum hoc verbo 'esse'. Dicendum est quod 'bonus' regitur ab hoc verbo 'esse'. Quare? Quia etiam infinitivum substantivi verbi exigit nominativum casum quod habet ex vi copulativa. Cum enim dico 'videor esse' expectat animus auditoris quid esse, et ideo ex vi copulativa trahit secum nominativum casum. Similiter cum dico 'fio bonus' queritur a quo regatur 'bonus'. Non enim nisi substantivum vel vocativum verbum coniungit sibi in prima et secunda per-
75 sona nominativum casum nominis. Patet tamen quoniam 'fio' exigit illum nominativum et hoc ex vi substantivi verbi, habet enim hoc verbum in

se aliquid substantivi verbi. Quid est enim 'fio bonus' nisi 'incipio esse bonus', ubi iam ponitur verbum substantivum?

Queritur iterum utrum debeamus dicere 'misereor hominis volentis
80 esse episcopus' vel 'volentis esse episcopi' vel 'volentis esse episcopum', et nullam istarum constructionum vitupero, immo quamlibet laudo. Possumus enim dicere 'misereor hominis volentis esse episcopus' quoniam 'esse' quod est substantivum ex vi copulativa exigit nominativum casum. Similiter dicam 'misereor hominis volentis esse episcopum', et hec quo-
85 que constructio habet suam rationem. Omne enim infinitivum ex vi infinitivi exigit accusativum. Similiter et hec constructio congrua est, 'misereor hominis volentis esse episcopi' ut sint consimiles casus, quia hoc probatur auctoritate veterum. Unde *Horatius*: 'mediocribus esse poetis', et habet aliquam rationem huiusmodi constructio quia sic
90 intelligenda est: 'misereor hominis episcopi non dico existentis sed volentis esse', et ita 'episcopi' regitur ab hoc verbo 'misereor'. Queritur utrum similiter possimus dicere 'volo te esse episcopus' ut 'esse' ex vi copulativa exigit ibi nominativum casum, et dico quod non potest ibi poni nominativus eo quod non est ibi participium per quod possit
95 in verbum fieri resolutio, sicut cum dico 'volentis esse episcopus' per participium potest resolvi in verbum, id est 'qui vult esse episcopus'.

Queritur autem cum dico 'ego sedeo iudex', a quo regitur 'iudex' quia 'sedeo' nec substantivum nec vocativum verbum est; dico quod intelligitur ibi participium substantivi verbi, 'sedeo ens iudex'.

0 Cum etiam dico 'tunc temporis factum est hoc' queritur a quo regitur 'temporis', et dixerunt antiqui quod 'tunc temporis' una pars est. Est enim adverbium compositum ex 'tunc' et 'temporis', vel dicemus quod sic est intelligendum 'tunc', non dico 'tunc illativum' sed 'tunc designativum temporis' et tunc iste genitivus 'temporis' regitur ab hoc no-
5 mine 'designativum'.

Explicit summa super Priscianum constructionum.

